

– III –

Osadnictwo pradziejowe

III.1. ANALIZA MATERIAŁÓW KRZEMIENNYCH

W czasie badań ratowniczych na omawianym stanowisku oprócz licznych fragmentów ceramiki odkryto także 157 zabytków wykonanych z krzemienia. Większość z nich, tzn. 115 sztuk pozyskano z tzw. warstwy kulturowej, znajdującej się pomiędzy obiektami. Pozostałe 42 przedmioty krzemienne zarejestrowano w trzynastu obiektach.

W trakcie opracowania przeanalizowano zbiór pod względem surowcowym oraz przeprowadzono ogólną analizę planigraficzno-przestrzenną zalegania zabytków w tzw. warstwie. Pozyskane okazy zostały opisane pod względem typologiczno-technicznym w ramach poszczególnych hektarów oraz odcinków eksploracyjnych. Na koniec została podjęta próba charakterystyki chronologicznej materiałów wraz ze wskazaniem najbliższych analogii dla odkrytych materiałów wraz z podsumowaniem.

III.1.1. ANALIZA SUROWCOWA

Na omawianym stanowisku zidentyfikowano trzy rodzaje surowców krzemiennych. Najwięcej odkryto zabytków z lokalnego krzemienia narzutowego – 129 sztuk. Dodatkowo zidentyfikowano dwanaście okazów z krzemienia czekoladowego, jedenaście zabytków przepalonych oraz pięć z surowca dobrej jakości, z delikatną korą, zbliżonego do krzemienia kredowego (tabela 1).

Tabela 1. Zbiorcze zestawienia materiałów krzemiennych na tle surowcowym.

Grupy zabytków	Surowiec krzemienny				Sztuk	Razem w grupie
	czekoladowy	narzutowy	kredowy	przepalony		
Rdzenie w tym:						5
Wiórowe				1	1	
Odłupkowe		1		2	3	
Wiórowe o zmienionej orientacji			1		1	
Wióry						12
Wióry	6	3	1	2	12	
Odłupki						39
Odłupki	1	37		1	39	
Techniczne w tym:						1
Zatępiec	1				1	
Narzędzia w tym:						23
Drapacz		1			1	
Wióry retuszowane	2		1		3	
Odłupki retuszowane	2	5	1	1	9	
Okruchy retuszowane		3			3	
Ostrze tylcowe			1		1	

Grupy zabytków	Surowiec krzemienisty				Sztuk	Razem w grupie
	czekoladowy	narzutowy	kredowy	przepalony		
Wiertnik		1			1	
Grocik		1		1	2	
Zbrojnik		3			3	
Łuszcznie i odłupki łuszczniowe w tym:						51
Łuszcznie		26		1	27	
Odłupki łuszczniowe		23		1	24	
Odpadki i łuski w tym						26
Odpadki		21		1	22	
Łuski		4			4	
Ogółem	12	129	5	11	157	157

III.1.2. ANALIZA PLANIGRAFICZNO-PRZESTRZENNA MATERIAŁU

Ogólna analiza rozprzestrzenienia zabytków krzemienistych ze stanowiska w Rogaszynie 2–4 pokazuje, że najliczniej zabytki krzemienne w warstwie wystąpiły w hektarze C – 89 sztuk, w tym sześć z krzemienia czekoladowego oraz wszystkie z krzemienia kredowego, w tym także w wyeksplorowanych obiektach. Pozostałe części stanowiska dostarczyły zaledwie po kilka zabytków, co wskazuje na sporadyczne użytkowanie krzemieni przez społeczności zamieszkujące te rejony stanowiska. W hektarze C generalnie można wydzielić dwa obszary liczniejszego występowania zabytków – w części wschodniej wraz z pierwszym pasem hektara D i pierwszym arem hektara F oraz w części zachodniej. Najwięcej, po pięć krzemieni pozyskano z odcinków 62, 65, 81 hektara C (ryc. 6).

III.1.3. SZCZEGÓŁOWA ANALIZA TYPOLOGICZNO-TECHNICZNA MATERIAŁÓW

Na omawianym stanowisku najliczniej wystąpiły zabytki związane z eksploatacją łuszczniową – 51 przedmiotów oraz odłupki w liczbie 39 sztuk. Zarejestrowano także 23 narzędzia oraz 26 odpadków i łusek. W znacznie mniejszej liczbie odnotowano rdzenie i wióry, odpowiednio 5 i 12 sztuk oraz jedną formę techniczną.

Najliczniej zabytki wystąpiły w hektarze C, w sumie razem z obiektami 89 przedmioty krzemienne. Poza tym w hektarze D zidentyfikowano 8 zabytków, a w E – 14 sztuk. W hektarach F oraz G zarejestrowano odpowiednio 4 i 5 krzemieni. W hektarach H oraz J w warstwie odkryto po jednym zabytku, a w hektarach K i L w warstwie znaleziono odpowiednio 9 i 1 przedmiot krzemienisty. Jak już wspomniano, w obiektach odkryto 42 zabytki, z czego w obiekcie 967 z hektara H odnotowano 16 zabytków, a w ośmiu obiektach z hektara C w sumie 14 przedmiotów krzemienistych. W pozostałych hektarach tzn. D, G i K, w obiektach zarejestrowano pojedyncze krzemienie.

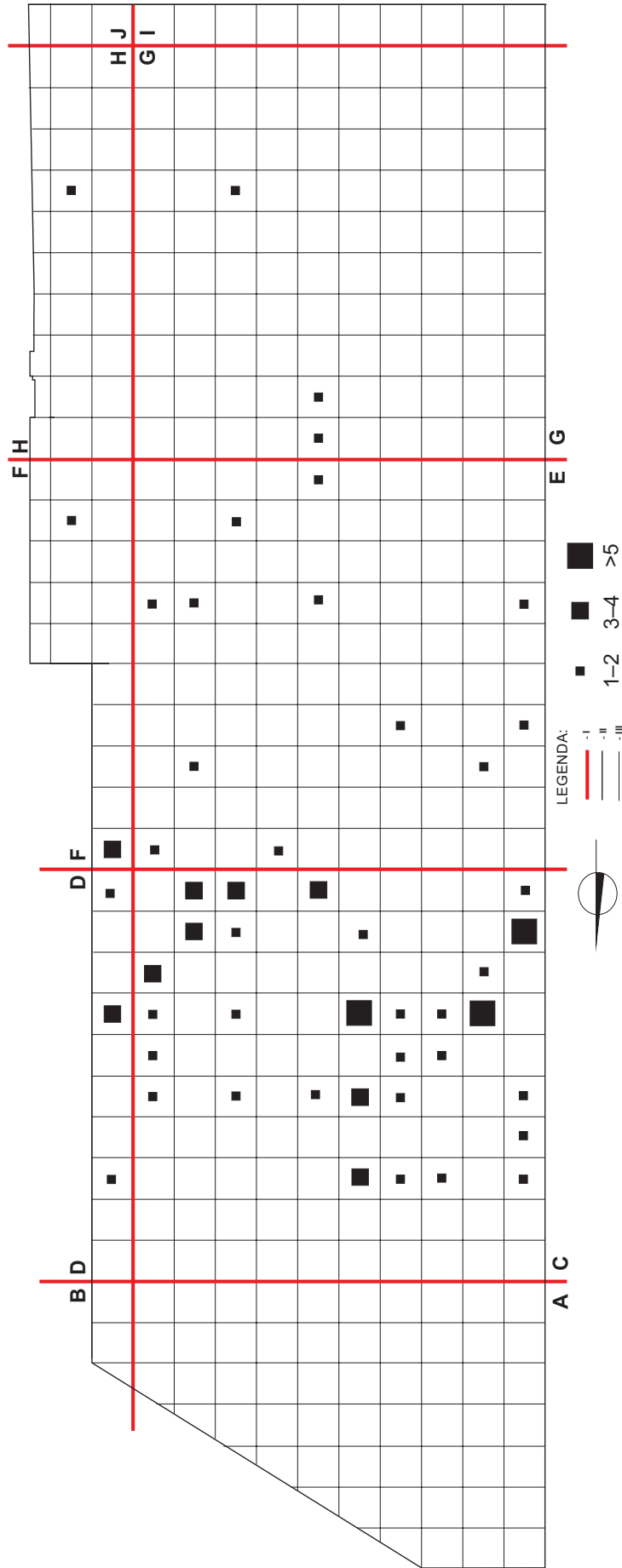
Hektar C

Rdzenie – 2 sztuki

Dwa szczątkowe, mocno przepalone, zniszczone rdzenie o trudnej do identyfikacji morfologii zostały odkryte w odcinku C45. Z jednego, o wymiarach 2,4 × 2,1 × 1,2 cm, być może pozyskiwano wiórki. Drugi, o zbliżonych parametrach tzn. 2,5 × 1,5 × 1,4 cm, jest rdzeniem odłupkowym.

Wióry – 8 sztuk

Dwa fragmenty odnotowane w odcinkach C90 i C99 (ryc. 10: 3) to środkowe części wiórów z krzemienia czekoladowego. Kolejny zabytek odkryty w odcinku C98 to wierzchołkowy fragment wiórka o parametrach mezolitycznych, maksymalna jego szerokość wynosi 0,9 cm, maksymalna grubość – 0,3 cm (ryc. 11: 7). Dodatkowo na wierzchołku wióra widoczny jest negatyw po odłupku odbitym od

Ryc. 6. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Rozkład przestrzenny materiałów krzemienionych.

Fig. 6. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Spatial distribution of flint artefacts.

boku rdzenia, prostopadle do odłupni, który jest świadectwem zabiegu poprawiającego parametry odłupni. Kolejny zabytek z tej kategorii to część wierzchołkowa szerokiego, masywnego wióra, z jednym bokiem naturalnym i wierzchołkiem korowym z odcinka C91. Zabytek jest wykonany z dobrego surowca kredowego, analogicznego do surowca, z jakiego wykonane są okazy z odcinków C50 i C96. W odcinku C85 zarejestrowano przepalony fragment środkowy wiórka o delikatnych rozmiarach i trapezowatym przekroju. Forma może mieć związek ze środkową epoką kamienia. W odcinku C59 odkryto wiór zaczątkowy z piętą jednonegatywową, o trójkątnym przekroju, zbliżony do naturalnego podstępca. Ostatnim zabytkiem jest fragment przepalonego wiórka o parametrach mikrolitycznych z odcinka C45.

Odtępki – 22 sztuki

W grupie odtępki 20 przedmiotów wykonanych zostało z surowców lokalnych, w tym jedna sztuka z charakterystycznego krzemienia pomorskiego, a jeden egzemplarz jest przepalony. Poza tym jeden okaz z odcinka 63 wykonany został z krzemienia czekoladowego. Kategoria dość mocno zróżnicowana pod względem wielkości i morfologii przedmiotów. Charakter większości piątek oraz powierzchni pozytywowych pozwala sugerować stosowanie uderzenia bezpośredniego twardym tłuczkiem bez podkładki. Ma to prawdopodobnie przełożenie na chronologię materiału. Można go wiązać ogólnie z zespołami z epoki brązu, odkrytymi na omawianym stanowisku. Nie można wykluczyć jednak innej chronologii części zabytków, które mogą być związane ze środkową lub młodszą epoką kamienia.

Narzędzia – 10 sztuk

Wśród narzędzi najwięcej zidentyfikowano odtępki retuszowanych – 6 okazów, przy czym jeden zabytek, który został wykonany z krzemienia czekoladowego, odkryto w odcinku C48 (ryc. 7: 3). Trzy odtępki wykonane z surowców narzutowych pozyskano z odcinków C65 i C72. Do tej kategorii zostały zaliczone także zabytki z nieokreślonego krzemienia kredowego, odnotowane w odcinkach C50 i C96. Pierwszy to odtępki retuszowany na fragmencie jednego boku retuszem ciągłym i ze śladami retuszu użytkowego na stronie pozytywowej oraz z drugim bokiem korowym. Negatywy po wcześniejszych wiórach i odtępkach zgodne z osią półsurowca. Piętka szeroka, rozlana (ryc. 7: 1). Druga forma to narzędzie retuszowane, masywne z półstromym retuszem, czteronegatywową piętą i punktowym miejscem przyłożenia siły. Silne fale znajdujące się przy wierzchołku odtępki, brak skazy, duży, bardzo płaski, słabo wyczuwalny sęczonek świadczą o specyficznej, „miękkiej” technice eksploatacji używanej do produkcji, w czasie której pozyskano taki półsurowiec (ryc. 8: 1).

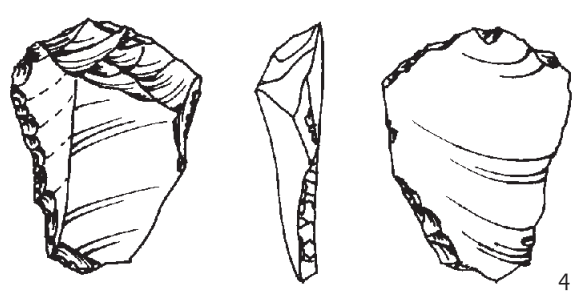
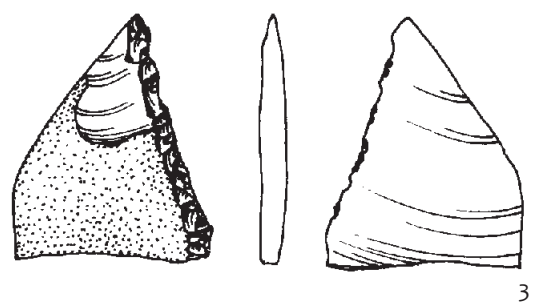
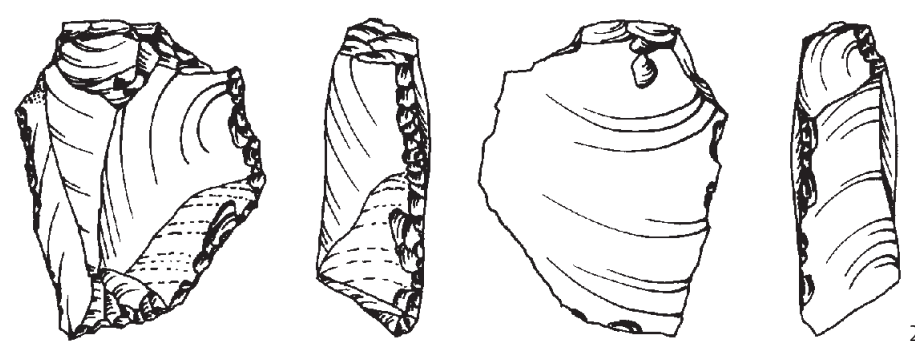
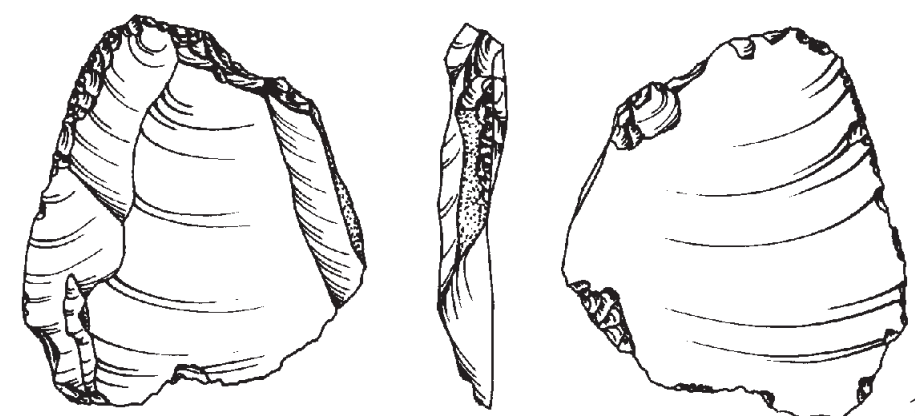
Kolejne dwa zabytki tzn. fragment wiertnika lub przekłuwacza wykonanego z odtępki o rozmiarach $2,4 \times 1,2 \times 0,5 - 0,3$ cm (ryc. 11: 4) oraz trójkątny grocik asymetryczny o rozmiarach $2,3 \times 1,6$ (podstawa) $\times 0,4$ cm odkryty w odcinku 62, wykonane zostały z surowca narzutowego choć grocik jest lekko przegrzany. Co ważne, grocik wykonany został z formy związanej z eksploatacją łuszczeniową (ryc. 8: 6).

W odcinku C88 odkryto przypiętkowy fragment wióra z krzemienia czekoladowego z piętą przygotowaną, wielonegatywową, z sęczonek bez skazy, z retuszem ciągłym na jednym z boków. Na drugiej stronie widoczne zniszczenia krawędzi, nazywane niekiedy retuszem użytkowym (ryc. 8: 3). Z odcinka C54 pozyskano zgrzebło z krzemienia czekoladowego, z masywnego odtępki ($4,1 \times 3,2 \times 1,3$ cm) (ryc. 7: 2). W odcinku C85 zarejestrowano fragment retuszowanego wiórka, z krzemienia czekoladowego, być może półtłyczaka (ryc. 11: 5).

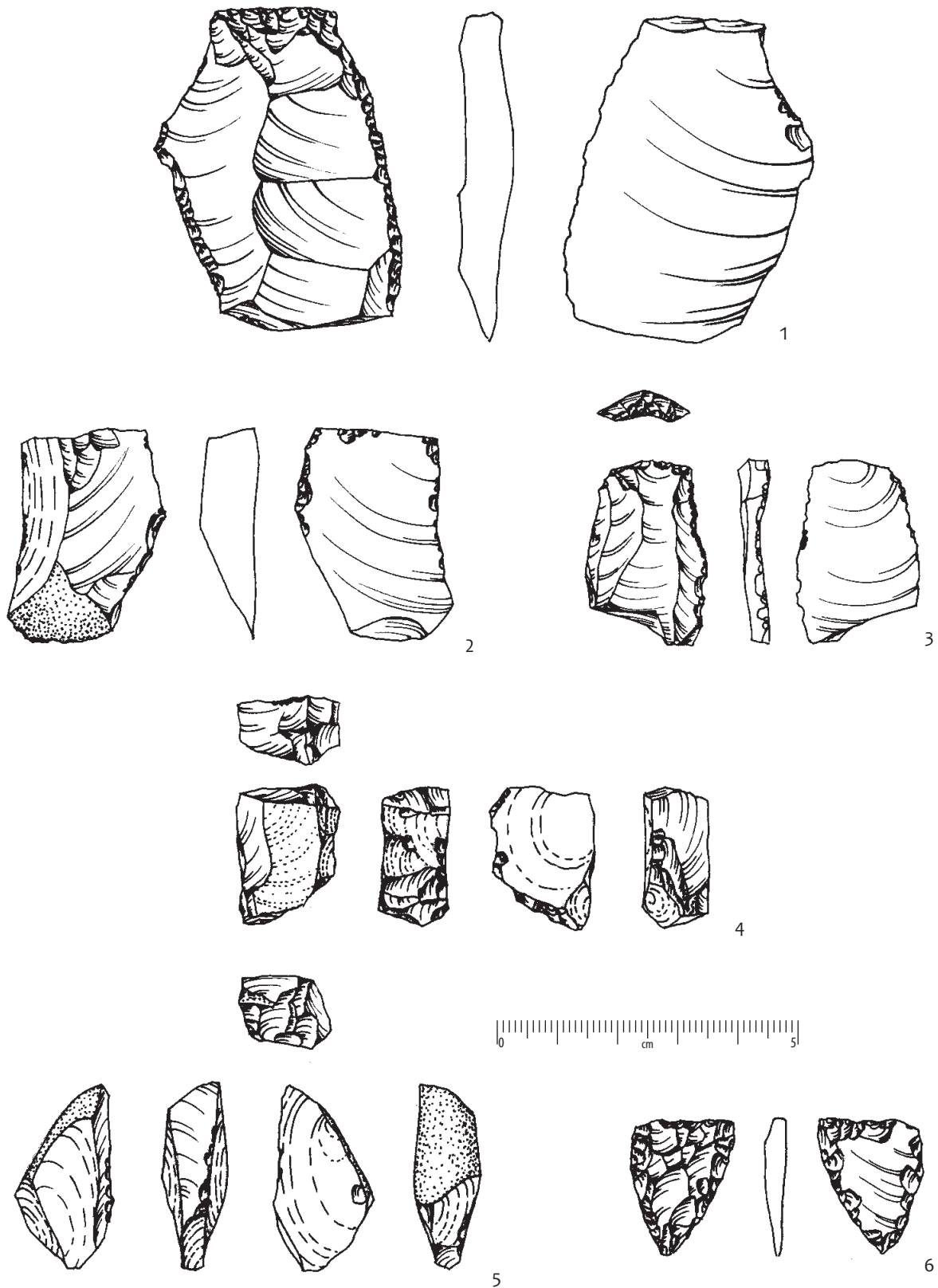
Łuszczenie i odtępki łuszczeniowe – 20 sztuk

Zidentyfikowano po dziesięć łuszczeni i odtępki łuszczeniowych, wszystkie wykonane z surowca narzutowego. Łuszczenie pozyskano z odcinków 25, 46, 54, 64 i po dwa okazy z odcinków 60, 80 i 96. Odtępki łuszczeniowe odkryto w odcinkach 25, 81, 88, 89, 98 i 99 – dwie sztuki. Ciekawe zabytki pozyskano z odcinka 25, gdzie odkryto łuszczeń mikrolityczny maksymalnie wyeksploatowany oraz odtępki łuszczeniowy o parametrach wiórowych.

Dwa zabytki, mocno wyeksploatowane łuszczeniowo, zidentyfikowano także w odcinku C96, w tym jeden można określić jako łuszczeń jednopiętkowy o wymiarach $3,3 \times 3 \times 1,9$ cm, a drugi można nazwać

Ryc. 7. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek.
 Krzemienie: 1-2, 4 - odłupki retuszowa-
 ne; 3 - fragment wióra retuszowanego; 1,
 4 - krzemień kredowy; 2-3 - krzemień
 czekoladowy. Lokalizacja: 1, 2 - ha C, ar 50;
 3 - ha C, ar 48; 4 - ha H, ar 62.
 Fig. 7. Rogaszyn site 2-4, commune of
 Piątek. Flints 1-2, 4 - retouched flakes;
 3 - fragment of a retouched blade; 1,
 4 - cretaceous flint; 2-3 - chocolate flint.
 Location: 1, 2 - ha C, are 50; 3 - ha C, are
 48; 4 - ha H, are 62.

Ryc. 8. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Krzemienie: 1-3 - odlupki retuszowane; 4-5 - rdzenie szczątkowe; 6 - fragment grocika; 1-2 - krzemień kredowy; 3 - krzemień czekoladowy; 4-5 - krzemień narzutowy; 6 - spatinowany krzemień narzutowy. Lokalizacja: 1 - ha C, ar 96; 2 - ha C, ar 91; 3 - ha C, ar 98; 4 - ha C, ar 67, obiekt 45; 5 - ha C, ar 85; 6 - ha C, ar 62.

Fig. 8. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek, Flints: 1-3 - retouched flakes; 4-5 - exploited cores 6 - fragment of an arrowhead; 1-2 - cretaceous flint; 3 - chocolate flint; 4-5 - erratic flint; 6 - patinated erratic flint. Location: 1 - ha C, are 96; 2 - ha C, are 91; 3 - ha C, are 98; 4 - ha C, are 67, feature 45; 5 - ha C, are 85; 6 - ha C, are 62.

łuszczniem niesymetrycznym gdyż krawędzie, w które przykładano siłę ustawione są do siebie prostopadle (ryc. 11: 6). Jego wymiary wynoszą $2,6 \times 1,2 \times 1,2$ cm. Inne zabytki z tej kategorii są mocno zróżnicowane pod względem morfologicznym i wielkościowym. Nie zaobserwowano na łuszczniach śladów retuszu intencjonalnego jak i tzw. retuszu użytkowego.

Odpadki i łuski – 9 sztuk

Do kategorii zaliczono sześć bryłek surowca nieeksploatowanego, wszystkie odkryte w odcinkach 81 i 89.

Hektar C – obiekty

Nieliczne zabytki krzemienne zarejestrowano także w siedmiu obiektach w odcinkach 40, 43, 60 oraz dwa w odcinku 70.

Ob. 45, odc. 67

W obiekcie odkryto okruch retuszowany z kilku stron stromym łuskaniem z lokalnego surowca narzutowego.

Ob. 50, odc. 70

Z obiektu pozyskano dwa odłupki łuszczniowe zwykle wykonane z surowca narzutowego.

Ob. 112, odc. 41

W obiekcie zarejestrowano jedną bardzo drobną formę, poniżej 1 cm długości, zaliczoną do kategorii odpadki i łuski.

Ob. 136, odc. 43

W obiekcie odnotowano naturalny okruch z kilkoma odbiciami i stromym retuszem najszerzego, wachlarzowatego boku. Egzemplarz można zaklasyfikować do narzędzi okrucowych z wysokim łuskaniem w typie drapaczy lub skrobaczy (ryc. 8: 4).

Ob. 194, odc. 70

Z obiektu pozyskano naturalną, nieeksploatowaną bryłkę surowca krzemienno.

Ob. 745, odc. 36

W obiekcie odkryto dwa zabytki wykonane z surowca narzutowego. Jeden to łuszczeń o wymiarach $2 \times 1,8 \times 1,8$ cm, a drugi to korowy odłupek łuszczniowy.

Ob. 864, odc. 60

W obiekcie zarejestrowano 4 zabytki krzemienne, z czego dwa to fragmenty łuszczni, a dwa kolejne są narzędziami. Jedno z nich to bardzo drobny, złuszczony fragment korowego narzędzia z retuszem dwóch powierzchni z krzemienia czekoladowego. Drugi zabytek to masywne narzędzie wykonane z surowca kredowego o delikatnej, cienkiej korze wapiennej o długości prawie 10 cm, maksymalnej szerokości nieco ponad 5 cm i grubości 1 cm. Zabytek z retuszem kształtująco-zastrzającym na krawędziach. W zniesionej łuskaniem części przypiętkowej, na stronie negatywowej widoczne drapisko. Na stronie pozytywowej w części wierzchołkowej oraz przypiętkowej widoczny retusz powierzchniowy ścieniający w typie łuszczniowym. Dodatkowo, na obu bokach widoczny retusz ciągły (ryc. 9: 1). Tego typu zabytki rejestrowane są m.in. w kulturach trzcinieckiej i łużyckiej i określane jako noże lub ostrza tylkowe (J. Libera 2006, s. 212). Być może taką chronologię mają zabytki krzemienne z opiswanej jamy.

Hektar D

W omawianej części stanowiska odkryto 6 zabytków krzemiennych, w tym jeden odłupkę z obiektu 195, z odcinka 21. Pięć wykonanych zostało z surowca narzutowego, a jeden jest formą przepaloną, co nie pozwala na identyfikację surowca.

Odlupki – 4 sztuki

Zarejestrowano cztery odlupki zwykłe, z czego przedmiot z jamy 195 to naturalny okruch z krzemienia pomorskiego.

Łuszcznie – 1 sztuka

Łuszczień z odcinka D61 to forma regularna, dość mocno wyeksploatowana.

Hektar E

W omawianej części stanowiska odkryto 14 zabytków krzemiennych z tzw. warstwy, wszystkie wykonane z lokalnego surowca narzutowego.

Rdzenie – 1 sztuka

W odcinku 61 odnotowano bryłkę surowca z kilkoma chaotycznymi odbiciami. Formalnie zabytek należy zaliczyć do rdzeni, jednak nie można wykluczyć porzucenia zabytku przed rozpoczęciem eksploatacji po etapie testowania surowca.

Odlupki – 4 sztuki

W odcinkach E10, 31, 70, 96 zarejestrowano po jednym odlupku zwykłym wykonanym z surowca narzutowego.

Narzędzia – 2 sztuki

W odcinku E29 odkryto odłupkę korowy z retuszowanymi bokami na stronach dystalnej i proksymalnej, retuszem zaostającym, kształtującym krawędzie. Jeden koniec uformowany w ostrze. Zabytek całkowicie zeolizowany, być może należy go umieścić w kategorii geoartefaktów.

Drugie narzędzie, zidentyfikowane w odcinku E77, to wiór retuszowany z łuskaniem kształtującym jedną krawędź w części przypiętkowej, z korową powierzchnią na jednym boku i wierzchołku. Półsurowiec pochodził z dość wczesnego etapu eksploatacji. Piętka lekko wklęsła, ustawiona pod kątem, na sęczku widoczna skaza. Wymiary: 5,3 × 2,5 × 0,6 cm. Wykonany z surowca kredowego (ryc. 8: 1).

Łuszcznie i odlupki łuszczniowe – 4 sztuki

Zarejestrowano trzy łuszcznie, w tym jeden wielonegatywowo z surowca narzutowego w odcinku E69, jeden przepalony z dość masywnego półsurowca w odcinku E66 i jeden z kilkoma negatywami w odcinku E22. Pojedynczy odłupkę łuszczniowy zwykły odkryto w odcinku E34.

Odpadki i łuski – 3 sztuki

Do tej kategorii zaliczono trzy naturalne fragmenty bryłek krzemiennych.

Hektar F

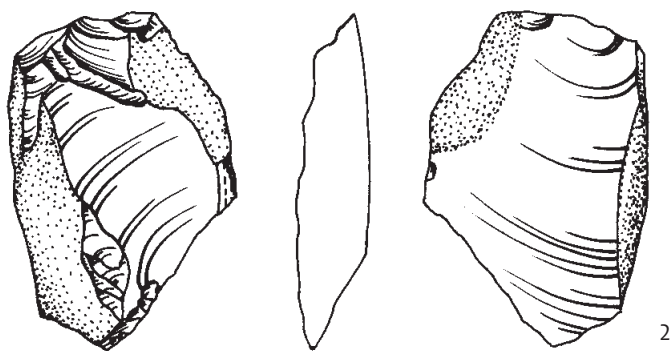
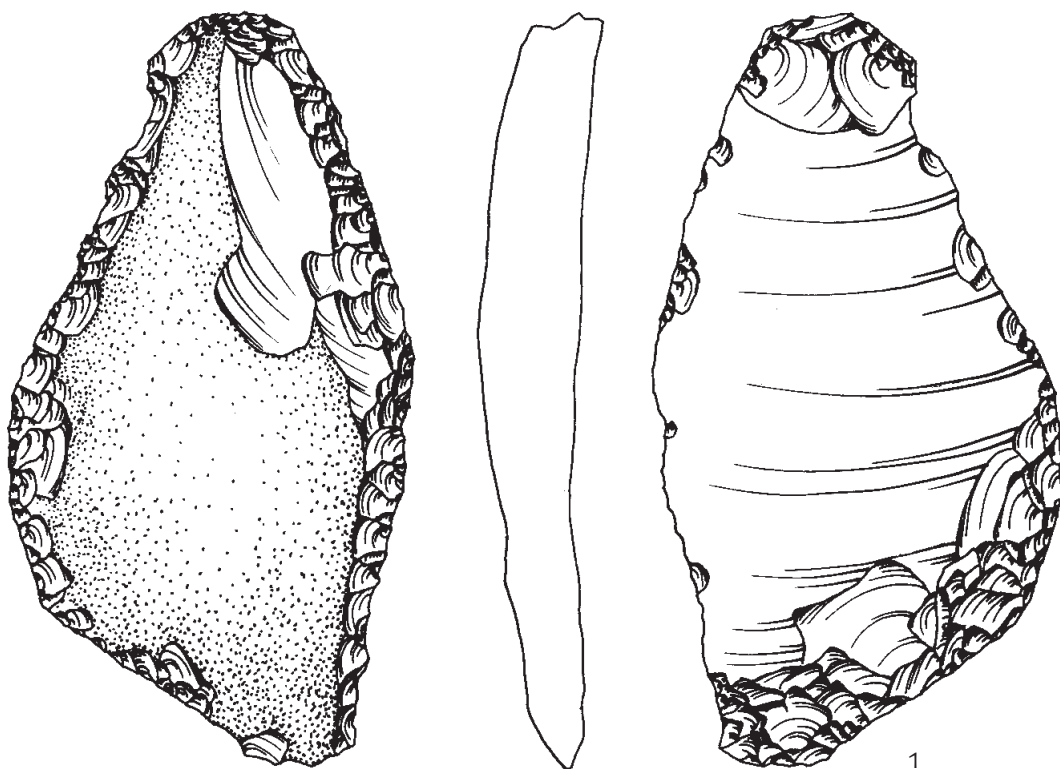
W hektarze F odkryto tylko trzy zabytki w odcinku 1. Dwa wykonane są z surowca narzutowego, a jeden jest przepalony i nie da się określić z jakiego rodzaju krzemienia został wykonany.

Rdzenie – 1 sztuka

Odkryto mikrolityczny rdzeń odlupkowy o wymiarach 3,8 × 2,1 × 1,5 cm z pojedynczymi negatywami po odlupkach.

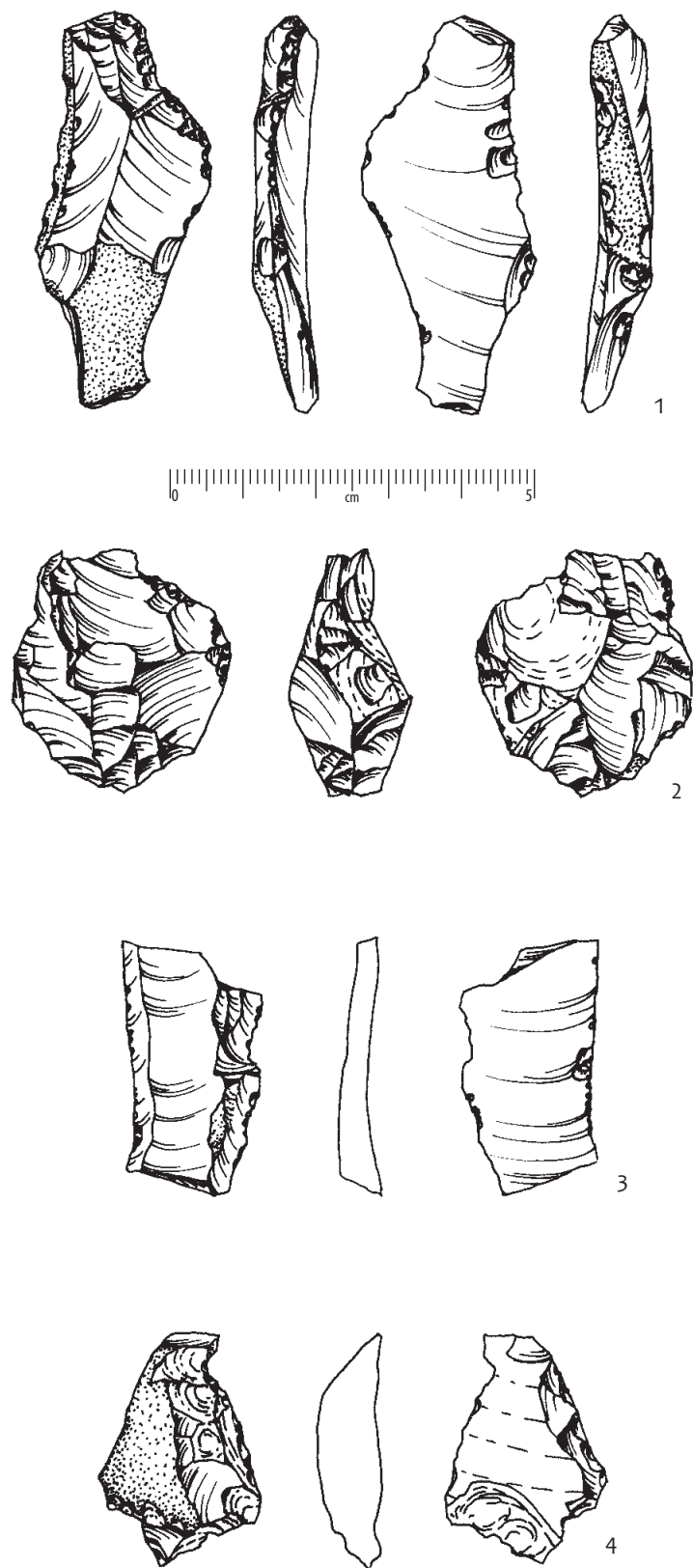
Odlupki – 2 sztuki

Zidentyfikowano dwa odlupki zwykłe z krzemienia narzutowego.

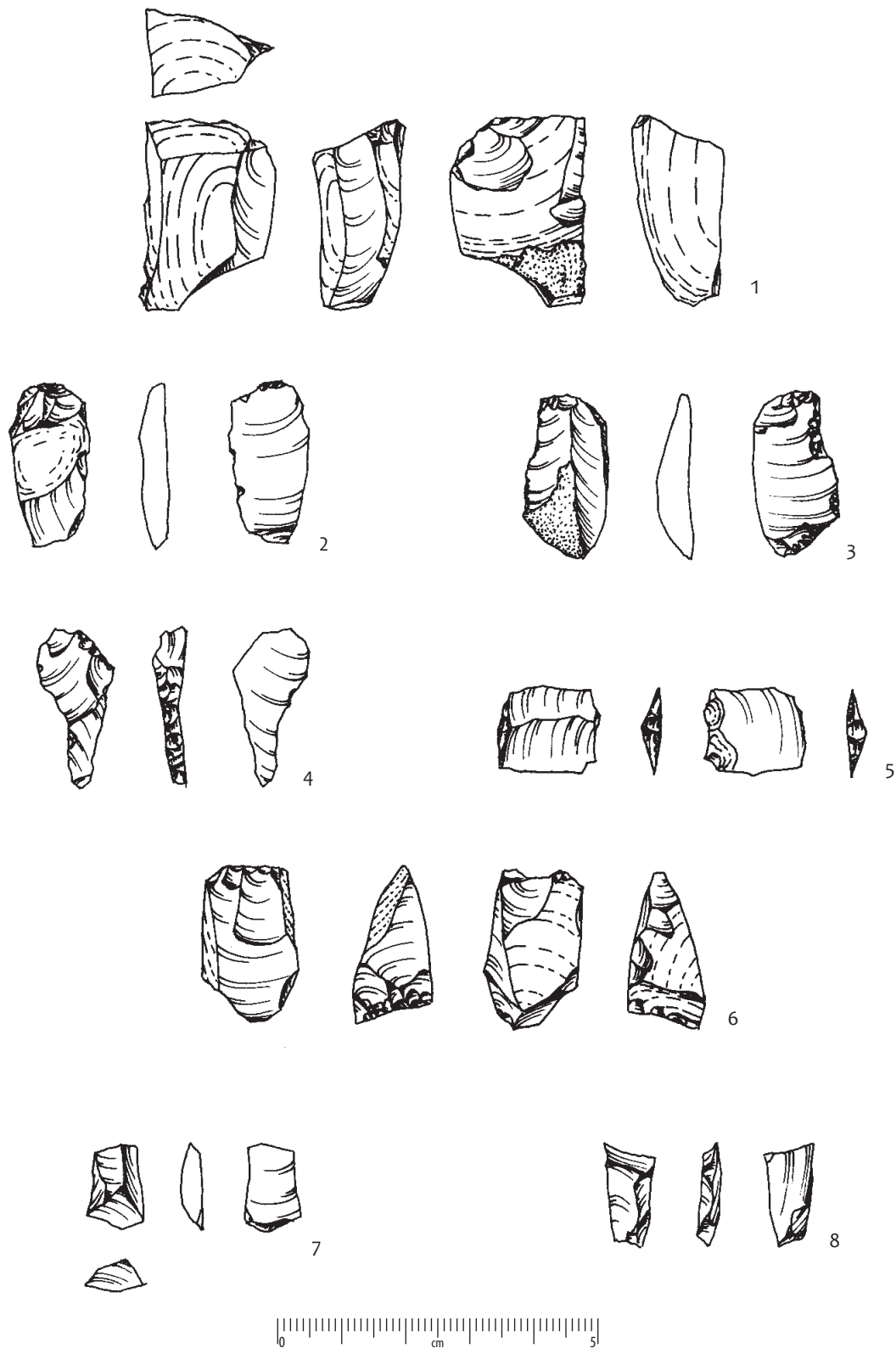
Ryc. 9. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Krzemienie:
1 - ostrze tylkowe; 2 - łuszczeń; 1, 2 - krzemień kredowy.
Lokalizacja: 1, 2 - ha C, ar 60, obiekt 846.

Fig. 9. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Flints:
1 - backed point; 2 - splintered piece; 1, 2 - cretaceous
flint. Location: 1, 2 - ha C, are 60, feature 846.

Ryc. 10. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Krzemienie: 1, 4 - odłupki retuszowane; 2 - huszczęć retuszowana; 3 - fragment wióra; 1, 3 - krzemień czekoladowy; 2 - krzemień narzutowy; 4 - krzemień przepalony. Lokalizacja: 1 - ha E, ar 77; 2 - ha E, ar 69; 3 - ha C, ar 99; 4 - ha C, ar 98.

Fig. 10. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Flints: 1, 4 - retouched flakes; 2 - retouched splintered piece; 3 - fragment of a blade; 1, 3 - chocolate flint; 2 - erratic flint; 4 - charred flint. Location: 1 - ha E, are 77; 2 - ha E, are 69; 3 - ha C, are 99; 4 - ha C, are 98.

Ryc. 11. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Krzemienie: 1, 6 - łuszczyńce; 2, 3, 8 - odłupki; 4 - wiórek retuszowany; 5 - fragment półtylczaka; 7 - fragment wiórka; 1-5, 7, 8 - krzemień narzutowy; 6 - krzemień czekoladowy. Lokalizacja: 1 - ha C, ar 60, obiekt 846; 2, 3 - ha C, ar 99; 4 - ha C, ar 62; 5 - ha C, ar 85; 6 - ha C, ar 96; 7, 8 - ha C, ar 98.

Fig. 11. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Flints: 1, 6 - splintered pieces; 2, 3, 8 - flakes; 4 - retouched bladelet; 5 - fragment of a truncated piece; 7 - fragment of a blade; 1-5, 7, 8 - erratic flint; 6 - chocolate flint. Location: 1 - ha C, are 60, feature 846; 2, 3 - ha C, are 99; 4 - ha C, are 62; 5 - ha C, are 85; 6 - ha C, are 96; 7, 8 - ha C, are 98.

Hektar G

W omawianym hektarze odkryto 5 zabytków w tym dwa w obiektach 558 i 595, a trzy w tzw. warstwie.

Łuszczone i odłupki łuszczeniowe – 2 sztuki

Pozyskano dwa odłupki łuszczeniowe z krzemienia narzutowego, jeden dość masywny o wymiarach $4 \times 2,2 \times 0,8$ cm, drugi małych rozmiarów o długości około 1 cm.

Odpadki i łuski – 3 sztuki

Do tej kategorii zaliczono bryłkę surowca z jednym odbiciem o długości około 2 cm.

Hektar G – obiekty

Ob. 558, odc. G90/H81

Zidentyfikowano pojedynczy odłupek łuszczeniowy zwykły z surowca narzutowego.

Ob. 595, odc. 62

W obiekcie zarejestrowano łuszczeń, z dużą ilością negatywów po odłupkach łuszczeniowych, wykonany z surowca narzutowego. Jego wymiary to $3 \times 3 \times 1$ cm.

Hektar H

W hektarze zidentyfikowano 17 zabytków, z czego 16 pochodzi z obiektu, a jedno narzędzie z tzw. warstwy.

Narzędzia – 1 sztuka

W odcinku H62 odkryto odłupek retuszowany zwrotnie z retuszem formującym swego rodzaju półtylec na jednej krawędzi i tylec na drugiej. Retusz nachodzi na powierzchnię zeolizowaną, co pozwala zaliczyć go do kategorii retuszowanych odłupków naturalnych. Wymiary okazu to $3,3 \times 2,5 \times 0,8$ cm (ryc. 7: 4).

Hektar H – obiekty

Ob. 967, odc. H71

W obiekcie określonym jako wczesnośredniowieczny odkryto 16 zabytków. Inwentarz należy podzielić na dwie części. Pierwsza zawiera przedmioty zaliczane do kategorii łuszczeni i odłupków łuszczeniowych oraz okruchów. Zidentyfikowano trzy bryłki, do których dopasowano surowcowo materiały. W dwóch przypadkach bryłki mają na sobie ślady użytkowania techniką łuszczeniową, a dwa odłupki pochodzą z kolejnej bryłki. Druga część inwentarza posiada cechy morfologicznie starsze. Zidentyfikowano skrobacz, odłupek retuszowany i odłupek zwykły ze śladami po wcześniejszych odbiciach. Do tego odkryto dwa zbrojniki. Jeden to retuszowany odłupek z półtylcem, zbliżony do półtylcza typu komornica (ryc. 12: 6), a drugi to wiórek z ukształtowanym retuszem tyłcem, który nadaje kształt zbliżony do trójkątów rozwartokątnych (ryc. 12: 4). Oba zabytki prawdopodobnie mają chronologię mezolityczną i znalazły się w jamie wtórnie wraz z ziemią, która wypełniła obiekt.

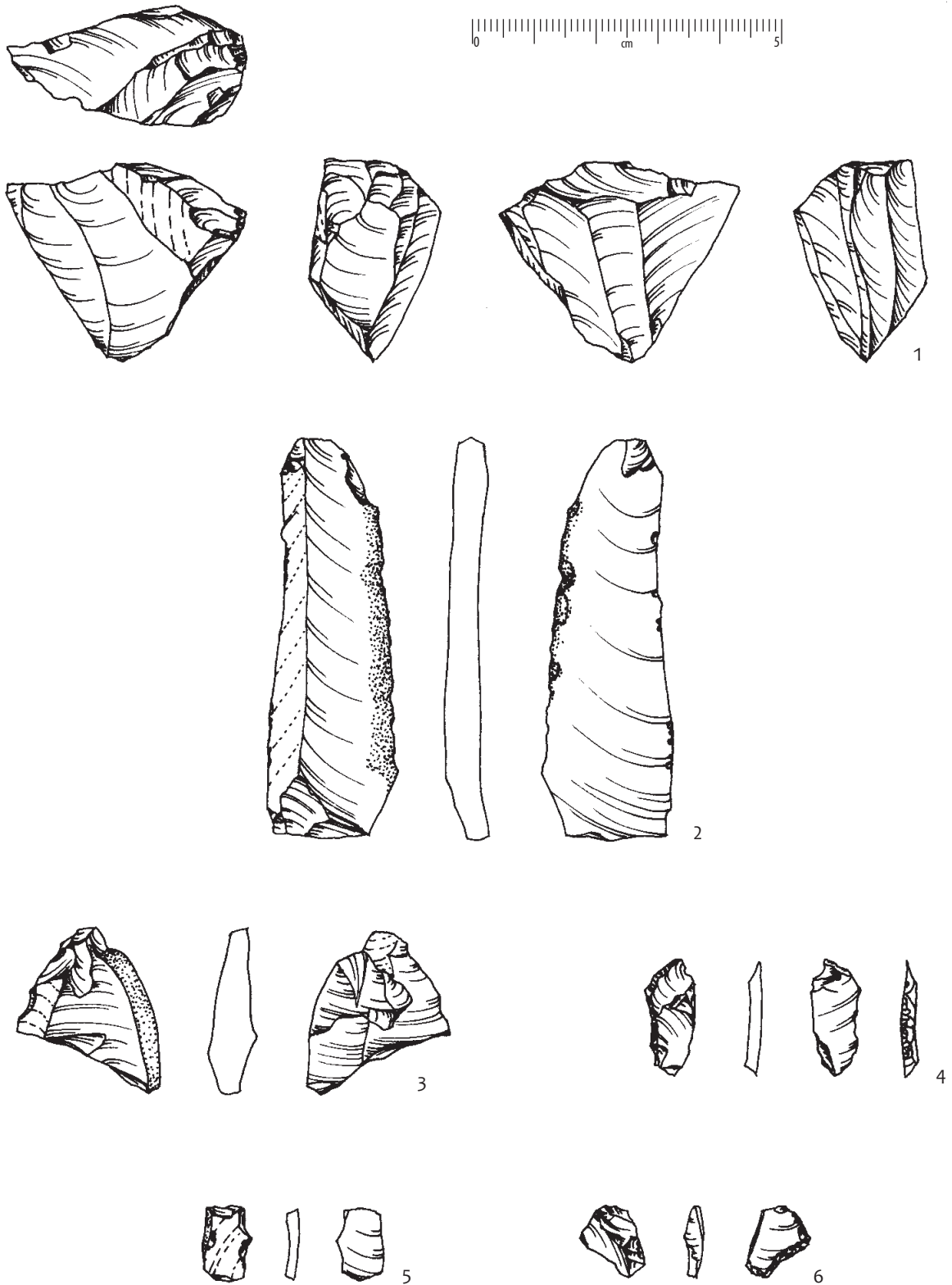
Hektar J

Łuszczone i odłupki łuszczeniowe – 1 sztuka

W odcinku J88 zarejestrowano pojedynczy odłupek zwykły z krzemienia narzutowego.

Hektar K

W hektarze K odkryto 9 zabytków krzemiennych, z czego 7 wykonanych jest z krzemienia narzutowego, jeden z czekoladowego, a jeden zabytek jest przepalony. Dwa zabytki pochodzą z obiektów, zaś pozostałe zostały odkryte w czasie eksploracji warstw.

Ryc. 12. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Krzemienie: 1 - rdzeń wiórowy ze zmienianą orientacją; 2 - wiór; 3 - odłupek łuszczeniowy; 4, 6 - zbrojniki; 5 - odłupek; 1, 3, 4 - krzemień narzutowy; 2 - krzemień czekoladowy. Lokalizacja: 1 - ha K, ar 23; 2, 3 - ha K, ar 34; 4-6 - ha H, ar 71, obiekt 967.

Fig. 12. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Flints: 1 - core for blades with changed orientation; 2 - blade; 3 - flake from a splintered piece; 4, 6 - microliths; 5 - flake; 1, 3, 4 - erratic flint; 2 - chocolate flint. Location: 1 - ha K, are 23; 2, 3 - ha K, are 34; 4-6 - ha H, are 71, feature 967.

Rdzenie – 1 sztuka

W hektarze K23 zidentyfikowano szczątkowy rdzeń wiórowy o zmienionej orientacji o wymiarach $5 \times 3,1 \times 1,8$ cm. Układ negatywów oraz charakter pięt może wskazywać na młodszą epokę kamienia. Wykonany najprawdopodobniej z kredowego surowca dobrej jakości zbliżonego do zabytków z takiego surowca z odcinka C (ryc. 12: 1).

Wióry – 1 sztuka

W hektarze K34 odnotowano wiór z krzemienia czekoladowego z jedną krawędzią naturalną, a jedną korową. Jest to tzw. wiór drugiej serii z wczesnego etapu eksploatacji rdzenia jednopiętowego. Wymiary zabytku wynoszą $6,4 \times 2,1 \times 0,5$ cm (ryc. 12: 2).

Odłupki – 1 sztuka

W hektarze K3 odkryto pojedynczy odłupek zwykły z krzemienia narzutowego.

Łuszcznie i odłupki łuszczniowe – 1 sztuka

W odcinkach K13, 32, 34 odkryto dwa fragmenty łuszczni i jeden łuszczień wielonegatywowo wykonany z bryłki krzemiennej o wymiarach $3,7 \times 3,1 \times 0,7$ cm (ryc. 10: 2).

Odpadki i łuski – 1 sztuka

Do tej kategorii zaliczono fragment zeolizowanej bryłki surowca.

Hektar K – obiekty

W obiektach K1166 i 1177 zarejestrowano po jednej łusce krzemiennej, z czego jedna wykonana była z surowca narzutowego, a druga była przepalona.

Hektar L

Narzędzia – 1 sztuka

W odcinku L41 odkryto jeden okrucz retuszowany wykonany z surowca narzutowego o wymiarach $3,3 \times 2,8 \times 0,5$ cm.

III.1.4. PRÓBA CHARAKTERYSTYKI CHRONOLOGICZNEJ

Materiały krzemienne pozyskane w trakcie badań ratowniczych na stanowisku 2–4 w Rogaszynie, choć niezbyt liczne, należy uznać za wartościowe i mające duży wpływ na sposób patrzenia na funkcjonowanie człowieka w pradziejach w Polsce Środkowej. Najciekawsze wydaje się odkrycie dziewięciu zabytków wykonanych z importowanego surowca czekoladowego. Na Niżu najczęściej wiązany jest ten surowiec ze społecznościami końcowo paleolitycznymi z tzw. kulturą świderską, z mezolityczną kulturą janisławicką lub środkowoneolitycznymi zespołami kultury pucharów lejkowatych (dalej: KPL). Kilka zabytków z tego surowca, odkrytych w Rogaszynie tzn. fragmenty wiórów (ryc. 10: 3, 4) oraz narzędzi, w tym wióry i odłupki retuszowane np. z półstromym retuszem (ryc. 7: 2, 3; 8: 3) czy półtylczak (ryc. 11: 5), wydaje się być zbliżonych do typowych materiałów neolitycznych związanych z KPL. Import krzemienia czekoladowego w neolicie na Niż jest powszechnie rejestrowanym faktem, a taki surowiec identyfikowany jest na wielu niżowych stanowiskach KPL np. w Anopolu (P. Papiernik, M. Rybicka 2002, s. 135) lub z odkrywki Szczerców (P. Papiernik, M. Wąs 2002; J. Kabaciński 2003), jak również ze stanowisk odkrytych w trakcie budowy autostrady A-1 np. Zgórze stan. 1–2 (D. K. Płaza 2010), Orenice 3–3a (D. K. Płaza 2009), Janków stan. 40 (P. Papiernik, M. Wąs 2006). Co ważne, brak materiałów ceramicznych KPL nie wyklucza możliwości występowania pojedynczych zabytków krzemiennych w tzw. strefie aktywności gospodarczej. Pozostałe trzy formy półsurowca z tego rodzaju krzemienia związane są prawdopodobnie z neolitem (KPL) lub epoką brązu, kiedy również eksploatowano krzemienie czekoladowe.

Interesujące są również masywne zabytki z niezidentyfikowanego krzemienia kredowego dobrej jakości (ryc. 7: 1, 4; 8: 1, 2; 9: 1, 2). Jeden z nich to masywny odłupek posiadający półstromy retusz formujący

tylec oraz połytec na drugiej krawędzi strony negatywowej oraz retusz powierzchniowy, zbliżony do łuszczeniowego na stronie pozytywowej (ryc. 8: 1). Podobny retusz krawędziowy widoczny jest na odłupku z odcinka 50 z hektara C (ryc. 7: 1). Takie formy zabytków znane są z wielu stanowisk z epoki brązu. Niektórzy autorzy sugerują wtórne przerabianie w epoce brązu lub wczesnej epoce żelaza przedmiotów wytworzonych w starszych okresach, np. w późnym neolicie. Taka sytuacja miała miejsce np. w Zawadzie (byłe woj. tarnobrzeskie), gdzie przerobiono masywny odłupek z krzemienia świeciechowskiego na ostrze tylcowe (sierpowate), w analogiczny sposób jak w Rogaszynie (S. K. Kozłowski, E. Sachse-Kozłowska 1997, s. 323, 328). Nieco inaczej wyglądają trzy zabytki nieposiadające cech późnego krzemieniarstwa. Należy tu wymienić fragment wióra oraz rdzeń o zmienionej orientacji, na którego jednym z boków widoczne są resztki wcześniejszej odłupni, posiadającej negatywy po masywnych, regularnych wiórach w typie neolitycznym. Jednocześnie charakter styku pięty i odłupni z charakterystycznym wystawianiem punktu uderzenia wskazuje na zaawansowane technicznie krzemieniarstwo (ryc. 12: 1).

Wydaje się, że z racji małej liczby zabytków charakterystycznych, pozostałe przedmioty wydzielone należy datować ogólnie na epokę brązu. Chodzi tu na przykład o okruch retuszowany w typie drapacza (ryc. 8: 4), jak i grocik trójkątny wykonany z odłupka eksploatowanego metodą łuszczeniową (ryc. 8: 6). Co prawda, sporadycznie takie zabytki rejestrowane są na stanowiskach zaliczanych do neolitu (W. Borkowski, M. Kowalewski 1997, s. 206–207), jednak wydaje się, że w Rogaszynie należy łączyć je z kulturami z epoki brązu, kiedy dominowały dwa sposoby eksploatacji odłupkowy oraz łuszczeniowy (ryc. 8: 2, 5; 9: 2; 12: 3).

Osobno trzeba wspomnieć o kilku zabytkach odkrytych we wczesnośredniowiecznej jamie, w której zidentyfikowano zabytki o cechach mezolitycznych tzn. skrobacz oraz dwa zbrojniki (ryc. 12: 4–6). Wydaje się, że bezsprzecznie potwierdza to penetrację tego terenu w środkowej epoce kamienia, na co również wskazują odkrycia z tego okresu z nieodległych stanowisk np. w Orenicach 3/3a (D. K. Płaza 2009) czy z Witowa (M. Chmielewska 1978). Do tego zbioru zaliczyć można także pojedynczo występujące wiórki w odcinkach C45, C85 i C98 oraz być może część mikrolitycznych odłupków. Trudno wypowiedzieć się o przynależności kulturowej. Z dużą dozą ostrożności można tego typu przedmioty krzemienne przypisać do środkowego lub późnego mezolitu (por. H. Więckowska 1975).

Najliczniej występujący półsurowiec łuszczeniowy, odłupki łuszczeniowe oraz zwykłe odłupki, drobne rdzenie należy w większości zaliczyć do najmłodszego krzemieniarstwa na stanowisku związanego z epoką brązu lub wczesną epoką żelaza (ryc. 10: 2; 11: 1–4, 6–8).

III.1.5. PODSUMOWANIE

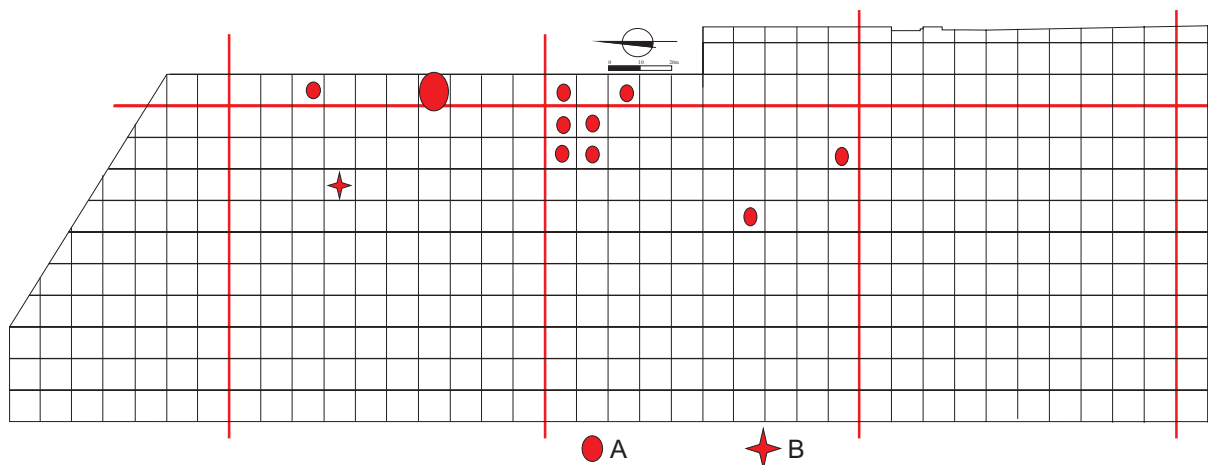
Nieliczne, ale zróżnicowane materiały krzemienne odkryte na stanowisku 2–4 w Rogaszynie dostarczyły zbioru, który poświadcza penetrację obszaru stanowiska w kilku okresach chronologicznych.

Najstarszymi zabytkami krzemiennymi są odkryte na złożu wtórnym zbrojniki i skrobacz oraz nieliczne wiórki, których obecność potwierdza penetrację stanowiska w późnym mezolicie. Część przedmiotów wykonanych z krzemienia czekoladowego świadczy o incydentalnym używaniu i gubieniu narzędzi w strefie aktywności gospodarczej w środkowym neolicie przez społeczności KPL. Kilka charakterystycznych zabytków, jak sztylet wykonany z krzemienia kredowego oraz większość łuszczeni i odłupków łuszczeniowych, potwierdza użytkowanie przedmiotów krzemiennych w epoce brązu oraz wczesnej epoce żelaza. Zabytki odkrywane w obiektach o młodszej chronologii w większości znajdują się na złożu wtórnym.

III.2. OSADNICTWO KULTURY TRZCINIECKIEJ

Na stanowisku w Rogaszynie pozyskano 31 fragmentów naczyń, które można łączyć z horyzontem trzciniackim. Były one odkrywane jedynie w partii północno-wschodniej stanowiska, co prezentuje poniższa planigrafia (ryc. 13).

Wszystkie odkryte fragmenty charakteryzują się brudną barwą obu powierzchni. Dominującą domieszką schudzającą masę ceramiczną jest gruboziarnisty, biały tłuć granitowy z dodatkiem średnie-

Ryc. 13. Rogaszyn stan. 2–4, gm. Piątek. Planigrafia fragmentów ceramiki (kółka) i lokalizacja głowicy buławy kanelurowanej (gwiazdka).

Fig. 13. Rogaszyn site 2–4, commune of Piątek. Spatial distribution of pottery fragments (circles) and the location of the pommel of a fluted mace (star).

go, która wystąpiła w 87% fragmentach tego niewielkiego zbioru. W pozostałych ułamkach stwierdzono obecność średniego i drobnego tłucznia (6,5%) oraz samego drobnego piasku (6,5%).

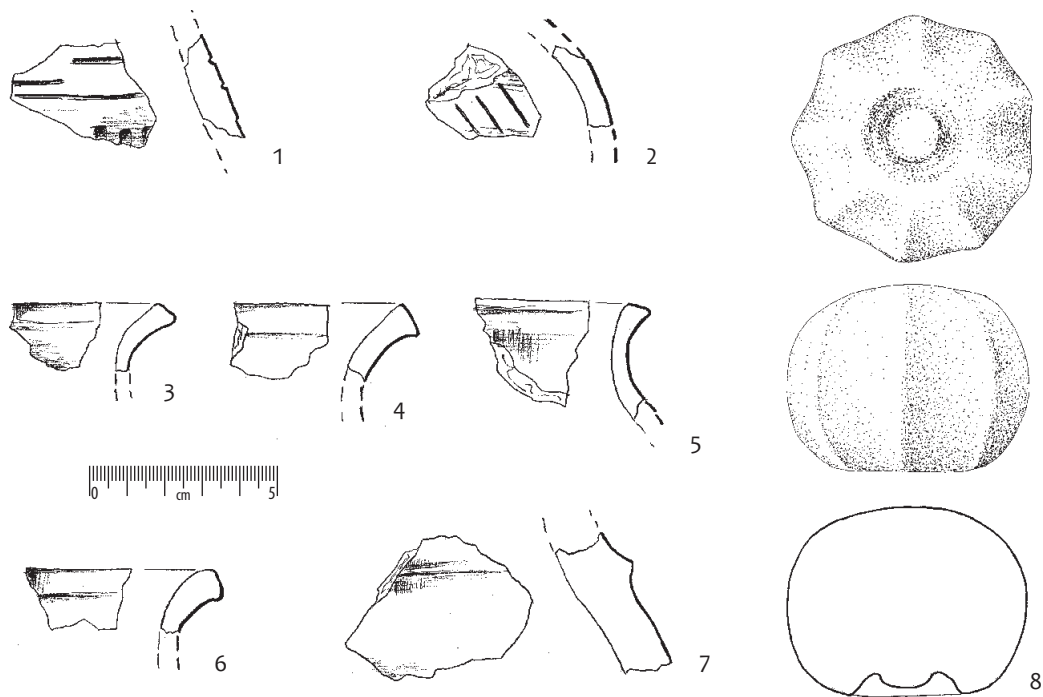
W zbiorze wyróżniono tylko cztery ułamki wylewów, z których każdy posiada pogrubioną, skośnie ściętą krawędź (ryc. 14: 3–6). Odnotowano jedynie trzy fragmenty zdobione: pierwszy ornamentowany jest poziomą dookólną listwą (ryc. 14: 7), drugi wątkiem dwuelementowym składającym się z poziomych żłobków, pod którymi umieszczono szereg prostokątnych stempelków/nakłuć (ryc. 14: 1), zaś ostatni fragment zdobiony jest rytymi żłobkami lewoskośnymi (ryc. 14: 2). Ze względu na rozdrobnienie materiału należy przypuszczać, iż stanowią go fragmenty naczyń o kształcie esowatym i są to najprawdopodobniej wyłącznie garnki.

Na podstawie opisanych cech technologicznych i stylistycznych należy omawiany zbiór zaliczyć do młodszego etapu fazy klasycznej kultury trzcinieckiej, na co wskazuje m.in. sposób profilowania krawędzi. W klasyfikacji kujawskich horyzontów trzcinieckich należałoby ten zespół umieszczać najpewniej w HT3 z datowaniem 1750–1600 l. p.n.e. (P. Makarowicz 1998, s. 42, ryc. 7–8; 2010, s. 51, ryc. 1.14). Natomiast w ujęciu J. Górskiego dla obszarów małopolskich materiały te można by zaliczyć do zespołów A2, funkcjonujących w fazie BrB (J. Górski 2007, s. 91, 176).

Znaleziskiem, zasługującym na szczególną uwagę, które możemy łączyć z tym poziomem chronologiczno-kulturowym jest kanelurowana kamienna głowica maczugi, określana także mianem typu cytrynowatego (ryc. 14: 8; B. Muzolf 2004, s. 82, ryc. 2: 1).

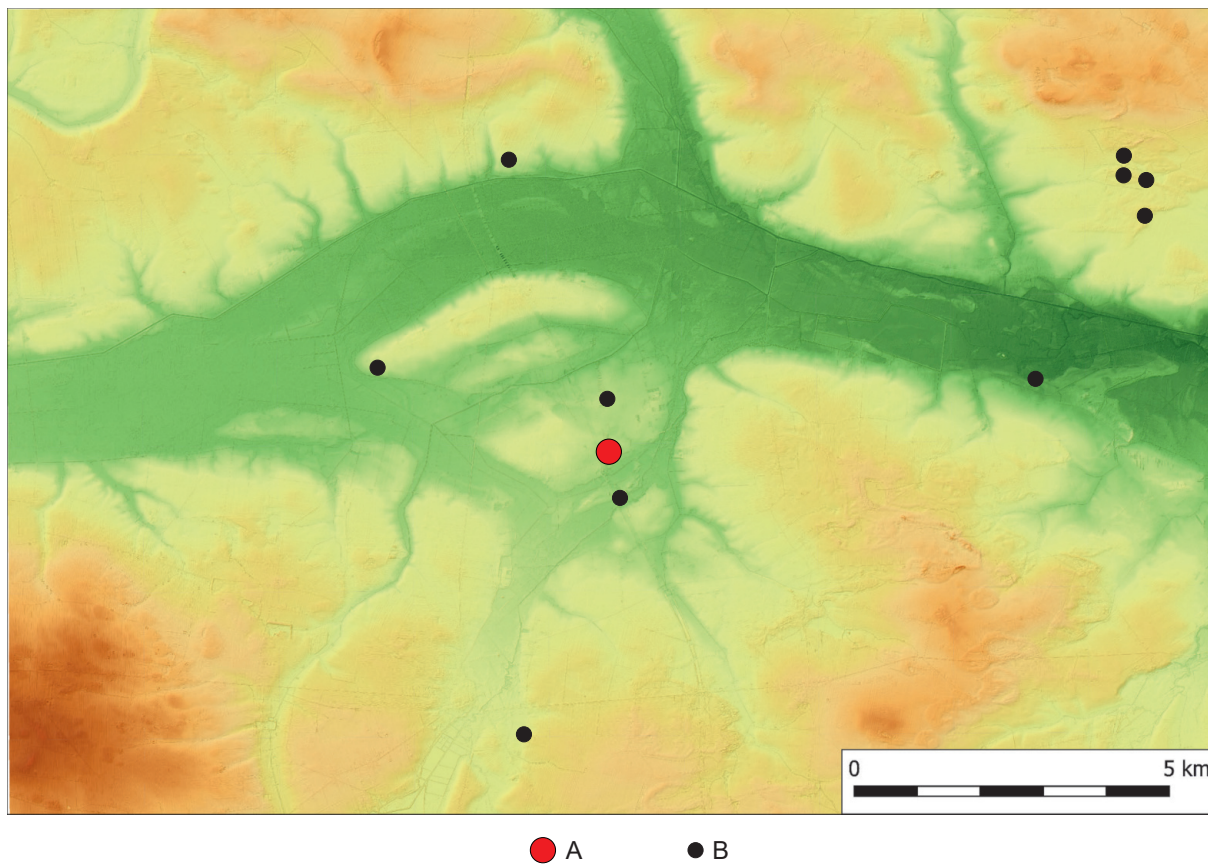
Jest to kolejne znalezisko uzupełniające listę tego typu zabytków, które były tematem m.in. prac A. Kośko, wskazującego na ich genezę i powiązania z obszarami pontyjskimi oraz z upowszechnieniem się tego typu buław na obszarze Polski w początkach II tys. BC, na styku dwóch kręgów kulturowych, mogiłowego i trzcinieckiego (A. Kośko 2001, s. 287–288). Jest to czwarte znalezisko z obszaru Polski Środkowej, po egzemplarzach z Puczniewa, gm. Lutomiersk (A. Chmielowska, M. Góra 1987, s. 33–35, ryc. 1 – określona jako przynależna do kultury pucharów lejkowatych), Białej, gm. loco (zasoby MAiE w Łodzi – z pow. cmentarzyska z III okresu EB) i Wygody, k. Łowicza (M. Gedl 1975). Ostatnio tego typu zabytki zostały poddane analizie przez P. Makarowicza z uzupełnieniem o dwa egzemplarze ze stanowiska Polesie, gm. Łyszkowice i Powodowa (P. Makarowicz 2010, s. 326, ryc. 5.15).

Zapewne znaleziska z Rogaszyna należy łączyć z bogatszym osadnictwem kultury trzcinieckiej, które stwierdzono na pobliskim stanowisku w Jankowie, gm. Piątek (P. Makarowicz, M. Ignaczak 2006).

Ryc. 14. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiałów kultury trzcienieckiej: 1-7 - ceramika; 8 - kamienna głowica buławy.

Fig. 14. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts of the Trzcinec culture: 1-7 - pottery; 8 - stone pommel of a mace.

Ryc. 15. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Stanowisko Rogaszyn (A) na tle osadnictwa kultury trzcienieckiej w regionie (B).

Fig. 15. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. The site of Rogaszyn (A) in the context of the settlements of the Trzcinec culture in the area. (B).

III.3. OSADNICTWO Z OKRESU HALSZTACKIEGO (HaD) I STARSZEGO OKRESU PRZEDRZYMSKIEGO

Po analizie materiałów ceramicznych do poziomu osadniczego związanego ze społecznościami pól popielnicowych i kultury pomorsko-kloszowej zaliczono 3900 fragmentów naczyń oraz ponad 100 obiektów ziemnych. Omawiany etap osadnictwa pokrywa się z poziomem osadniczym tak obiektów, jak i materiałów ruchomych z doby pól popielnicowych, jak i kultury pomorsko-kloszowej, co nie ułatwia jego analizy. Dodatkowo utrudnienia potęguje liczne występowanie obiektów z kolejnych, młodszych faz osadnictwa tego terenu.

Prezentowane materiały są chronologicznie sytuowane w tzw. wczesnej epoce żelaza (HaC-D) oraz w starszym okresie przedrzymskim. Z tego też powodu omówimy w tym miejscu schemat periodyzacyjny tych okresów dziejowych, bowiem będziemy się nim posługiwać w dalszej części pracy. Na początku odniesiemy się do zastosowanego w pracy nazewnictwa niektórych jednostek kulturowych.

Jeżeli chodzi o nazewnictwo, to zazwyczaj tak w starszej, jak i nowszej literaturze stosuje się na określenie społeczności z młodszej epoki brązu oraz HaC i HaD ogólnym mianem kultury łużyckiej, a dla jej odłamu z Polski Środkowej, używano określenia środkowopolska grupa kultury łużyckiej, będącej jedną z wielu grup regionalnych. Jednak już wiele lat temu stwierdzono, że dotychczasowe rozumienie pojęcia „kultura łużycka” uległo dezaktualizacji i jednej kultury łużyckiej nie ma (J. Dąbrowski 1980; B. Gediga 1983). W takiej sytuacji można, w odniesieniu do dotychczasowych różnych grup regionalnych kultury łużyckiej, mówić raczej o „różnych kulturach łużyckich pól popielnicowych” (B. Gediga 1993, s. 149). Zgadając się w całości z tymi poglądami stosuję dla określenia tych społeczności z Polski Środkowej nazwę: **Grupa Środkowopolskich Pól Popielnicowych** (dalej: GŚPP). Czas zaniku osadnictwa GŚPP przyjmuje się zasadniczo na schyłek okresu HaD (I. Jadczykowa 1975). Wtedy to, na przełomie HaD i starszego okresu przedrzymskiego (w dawnej nomenklaturze okres lateński A – LtA), na obszarze Polski Środkowej odnotowujemy osady i cmentarzyska przynależne do nowej jednostki kulturowej określanej ogólnie jako kultura pomorsko-kloszowa. Według I. Jadczykowej do tych przemian dochodzi prawdopodobnie w początkach okresu lateńskiego (I. Jadczykowa i in. 1993, s. 192). Kultura ta w przeszłości była określana również szeregiem jeszcze innych nazw. Pomijam w tym miejscu analizowanie długotrwałej dyskusji na temat samego problemu rozróżniania kultury pomorskiej od kultury grobów podkoszowych, stąd m.in. funkcjonujące określenie „kultura pomorsko-kloszowa”, które wskazuje na dwoistość charakteru owej jednostki kulturowej, zwłaszcza m.in. ze względu na stosowane formy pochówków, jak i naczyń. Tym niemniej nie ulega wątpliwości, iż ze względu na formy obrządku pogrzebowego oraz stylistykę naczyń, jest to jednostka obca kulturowo, allochtoniczna w stosunku do społeczności GŚPP. Pojawienie się tej jednostki kulturowej na obszarze Polski Środkowej nastąpiło jednoznacznie na drodze migracji z Pomorza Wschodniego poprzez Wielkopolskę (B. Muzolf, W. Lorkiewicz 2005, tam starsza literatura). Jednak w literaturze funkcjonują także i inne poglądy na ten temat, aby tylko przytoczyć ich podsumowanie w ujęciu M. Grygiela (2018). Autor ten stwierdza (M. Grygiel 2018, s. 9, przypis 1):

„Kultura pomorska i kultura grobów kloszowych to bez wątpienia ugrupowania powstałe na bazie odmiennych wzorców kulturowych we wczesnej epoce żelaza. Proces krystalizacji kultury pomorskiej przebiegał głównie na terenach Pomorza Środkowego i Wschodniego, natomiast kultura grobów kloszowych ukształtowała się przede wszystkim na Nizinie Mazowiecko-Podlaskiej. W starszym okresie przedrzymskim w południowej części Niżu Polskiego nastąpiło jednak tak duże zbliżenie i przenikanie zasięgów obu kultur, że zasadnym wydaje się łączne ich traktowanie jako kręgu pomorsko-kloszowego, określanego też niekiedy nieco wężiej mianem kultury pomorsko-kloszowej.”

Ta wypowiedź wskazuje na istniejący w dalszym ciągu pogląd o całkowitej odrębności genezy i miejsca powstania właściwej kultury pomorskiej (charakteryzującej się m.in. popielnicami twarzowymi) oraz kultury grobów kloszowych (głównie z grobami podkloszowymi). Naszym zdaniem niewątpliwie w swych początkach były to dwie odrębne społeczności. Na pewnym etapie uległy one głębokiemu zlaniu się w mieszane zespoły pomorsko-kloszowe, w których to, w najmłodszej fazie rozwojowej najsilniejsze piętno odcisnęły elementy przynależne do zespołów kloszowych.

Natomiast jeżeli chodzi o chronologię wczesnej epoki żelaza (HaC-HaD) to ostatnimi laty, na podstawie nowych wyników badań, jej datowanie bezwzględne uległo znacznemu uściśleniu. Według

M. Trachsela, w oparciu o dendrodaty i towarzyszące im zabytki metalowe, okres HaC należy sytuować w przedziale lat 800/780 – 660 p.n.e., a HaD w latach od około 660 p.n.e. po 530/510 p.n.e. (M. Trachsela 2004). Tym samym lata 530/510 p.n.e., przyjęte za ustaleniami M. Trachsela, wyznaczają w naszym ujęciu daty początkowe starszego okresu przedrzymskiego, określanego również jako LtA i B. Znacznie szerszej analizie została ostatnimi czasy poddana również kwestia wyznaczenia daty pomiędzy starszym a młodszym okresem przedrzymskim (M. Grygiel 2018). Zgodnie z ustaleniami tego autora granice pomiędzy starszym i młodszym okresem przedrzymskim należy sytuować od fazy LtC1 poczynając, na fazie LtC2 kończąc, czyli według różnych badaczy od około 260 – 250 p.n.e., po około 175 – 165 p.n.e., co ma odpowiadać wczesnej fazie młodszego okresu przedrzymskiego, określanej jako faza A1 (M. Grygiel 2018, s. 368 – 369). Powyższe datowania będą dla nas istotne przy analizie materiałów z Rogaszyna ze względu na układ następujących po sobie faz osadniczych od społeczności pól popielnicowych (GŚPP) z HaD, poprzez zespoły pomorsko-kloszowe ze starszego okresu przedrzymskiego, na zespołach przeworskich z młodszego okresu przedrzymskiego kończąc.

Wielokulturowość stanowiska, a zwłaszcza fakt pokrywania się zasięgu występowania obiektów i materiałów poszczególnych jednostek kulturowych, znacznie analizę utrudnia. W takiej sytuacji, współwystępowanie materiałów GŚPP i kultury pomorsko-kloszowej w jednej strefie stwarza duże komplikacje, spowodowane trudnościami w jednoznacznym przypisaniu materiałów ceramicznych, zazwyczaj w znacznym stopniu rozdrobnionych, do danej jednostki kulturowej. Jest to spowodowane, jak się uznaje, bliskimi związkami genetycznymi obu jednostek kulturowych. Jedynie w miarę pełne formy naczyniowe lub też charakterystyczne elementy zdobnicze, przypisane jednoznacznie do poszczególnych „kultur/grup”, to umożliwiają. Dlatego też owe materiały omawiamy wspólnie, zwracając uwagę na te elementy, które umożliwiają nam bliższą ich klasyfikację w ramach danej kultury.

III.3.1. ANALIZA MATERIAŁÓW ZABYTKOWYCH

III.3.1.1. Klasyfikacja naczyń pod względem technologiczno-morfologicznym

W analizie omawianych zabytków ceramicznych wykorzystano klasyfikację zastosowaną przy publikacji materiałów z osad i cmentarzysk środkowopolskiej grupy pól popielnicowych z badań autora (B. Muzolf 2012; 2021a; B. Muzolf i in. 2015; 2017) oraz ostatnio, do opracowania materiałów ze znanego stanowiska sepulkralnego w Sierpowie pod Łęczycą (I. Marchelak i in. 2022). Poniżej, w formie skrótowej, zaprezentujemy podstawowe zasady tej klasyfikacji. Wszystkie wykorzystywane w niej cechy naczyń (a mogą to być także fragmenty) otrzymują oznaczenia kodowe.

Cechy technologiczne:

- B** – barwy powierzchni zewnętrznej i wewnętrznej: 1 – różne odcienie brązowe; 2 – szaro-czarne; 3 – wielobarwne/plamiste (brązowo-szare). Przykład opisu: B11 – itd.
- F** – rodzaje faktury powierzchni zewnętrznej: 1 – powierzchnia gładka do wyświecenia; 2 – powierzchnia szorstka; 3 – powierzchnia chropowata.
- D** – rodzaje domieszki schudzającej masę ceramiczną: 1 – gruby tłuczeń kamienny, powyżej 2 mm; 2 – średni tłuczeń kamienny pomiędzy 1 – 2 mm; 3 – drobny tłuczeń kamienny, poniżej 1 mm; 4 – piasek. Rodzaj domieszki łączymy w kodowym oznaczeniu z uwzględnieniem pozycji danego składnika w zależności od jego ilości, tworząc określenie tzw. receptury masy ceramicznej, np. D123, itd.
- P** – rodzaje przełamów określamy trzema podstawowymi jego odmianami: 1 – jednobarwny; 2 – dwubarwny; 3 – trójbarwny (wielobarwny).

Określenie grupy technologicznej, w jakiej zostało wykonane naczynie (fragment naczyń), uzyskujemy dokonując korelacji dwóch cech: B i F, tworząc tzw. kategorię BF naczyń, co pozwala na wyróżnienie 27 ich kombinacji (tabela 2).

Uzupełnieniem kategorii BF jest dopisanie kodowego oznaczenia receptury domieszki D i otrzymanie opisu BF/D, odpowiadającego danej grupie technologicznej – Gt. Dla uproszczenia zapisu pomijamy tutaj cechę przełamu P, czyli sposobu wypału. Ostatecznie daje to zapis w postaci np. BF111/D123,

Tabela 2. Korelacja cech B i F w tworzeniu kategorii BF.

Barwa pow. B Faktury pow. F		B11	B12	B13	B21	B22	B23	B31	B32	B33
gładkie	F1	BF 111	BF 121	BF 131	BF 211	BF 221	BF 231	BF 311	BF 321	BF 331
szorstkie	F2	BF 112	BF 122	BF 132	BF 212	BF 222	BF 232	BF 312	BF 322	BF 332
chropowate	F3	BF 113	BF 123	BF 133	BF 213	BF 223	BF 233	BF 313	BF 323	BF 333

określający naczynie lub fragment: o powierzchniach zewnętrznych wygładzanych i obu powierzchniach barwy brunatnej, wykonanych z masy ceramicznej schudzonej tłuczniem kamiennym o zróżnicowanej granulacji z przewagą grubego.

Morfogrupy naczyń, typy i odmiany

Poniżej prezentujemy modelową formę naczynia, do której odnoszą się poniższe uwagi (ryc. 16).

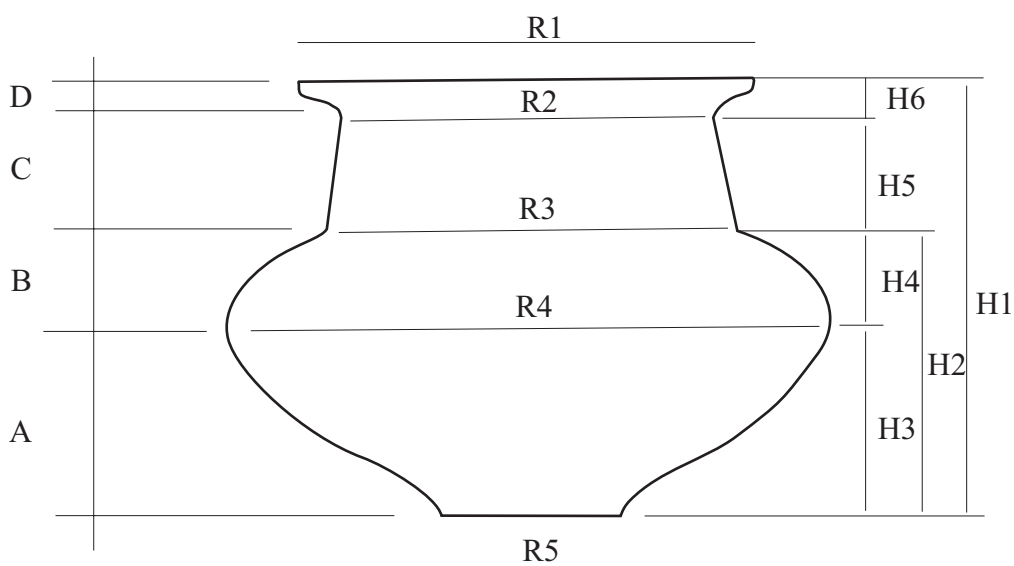
W odniesieniu do omawianych materiałów z Rogaszyna (w szczególności do inwentarzy ceramicznych z cmentarzyska pomorsko-kloszowego, rozdział poniżej) przyjęto występowanie kilku podstawowych morfogrúp naczyń, są to: wazy (W), amfory (A), kubki/dzbanki (K/D), czerpaki (C), miski (M) i garnki (G).

W ich ramach wyróżniamy naczynia jedno-, dwu-, trzy- czy też czteroelementowe (bywają i bardziej złożone), co jest kwestią w literaturze ugruntowaną od lat (A. Buko 1981). Z tego też powodu wprowadzamy już na początku, ze względu na stopień skomplikowania ich tektoniki, podział poszczególnych morfogrúp np. waz na: W1, W2, W3, czy też garnków na: G1, G2 i G3, itp. (ryc. 17: 1). Kodowe oznaczenie formy naczynia obejmuje określenie przynależności poszczególnych naczyń do: morfogrupy, typu i odmian.

Typ naczynia

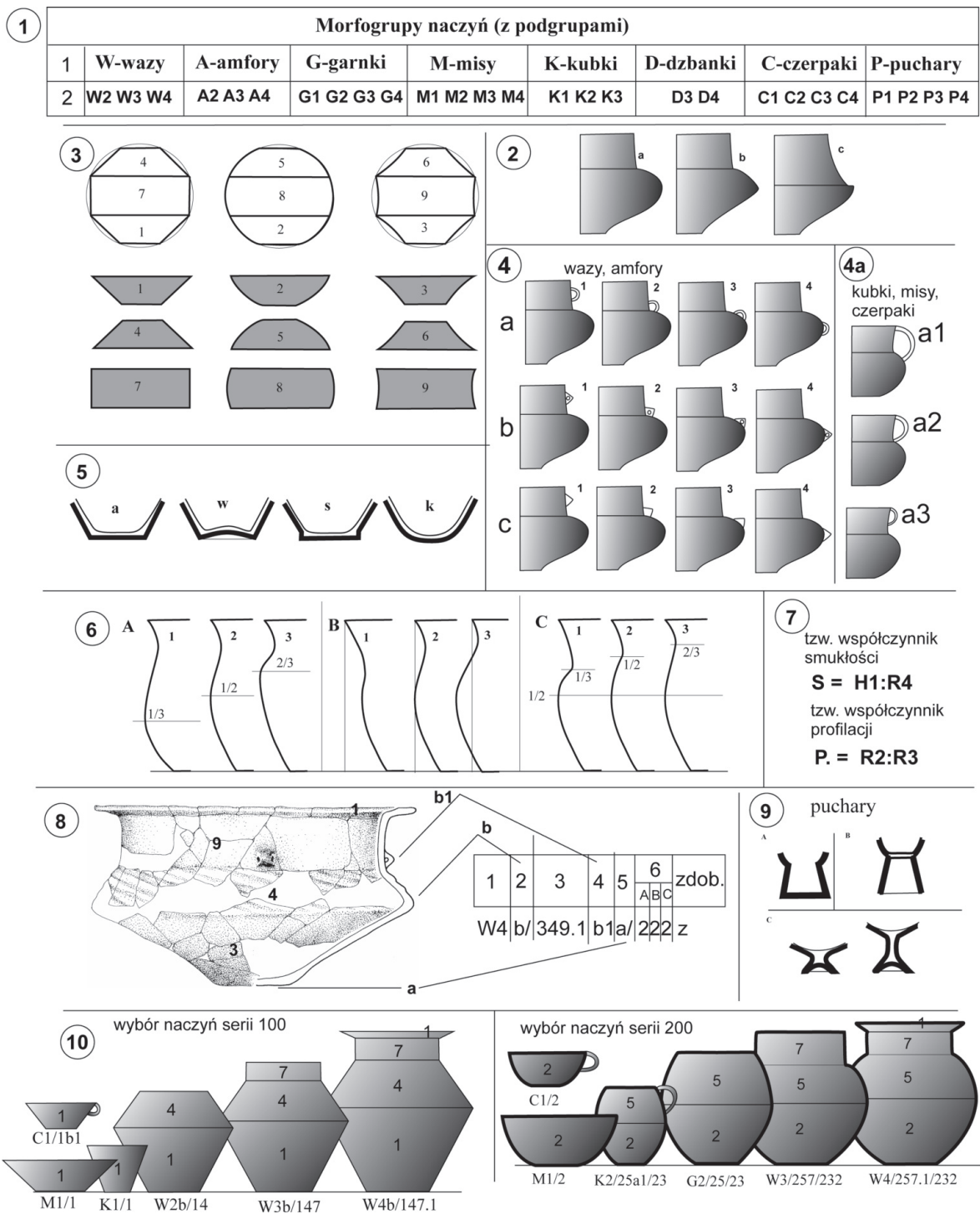
Każde naczynie składa się z pewnej ograniczonej ilości elementów składowych, których liczba jest określona stopniem skomplikowania bryły naczynia. Generalizując owe elementy składowe, możemy je przypisać pewnym formom geometrycznym. Naszym zdaniem takich podstawowych form jest 9, oznaczonych od 1 do 9 (ryc. 17: 3), co jest rozwinięciem wcześniejszej propozycji S. Kadrowa (1991, s. 41 i n., ryc. 23, 24).

Wydaje się, że proponowane wyznaczanie typów ogólnych w oparciu o owe podstawowe elementy składowe jest dość obiektywne, a ponadto tworzy klasyfikację otwartą, co jest najistotniejsze. Opis

Ryc. 16. Modelowa forma naczynia z podziałem na elementy składowe i wyznaczniki metryczne: A – 1 element; B – 2 element; C – 3 element; D – 4 element.

Fig. 16. Model form of a vessel divided into subparts and metric indicators: A – element 1; B – element 2; C – element 3; D – element 4.

Ryc. 17. Schemat klasyfikacji form naczyniowych: 1 – podstawowe morfogrupy naczyń; 2 – sposób profilacji maksymalnego wydęcia brzuśca; 3 – elementy składowe naczyń; 4 – sposób usytuowania uszek i guzków przy wazach, amforach; 4a – sposób usytuowania uszek przy kubkach misach; 5 – wyróżniane typy den; 6 – schemat oznaczeń cech morfologii odmian naczyń sklasyfikowanych ze względu na: A – usytuowanie maksymalnego wydęcia brzuśca, B – stopień wychylenia wylewu względem maksymalnego wydęcia brzuśca, C – proporcje górnej części naczynia powyżej maksymalnego wydęcia brzuśca; 7 – współczynniki metryczne; 8 – sposób kodowego opisu naczynia; 9 – formy pucharów; 10 – przykłady rodzin naczyń.

Fig. 17. Diagram of the classification of vessel forms: 1 – basic morphological groups of vessels; 2 – ways of profiling of the maximum width of the vessel belly; 3 – subparts of vessels; 4 – the way of placing handles, small handles and knobs on vases and amphorae; 4a – the way of placing handles on mugs and bowls; 5 – distinguished types of bottoms; 6 – diagram of markings of vessel morphology types based on: A – the placement of the maximum width of the belly, B – the degree of mouth inclination in relation to the maximum width of the belly, C – the proportion of the upper part of the vessel above the maximum width of the belly; 7 – metric indicators; 8 – method of the code description of the vessel; 9 – forms of beakers; 10 – examples of vessel families.

typu tworzymy od dna naczynia ku górze z wykorzystaniem kodowych oznaczeń poszczególnych elementów. W takiej kodyfikacji nie ma zamkniętej liczby odpowiednich typów, co umożliwia dodawanie nowych bez wprowadzania zamieszania do już funkcjonujących. Istotną cechą jest także forma przejścia maksymalnego wyđęcia brzuśca. Z tego teŹ powodu wyróŹniamy trzy jego odmiany: a – zaokrągloną, b – dwustoŹkowatą i c – z uskokiem (ryc. 17: 2).

Przy wydzielaniu typów naczyń, pojawia się potrzeba stwierdzenia obecności uch/uszek lub guzów, z określeniem miejsca ich usytuowania na naczyniu. Dla naszych potrzeb wyróŹniono trzy ogólne ich rodzaje: a – ucha taśmowate, b – uszka kolankowate i c – guzki, z 5 pozycjami ich usytuowania na formie naczyniowej (ryc. 17: 4). RównieŹ w odniesieniu do morfogrur kubków/dzbanów/czerpaków i mis, wydzielono trzy podstawowe warianty sytuowania uch. Dla osadzonych równo z krawędzią wylewu jako: a1, a2 i a3 i poniŹej krawędzi wylewu jako: b1 itd. (ryc. 17: 4a).

Ze względu na zróżnicowane formy den poszczególnych naczyń wyznaczono równieŹ ich podstawowe odmiany (ryc. 17: 5).

Odmiany i warianty naczyń

Oznaczenie podstawowego typu naczynia nie wyczerpuje wszystkich możliwości jego dokładniejszego określenia, dlatego teŹ wprowadzamy także ich odmiany i warianty. Odmiany wyróŹniamy w oparciu o trzy połączone cechy tj.: A – pozycję usytuowania maksymalnego wyđęcia brzuśca, B – stopień wychylenia krawędzi wylewu względem maksymalnego wyđęcia brzuśca i C – określenie proporcji pomiędzy elementami składowymi górnej części naczynia powyŹej maksymalnego wyđęcia brzuśca (czyli tzw. barków brzuśca) w stosunku do wylewu (ryc. 17: 6). Zapis kodowy odmiany obejmuje zestawienie tych trzech cech w kolejności A-B-C. Z kolei warianty naczyń są wyznaczane w oparciu o dwa podstawowe współczynniki metryczne (ryc. 17: 7). Pierwszym z nich jest współczynnik smukłości naczynia (S), wynikający ze stosunku wysokości naczynia do maksymalnego wyđęcia brzuśca. Wartość tego współczynnika oscyluje wokół wartości jeden (1). Zastosowanie go umożliwia sklasyfikowanie naczyń w ramach form niskich (znacznie poniŹej wartości 1), „klasycznych” (z wartością S okołó 1) i wysokich (z S powyŹej 1). Drugi współczynnik oznaczony jako P, określa natomiast stopień profilacji naczynia wynikający z wartości proporcji maksymalnego wyđęcia brzuśca do podstawy szyjki. Im wartość współczynnika P jest bliŹsza 1, tym profilacja jest słabsza (i są to formy zazwyczaj szerokootworowe), natomiast im bardziej jest mniejsza od 1, tym profilacja jest silniejsza i oznacza z reguły formy wąskootworowe (nie bierzemy w tym wypadku pod uwagę samej formy wylewu, czyli rozbudowanej krawędzi wychylonej na zewnątrz, np. w formie kryzy).

Wszystkie powyŹej proponowane oznaczenia kodowe zapisujemy w kolejności określenia: morfogrur, typ, odmiana itd. (ryc. 17: 8).

W tym miejscu naleŹy zwrócić uwagę na jeszcze jeden element naszej klasyfikacji. W proponowanej klasyfikacji podstawą do tworzenia kaŹdej formy naczynia jest jego podstawa, czyli element 1 formy naczynia (ryc. 16). W naszej propozycji odpowiada to podstawowym formom tektoniki naczynia oznaczonym nr 1 – 3 (ryc. 17: 3). To one tworzą tzw. rodziny form naczyń tzw. serii: 100, 200 i 300, do których będziemy się także odwoływać (ryc. 17: 10).

III.3.1.2 Analiza ceramiki naczyniowej

Materiały z tego okresu chronologicznego pochodzą głównie z warstwy kulturowej w liczbie okołó 3900 fragmentów, skupiających się głównie w północnej części badanego obszaru, aczkolwiek w rozproszonym występią także w pozostałych jego częściach (ryc. 18). Fragmenty naczyń z tego poziomu chronologicznego występią równieŹ jako domieszka w obiektach z młodszych poziomów osadniczych.

Technologia naczyń

Wśród 3900 fragmentów naczyń przeważają te o powierzchniach chropowaconych (F3) przez obrzucanie i niekiedy obmazanych palcami. Charakteryzują się głównie barwami brunatnymi obu powierzchni (B11) oraz brunatnymi i czarno-szarymi powierzchni wewnętrznych (B12). Jedynie znikoma część fragmentów waz oraz zapewne profilowanych czerpaków lub misek posiada powierzchnie wygła-

dzane barwy obustronnie czarnej (B22). Do wykonywania naczyń używano mas ceramicznych o kilku recepturach domieszki schudzającej. Najczęściej była to receptura oparta na tłuczniu kamiennym o różnej granulacji. W większych naczyniach zdecydowanie przeważa receptura oparta na grubym i średnim tłuczniu, uzupełnianym także drobnym (D123). Natomiast w przypadku mniejszych naczyń, o starannym opracowaniu powierzchni i często czernionych, jest to receptura oparta na drobnym tłuczniu kamiennym oraz piasku (D34).

Tylko bardzo nieliczna część fragmentów zawiera jakikolwiek ornament. Generalnie występują odmiany ornamentów plastycznych i odciskanych, co stanowi zaledwie niewielki procent całego inwentarza ceramicznego.

III.3.2. GRUPA ŚRODKOWOPOLSKICH PÓL POPIELNICOWYCH (GŚPP)

W pierwszym rzędzie zaprezentujemy materiały, które można łączyć jednoznacznie z ludnością społeczności GŚPP. Analizowany materiał ceramiczny nie dostarczył fragmentów, które umożliwiałyby pełną rekonstrukcję form naczyń. W inwentarzu możemy stwierdzić występowanie: garnków, mis, czerpaków, kubków, sporadycznie waz oraz talerzy/podkładek.

Garnki. Wyróżniono głównie formy o brzuscu jajowatym i powierzchni silnie chropowatej, z krawędziami zazwyczaj zaokrąglonymi lub płasko ściętymi morfogrupy G2/25. Tylko sporadycznie spotykamy się z garnkami o wylwie ustawionym pionowo G3 typu 257 lub 256 (ryc. 28: 14). Co istotne, wśród garnków jajowatych odnotowano, co prawda nieliczne, fragmenty z tzw. ornamentem dziurek podkrawędnych (ryc. 28: 14; 29: 5, tabela 3). Również sam sposób wykonywania owych dziurek, czy też także dołków, ma szereg podstawowych odmian, co prezentujemy poniżej (ryc. 19). W przypadku znalezisk z Rogaszyna mamy do czynienia z typem A dziurek podkrawędnych z pełną perforacją oraz typem C – gdzie są to dołki. Typ B to charakterystyczne naczynia z dookólną listwą plastyczną, zdobioną głównie odciskami palcowymi z otworkami w trzech ustawieniach: powyżej listwy, przez listwę i poniżej listwy, znane z szeregu stanowisk, głównie z Polski południowo-wschodniej.

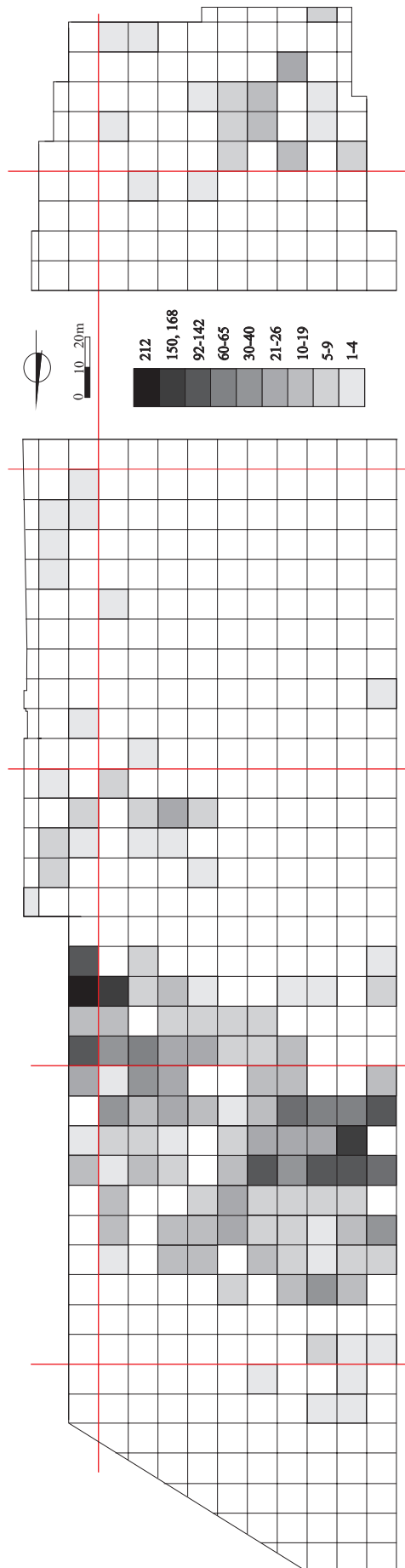
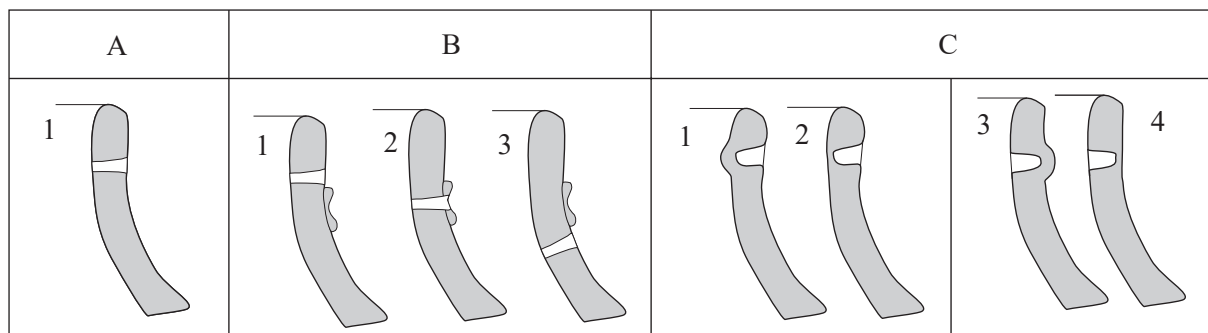

Fig. 18. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Spatial distribution of the amount of pottery in the cultural layer of the settlement of the Central Polish Group of the Urnfield culture and the Pomeranian Cloche Grave culture.

Ryc. 18. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Planigrafia ilości materiałów ceramicznych w warstwie kulturowej z osadnictwa GŚPP i kultury pomorsko-kłoszowej.

Ryc. 19. Schemat typologii dziurek i dołków podkrawędnych. Legenda: A – typ A – pełna perforacja pod krawędzią; B – typ B – z 3 odmianami, 1 – z dookólną listwą zdobioną odciskami palcowymi i otworami powyżej, 2 – z otworami wykonywanymi przez listwę, 3 – z otworami wykonywanymi poniżej listwy; C – typ C – z 4 odmianami, 1, 2 – dołki nakłuwane od zewnątrz, 3, 4 – dołki nakłuwane od wewnątrz.

Fig. 19. Diagram of the typology of the rim holes and the rim pits. Legend: A – type A – full perforation under the rim; B – type B – with 3 variants, 1 – with a horizontal band around the mouth, decorated with finger prints and holes above them, 2 – with holes perforating through the band, 3 – with holes perforating underneath the band; C – type C – with 4 variants, 1, 2 – holes pierced from outside, 3, 4 – holes pierced from inside.

Tabela 3. Zestawienie znalezisk fragmentów naczyń z dziurkami lub dołkami podkrawędzowymi.

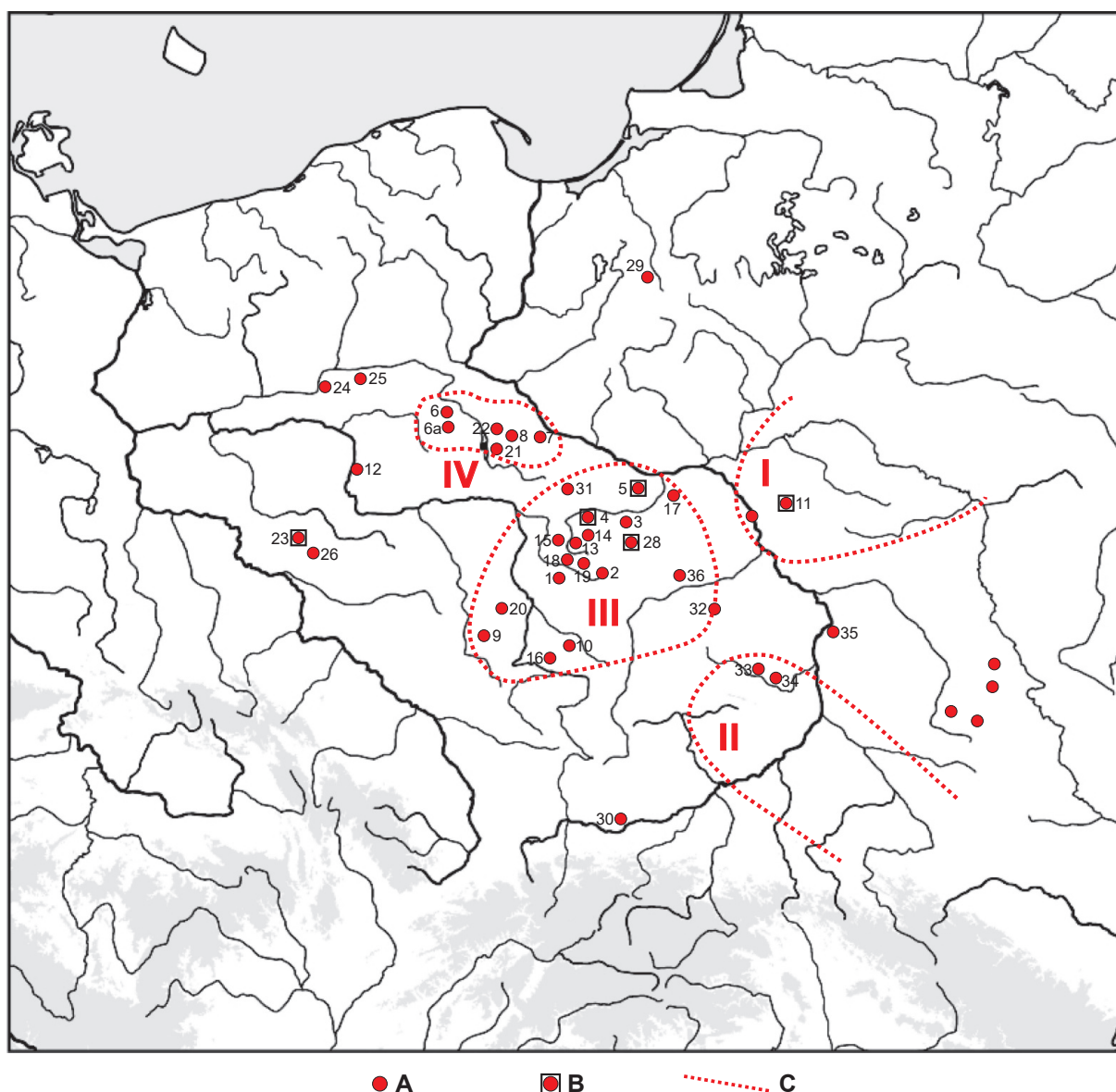
Lp.	Lokalizacja warstwa/obiekt/hektar/ar	Typ	Liczba	Rodzaj naczynia
1	ob.749/C35	A	1 (wtórne)	garnek
2	w-twa/C42	A	3	garnek
3	w-twa/C47	C2	1	misa
4	w-twa/C63	A	1	garnek
5	w-twa/C84	A	1	garnek
6	w-twa/C84	C3	1	garnek
7	ob.237/C84	A	1 (wtórne?)	garnek
8	w-twa/D1	A	2	garnek
Suma:			11	

Trzeba jednak nadmienić, że poszczególne typy są także ważnym wyznacznikiem chronologizującym oraz kulturowym na szerokich obszarach, sięgających swoją genezą jeszcze zespołów neolitycznych. My zajmujemy się zwłaszcza typami A i C, które odnotowano w Rogaszynie.

Zagadnieniom związanym zwłaszcza z typem A, poświęcił swego czasu swoją uwagę J. Dąbrowski stwierdzając, że w zachodniej Polsce ornament taki pojawia się dopiero w okresie halsztackim D i dlatego też tak datowano ten ornament na wschodzie, gdzie jest on jednak znacznie częstszy i występował już w inwentarzach cyklu trzciniecko-komarowsko-sośnickiego (J. Dąbrowski 1972). Na jego wczesne datowanie wskazywały m.in. zespoły: z jamy 121 w Kamionce, z jamy 8 w Drohiczyń-Sowach oraz w dalszych zespołach, które dokumentują występowanie tego ornamentu od kultury trzcinieckiej po schyłek kultury łużyckiej (J. Dąbrowski 1972, s. 46). Od dawna przyjmowano również, że takie „zdobnictwo” jest charakterystyczne dla tzw. grupy tarnobrzeskiej, obecnie określonej nazwą tarnobrzeskiej kultury łużyckiej (dalej: TKŁ) i grupy mazowiecko-podlaskiej (J. Dąbrowski, A. Gardawski 1979, s. 112–113), z datowaniem na okres halsztacki D (HaD) i początku LtA (obecnie określanego jako starszy okres przedrzymski) (T. Węgrzynowicz 1973, s. 57, 61; K. Moskwa 1976, s. 57). Istotne jest także stwierdzenie występowania naczyń z dziurkami pod krawędzią we wczesnych zespołach grobowych kolejnej jednostki kulturowej, jaką jest kultura pomorsko-kłoszowa, m.in. w Transborze (A. Kietlińska, R. Mikłaszewska 1963, tabl. VII, IX), czy też w Różycy (H. Wiklak 1998). Takie ich występowanie możemy jednoznacznie datować na przełom okresu halsztackiego D (HaD) i starszego okresu przedrzymskiego (wymienne LtA).

Ten typ ornamentyki odnotowujemy na wielu stanowiskach z Polski Środkowej i jest to niewątpliwie jeden z wyznaczników najmłodszej fazy GŚPP. Naczynia z takim ornamentem rejestrujemy na osadach, jak i na cmentarzyskach, aby tylko wymienić kilka z nich, m.in. z pobliskiej Rogaszynowi osady w Orenicach (W. Dudak, P. Owczarek 2014, s. 27 – 29, ryc. 25: 1 – 2, 4 – 6), i z nieco dalszych Chabielic stan. 12, gm. Szczerców (P. Frąsiak i in. 2000, s. 29 – 188), Chrząstowa Folwarcznego (J. Maik 2002, s. 50), czy też cmentarzysk w Łodzi-Rudzie Pabianickiej (H. A. Ząbkiewicz-Koszańska 1958), Piaskach Bankowych (I. Jadczykowska 1988, tabl. II: 4; V: 12, 13), Zalewie II (I. Jadczykowska 1988, tabl. XV: 3; XXII: 2) itd.

Takich stanowisk jest znacznie więcej, co obrazuje poniższe, poglądowe ich skartografowanie, które nie wyczerpuje wszystkich znalezisk tego typu tak z obszaru Polski Środkowej, jak i regionów ościennych (ryc. 20).

Ryc. 20. Rozmieszczenie znalezisk naczyń z dziurkami/dółkami podkrawędnymi na obszarze Polski (opr. B. Muzolf). Legenda: A – stanowiska z naczyniami zaopatrzonymi w dziurki pod krawędzią; B – jw. lecz w grobach kultury pomorskiej (podkłoszowych); C – zwarty zasięg występowania tego typu zdobnictwa.

Fig. 20. Distribution of the pottery artefacts with holes under the rim, in the area of Poland (by B. Muzolf). Legend: A – sites with vessels which have holes under the rim; B – sites with vessels which have holes under the rim in graves of the Pomeranian Cloche Grave culture; C – compact range of the occurrence of this type of decoration.

A		B	
1 	3 	1 	
2 			

Ryc. 21. Rogaszyn stan. 2–4, gm. Piątek. Schemat typów wątków wykonywanych „naszyjnikiem” skośnie żłobkowanymi: A – jednoelementowe – A1–3; B – dwuelementowe – B1.

Fig. 21. Rogaszyn site 2–4, commune of Piątek. Diagram of the types of decorative motifs made with an obliquely fluted „necklace”: A – single-element – A1–3; B – double-element – B1.

Tabela 4. Rogaszyn stan. 2–4, gm. Piątek. Zestawienie fragmentów naczyń zdobionych odciskami tzw. naszyjnika skośnie żłobkowanego.

Lp.	Lokalizacja w-twa/obiekt/hektar/ ar	Typ formy nacz./odm. ornamentu	Liczba
1	ob.749/C35	W3/A2 (wtórne?)	1
2	w-twa C43	W3/A2	1
3	w-twa C65	W3/A1	1
4	w-twa/C84	W3/B1	1
5	w-twa/C88	W3/A2	1
6	ob.536/C88	M3/A3 (złoże wtórne?)	1
7	w-twa/C98	W3/A1	1
8	w-twa/F21	W3/A1	1
9	w-twa/K15	W3/A1	1
Suma:			9

Innym charakterystycznym zdobnictwem naczyń, m.in. późnej fazy GŚPP, są zróżnicowane wątki budowane w oparciu o odciski skośnie żłobkowanego „naszyjnika” (ryc. 21). Takim ornamentem zdobiono przede wszystkim naczynia wazowate o powierzchniach wyświecanych, zazwyczaj barwy czarnej, które w zbiorze z Rogaszyna były głównymi formami tak ornamentowanymi (tabela 4).

Ten typ ornamentu na obszarze Polski Środkowej jednoznacznie wiąże się zwłaszcza z okresem HaD. Świadczy o tym m.in. mnogość omawianej ornamentyki na naczyniach z cmentarzyska w Chojnem, gdzie odnotowano także późnohalsztackie zapinki z ozdobną nóżką (H. M. Ząbkiewicz-Koszańska 1972), datowane obecnie na okres HaD3/LtA (Z. Woźniak 1995). Bardzo istotne, ze względu na ich datowanie, są dwa następne zespoły z tak zdobionymi naczyniami. W pierwszym rzędzie są to naczynia z jamy 806 z Brześcia Kujawskiego, dla których R. Grygiel uzyskał datę C14 (Lod-171) wynoszącą 510±95 BC (R. Grygiel 1995, s. 345). Co istotne, obok zdobnictwa odciskami „naszyjnika”, notujemy tutaj także ornamentykę w postaci dziurek podkrawędnych oraz listew zdobionych odciskami palcowymi (R. Grygiel 1995, ryc. 9 – 20). Drugim znaleziskiem jest waza W3, ornamentowana wątkami odciskanego „naszyjnika”, pochodząca z grobu odkrytego na cmentarzysku w Krakowie-Pleszowie, która współwystąpiła z brązową zapinką z ozdobną nóżką datowaną na HaD/LtA. Tego typu zdobnictwo odnotowano także w kompleksie osad datowanych na okres halsztacki D w Grabku stan. 11 w typie VI (B. Muzolf 2002a, s. 228, 230, ryc. 114). Powyższe analogie dość jednoznacznie wskazują, że nasze znaleziska mają zapewne bardzo późne datowanie, obejmujące głównie schyłek okresu halsztackiego D (HaD) oraz być może początki starszego okresu przedrzymskiego (LtA).

Wykonana planigrafia fragmentów zdobionych odciskami „naszyjnika”, jak również dziurkami podkrawędnymi, wskazuje na ich niewielkie zgrupowania z pojedynczymi znaleziskami w innych partiach badanego obszaru (ryc. 27). Można jednak zauważyć, że naczynia z „dziurkami” podkrawędnymi re-

jestrujemy w zachodniej części wyznaczonego przez nas kompleksu obiektów, określonej jako A2W, podczas gdy brak ich w części wschodniej (A2E). Może to wskazywać na pewne przesunięcie czasowe pomiędzy występowaniem odcisków „naszyjnika”, a owymi dziurkami podkrawędnymi. Omawiając temat ornamentyki zespołów GŚPP można okazać niejaki zdziwienie, że w pozyskanym zespole nie stwierdzono żadnych śladów wątków zdobniczych, które zazwyczaj łączy się z wpływami tzw. ugrupowań wschodniowielkopolskich, w postaci głęboko rytych, złożonych motywów geometrycznych (tzw. ceramika inkrustowana). Tego typu motywy zdobnicze są bardzo często notowane na cmentarzyskach z Polski Środkowej, zwłaszcza w Łodzi-Rudzie Pabianickiej (H. M. Ząbkiewicz-Koszańska 1958), Zalewie II (I. Jadczykowa 1988), czy w Okołowicach (I. Jadczykowa 2002).

Najpewniej także głównie z osadnictwem GŚPP możemy wiązać większość talerzy/podkładek o powierzchniach najczęściej szorstko-gładkich, zwłaszcza zaopatrzonych w niewielkie dziurki. Takie wyroby są odkrywane na wielu stanowiskach tej jednostki kulturowej (ale nie na wszystkich?), aczkolwiek występują też na osadach kultury pomorsko-kloszowej, m.in. w kompleksie osad GŚPP oraz kultury pomorskiej w Grabku stan. 11, dla których stworzono ich klasyfikację, wykorzystaną również i dla Rogaszyna w odniesieniu do modelowania krawędzi (B. Muzolf 2002a, s. 219–227, ryc. 109B, 110, tam szersze omówienie).

Ogółem ze stanowiska w Rogaszynie pozyskano 63 fragmenty talerzy, które reprezentują tylko typ I wyróżniony w Grabku stan. 11, ze względu na opracowanie powierzchni, charakteryzujących się jedną powierzchnią gładką, a drugą szorstką w dwóch odmianach, bez dodatkowych elementów zdobniczych na powierzchni (odmiana a) oraz z obecnością dziurek w części centralnej talerza (odmiana b). Natomiast różnicują się one mocno ze względu na formę krawędzi, co umożliwiło nam stworzenie ich dodatkowej klasyfikacji (ryc. 22). Wśród krawędzi wyróżniliśmy dwa warianty w szeregu odmian. Wariant A – charakteryzuje się dość ostrym modelowaniem krawędzi, natomiast B – krawędziami zaokrąglonymi (wyoblonymi). Co warto zauważyć, jedynie tylko w odniesieniu do czterech fragmentów, w odmianie IaA6b spotykamy się ze zdobieniem krawędzi tzw. „zaszcypywaniem” (ryc. 31: 1), co nawiązuje do zdobnictwa krawędzi naczyń z zespołów głównie kloszowych. Tak zdobione talerze najczęściej spotykamy właśnie w zespołach pomorsko-kloszowych, co poświadcza ich planigrafia wykonana na osadzie pomorsko-kloszowej w Grabku stan. 11 (B. Muzolf 2002a, ryc. 111). Natomiast na osadach GŚPP są to zazwyczaj różnie profilowane krawędzie gładkie lub też zdobione niekiedy odciskami palcowymi. Znaleziska fragmentów talerzy prezentujemy w zestawieniu tabelarycznym oraz na planie stanowiska (ryc. 27, tabela 5). Analiza rozkładu znalezisk fragmentów talerzy o krawędziach gładkich wyraźnie wskazuje na ich skupianie się w obszarze kompleksu obiektów określanych jako A2, głównie w jego części zachodniej, co pokrywa się m.in. z występowaniem naczyń zdobionych odciskami „naszyjnika”.

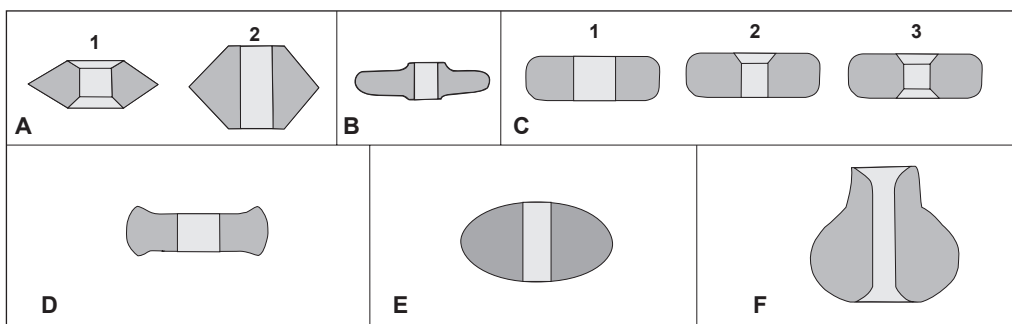
typ	A	B
1		
2		
3		
4		
5		a.
		b.
		c.
6	a.	
	b.	

Ryc. 22. Schemat typologii krawędzi talerzy/podkładek.
Fig. 22. Diagram of the typology of plates/ bases.

Tabela 5. Zestawienie znalezisk fragmentów talerzy/podkładek.

Lp.	Lokalizacja w-twa/obiekt/hektar/ar	Typ Ia-Ib/wariant i odm. krawędzi	Liczba
1	ob.508/B81	IaA5 (złoże wtórne?)	1
2	w-twa/C3	IaB5c	1
3	w-twa/C24	IaA1	1
4	w-twa/C26	IaB4	1
5	w-twa/C31	IaA6a	1
6	w-twa/C32	IaB6	1
7	ob.727/C33	IaA5	1
8	w-twa/C37	IaA5	1
9	ob.786/C54	Ib	1
10	w-twa/C63	IaA1	1
11	w-twa/C63	IaB1	1
12	w-twa/C63	IaB2	1
13	w-twa/C63	IaB4	1
14	w-twa/C64	IaA3	1
15	w-twa/C65	IaA2	1
16	w-twa/C65	IaB1	1
17	w-twa/C65	Ib	1
18	ob.35/C65	IaA3 (wtórne?)	1
19	w-twa/C69	IaA2	1
20	w-twa/C69	IaB1	1
21	w-twa/C70	IaB1	2x
22	w-twa/C72	IaA3	1
23	w-twa/C72	IaA4	1
24	w-twa/C72	IaB1	1
25	w-twa/C72	IaB5c	1
26	w-twa/C74	IaA1	2x
27	w-twa/C74	Ib	1
28	w-twa/C75	Ib	1
29	w-twa/C78	Ib	1
30	w-twa/C81	IaB5c	1
31	w-twa/C81	IaB5b	1
32	w-twa/C82	IaB1	2x
33	w-twa/C82	IaB4	1
34	w-twa/C83	IaA1	1
35	w-twa/C83	Ib	1
36	ob.209/C83	IaB5c	1
37	ob.233/C83	IaA6b	1
38	ob.238/C83	Ib	1
39	w-twa/C84	IaB3	1
40	w-twa/C85	IaA1	1
41	w-twa/C85	IaB1	1
42	w-twa/C85	Ia	1
43	Ob. 810/C99	IaA6b	1
44	w-twa/C100	IaA1	1
45	w-twa/E4	IaB1	1

Lp.	Lokalizacja w-twa/obiekt/hektar/ar	Typ Ia-Ib/wariant i odm. krawędzi	Liczba
46	w-twa/E5	IaA1	1
4	w-twa/E7	IaB5a	1
48	w-twa/E10	IaB1	1
49	w-twa/F1	IbA2	7 (1/2 talerza)
50	w-twa/F11	IaA6b	1
51	w-twa/F31	IaA1	2
52	ob.1074/K54	IaA1	2
Suma:			63

Ryc. 23. Rogaszyn stan. 2–4, gm. Piątek. Schemat typów przęślików.

Fig. 23. Rogaszyn site 2–4, commune of Piątek. Diagram of the types of spindle whorls.

Z zespołami GŚPP można niewątpliwie również łączyć i inne znaleziska, wśród których należy wymienić przęśliki i tzw. krążki wykonywane ze skorup naczyń.

Przęśliki. Na stanowisku znaleziono 23 egzemplarze przęślików. Jednak wielokulturowość stanowiska i pozyskanie znacznej części zabytków z warstwy kulturowej znacząco utrudniają jednoznaczne określenie ich kontekstu chronologiczno-kulturowego. W przypadku znalezienia ich w obiektach, z innymi materiałami datującymi, sprawa jest poniekąd ułatwiona, jeśli chodzi zaś o egzemplarze z warstwy możemy posilkować się jedynie analogiami. Dlatego też dokonano ich wspólnej klasyfikacji z wydzieleniem kilku typów przewodnich. Spośród wyróżnionych poniżej typów niektóre z nich niewątpliwie przynależą do społeczności GŚPP i dlatego też ogólną ich klasyfikację sytuujemy w tym miejscu.

Wśród pozyskanych ze stanowiska przęślików możemy wyróżnić 6 podstawowych typów, w ramach których można wydzielić pewne odmiany (ryc. 23).

Typ A – przęśliki dwustożkowate z wklęsłymi biegunami w odmianie A1 niskiej (2x), oraz wysokie odmiany A2 (3x);

Typ B – trzy egzemplarze o formie krążkowej z pogrubieniami w partii biegunów, pozyskane z warstw w arach: E6, E19 i D71. Najpewniej należy je łączyć z GŚPP;

Typ C – najliczniejsze znaleziska w formie walcowatych krążków z zaokrąglonymi bokami w trzech odmianach. Odmiany wyróżniono ze względu na uformowanie tzw. biegunów i kanału: odmiana C1 posiada bieguny płaskie, odmiana C2 ma jeden biegun wklęsły, a C3 ma oba bieguny wklęsłe;

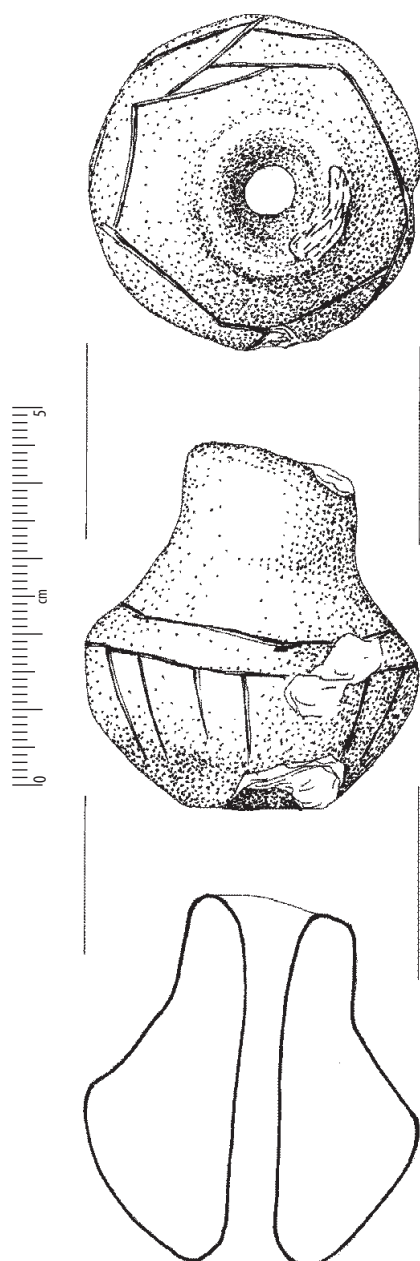
Typ D – pojedynczy egzemplarz o formie krążkowej z pogrubionymi krawędziami;

Typ E – to egzemplarz dyskoidalny, ornamentowany na obu powierzchniach układami odcinkowych odcisków „naszyjnika” skośnie żłobkowanego, co dość jednoznacznie nawiązuje do zdobnictwa naczyń. Typ E wiążemy jednoznacznie z zespołami GŚPP;

Typ F – to jednostkowe znalezisko przęślika w formie miniaturowego naczynia.

Tabela 6. Zestawienie charakterystyki przęślików ze stanowiska (z wyłączeniem wczesnośredniowiecznych typu C).

Lp.	Lokalizacja w-twa/obiekt/hektar/ar	Wymiary (w mm)			Typ
		Ø całkowita	Ø kanału	wys.	
1	ob.457/C86	33	8	9	A1
2	ob.960/H33	43	7	21	A1
3	w-twa/C52	?	6?	?	A2
4	ob.50/C70	30	10	18	A2
5	ob.172/C70	-	-	-	A2
6	w-twa/E6	35	4	7	B
7	w-twa/E19	35	7	18	B
8	w-twa/C31	38	9	13	D
9	w-twa/D71	47	28	27	E
10	ob.43/C65	45	48	F	

Ich charakterystykę metryczną i typologiczną prezentujemy w zestawieniu tabelarycznym (tabela 6) z wyłączeniem form typu C, zakwalifikowanych generalnie do okresu wczesnośredniowiecznego, które zostaną omówione w innym miejscu.

Do GŚPP zaliczamy przęśliki typu B, E i F. Przęślik typu E na obu powierzchniach jest ornamentowany układami odcinkowych odcisków „naszyjnika” skośnie żłobkowanego, co dość jednoznacznie nawiązuje do zdobnictwa naczyń. Analogiczne przęśliki, ale pozbawione takiego zdobnictwa znamy z szeregu innych stanowisk. Bardzo ważny jest podobny egzemplarz, który wystąpił w jamie 806 w Brześciu Kujawskim, datowany na około 510 r. p.n.e. (R. Grygiel 1995, ryc. 27: f). Również z osad w Grabku stan. 11 pozyskano zbliżone formy w tamtejszym typie III w odm. 1a i 2 (B. Muzolf 2002a, ryc. 118).

Na szczególną uwagę zasługuje pojedyncze znalezisko typu F, w formie wazowatego naczynia z szyjką (ryc. 24). Jego brzusiec jest ozdobiony dookólnymi zygzakowatymi rytymi żłobkami, usytuowanymi na przejściu szyjki w brzusiec, od których zwieszają się krótkie pionowe linie ryte. Brak na naszym terenie pełnej analogii do takiego przęślika. W pewnym stopniu zbliżony jest przęślik z osady w Grabku, zaliczony do tamtejszego typu IV: 1 (B. Muzolf 2002a, s. 238, ryc. 118), ale w wersji bardziej spłaszczonej, jak również okaz z Nowej Huty-Pleszowa (A. Kogus 1984, tabl. LXXXIII: 8). Podobną formę ma również przęślik z popielnicowego grobu kultury pomorsko-kloszowej odkryty na cmentarzysku w Kolonii Rychłocice (W. Siciński 2019, s. 37–38, ryc. 18: 6).

Ryc. 24. Rogaszyn stan. 2–4, gm. Piątek. Przęślik w formie naczynia wazowatego z obiektu 43/C65.

Fig. 24. Rogaszyn site 2–4, commune of Piątek. Spindle whorl in the form of a vase-like vessel found in feature 43/C65.

Liczne odpowiedniki tej formy pręślików znajdujemy natomiast na cmentarzyskach halsztackich z obszaru Słowenii, gdzie są datowane m.in. zapinkami smoczymi, łódkowatymi (z kabłąkiem trapezowym) i z ozdobną nóżką na okres HaD (J. Dular 2003). Również bliżej naszych terenów, bo na terenie Słowacji, notujemy zbliżone pręśliki, zdobione m.in. na brzuchu rytami, odkrywane w grobach komorowych datowanych zapinką harfowatą typu Roggersdorf na HaC2-HaD1 (Z. Baarova 2007, s. 19, ryc. 13: 7).

Krażki ceramiczne. Są to pojedyncze znaleziska pochodzące z warstwy, dlatego ich przypisanie kulturowe i chronologiczne nie jest zbyt pewne, tym bardziej, że tego typu zabytki mogą występować w kilku następujących po sobie jednostkach kulturowych. W grę wchodzi tutaj zespoły przynależne do: GŚPP, kultury pomorsko-kloszowej oraz kultury przeworskiej. Ostatnio tym problemem zajęła się szeroko J. Żychlińska (2015, s. 545 – 556, tam dalsza literatura). W analizowanym materiale wyróżniono 4 egzemplarze wykonane ze skorup naczyń o powierzchniach chropowaconych i zeszlifowanych krawędziach, ich technologia wskazuje, że należy je łączyć z GŚPP (ryc. 25). Bardzo liczny zbiór takich przedmiotów (39 sztuk) odkryto m.in. na osadzie GŚPP z epoki brązu w Lutomiarsku-Koziówkach, gdzie dokonano ich szerszego omówienia (B. Muzolf 2012, s. 139, ryc. 91: 14, 15; 105: 9, 14; 108: 6, 7; 109: 1, 2, 4, 19; 114: 6; 115: 10; 116: 3, 4). Wzmiankowane egzemplarze z Rogaszyna można przypisać do dwóch typów z odmianami. Typ pierwszy (I) o formie okrągłej (a) i owalnej (b). Do typu I możemy zaliczyć trzy egzemplarze w odmianach a i b (tabela 7). Krażek typu Ia zachowany fragmentarycznie, podobnie jak pozostałe, ma średnicę rzędu 40 mm. Krażek owalny typu Ib (ar C63), został wykonany z fragmentu ścianki naczynia o powierzchni chropowatej przez obrzucanie i czarnej powierzchni wewnętrznej. Natomiast typ II zawiera krażki z otworem. Do typu IIb możemy zaliczyć tylko jeden egzemplarz. Tego typu znaleziska są dość liczne na obszarach Polski, ale nie mają waloru datownika. Funkcja tych przedmiotów jest w dalszym ciągu niezbyt jasna. Obie formy mogły mieć odmienne przeznaczenie zwłaszcza, iż w Lutomiarsku-Koziówkach wyróżniono jeszcze ich trzeci typ – wieloboczny. W przypadku tych form, zazwyczaj większych, może się okazać, że były to swojego rodzaju zdzieraki/gładziki, wykorzystywane w gospodarstwie domowym. W takiej sytuacji zwraca uwagę informacja etnograficzna K. Moszyńskiego (1967, s. 620), który stwierdza, że tkaniny sporządzane z włókna roślinnego po wypraniu stają się sztywne i szorstkie, i aby usunąć tę niedogodność stosowano zabiegi polegające na mięciu i wygładzaniu do czego wykorzystywano różne narzędzia m.in. kule kamienne, szklane, kły zwierzęce itp. (K. Moszyński 1967, s. 620). Taką funkcję mogły też spełniać nasze ceramiczne gładziki o formach owalnych lub wielobocznych, których używano np. do wygładzania surowych tkanin, a być może także do oczyszczania skór przy ich wyprawianiu. Najstarsze gładziki, wykonane z fragmentów naczyń, na ziemiach polskich pochodzą z wczesnego neolitu. Bardzo licznie wystąpiły m.in. w reliktach grodu biskupińskiego datowanego na okres halsztacki C, głównie w obrębie nawarstwień ulic, co stało się podstawą dla Z. Kołosówny (1950, s. 233, ryc. 1, 3, 5, 7 – 12), aby uznać je za element zabaw dziecięcych.

Innymi znaleziskami, które możemy wiązać z omawianym poziomem chronologicznym są także, odkryte na stanowisku w warstwie kulturowej, kamienne rozcieracze – tłuczki w odmianie jednobiegunowej, jak również łukowatej.

Ryc. 25. Rogaszyn stan. 2–4, gm. Piątek. Krażek/gładzik ceramiczny z warstwy ara F1.

Fig. 25. Rogaszyn site 2–4, commune of Piątek. Circle/ceramic polishing stone from a layer in ara F1.

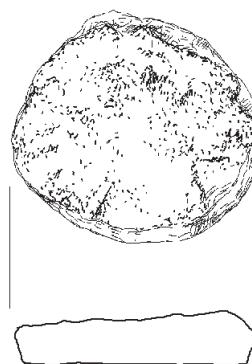

Tabela 7. Zestawienie krążków ceramicznych.

Lp.	Lokalizacja w-twa/obiekt/ha/ar	Wymiary (w mm)			Typ
		śr. 1	śr. 2	gr.	
1	w-twa/C46	40	-	7	la
2	w-twa/C63	60	65	12	lb
3	w-twa/E8	45?	-	10?	lla
4	w-twa/F1	32	36	8	la

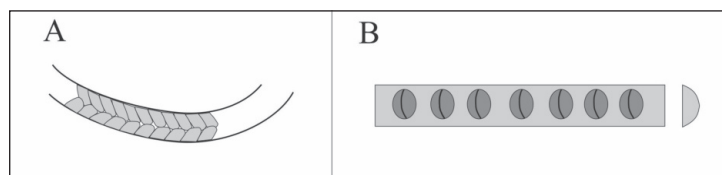
III.3.3. KULTURA POMORSKO-KŁOSZOWA

Przechodząc do inwentarzy kultury pomorsko-kłoszowej należy stwierdzić, że i w stosunku do niej dysponujemy kilkoma elementami, uznanymi powszechnie za charakterystyczne dla tych zespołów, manifestującymi się m.in. w formach naczyń oraz ornamentyce, zwłaszcza w postaci zdobnictwa krawędzi wylewów i listew przez tzw. „zaszczypywanie” (ryc. 26).

Do inwentarzy zespołów pomorskich możemy niewątpliwie zaliczyć baniaste wazy z wysokimi zwężającymi się ku wylewowi stożkowatymi szyjami, których fragmenty zostały zarejestrowane w obiekcie nr 1084 (ryc. 31: 3–5). Forma szyjek tych waz jest z pewnością analogią popielnic twarzowych tzw. gruszkowatych. Jednoznacznie możemy je przypisać do inwentarzy głównie właściwej kultury pomorskiej. W obiekcie odkryto także fragmenty kolejnego naczynia, które pozwoliły na jego rekonstrukcję w formie głębokiej półkulistej misy, z wylewem zaopatrzonym w dzióbek, ornamentowanej na powierzchni motywem palcowo-paznokciowym (ryc. 31: 2). Wszystkie naczynia z tego obiektu noszą ślady wtórnego działania ognia, są po prostu częściowo przepalone. Zapewne do tego inwentarza kulturowego należy również zaliczyć fragmentarycznie zachowany dzban z obiektu 749 (ryc. 28: 2).

Wśród charakterystycznych form naczyń notujemy też fragmenty dużej, baniastej wazy z wygładzaną szyją, oddzieloną od chropowatego brzuśca listwą „zaszczypywaną”, zaopatrzoną dodatkowo w odcińkowe, zwisające listewki w formie tzw. frędzli (ryc. 32: 4). W naszym przypadku jest to znalezisko odosobnione, które odkryto w obiekcie 1062 z południowej części stanowiska. Wyznacza ono zapewne następne(?), mniejsze skupisko tegoż poziomu chronologicznego. Z warstwy kulturowej pozyskano także kolejne fragmenty naczyń o krawędziach zdobionych „zaszczypywaniem”, m.in. mis półkulistych M2/25 (ryc. 32: 6) i M1(?) (ryc. 33: 3) oraz garnka o formie jajowatej G2/25 (ryc. 33: 1). Nie ulega wątpliwości, że takie znaleziska możemy jednoznacznie przypisać do inwentarzy tzw. kultury grobów podkłoszowych (kłoszowych), która wchodzi w wyraźne związki z kulturą pomorską, tworząc ostatecznie zespoły mieszane pomorsko-kłoszowe.

Naczynia zdobione listwami z „zaszczypywaniem” odnotowano m.in. w jamie 806 z Brześcia Kujawskiego, datowanej C14 na 510 ± 95 BC, której przypisanie kulturowe nie jest jednoznaczne, gdyż oprócz materiałów „łuzyckich” wykazuje także jakoby silne powiązania w materiale z ugrupowaniami obszarów

Ryc. 26. Rogaszyn stan. 2–4, gm. Piątek. Typy zdobnictwa plastycznego krawędzi naczyń oraz listew.

Fig. 26. Rogaszyn site 2–4, commune of Piątek. Types of moulded decoration of vessel rims and bands.

Tabela 8. Zestawienie fragmentów naczyń z listwami plastycznymi.

Lp.	Lokalizacja w-twa/obiekt/hektar/ar	Liczba
1	w-twa/C35	1
2	w-twa/C41	1
3	w-twa/C60	1
4	ob.90/C67	1
5	w-twa/C84	1
6	w-twa/K34	1
Suma:		6

południowo-wschodnich (R. Grygiel 1995, s. 345). Zapewne pozyskano także analogiczny fragment na osadzie pomorsko-kloszowej w Grabku stan. 11 (B. Muzolf 2002a, s. 288, ryc. 162: 10). Są to formy dość znane z odległych, bo rumuńskich, obszarów, m.in. ze stanowiska sepulkralnego Zimnicea, datowanego licznymi zapinkami od schyłku okresu halsztackiego po co najmniej środkowy okres lateński (D. A. Alexandrescu 1980, fig. 15).

Znacznie częściej notujemy listwy ze zwisającymi frędzlami, rejestrowane na wielu stanowiskach, m.in. na cmentarzysku w Konstantynowie Łódzkim-Ignacewie stan. 18 (B. Muzolf, W. Lorkiewicz 2005, ryc. 8, 18). Często są również znaleziska garnków zdobionych „zaszczytywaniem” krawędzi wylewów, które często spotykamy w zespołach grobów podkloszowych i nie ma powodu przytaczać tutaj dodatkowych analogii. Datowanie takich naczyń odnosi się głównie do schyłku okresu HaD po LtB włącznie. Trzeba jednak zwrócić uwagę, że coraz silniej podnosi się kwestię bezpośrednich związków pomiędzy zespołami schyłkowo pomorsko-kloszowymi i jastorfskimi. Te podobieństwa obok form ceramicznych obejmują również m.in. zdobnictwo krawędzi „zaszczytywaniem” itd.

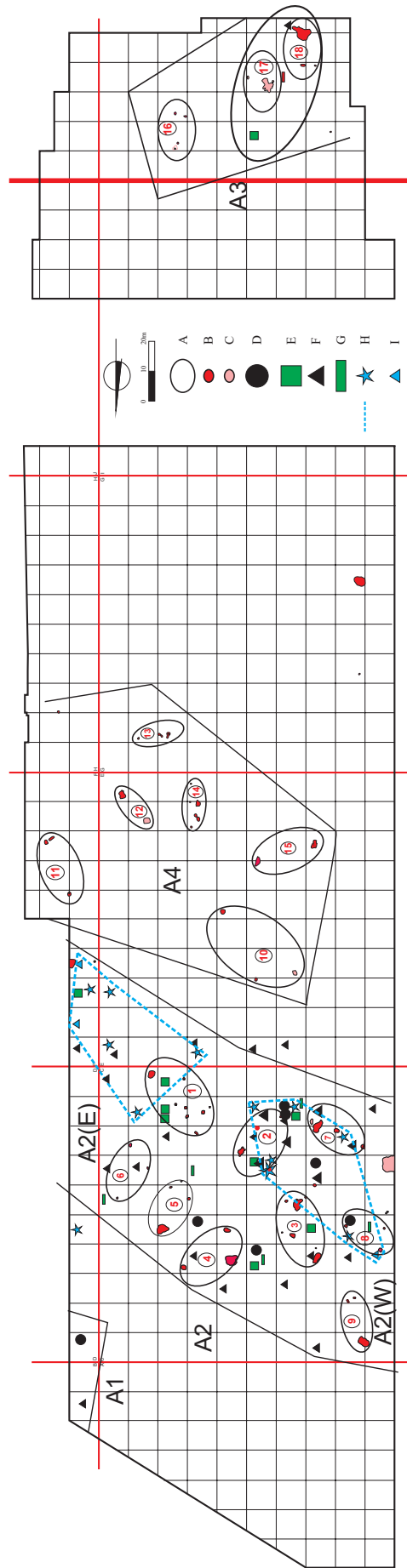
Odosobniony wąż zdobniczy, łączony z zespołem pomorskim, zarejestrowano na niewielkim fragmencie profilowanego naczynia o czernionych powierzchniach (ar E9). Fragment ten ornamentowany jest złożonym motywem zwisających gałązek (jodełek), który znajduje szereg odpowiedników na naczyniach tej jednostki kulturowej, tak waz, jak i dzbanków.

Można jednoznacznie stwierdzić, że powyższe materiały należy datować na schyłek okresu HaD i początkowe fazy starszego okresu przedrzymskiego. Współwystępowanie materiałów przypisywanych z jednej strony do GŚPP, a z drugiej strony do kompleksu pomorsko-kloszowego, wyraźnie wskazuje, że możemy mieć tutaj do czynienia z fazą przejściową pomiędzy powyższymi zespołami kulturowymi. Niezwykle istotne jest stwierdzenie współwystępowania właśnie naczyń zaopatrzonych w podkrawędne dziurki także w grobach podkloszowych, o których wspominaliśmy powyżej, m.in. na cmentarzysku w Różykach-Starej Wsi (H. Wiklak 1998). Można również wspomnieć, że naczynia zdobione odciskami skośnie żłobkowanego „naszyjnika” zarejestrowano z formami „pomorskimi”, co odnotowano m.in. w grobie 96 z cmentarzyska w Sobiejuchach (M. Kaczmarek 2005, s. 171, ryc. 10).

To współwystępowanie form przypisywanych do dwóch, trzech jednostek kulturowych jest niewątpliwie spowodowane napływem nosicieli nowych cech kulturowych, związanych ze społecznościami pomorskimi (pomorsko-kloszowymi). Z tymi nowymi społecznościami wiąże się pobliskie cmentarzysko pomorsko-kloszowe, które zostanie omówione w kolejnym rozdziale, a gdzie spotykamy się także z uchwytnym zróżnicowaniem form grobów i wyrobów ceramicznych.

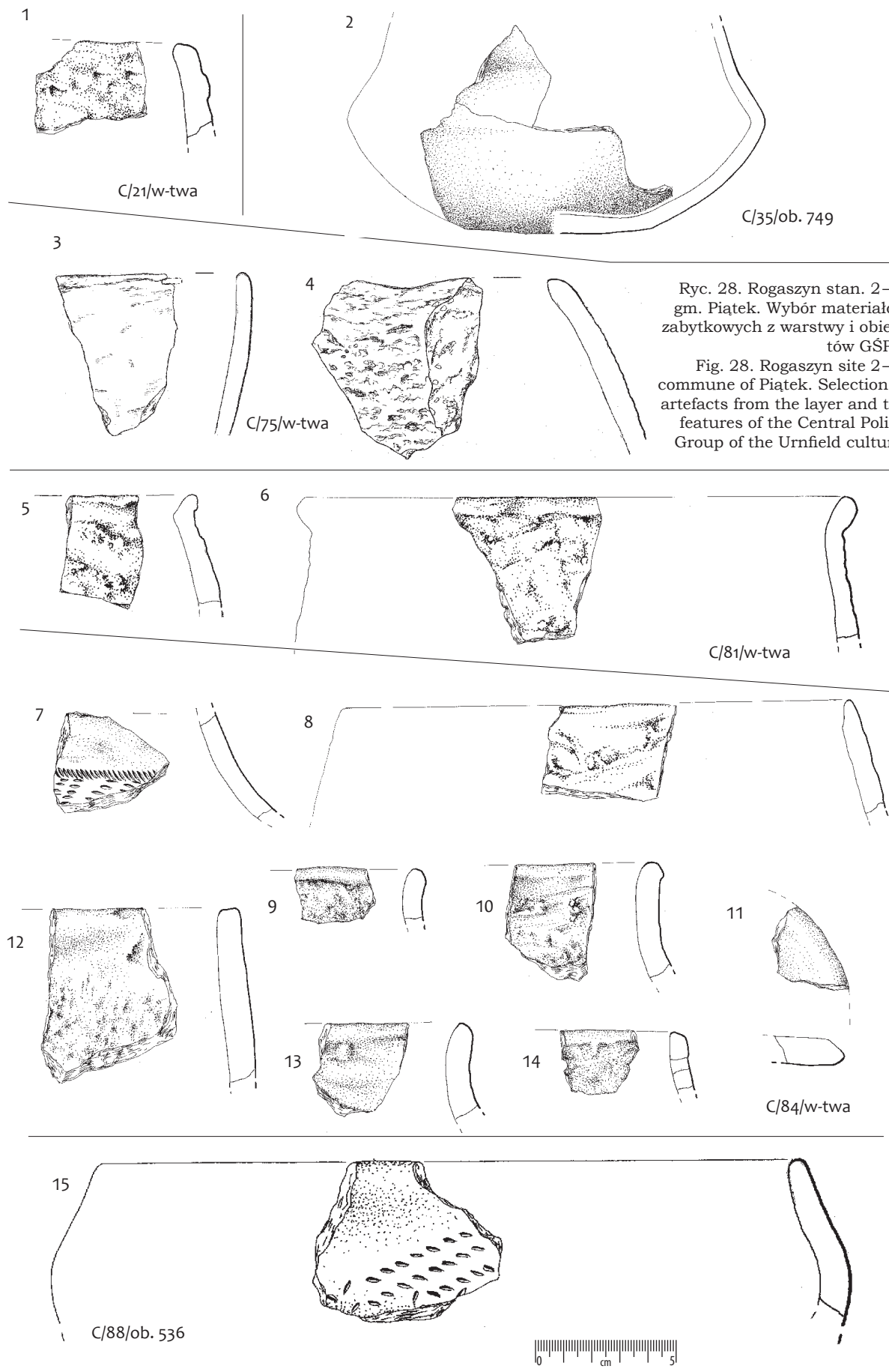
Tabela 9. Zestawienie fragmentów naczyń o „zaszczytywanej” krawędzi wylewu.

Lp.	Lokalizacja w-twa/obiekt/hektar/ar	Liczba	Rodzaj naczynia
1	w-twa/C42	1	garnek
2	w-twa/C65	3	misa
3	ob.44/C65	1	garnek
4	w-twa/C72	1	garnek
5	w-twa/C84	2	misa
6	w-twa/C85	1	garnek
7	w-twa/C89	2	garnek
8	w-twa/C98	1	garnek
9	w-twa/D41	1	garnek
10	w-twa/E10	3	garnki
11	w-twa/E7	1	garnek
12	w-twa/E30	1	garnek
13	w-twa/F21	1	garnek
Suma:		19	

Ryc. 27. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Lokalizacja obiektów oraz planigrafia charakterystycznych elementów GSPP i kultury pomorsko-kloszowej. Legenda: A - zgrupowania obiektów GSPP; B - obiekty GSPP; C - obiekty kultury pomorsko-kloszowej; D - dziurki podkrawędne; E - ornament tzw. „naszyjnika”; F - talerze; G - ornament listew; H - krawędzie „zaszczytywane”; I - talerze z „zaszczytywana” krawędzią.

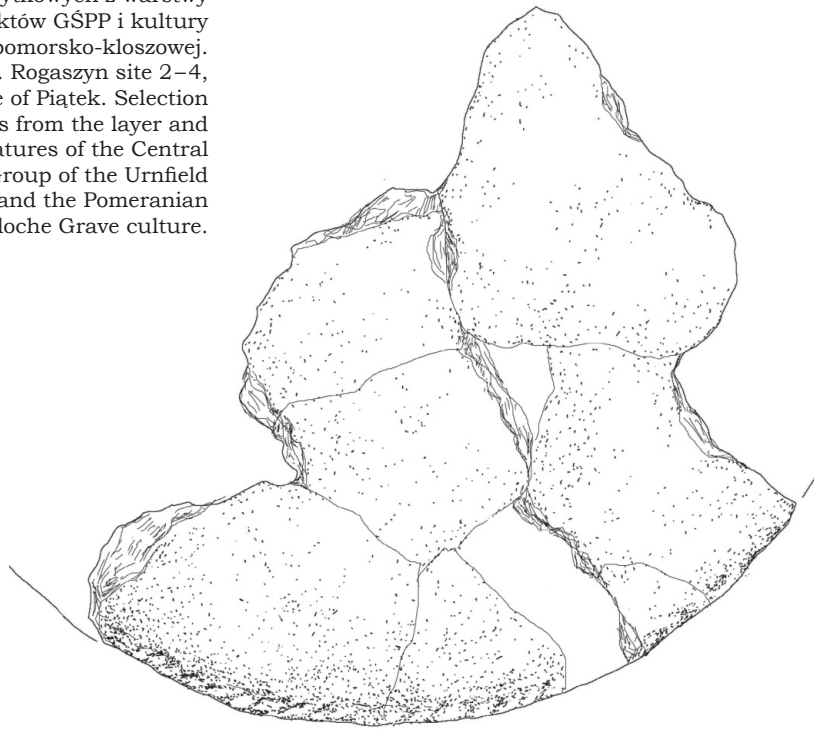
Fig. 27. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Location of features and spatial distribution of the characteristic elements of the Central Polish Group of the Urnfield culture and the Pomeranian Cloche-Grave culture. Legend: A - groups of features of the Central Polish Group of the Urnfield culture; B - features of the Central Polish Group of the Urnfield culture; C - features of the Pomeranian Cloche Grave culture; D - holes under the rims; E - decoration of the so-called “necklace”; F - plates; G - decorations on the bands; H - “pinched” rims; I - plates with “pinched” rims.

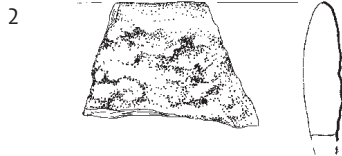
Ryc. 28. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiałów zabytkowych z warstwy i obiektów GŚPP.
 Fig. 28. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts from the layer and the features of the Central Polish Group of the Urnfield culture.

Ryc. 29. Rogaszyn stan. 2-4,
gm. Piątek. Wybór materia-
łów zabytkowych z warstwy
i obiektów GSP i kultury
pomorsko-kloszowej.

Fig. 29. Rogaszyn site 2-4,
commune of Piątek. Selection
of artefacts from the layer
and the features of the Central
Polish Group of the Urnfield
culture and the Pomeranian
Cloche Grave culture.

C/99/ob. 810

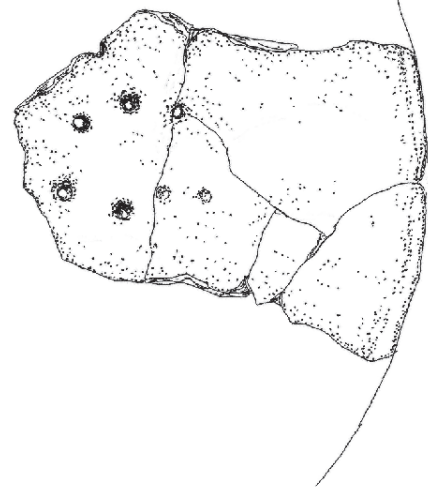

C/99/w-twa

D/1/w-twa

4

F/1/w-twa

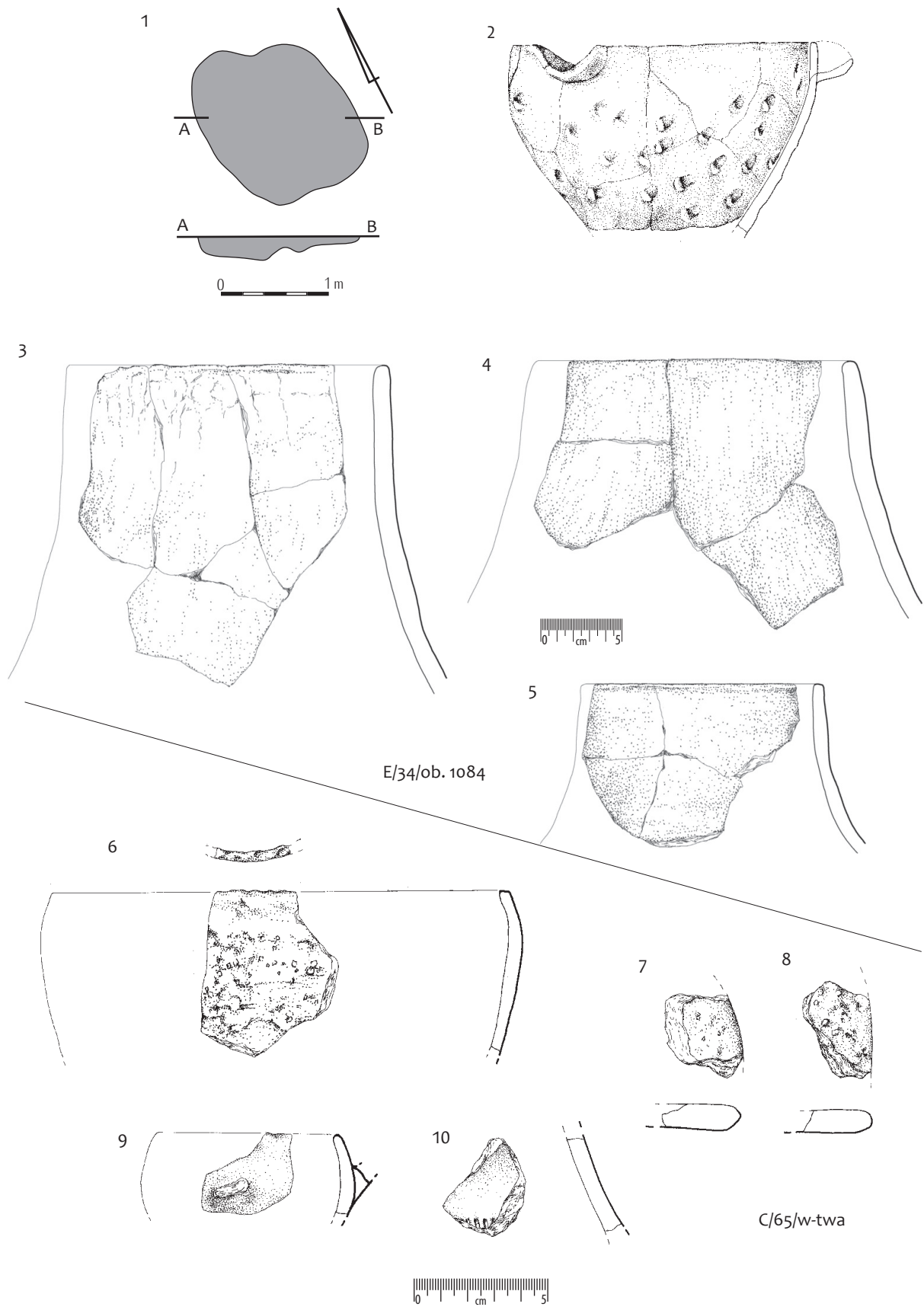

LEGENDA:

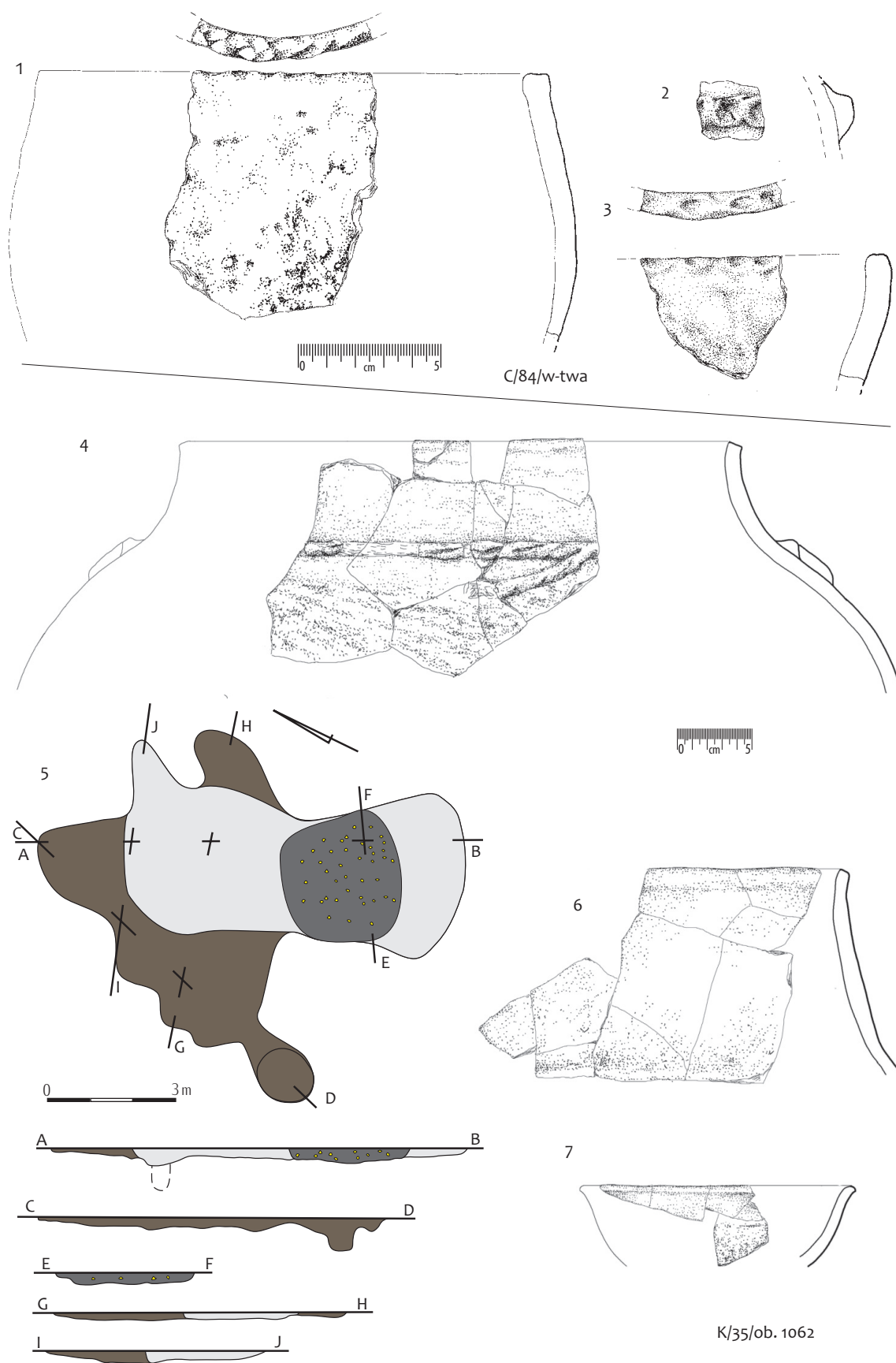
Ryc. 30. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Legenda do planów i profili obiektów GŚPP i kultury pomorsko-kłozowej: 1 - jasnoszara próchnica; 2 - szara próchnica; 3 - ciemnoszara próchnica; 4 - brunatna próchnica; 5 - szaro-brunatna próchnica; 6 - ciemnobrunatno-szara próchnica; 7 - siwa glina; 8 - białe piaski.

Fig. 30. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Legend to the maps and cross-sections of the features of the Central Polish Group of the Urnfield culture and Pomeranian Cloche Grave culture: 1 - light grey humus; 2 - grey humus; 3 - dark grey humus; 4 - brown humus; 5 - grey-brown humus; 6 - dark brown and grey humus; 7 - silvery humus; 8 - white sands.

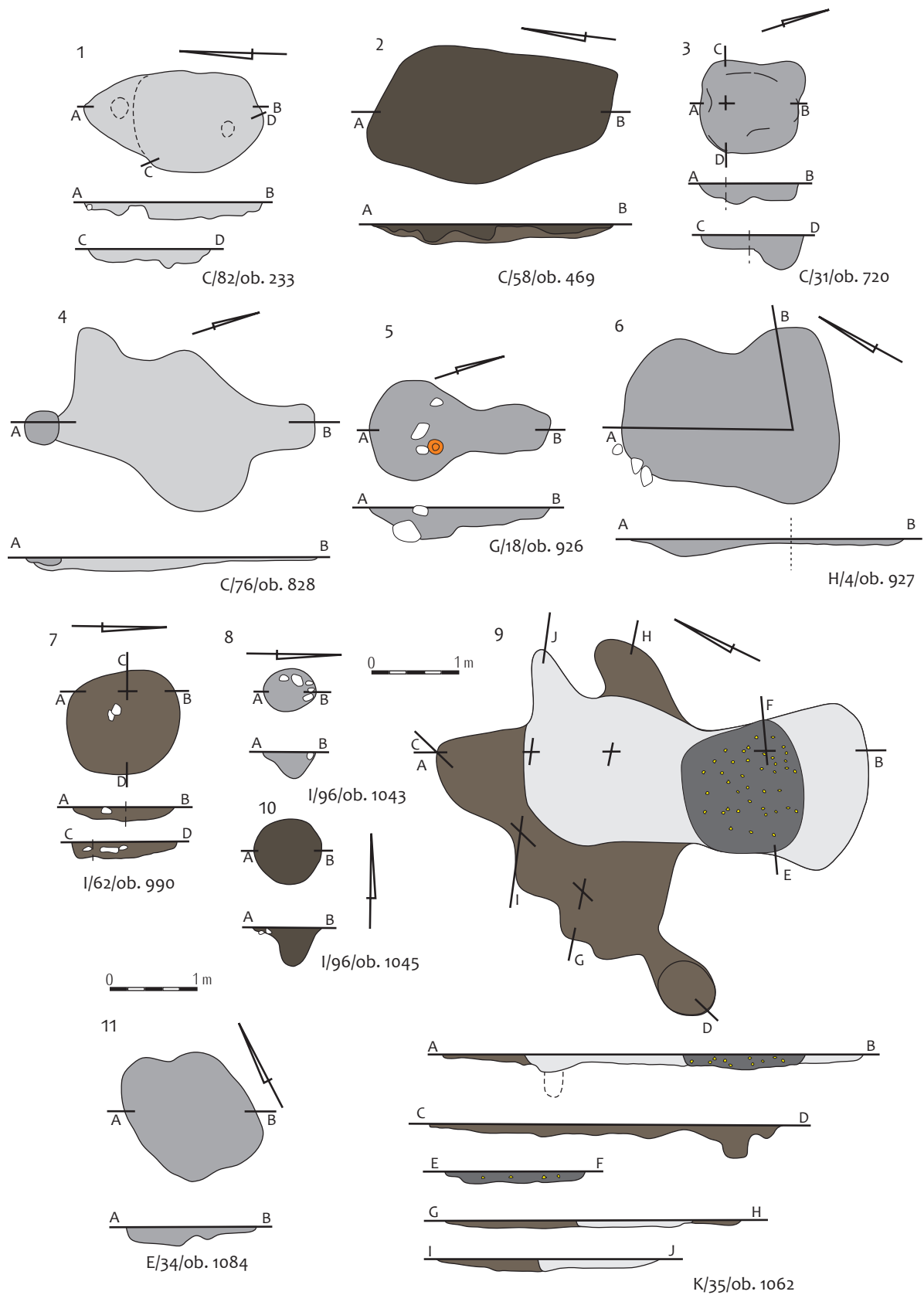
Ryc. 31. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiałów zabytkowych z warstwy i obiektów kultury pomorsko-kloszowej.

Fig. 31. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts from the layer and the features of the Pomeranian Cloche Grave culture.

Ryc. 32. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiałów zabytkowych z warstwy i obiektów kultury pomorsko-kloszowej.

Fig. 32. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts from the layer and the features of the Pomeranian Cloche Grave culture.

Ryc. 33. Rogaszyn stan. 2–4, gm. Piątek. Plany i profile wybranych obiektów GŚPP i kultury pomorsko-kloszowej.

Fig. 33. Rogaszyn site 2–4, commune Piątek. Maps and cross-sections of selected features of the Central Polish Group of the Urnfield culture and Pomeranian Cloche Grave culture.

III.3.4. ROZPLANOWANIE PRZESTRZENNE OSAD GŚPP I KULTURY POMORSKO-KŁOSZOWEJ

Podsumowując wcześniejsze uwagi, można pokusić się o pewne wnioski wynikające z analizy planigrafii charakterystycznych elementów omówionych powyżej oraz lokalizacji obiektów osadniczych (ryc. 27). Obraz, jaki jawi się z takiej analizy jest dość skomplikowany, chociażby ze względu na odmienną lokalizację obszarów występowania charakterystycznych elementów związanych z poszczególnymi jednostkami kulturowymi. W takiej sytuacji należy dopuszczać, iż na obszarze objętym badaniami możemy mieć do czynienia z odrębnymi jednostkami przestrzennymi (osadami), a tym samym być może również o bardzo zbliżonej lub też wręcz zającającej się, ale odmiennej chronologii. W oparciu o planografię elementów charakterystycznych możemy wyznaczyć cztery podstawowe strefy ich występowania, które oznaczamy jako: A1, A2, A3 i A4. Obiekty osadnicze, przypisane do obu jednostek kulturowych z tego horyzontu osadnictwa grupują się głównie w strefach A2 i A3, ale notujemy je także w rozproszeniu w strefie A4, przy ich braku w strefie A1. Odkrywane obiekty to głównie mało charakterystyczne jamy o przeznaczeniu gospodarskim i doły posłupowe (ryc. 33).

Podstawowy obszar występowania obiektów i elementów charakterystycznych obejmuje strefę A2 (ryc. 27). Należy jednak zwrócić uwagę na pewne wewnętrzne jej zróżnicowanie w odniesieniu do charakterystycznych wyznaczników kulturowych, gdzie zarysowują się wyraźnie dwie mniejsze jednostki przestrzenne tychże elementów: A2W i A2E. W takiej sytuacji dopuszczamy możliwość, iż mogą one wyróżniać trzy odrębne jednostki przestrzenne (A2, A2W i A2E), a stąd poniekąd wypływa wniosek o ich możliwej odmienności chronologicznej wyznaczającej poszczególne fazy zasiedlenia terenu.

Uwzględniając elementy, które uznajemy za przynależne do GŚPP można stwierdzić co następuje. Występowanie zdobnictwa odcisków „naszyjnika” oraz talerzy/podkładek odnotowujemy w całej strefie A2. Natomiast obecność dziurek podkrawędnych stwierdzamy głównie w podstrefie A2W. Jest to zdobnictwo, które omówiliśmy już powyżej, jednoznacznie wiążące się generalnie z odmiennymi ugrupowaniami regionalnymi pól popielnicowych z obszaru Polski, nie będące pierwotnie charakterystyczne dla Polski Środkowej. Zdobnictwo dziurkami podkrawędnymi chronologicznie winno być najpewniej późniejsze niż zdobnictwo odciskami skośnie żłobkowanego „naszyjnika”, które także wydaje się być dla obszaru Polski Środkowej nabytkiem z innego kręgu kulturowego, najpewniej z ugrupowań zachodniopolskich pól popielnicowych.

Można z tego wyciągnąć wniosek, że w ramach strefy A2 i podstrefy A2W, możemy mieć do czynienia, albo ze zróżnicowaniem chronologicznym, albo też z równoczesnymi powiązaniem regionalnymi, np. poprzez obce pochodzenie w stosunku do miejscowej społeczności kobiet, rodzin w tych strefach zamieszkujących. Co istotne, w kolejnym poziomie chronologiczno-kulturowym, związanym z zespołami pomorsko-kłoszowymi, również w strefie A2, i to w obu jej podstrefach A2W i A2E grupują się także naczynia o krawędziach „zaszczypanych”, które łączymy zwłaszcza z młodszą fazą tej jednostki kulturowej.

Można dopuszczać możliwość, że na obszarze strefy A2 doszło zapewne wtedy do bezpośredniego kontaktu pomiędzy schyłkową społecznością GŚPP, a napływową ludnością kultury pomorskiej/kłoszowej, które utworzyły osadę o mieszanym obliczu kulturowym. W jego wyniku, na starszy poziom schyłkowej fazy GŚPP, nałożyły się materiały kolejnej fazy związanej już z kręgiem pomorsko-kłoszowym. Z sytuacją podobną lub zbliżoną mamy zapewne do czynienia również w strefach A1, jak i A3. Jednak i w tych ostatnich strefach zachodzą pewne różnice, odnosi się to zwłaszcza do strefy A3. To w niej odnotowano jedyne naczynie ornamentowane listwą poziomą, zdobioną tzw. zaszczypanyciem, uzupełnioną tzw. zwisającymi „wąsami”. Ten typ zdobnictwa wydaje się najmłodszy w całym inwentarzu i należy go wiązać głównie z tzw. zespołami kłoszowymi, podobnie jak naczynia o „zaszczypanych” krawędzi ze strefy A2.

Natomiast zgrupowanie strefy A4, usytuowane w centralnej części wykopu badawczego, cechuje się brakiem jakichkolwiek elementów charakterystycznych, które uwzględnialiśmy powyżej. Wydaje się, że reprezentuje ono relikty krótkotrwałej osady GŚPP (ze względu na niewielką ilość materiałów w warstwie oraz liczbę obiektów) lub jest to efekt eksploracji terenu np. rolniczej, o chronologii którą należy odnieść ogólnie najpewniej do HaD. Interesujące i ważne jest, że to właśnie w tej strefie odkryto obiekt

(obiekt 1084/E34; ryc. 31), zawierający naczynia jednoznacznie, naszym zdaniem, przynależne do zespołów pomorskich, z najstarszego horyzontu takich znalezisk w Polsce Środkowej, w postaci waz z długimi szyjkami (ryc. 31: 3–5).

Powyższe spostrzeżenia pozwalają przypuszczać, iż na obszarze objętym badaniami możemy mieć do czynienia z kilkoma przestrzennymi jednostkami osadniczymi, które różnią się między sobą ewentualnym niewielkim przesunięciem chronologicznym i następują bezpośrednio po sobie. Jakkolwiek trudno jednoznacznie wyznaczyć ich prawdopodobne następstwo czasowe, odnoszące się do poszczególnych stref, to jednak proponujemy ich pewną sekwencję chronologiczną:

faza I – strefa A4, osada GŚPP?, HaD? – brak charakterystycznych i diagnostycznych elementów zdobniczych oraz form naczyniowych;

faza II – strefa A2, osada GŚPP, HaD2–3 – obecność naczyń zdobionych odciskami „naszyjnika” skośnie żłobkowanego, talerzy/podkładek;

faza III – podstrefa A2W, młodsza faza osady GŚPP z HaD3 – ze zdobnictwem naczyń dziurkami podkrawędnymi;

faza IV – strefa A2 i A3 osada/y, o mieszanym obliczu kulturowym? GŚPP i kultury pomorsko-kloszowej z HaD3/wczesnego etapu starszego okresu przedrzymskiego – z obecnością charakterystycznych elementów głównie kloszowych. Aczkolwiek i tutaj można się zastanawiać, czy też elementy pomorskie nie wyprzedzają kloszowych w ramach strefy A4.

Zidentyfikowanie relikwów osady pomorsko-kloszowej w obrębie wykopu badawczego niewątpliwie pozostaje w związku z odkryciem, przez ekipę realizującą badania autostradowe, cmentarzyska tej jednostki kulturowej. Zostało ono zlokalizowane na sąsiadujących z pasem autostrady polach, w odległości około 150 m na wschód od omawianej w tym miejscu osady tej kultury. Wyniki badań cmentarzyska zamieszczamy w następnym rozdziale.

Dla uzupełnienia tych rozważań należy spojrzeć na plan zbiorczy obiektów przypisanych do tego poziomu chronologiczno-kulturowego i ich rozplanowania przestrzennego (ryc. 27). Najliczniejsze obiekty wchodziły w obszar strefy A2, gdzie możemy wyznaczyć potencjalnie 9 mniejszych ich skupień (1–9). Jednak tylko 6 z nich tworzy hipotetyczny pierścień wokół centralnego placu osady gdzie brak obiektów datowanych. Być może jest to hipotetyczny plan przestrzenny głównej osady z fazy II, związanej z GŚPP. W ramach wyznaczonych przez nas skupisk obiektów można dopatrywać się także kilku potencjalnych obiektów słupowych lub też nawet półziemiankowych, które mogą świadczyć o tym, że owe skupiska tworzą hipotetyczne zagrody przypisane do pojedynczych rodzin tworzących osadę. Co istotne, to liczba 6 jest zbliżona do najczęściej spotykanej liczby potencjalnych zagród w podobnych osadach pradziejowych. Poza tym „centrum” osady, możemy wyznaczyć jeszcze kilka dalszych takich skupisk składających się niejako na strefę (pierścień) zewnętrzną zabudowy osady „centralnej” (7–9). Być może są one nieco młodsze od centralnych i wskazują na rozrost osady z 6 do co najmniej 9 potencjalnych zagród/rodzin.

Szereg obiektów tworzy także rozproszoną strefę A4, z niewielką ich liczbą oraz nielicznymi materiałami z warstwy kulturowej. W obrębie tejże strefy można próbować wydzielać mniejsze skupiska w liczbie kolejnych 6 (10–15). Być może tworzyły one również jakąś rozproszoną zabudowę kolejnej osady lub też są wynikiem gospodarczej eksploracji terenu. Jednak w tej strefie nie ujawniono żadnych charakterystycznych elementów, które stały się podstawą do chronologizacji i przypisania kulturowego materiałów do strefy A2. To jednak w obrębie skupiska 10 tej strefy notujemy pojedynczy obiekt przypisany do kultury pomorskiej (obiekt 1084/E34, ryc. 31) z charakterystycznymi formami naczyń „gruszkowatych”.

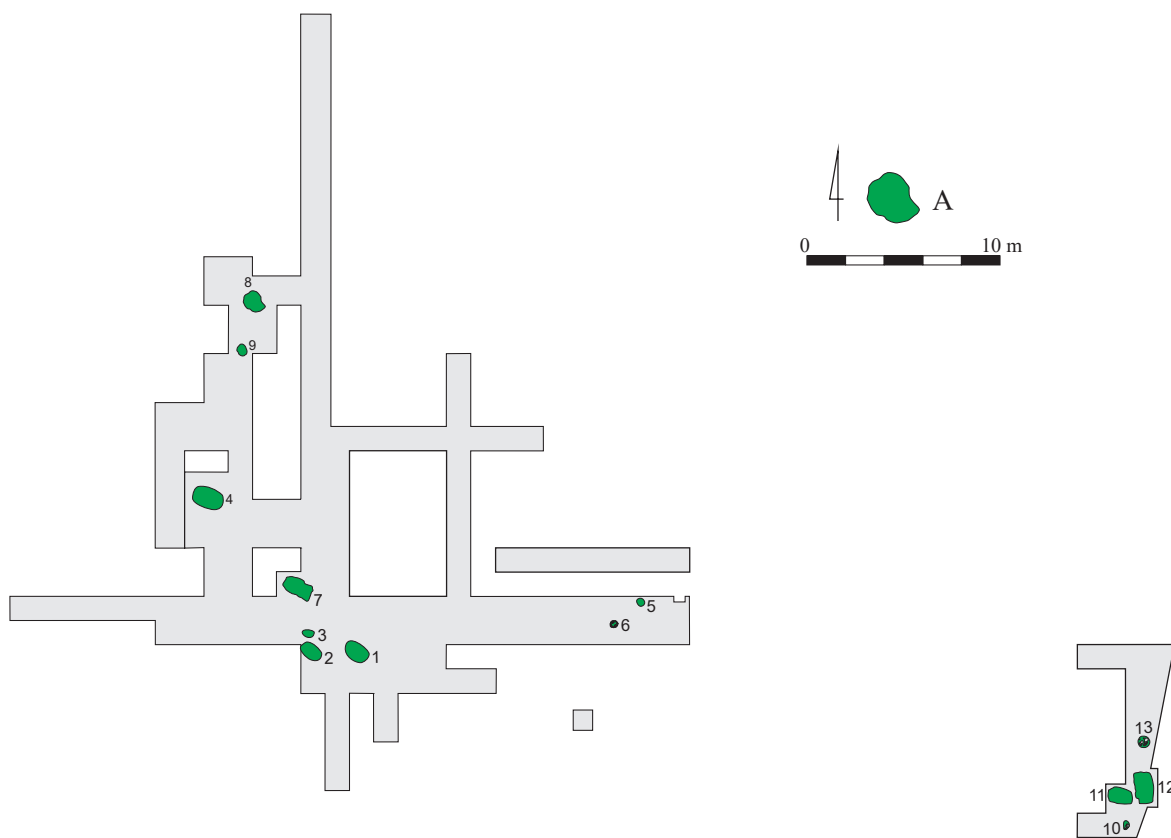
Dodatkowo, najpewniej z odosobnionymi „zagrodami” mamy do czynienia w strefie A3 (skupiska 16 i 18), położonymi najbliżej pierwotnego koryta rzeki Moszczenicy, gdzie notujemy obiekty kultury pomorsko-kloszowej, z charakterystyczną wazą (ob. 1062/K35) w skupisku 17 (ryc. 32: 4–7). Należy zwrócić uwagę, że obiekty, które przypisaliśmy do kultury pomorsko-kloszowej są nieliczne i zazwyczaj lokalizowane pojedynczo, najczęściej w obrębie (lub w pobliżu) wyznaczonych tzw. zagród, łączonych z GŚPP. Szczególną uwagę zwraca tutaj wspomniany obiekt 1084/E34 z formami najstarszymi w postaci waz W3 z długą i wąską szyjką, nawiązującymi do popielnic twarzowych pod względem formy (ryc. 31: 3–5). Natomiast obiekt 1062/K35 ze strefy A3 dostarczył wazę, która niewątpliwie przynależy do inwentarza form odkrywanych w grobach podkloszowych (ryc. 32: 4). Materiały łączone z tym etapem

osadnictwa i tą jednostką kulturową (charakterystyczne zdobnictwo krawędzi tzw. zaszcypywaniem) wystąpiły również w obrębie strefy A2.

To wszystko może wskazywać, że faza związana z „czystą” kulturą pomorską jest sporadyczna w obszarze wykopu pod autostradę, natomiast znacznie liczniej odnotowano fragmenty naczyń, które możemy łączyć z drugą jednostką kulturową, jaką są inwentarze grobów podkloszowych z młodziej fazy zespołów pomorsko-kloszowych. Nie można wykluczyć, że gdzieś w pobliżu kryje się właściwa osada pomorska, z którą są związane wielopopielnicowe grobowce rodzinne w obstawach kamiennych, odkryte na pobliskim cmentarzysku.

III.3.5. CMENTARZYSKO KULTURY POMORSKO-KLOSZOWEJ

W trakcie realizowania prac wykopaliskowych, prowadzonych w obrębie autostrady, w bezpośrednim sąsiedztwie obszaru badań, ale poza pasem wówczas wyznaczonego przebiegu autostrady na polu sąsiadującym z badanym terenem ujawniono rozproszone przepalone fragmenty kości oraz ułamki ceramiki naczyniowej. Podjęto wtedy decyzję (w 2002 r.), aby w obszarze występujących fragmentów przepalonych kości założyć wykopy sondażowe. W wyniku ich realizacji zlokalizowano nieznanie wcześniej cmentarzysko zaliczone wówczas przez nas do kultury pomorskiej. W trakcie badań sondażowych zrealizowano 6 niewielkich wykopów, które ujawniły 5 silnie zniszczonych grobów, głównie wielopochówkowych, w reliktoowo zachowanych obstawach kamiennych w formie czworobocznych skrzyń. Ponownie na to cmentarzysko powrócono w roku 2014, dzięki sfinansowaniu rozszerzonych badań przez Fundację Badań Archeologicznych Imienia Konrada Jażdżewskiego pod kierunkiem autora. W trakcie tych nowych prac

Ryc. 34. Rogaszyn stan. 2–4, gm. Piątek. Plan zbiorczy cmentarzyska kultury pomorsko-kloszowej. Groby: 1–5 z sezonu 2002; 6–13 z sezonu 2014. Legenda: A – groby.

Fig. 34. Rogaszyn site 2–4, commune of Piątek. Collective map of the cemetery of the Pomeranian Cloche Grave culture. Graves: 1–5 unearthed in 2002; 6–13 unearthed in 2014. Legend: A – graves.

odkryto kolejne 8 grobów pewnych i prawdopodobnych (ryc. 34). W ramach tej akcji cmentarzysko uzyskało także pełne opracowanie antropologiczne wykonane przez dr A. Zielińską (w tym tomie), a dzięki otrzymaniu grantu wykonano pięć datowań C14 grobów w pracowni radiowęglowej prof. T. Goslara.

III.3.5.1. Opis grobów i ich inwentarzy

W przypadku omawiania materiałów z cmentarzyska do określenia typu naczyń oraz ich opisu od strony technologicznej wykorzystano klasyfikację zaprezentowaną już wcześniej.

Grób 1 – grób zbiorowy z obwarowaniem (ryc. 35: 1). W znacznym stopniu zniszczony i wyrabowany. W momencie odkrycia zarysował się jako owalna jama o wymiarach: 240 × 160 cm, przy zachowanej głębokości do 20 cm z fragmentarycznie zachowanym obwarowaniem kamiennym o dłuższej osi na linii WWN-EES. W wypełnisku składającym się z brunatnej, zapiaszczonej próchnicy odkryto przemieszane i silnie rozdrobnione fragmenty naczyń oraz przepalone kości. Grób uzyskał datę C14 przy prawdopodobieństwie 68,3% w przedziale 541 – 411 BC.

Inwentarz: **1** – nac. 1, 18 fragmentów dzbanka wykonanego w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P1. Przejsie szyjki w brzusiec zdobione cienkimi, podwójnymi kanelurami, od których odchodzą zapewne potrójne ryty skośne (ryc. 35: 3). Brak fragmentów ucha. Pełna forma nie do odtworzenia, ale niewątpliwie przynależy do D3/244/131. **2** – nac. 2, 19 fragmentów z dzbanka wykonanego w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P3. Przejsie szyjki w brzusiec podkreślone dookołnym, pojedynczym cienkim rytym żłobkiem, od którego zwiesza się wątek ornamentacyjny w układzie girlandowym, wykonany podwójnym żłobkiem rytym (ryc. 35: 5). Brak fragmentów ucha. Forma zapewne przynależy do typu D3/259/231(?). **3** – nac. 3, 3 fragmenty kolejnego grubościennego dzbanka wykonanego w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P3. Na górnej partii brzuśca podwójne, dookólne kanelury, maksymalne wydęcie brzuśca dość ostro profilowane (ryc. 35: 4). Brak fragmentów ucha. Forma o bez mała dwustożkowatym brzuścu i długiej szyjce najpewniej typu D3/240?/131(?). **4** – nac. 4, 16 fragmentów grubościennego dzbanka(?) wykonanego w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P3. Na górnej partii brzuśca podwójne kanelury w układzie girlandowym(?). Brak fragmentów ucha. Forma przynależy do morfogrupy D3. **5** – nac. 5, 17 fragmentów cienkościennego dzbanka(?) wykonanego w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P3. Najpewniej pozbawiony zdobnictwa, krawędź wylewu pogrubiona na zewnątrz, skośnie ścięta do wewnątrz, brak fragmentów ucha. Brak możliwości pełnej rekonstrukcji, forma najpewniej D3/059(?) (ryc. 35: 6). **6** – nac. 6, 60 fragmentów dzbanka wykonanego w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P3. Przejsie brzuśca w szyjkę podkreślone plastycznym uskokiem, brak zdobnictwa, jak i fragmentów ucha. Forma najpewniej D3/259/232(?) (ryc. 35: 7). **7** – nac. 7, 89 fragmentów dużej baniastej wazy wykonanej w technologii BF221 z domieszką D2341 i przełamem P3. Brak partii szyjki z wylewem. Przejsie brzuśca w szyjkę podkreślone potrójnymi, dookołnymi kanelurami, od których zwieszają się potrójne kanelurki w układzie girlandowym (ryc. 35: 8). Waza zapewne typu W3/256?/232(?). W grobie spełniała najpewniej funkcję popielnicy. **8** – kilkaset rozdrobnionych i złuszczonych fragmentów naczyń (miał ceramiczny) z wyżej wymienionych naczyń. **9** – 4 niewielkie fragmenty krawędzi z 4 egzemplarzy pokrywek czapkowych (wpuszczanych) wykonanych w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P1/P3 (ryc. 35: 9–12). **10** – 5 pojedynczych fragmentów naczyń o powierzchniach chropowaconych i szorstkich, wykonanych w technologii BF113 i BF112 z domieszką D123 i D234. **11** – 1 odlupek z krzemienia bałtyckiego. **12** – 3 fragmenty dwustożkowatego, okrągłego paciorka wykonanego z kości, zdobionego na jednej płaszczyźnie kółeczkami z zaznaczonym środkiem (być może pierwotnie segmentowego gdyż jeden z końców nosi ślady ułamania) o średnicy około 15 mm (ryc. 35: 13). **13** – 1 fragment pięcioletowego paciorka z brązu typu *ansa lunata* (ryc. 35: 14). **14** – 872 g przepalonych kości ludzkich, co najmniej dwóch osobników dorosłych (K?, ?) plus szczątka dziecka lub dzieci. **15** – fragmenty kości zwierzęcych. **16** – 3 fragmenty naczyń nowożytnych w tym jeden polewany z miski.

Grób 2 – pojedynczy, jamowy(?) z resztkami stosu (ryc. 36: 1). Niewielka, owalna jama o wymiarach 80 × 70/80 cm i głębokości do 10 cm. Wypełnisko jamy stanowiła ciemnoszara próchnica z węglami drzewnymi i rozdrobnionymi przepalonymi kośćmi.

Inwentarz: **1** – odlewany okrągły guz z brązu, z dużym uszkiem od spodu o średnicy 17 mm (ryc. 36: 2). **2** – fragment okrągłego paciorka z gliny(?) lub kości o średnicy 5 mm (ryc. 36: 3). **3** – 192 g przepalonych kości ludzkich nieokreślonego osobnika dorosłego i dziecka.

Grób 3 – grób zbiorowy z obwarowaniem(?) (ryc. 36: 4). W znacznym stopniu zniszczony. Jama o formie czworobocznej i wymiarach 220 × 160 cm, przy głębokości do 25 cm z bardzo nierównym dnem z przegłębieniami i dłuższą osią na linii WWN-EES. Zachowały się pojedyncze kamienie z obwarowania. Wypełnisko stanowiła brunatna, zapiaszczona próchnica z silnie rozdrobnionymi fragmentami naczyń ceramicznych i przepalonymi kośćmi.

Inwentarz: **1** – nac. 1, 2 fragmenty brzuśców z wylewem misy półkulistej M1, wykonanej w technologii BF112 i domieszką D34, przełam P1, zaliczona do form M2/23/31 (ryc. 36: 5). **2** – nac. 6(?), 162 fragmenty brzuśców, w tym 6 fragmentów wylewów i 1 fragment ucha z co najmniej jednego dużego dzbana i może ułamki kolejnych 4 naczyń, sądząc po odmiennych fragmentach wylewów (razem najpewniej 6 naczyń), wykonanych w technologii BF22 z domieszką D34 i przełamem P1. Rekonstrukcja niemożliwa ze względu na rozdrobnienie i brak większych fragmentów. **3** – 14 pojedynczych fragmentów z różnych naczyń wykonanych w technologii BF123 i BF122 w tym fragment ucha tzw. ceramiki siwej z okresu wpływów rzymskich (OWR). Jest to domieszka wtórna. **4** – 86 g przepalonych kości ludzkich co najmniej 1 osoby dorosłej (K?) i dziecka w wieku *infans* I.

Grób 4 – grób zbiorowy z obwarowaniem(?) (ryc. 37: 1). Grób silnie zniszczony o zarysie „czworobocznym” i wymiarach 400 × 280 cm, przy głębokości do 35 cm, z dłuższą osią na linii WWN-EES. Wypełnisko przemieszane, wielowarstwowe, częściowo nienaruszone w partii spągowej. W wyniku eksploatacji w spągu jamy grobowej odsłonięto częściowo zachowane brukowanie dna grobowca z 4 skupiskami przepalonych kości oraz fragmentami naczyń, być może w miejscu pierwotnego ustawienia poszczególnych popielnic. Niewątpliwie interesującym odkryciem jest stwierdzenie obecności na zewnątrz jamy, w jej części SE, ewidentnych trzech dołów postłupowych (ob. 4, 5 i 6). Ich układ może wskazywać, że należałoby je rozpatrywać najpewniej w połączeniu z grobowcem. W takiej sytuacji można dopuszczać możliwość, iż jest to relikw ewentualnej konstrukcji słupowej obudowującej i nakrywającej grobowiec w formie tzw. domu zmarłych (domu śmierci). Grób uzyskał datę C14 przy prawdopodobieństwie 33,3% (z 68,2%), w przedziale 563 – 463 BC.

Inwentarz: **1** – nac. 1, 16 fragmentów małego dzbanka wykonanego w technologii BF221 (starannie wyświecony) z domieszką D34 i przełamem P1. Przejście brzuśca w szyjkę podkreślone lekkim, plastycznym uskokiem. Przynależy do grupy D3m/146a1/131 (ryc. 36: 8). **2** – nac. 2, 18 fragmentów misy wykonanej w technologii BF331 z domieszką D34 i przełamem P3. Misa M2/23/31, głównie ze skupiska 1 (ryc. 38: 3). **3** – nac. 3, 49 fragmentów dużej wazy wykonanej w technologii BF324 (czerniona szyja) z domieszką D234 oraz przełamem P2. Waza na przejściu brzuśca w wyświecaną szyjkę ozdobiona plastycznym uskokiem (listwą), zdobionym „zaszczypywaniem” oraz dwoma *quasi* uszkami, od których zwisają podwójne plastyczne frędzle. Przynależy do waz W3/154c2/232 (ryc. 38: 4). Fragmenty tej wazy wystąpiły w skupisku 1 (miejsce pierwotne jej ustawienia), gdzie spełniały zapewne funkcję popielnicy. **4** – nac. 4, 62 fragmenty naczynia wykonane w technologii BF121 z domieszką 231 i przełamem P2. Najpewniej waza baniasta typu W3/256/233. **5** – nac. 5, 79 fragmentów naczynia w technologii BF324 (szyja wyświecana czerniona, poniżej chropowacenie w postaci drobnej „gęsiej skórki”) z domieszką D234 i przełamem P2/3. Rekonstrukcja wskazuje, że fragmenty pochodzą z wazy ozdobionej na maksymalnym wyđęciu brzuśca (na przejściu chropowacenia w wyświecaną górną część) parami płaskich, okrągłych guzów. Jest to waza W3/257/233. **6** – nac. 6, 22 fragmenty naczynia wykonane w technologii BF124 z domieszką D231 i przełamem P3 (chropowacenie poniżej maksymalnego wyđęcia brzuśca w postaci grubej obrzutki z domieszką D12). Fragmenty pochodzą z wazy W3/256/232(?). **7** – nac. 7, 17 fragmentów wykonanych w technologii BF121 z domieszką D123 i przełamem P2. Są to fragmenty z maksymalnego wyđęcia brzuśca i wylewu, pochodzące najpewniej także z wazy W3/256/232(?). **8** – nac. 8, 30 fragmentów w technologii BF324 (dół chropowaceny przez obrzucenie) z domieszką D34. Fragmenty pochodzą najpewniej z niewielkiej wazy W3/259. **9** – nac. 9, 21 fragmentów naczynia w technologii BF332 (niestaranne wykonanie, obmazywana i zagładzana, lekko wygładzona partia podwylewowa, dobry wypał) z domieszką D34 i przełamem P3. Fragmenty tworzą formę najpewniej wazy W3/359. **10** – nac. 10, 13 fragmentów dolnej partii naczynia wykonanych w technologii BF123

z domieszką D34 (w chropowaceniu przez obrzucanie D234) i przełamem P2. Forma nie do określenia, może baniasty dół jakiejś wazy. **11** – nac. 11, 14 fragmentów w technologii BF221 (silnie wygładzone, wyświecone) z domieszką D34 i przełamem P1. Są to fragmenty półkulistej misy M2/21/31(?). **12** – nac. 12, 16 fragmentów w technologii BF221 z domieszką D234 i przełamem P3. Forma miski półkulistej M1/2 (ryc. 38: 2). **13** – nac. 13, 9 fragmentów w technologii BF322 z domieszką D123 i przełamem P2. Fragmenty pochodzą najpewniej z baniastej wazy, bez bliższego określenia morfogrupy, zapewne W3. **14** – nac. 14, 4 fragmenty w technologii BF121 z domieszką D34 i przełamem P2. Fragmenty przydenne baniastej wazy(?) W3. **15** – nac. 15, 66 fragmentów w technologii BF222 z domieszką D34 i przełamem P3. Są to fragmenty dużego dzbana D3/259a2/131(?). Na przejściu brzuśca w szyjkę przebiega dookolny, podwójny ścieg nakłuwany (ryc. 37: 7). **15a** – nac. 15a, 60 fragmentów w technologii BF222 z domieszką D34 i przełamem P3. Są to fragmenty najpewniej dużego dzbana o brzuścu dwustożkowatym, z bogatą ornamentyką nakłuwaną. Na przejściu brzuśca w szyjkę przebiega dookolny, podwójny ścieg nakłuwany, od którego zwisają potrójne frędzle wykonane ściegiem potrójnych nakłuc. Dzban najpewniej typu D3b/140?/131(?) (ryc. 38: 11). **16** – nac. 16, 6 fragmentów wykonanych w technologii BF221 z domieszką D34M i przełamem P3. Są to ułamki niewielkiej miseczki M2/21/31 – 32. **17** – nac. 17, 68 fragmentów w technologii BF221 z domieszką D123 i przełamem P3. Najpewniej waza W3/256/232. **18** – nac. 18, 95 fragmentów wykonanych w technologii BF224 (dół silnie chropowaceny przez obrzucanie z domieszką D12) z domieszką D123 i przełamem P3. Przejście brzuśca w szyjkę podkreślone delikatnym, plastycznym uskokiem i najpewniej zespołami podwójnych (jeden zachowany), płaskich guzków. Fragmenty pochodzą z wazy W3/256. **19** – nac. 19, 5 fragmentów niewielkiego naczynia w technologii BF331 z domieszką D4 i przełamem P3. Najpewniej pochodzą z niewielkiej miseczki M2/21/31 – 32. **20** – nac. 20, 4 fragmenty dna w technologii BF321 z domieszką D23 i przełamem P3. Być może dno pochodzi od dzbana. **21** – nac. 21, 2 fragmenty niewielkiego dzbanka w technologii BF221 z domieszką D4 i przełamem P3. Przejście brzuśca w szyjkę podkreślone drobnym uskokiem z morfogrupy D3. **22** – nac. 22, 2 fragmenty ucha z kolejnego, niewielkiego dzbanka D3 w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P3. **23** – nac. 23, 1 fragment wylewu z półkulistej miseczki M1/2 w technologii BF221 z domieszką D34M i przełamem P3. **24** – nac. 24, 1 fragment uchwytu pokrywy(?) lub guzek z wazy w technologii BF121 z domieszką D34 i przełamem P3. **25** – nac. 25, 13 fragmentów pokrywy czapkowej w technologii BF221 z domieszką D4 (szlamowana?) i przełamem P3 ze skupiska 3 (ryc. 37: 4). **26** – nac. 26, 3 fragmenty pokrywy czapkowej w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P1 (ryc. 37: 5). **27** – nac. 27, 3 fragmenty pokrywy czapkowej w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P3 (ryc. 37: 6). **28** – nac. 28, 48 fragmentów w technologii BF321 z domieszką D12 i przełamem P3. Pochodzą z pokrywy czapkowej z półkulistym zwieńczeniem, pozbawionej ornamentu lub miski. Głównie ze skupiska 2. Odpowiada formie mis M2/23a/31 (ryc. 38: 9). **29** – nac. 29, 15 fragmentów w technologii BF111 z domieszką D123 i przełamem P2. Misa z taśmowatym uchem od wylewu, grupy M1/2a. **30** – nac. 30, 22 fragmenty w technologii BF111 z domieszką D234 i przełamem P3. Pokrywa czapkowata z odgiętą krawędzią i półkulistą czaszą, ze skupiska 2, jako typ miski M2/23a/31. **31** – nac. 31, 41 fragmentów miski profilowanej, wykonanej w technologii BF121, z domieszką D234 i przełamem P3. Misa grupy M2/23/31 (ryc. 38: 3). **32** – nac. 32, 14 fragmentów miski półkulistej wykonanej w technologii BF131 z domieszką D234 i przełamem P2. Misa grupy M1/2 ze skupiska 1 (ryc. 38: 2). **33** – nac. 33, 84 fragmenty wazy wykonanej w technologii BF321 z domieszką D234 i przełamem P2. Waza grupy W3/256/233 (ryc. 37: 2). **34** – nac. 34, 108 fragmentów wazy wykonanej w technologii BF121 z domieszką D123 i przełamem P2. Waza grupy W3/256/233. **35** – nac. 35, 66 fragmentów wazy wykonanej w technologii BF121 z domieszką D34 i przełamem P2 ze skupiska 2. Przejście brzuśca w szyjkę podkreślone lekkim, plastycznym uskokiem. Fragmenty składają się na wazę grupy W3/257/232 (ryc. 37: 3). **36** – fragmenty ozdoby(?) z żelaza w postaci 9 fragmentów kółeczek wykonanych z „taśmy” o przekroju czworobocznym i średnicy 28 – 30 mm (ryc. 38: 5). **37** – 8 fragmentów kościanej, płaskiej okładziny zdobionej szeregami kółeczek z zaznaczonym środkiem, 5 fragmentów ze skupiska 1 i 3 fragmenty ze skupiska 2 (ryc. 38: 6). **38** – skupisko 3, 1 fragment dużego paciorka lub jakiejś oprawki, wykonanej z kości zdobionej kółeczkami z zaznaczonym środkiem (ryc. 38: 7). **39** – skupisko 3, 13 fragmentów okładziny lub oprawki wykonanej z kości zdobionej na powierzchni delikatnym rytym w układzie jodełki (ryc. 38: 8). **40** – 8658 g przepalonych kości kilku/kilkunastu osobników dorosłych (być może

11) oraz dzieci w wieku *infans* I i *infans* II. **41** – fragmenty kości zwierzęcych. **42** – kilka mezolitycznych narzędzi krzemiennych (rozdział III.1 w tym tomie).

Grób 5 – grób pojedynczy, jamowy(?) z kamieniem (ryc. 36: 6). Nieregularna jama o wymiarach 150×90 cm i głębokości do 20 cm, z dłuższą osią na linii WWN-EES. W centrum wypełniska pojedynczy otoczek „obsypany” przepalonymi kośćmi.

Inwentarz: **1** – 184 g przepalonych kości ludzkich z co najmniej jednego osobnika dorosłego i dwójki dzieci(?) w wieku *infans* I i II.

Grób 6 – podkloszowy z obwarowaniem kamiennym (ryc. 39: 1). Grób górą uszkodzony przez głęboką orkę. Jama w zasadzie okrągła, obwarowana kamieniami o wymiarach 80×70 cm i głębokości do 40 cm. W obwarowaniu, pod kloszem w formie przysadzistej wazy o chropowatej powierzchni, popielnica baniasta nakryta miską. Dno jamy także wyłożone kamieniami. Grób uzyskał datę radiowęglową w przedziale 68,3% wynoszącą 394–232 BC lub 394–356 BC, przy prawdopodobieństwie 34,2%.

Inwentarz: **1** – nac. 1, popielnica, 190 fragmentów wazy wykonanej w technologii BF124 z domieszką D341 i przełamem P2. Przejście obrzucanego brzuśca w wygładzaną szyjkę podkreślone plastyczną listwą z wkomponowanymi w nią trzema *quasi* uszkami. Waza przynależy do W3/157/313 (ryc. 39: 4). **2** – nac. 2, 50 fragmentów misy profilowanej wykonanej w technologii BF131 z domieszką D34. Misa morfogrupy M2/23/31 (ryc. 39: 3). **3** – nac. 3, 235 fragmentów dużej i głębokiej misy wykonanej w technologii BF124 z domieszką D34. Chropowacenie delikatne przez zacieranie, szyjka wygładzona dość niestarannie. Forma misowata została zaliczona do M3/157/313 i spełniała funkcję klosza (ryc. 39: 2). **4** – 1948 g przepalonych kości ludzkich mężczyzny w wieku *maturus* (35–45 lat).

„**Grób**” **7** – Obiekt stwarza poważne kłopoty interpretacyjne. Być może jest to „grób” zbiorowy, bez reliktyw obwarowania kamiennego, o całkowicie odmiennej charakterystyce lub też obiekt wkopany, w którym zsypywano odpady pochodzące np. z ustryny (ryc. 40: 1). Jama w zarysie w przybliżeniu czworoboczna o wymiarach około 320×180 cm, z dłuższą osią na linii WWN-EES, profil wannowaty o głębokości do 50 cm. Wypełnisko całkowicie przemieszane, wielowarstwowe w postaci warstw szarej i brunatnej próchnicy z przewarstwieniami w postaci biało-szarawych piasków (lub popiołu bez węgla drzewnych?). Brak w obiekcie kamieni z ewentualnej obstawy, czy też brukowania dna. W momencie odkrycia zarysu tego obiektu („grobu”) zaobserwowano na jego powierzchni szereg okrągłych „obiektyw” o średnicy rzędu 10–25 cm. Po przecięciu takich zagłębień, okazało się, że mają profile nieckowate i są bardzo płytkie, bo sięgają maksymalnie do 10 cm. W ich wypełnisku wystąpiły swego rodzaju koncentryczne słoje, jakby po napływającej wodzie. Odnosi się wrażenie, że mogły one powstać w wyniku np. ubijania zasypiska „grobu”, poprzez zastosowanie swego rodzaju drewnianego ubijaka wykonanego z fragmentu kłody. Obiekt/„grób” został niewątpliwie w czasach nowożytnych wyszabrowany (lub też powstał), o czym świadczą wydobyte z jego wnętrza fragmenty nowożytnych naczyń. Cały obrys „grobu” został podzielony na 6 sekcji, które były eksplorowane warstwami, stąd prezentujemy poniżej także ogólną charakterystykę pozyskanych materiałów z warstw eksplorowanych w wydzielonych sekcjach. Należy jednoznacznie stwierdzić, że nie udało się pozyskać, czy też w pełni zrekonstruować, całej formy naczyniowej oprócz niewielkiej miseczki.

Sekcja 1 – odnotowano głównie fragmenty wazy o powierzchni czernionej, wykonanej z domieszką D12, ponadto kilka fragmentów BF113 i dwa nowożytny. Brak fragmentów zdobionych oraz fragmentów pokrywek.

Sekcja 2 – fragmenty wazy BF221/2 z domieszką D12, 55 fragmentów (warstwa 1) (tej samej co w cz. 1), ponadto 25 fragmentów (warstwa 1) pokrywy czapkowej BF221/2 z domieszką D12 oraz fragment zdobionej wazy BF221 z domieszką D34 – 22 fragmenty w warstwie 1 + 4 nowożytny; warstwa 2 – 8 fragmentów wazy BF221 zdobionej, z domieszką D34, czerwony przełam, 27 fragmentów wazy BF221/2 z domieszką D12; warstwa 3 – 37 fragmentów wazy BF221/2 z domieszką D12, 55 fragmentów wazy BF221 zdobionej, 4 fragmenty pokrywy BF221 z domieszką D34 zdobionej rytami, 4 fragmenty nowożytny.

Sekcja 3 – warstwa 1 – 20 fragmentów wazy BF221/2 z domieszką D12, 11 drobnych fragmentów wazy BF221 zdobionej, z domieszką D34, 3 fragmenty czapki zdobionej BF221, 3 fragmenty czapki BF221/3 z domieszką D12; warstwa 2 – 41 fragmentów wazy BF221/3 z domieszką D12, 1 fragment pokrywy BF221/3 z domieszką D12, 1 fragment miski BF111 z silnie wychylonym wylewem; warstwa

3 – 125 fragmentów wazy BF221/3 z domieszką D12, 8 fragmentów wazy BF221 zdobionej, 1 fragment wylewu miski BF111 z silnie wychylonym wylewem.

Sekcja 4 – kilkaset drobnych fragmentów czernionych z niewielkich naczyń, w tym fragmenty pokrywy czapkowej i miseczki z silnie wywinętym wylewem oraz szereg fragmentów zdobionych rytami.

Sekcja 5 – warstwa 1 – 30 fragmentów wazy D221/2 z domieszką D12, 27 fragmentów wazy BF221 zdobionej, z czerwonym przełamem, 2 fragmenty brunatne; warstwa 2 – 20 fragmentów wazy BF221/2 z domieszką D12, 93 silnie rozdrobnione fragmenty wazy BF221 zdobionej, z czerwonym przełamem, 1 fragment nowożytny; warstwa 3 – 115 fragmentów wazy BF221 zdobionej, z czerwonym przełamem, 55 fragmentów wazy BF221/2 z domieszką D12, 1 fragment brunatny chropowacony.

Sekcja 6 – warstwa 1 – 16 fragmentów wazy BF221/2 z domieszką D12; warstwa 2 – 9 drobnych fragmentów wazy BF221 z czerwonym przełamem; warstwa 3 – 32 fragmenty wazy BF221/2 z domieszką D12, 48 fragmentów wazy BF221 z czerwonym przełamem.

Grób uzyskał datę C14 w przedziale prawdopodobieństwa 68,3% na lata 478 – 394 BC, a przy zawężeniu 35,5% na lata 426 – 394 BC.

Inwentarz form wydzielonych po analizie: **1** – 11 fragmentów z pokrywki czapkowej (1) z zakładką, wykonanej w odmianie technologicznej BF221 z domieszką D34. Zdobiona dookólnym rytym w formie jednostronnej lub dwustronnej jodełki, może naprzemiennie lewo/prawo (ryc. 40: 5). **2** – nacz. 2, 21 fragmentów pokrywy czapkowej (2) z zakładką, wykonanej w odmianie technologicznej BF221/2 z domieszką D231, przełam P3. Wykonanie bardzo niestaranne, z silnym rozwarstwianiem ścianek (ryc. 40: 6). **3** – nacz. 3, 23 fragmenty pokrywy czapkowej (3) z zakładką, wykonanej w technologii BF221/2 z domieszką D123, przełam P3. Silnie rozwarstwiająca się, wykonanie bardzo niestaranne (ryc. 40: 4). **4** – nacz. 4, 15 fragmentów miski (1) morfogrupy M2, wykonanej w technologii BF221 z domieszką D34. Być może na krawędzi niewielkie akcenty plastyczne. **5** – nacz. 5, 1 fragment miski (2) półkulistej M2, wykonanej w odmianie technologicznej BF221 z domieszką D34. **6** – nacz. 6, 6a, 293 fragmenty wykonane w technologii BF331 z domieszką D134 i przełamem P3, o bardzo niestarannym wykonaniu powierzchni. Po rekonstrukcji okazało się, że są to fragmenty dwóch waz w formie baniastej z długimi szyjkami z morfogrupy W3/154/132(?) (ryc. 40: 2, 3). **7** – nacz. 7, 16 fragmentów miski (3) półkulistej W2/23/31 z kryzowatym wylewem, wykonanej w technologii BF111 z domieszką D34 i przełamem P1 (ryc. 40: 7). **8** – nacz. 8, 1 fragment z wychylonym wylewem w technologii BF311 z domieszką D123 i przełamem P1 (niestaranne wykonanie, kruszy się). Najpewniej z wazy W3/243/233. **9** – nacz. 9, 4 fragmenty pokrywy czapkowej (4?), wykonanej w technologii BF313 z domieszką D123 i przełamem P1 (bardzo niestaranne wykonanie, słaby wypał, krusze). Krawędź zaopatrzona w zewnętrzne oraz częściowo wewnętrzne pogrubienie. **10** – nacz. 10, 2 fragmenty pokrywy czapkowej (5?), wykonanej w technologii BF313 z domieszką D134 i przełamem P3 o bardzo niestarannym wykonaniu. **11** – nacz. 11, 2 fragmenty pokrywy czapkowej (6?), wykonanej w technologii BF331 z domieszką D23 i przełamem P1 o niestarannym wykonaniu. **12** – nacz. 12, 59 fragmentów naczynia(?) wykonanego w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P3. Fragmenty pochodzą najpewniej z wazy o przejściu brzuśca w szyjkę podkreślonym plastycznym, lekkim uskokiem. Forma przynależy najpewniej do waz W3/259/232. **13** – nacz. 13, 72 fragmenty wykonane w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P3 (rdzeń ceglasto-brunatny, bardzo słaby wypał). Fragmenty pochodzą z dużej baniastej wazy W3/256/232, o przejściu brzuśca w szyjkę podkreślonym plastycznym uskokiem. Poniżej uskołu ornament dookólnego, podwójnego ściegu drobnych nakłuc, od którego zwisają potrójne frędzle. **14** – nacz. 14, 15 niewielkich fragmentów naczynia wykonanego w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P3 (bardzo słaby wypał, rozpada się). Zostały wyróżnione m.in. ze względu na ornament ryto-kluty, usytuowany poniżej przejścia brzuśca w szyjkę, w postaci dookólnej linii rytej uzupełnionej na zewnątrz skośnymi, drobnymi nakłuciami (tzw. jodełka), od której zwisają najpewniej potrójne, tak samo wykonane, frędzle. Są to zapewne fragmenty wazy lub dzbanka o nieokreślonej jednoznacznie formie z morfogrup W3 lub D3. **15** – nacz. 15, 6 niewielkich fragmentów naczynia wykonanego w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P3. Wydzielone ze względu na ornament usytuowany na przejściu brzuśca w szyjkę w postaci dwóch dookólnych rytanych linii, poniżej których wykonano krótkie, lewoskośne żłobki. Forma nieokreślona, najpewniej waza W3 lub dzban D3. **16** – nacz. 16, 9 fragmentów w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem D3. Przejście brzuśca w szyjkę podkreślone dwoma dookólnymi żłobkami, poniżej których

usytuowano żłobki prawoskośne. Fragmenty pochodzą zapewne z wazy W3 lub dzbanka D3 o dwustokowym brzuścu. **17** – nac. 17, 33 silnie rozdrobnione i złuszczone fragmenty naczynia/naczyń wykonanych w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P3. Fragmenty zdobione delikatnymi rytami w postaci dookólnych, podwójnych żłobków usytuowanych zapewne na przejściu brzuśca w szyjkę, od których zwisają żłobki prawo i lewoskośne. Odnotowano je także w formie jodełki oraz najpewniej w układzie girlandowym. Pochodzą z dzbanka/ów lub wazy/waz. **18** – nac. 18, 2 fragmenty grubościennego naczynia wykonanego w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P3. Na brzuścu u podstawy szyjki(?), ornament dwóch dookólnych rytach żłobków, a poniżej zespoły lewo i prawoskośnych. Fragmenty pochodzą zapewne z dużej wazy. **19** – 18 fragmentów dwóch bransolet wykonanych z kości. Pierwszy egzemplarz zdobiony kółkami z zaznaczonym środkiem (ryc. 40: 9), a drugi zespołami delikatnie rytach, wsuwanych, przeciwstawnych kątów rozdzielanych kreskami poprzecznymi (ryc. 40: 10). **20** – 2290 g przepalonych kości ludzkich, z co najmniej kilku osobników dorosłych (K+M) oraz dzieci w wieku *infans* I i II.

Grób 8 – grób zbiorowy w obwarowaniu kamiennym (ryc. 41: 1). Silnie uszkodzony w przeszłości, w trakcie wydobywania zapewne kamieni z konstrukcji. Pierwotna wielkość trudna do odtworzenia, wielkość wkopu ma wymiary 250×190 cm. Pierwotnie grób posiadał najpewniej prostokątne obwarowanie z kamieni eratycznych w formie skrzyni, z którego zachowały się jedynie pojedyncze kamienie. Rekonstruowane wymiary skrzyni to 200×140 cm z głębokością około 50 cm, od poziomu rejestracji (od powierzchni gruntu około 90 cm), z dłuższą osią na linii WWN-EES. Dno o wymiarach około 160×70 cm wyłożone płaskimi płytami piaskowcowymi (zachowane także fragmentarycznie), w znacznej części pokryte cienką warstwą gliny tworzącej klepisko. Na klepisku resztki zniszczonych popielnic i przystawek. W kilku przypadkach można jednak wskazać pierwotne miejsce ustawienia poszczególnych popielnic i przystawek. W najlepiej zachowanej części SE odkryto popielnicę z kośćmi (także uszkodzoną) w formie dużego dzbanka (nac. 1). O popielnicę od strony SE było oparte naczynie w formie niewielkiej wazy (nac. 2). Natomiast od strony SW, przy dzbanku była ustawiona miska (nac. 3), z niewielkim dzbanuszkim w środku (nac. 4). W centrum odkryto fragmenty zapewne kolejnej popielnicy w formie wazy (nac. 5). Natomiast w części N grobu odnotowano skupisko kilku naczyń, w tym zapewne fragmenty dwóch kolejnych popielnic w formie waz ze zdobioną listwą (nac. 6 i 7). Od strony NW towarzyszyły im fragmenty miski z małym dzbanuszkim w środku (nac. 8 i 9).

W całym przemieszanym wypełniku zniszczonego grobu zarejestrowano kolejne fragmenty różnych naczyń stanowiących jego wyposażenie oraz przepalone kości. W pobliżu dużego dzbanka znaleziono fragment przedmiotu z brązu, najpewniej w formie niewielkiego kółka. Z wnętrza grobu pozyskano łącznie kilkaset fragmentów różnorodnych naczyń, które zostały poddane analizie i w miarę możliwości rekonstrukcji. Należy zwrócić uwagę na znaczny stopień ich destrukcji i rozdrobnienia, a ponadto w niektórych przypadkach na bardzo słaby wypał, co powodowało ich całkowite rozłożenie. Tym niemniej trzeba stwierdzić, że po odkryciu grobu, najpewniej przez właścicieli pola w bliżej nieokreślonym czasie, do jego zasypiska nie trafiły ponownie wszystkie fragmenty wydobytych naczyń. Niewątpliwie grób został odkryty już w czasach współczesnych, o czym świadczą wydobyte z jego wnętrza cztery fragmenty naczyń nowożytnych, w tym polewane o datowaniu XIX-XX-wiecznym.

Inwentarz: **1** – nac. 1, 77 fragmentów najpewniej wazy lub dużego baniastego dzbanka wykonanego w technologii BF121/2 (faktura powierzchni zewnętrznej wygładzanej od góry (F1) i szorstkiej w dolnej partii (F2) z domieszką D123, przełam trójbarwny (P3). Forma z długą, łukowatą szyjką z silnie wychylonym wylewem, przejście szyjki w brzusec podkreślone niewielkim, plastycznym uskokiem. Według przyjętej klasyfikacji można naczynie zaliczyć do morfogrupy D3. **2** – nac. 2, 6 fragmentów profilowanej, głębokiej miski wykonanej w odmianie technologicznej BF121 z domieszką schudzącą D23, przełam P3, przynależy do mis M3/29/321. **3** – nac. 3, 6 fragmentów profilowanej miski z wgłębieniem pod krawędzią, wykonanej w odmianie BF121 z domieszką D34, przełam P3. Typ M2/29?/322. **4** – nac. 4, 2 fragmenty miski stożkowatej(?) M1, wykonanej w odmianie technologicznej BF111 z domieszką D34, przełam P1. **5** – nac. 5, 28 fragmentów miski półkulistej M2 z *quasi* uszkiem przy krawędzi, wykonanej w odmianie BF321 z domieszką D123, przełam P3. **6** – nac. 6, 5 fragmentów miski profilowanej wykonanej w odmianie BF221 z domieszką D234, przełam P3. Typ M2/23/312. **7** – nac. 7, 19 fragmentów miski półkulistej M2, wykonanej w odmianie BF111 z domieszką D34, przełam P1. **8** – nac. 8, 24 frag-

menty misy profilowanej wykonanej w odmianie technologicznej BF121 z domieszką D234, przełam P2, zaliczonej do M2/27/31. **9** – nacz. 9, 10 fragmentów misy półkulistej M2 wykonanej w technologii BF121 z domieszką D34, przełam P2. **10** – nacz. 10, 30 fragmentów misy półkulistej M2 z uszkiem taśmowatym u krawędzi, wykonanej w technologii BF111 (barwa ceglasta) z domieszką D34, przełam P3. **11** – nacz. 11, 12 fragmentów misy lekko profilowanej z uszkiem u krawędzi, wykonanej w technologii BF111 z domieszką D34, przełam P3. Typ M2/23/312. **12** – nacz. 12, 1 fragment małej miski półkulistej M2 wykonanej w technologii BF322 (bardzo niestaranne wykonanie) z domieszką D123, przełam P3. **13** – nacz. 13, 27 fragmentów formy półkulistej z wychylonym wylewem i taśmowatym, niewielkim uchem zaliczonej do morfogrupy czerpaków, wykonanej w technologii BF321 z domieszką D34 i przełamem P3. Typ C3/273a1/313 (ryc. 42: 6). **14** – nacz. 14, 8 fragmentów niewielkiego, beczułkowatego kubka wykonanego w technologii BF331 (bardzo niestaranne wykonanie) z domieszką D123, przełam P3, zliczonego do morfogrupy K3. **15** – nacz. 15, 16 fragmentów kubka o formie beczułkowatej z uchem taśmowatym (zachowane mocowanie u krawędzi wylewu), wykonanego w technologii BF132 z domieszką D34, przełam P2, z morfogrupy K3/257a1/333 (ryc. 42: 2). **16** – nacz. 16, 9 fragmentów niewielkiej wazy o gruszkowatej formie, wykonanej w technologii BF111 z domieszką D23, przełam P3. Typ W3/246/133 (ryc. 41: 2). W środku ślady po kościach, zapewne naczynie spełniało funkcję popielnicy. **17** – nacz. 17, 90 fragmentów dużego dzbanu, wykonanego w starannej technologii BF221, z odtrąconym uchem, dno lekko wklęsłe, przejście brzuśca w szyjkę podkreślone plastycznym uskokiem, wylew wychylony lekko na zewnątrz. Domieszka D4 (lub wręcz szlamowana), przełam P1. Typ D3/159a1/131 (ryc. 41: 7). Dżban zawierał przepalone kości i spełniał funkcję popielnicy. **18** – nacz. 18, 29 fragmentów małego dzbanuszka, z taśmowatym uchem, wykonanego w technologii odmiany BF221, dno lekko wklęsłe. Domieszka D34, przełam P3. Odmiana D3m/253a1/132 (ryc. 41: 4). **19** – nacz. 19, 30 fragmentów małego dzbanuszka, z taśmowatym uchem, wykonanego w technologii odmiany BF221, dno płaskie, przejście brzuśca w szyjkę podkreślone lekkim, plastycznym uskokiem. Domieszka D34, przełam P3. Typ D3m/259a2/132 (ryc. 41: 3). **20** – nacz. 20, 18 fragmentów małego dzbanuszka, z taśmowatym uchem, wykonanego w technologii odmiany BF221. Domieszka D34, przełam P3. Typ D3m/246a1/131 (ryc. 41: 5). **21** – nacz. 21, 68 fragmentów prawie dwustozłkowatej wazy wykonanej w technologii BF322 (dołem szorstka – wykonanie niestaranne), dno podkreślone, płaskie. Domieszka D234, przełam P3. Typ W3/141/233 (ryc. 42: 4). **22** – nacz. 22 (popielnica), 37 fragmentów baniastej wazy wykonanej w technologii BF111/3 (dołem chropowata „barankiem”), dno płaskie. Przejście chropowatego brzuśca w wygładzaną szyjkę podkreślone plastyczną listwą/uskokiem. Domieszka D234 (w obrzucie także D12), przełam P1. Typ W3/259/232 (ryc. 41: 6). Najpewniej spełniała funkcję popielnicy o czym świadczą przywarte do jej fragmentów przepalone kości. **23** – nacz. 23 (popielnica), 42 fragmenty najpewniej dużego dzbanu wykonanego w technologii BF121/2 (powierzchnia gładzona od wylewu do załomu brzuśca, dołem wyrównana, szorstka), dno płaskie. Przejście w długą szyjkę podkreślone lekkim, plastycznym uskokiem. Domieszka D234, przełam P1/2. Typ D3/259/231(?) (ryc. 42: 3). Naczynie spełniało funkcję popielnicy o czym świadczą przywarte do dna fragmenty przepalonych kości. **24** – nacz. 24, 70 fragmentów baniastej wazy wykonanej w technologii BF121/3 – dolne partie brzuśca chropowate przez obmazywanie wiechciem(?). Przejście w szyjkę podkreślone niewielkim uskokiem/listwą plastyczną, poniżej listwy dwa niewielkie *quasi* uszka/guzki. Domieszka D1234, przełam P2. Typ W3/256c2/232 (ryc. 42: 1). Spełniała zapewne funkcję popielnicy. **25** – nacz. 25, 8 fragmentów najpewniej niewielkiego garnka wykonanego w technologii BF123 (z delikatnym chropowacieniem powierzchni przez obmazywanie). Domieszka D23, przełam P2. Typ nie do określenia ze względu na fragmentaryczność zachowania, najpewniej beczułkowato-jajowaty. **26** – nacz. 26, 7 fragmentów dużego naczynia wykonanego w odmianie technologii BF123, chropowacenie bardzo delikatne, przez obrzucanie i zacieranie w formie „gęsiej skórki – baranka”. Domieszka D234, przełam P2. Fragmenty pochodzą zapewne z formy garnkowej, bez możliwości bliższego określenia typu. **27** – pozostałe fragmenty. Po wydzieleniu powyższych 26 identyfikowalnych naczyń pozostało w zbiorze jeszcze 136 większych fragmentów i około 200 ułamków „miało” ceramicznego (razem 336 fragmentów), pochodzących z wyżej wymienionych naczyń. Ze względu na ich rozdrobnienie i brak możliwości rekonstrukcyjnych nie zostały przypisane do powyżej wydzielonych form. Ogółem w wypełniku grobu 8 znalazło się 1007 fragmentów naczyń. Z tej liczby 671 zostało przypisanych do rekonstruowanych form. Należy tutaj doliczyć jeszcze 136 fragmentów, które pochodzą z silnie zniszczonych naczyń nr 23 i 24

o bardzo podobnej technologii wykonania, co daje łącznie liczbę 807 fragmentów. **28** – do liczby 1007 fragmentów należy dodać 4 fragmenty naczyń nowożytnych. **29** – 824 g przepalonych kości z popielnicy (duży dzbanek – nac. 17) – dziecko w wieku *infans* II (10 – 12 lat). **30** – 388 g pozostałych kości co najmniej dwóch osób dorosłych (K? + M?).

Podsumowując – grób 8 zadziwia tym, że na co najmniej 26 form naczyniowych pozyskano tak niewielką ilość przepalonych kości, przy zachowanej jednej popielnicy z kośćmi.

Grób 9 – grób podkloszowy(?), symboliczny(?) z obwarowaniem kamiennym (ryc. 43: 4). Owalna jama o wymiarach 120×100 cm, z dłuższą osią na linii N-S, z profilem nieckowatym i głębokością do 40 cm. W wypełniku składającym się z szaro-brunatnej próchnicy ujawniono skupisko potłuczonych naczyń. Zachowało się także kilka kamieni z ewentualnego obwarowania.

Inwentarz: **1** – nac. 1, 253 fragmenty z bardzo dużych rozmiarów formy wazowatej o powierzchniach chropowaconych, z wygładzaną partią szyjki, wykonanej w technologii BF134 z domieszką D123. Na przejściu brzuśca w wygładzaną szyjkę dwa niewielkie, taśmowate uszka. Waza grupy W3/256a2/333(?) (ryc. 43: 1). Być może spełniała funkcję klosza. **2** – nac. 2, 64 fragmenty wazy wykonanej w technologii BF321 z domieszką D123. Przejście brzuśca w szyjkę podkreślone plastycznym uskokiem, poniżej którego umocowano dwa niewielkie, przekłuwane poziomo uszka. Fragmenty składają się na dużą wagę grupy W3/254b2/232 (ryc. 43: 2). **3** – nac. 3, 18 fragmentów formy zaliczonej do czerpaków, o wygładzanych powierzchniach wykonanych w technologii BF111 z domieszką D34 i przełamem P1. Forma jest zaopatrzona w jedno, niewielkie, taśmowate ucho mocowane od krawędzi, grupy C3/273a2/322 (ryc. 43: 3).

Zestaw zrekonstruowanych i wyróżnionych form wskazuje, że mamy tutaj najpewniej do czynienia z klasycznym zestawem naczyń grobu podkloszowego, gdzie nac. 1 to duży klosz nakrywający, nac. 2 pełniło funkcję popielnicy, nakrytej z kolei czerpakiem – nac. 3, brak jednak przepalonych kości.

Grób 10 – grób jamowy z obwarowaniem(?) lub zniszczony popielnicowy (ryc. 36: 7). Niewielka owalna jama o wymiarach 90×60 cm i głębokości do 50 cm. We wnętrzu jamy kilka kamieni eratycznych, pod którymi zalegały przepalone kości i silnie rozdrobnione fragmenty naczyń ceramicznych nie nadających się do rekonstrukcji.

Inwentarz: **1** – nac. 1, 16 fragmentów naczynia cienkościennego wykonanego w odmianie BF331 z domieszką D34. Być może z dzbana D3. **2** – nac. 2, 35 bardzo drobnych fragmentów z brzuśca i fragment dna naczynia grubościennego wykonanego w odmianie BF121 z domieszką D213 i przełamem P2. Być może pochodzą z formy wazowatej. **3** – 106 g przepalonych kości ludzkich co najmniej jednej osoby dorosłej i dziecka.

Grób 11 – grób zbiorowy z obwarowaniem kamiennym(?) (ryc. 44: 1). Grób zniszczony przez wybieranie kamieni. Jama w przybliżeniu czworoboczna o wymiarach: 260×160 cm i głębokości do 10 cm z dłuższą osią na linii N-S. W wypełniku składającym się z szarej próchnicy z białawymi wtrętami piasków, niewielka ilość przepalonych kości i rozdrobnionych fragmentów naczyń. Na obwodzie jamy pojedyncze, niewielkie kamienie pochodzące być może z pierwotnego obwarowania grobu oraz wyłożenia dna. Grób uzyskał datę C14 przy prawdopodobieństwie 68,3% odpowiednio: 777 – 746 BC (15,4%), 690 – 665 BC (12%) i **644 – 551BC (40,9%)**.

Inwentarz: **1** – nac. 1, 17 fragmentów misy profilowanej wykonanej w technologii BF131, z domieszką D34 i przełamem P2. Typ misy M3/273/312 (ryc. 44: 4). **2** – nac. 2, 7 fragmentów wazy baniastej(?). Wykonanej w technologii BF121 z domieszką D34, przełamem P2. Typ wazy nieokreślony, najpewniej W3/256 bez możliwości rekonstrukcji. **3** – nac. 3, 7 fragmentów (wylew z szyjką) dużego dzbana wykonanego w technologii BF221 z domieszką D4. Forma najpewniej przynależna do morfogrupy D3 lub W3 (ryc. 44: 3). **4** – nac. 4, 47 drobnych fragmentów dzbanka wykonanego w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P3. Na górnej partii brzuśca, o dość ostrej, dwustożkowatej profilacji, ornament w formie rytych, podwieszanych trójkątów bądź linii zygzakowatej. Przynależy do morfogrupy D3/244/131(?) (ryc. 44: 2). **5** – nac. 5, 5 fragmentów brzuśców być może z wazy wykonanej w odmianie technologicznej BF112 z domieszką D324. **6** – nac. 6, 2 fragmenty brzuśca naczynia wykonanego w odmianie BF123 z domieszką D123. Forma nieokreślona, być może duży garnek lub waza dołem chropowacona. **7** – nac. 7, 1 fragment szyjki naczynia w formie wazy lub dzbana, wykonanej w odmianie technologicznej BF131 z domieszką D34. **8** – około 50 fragmentów „miału” ceramicznego z powyższych

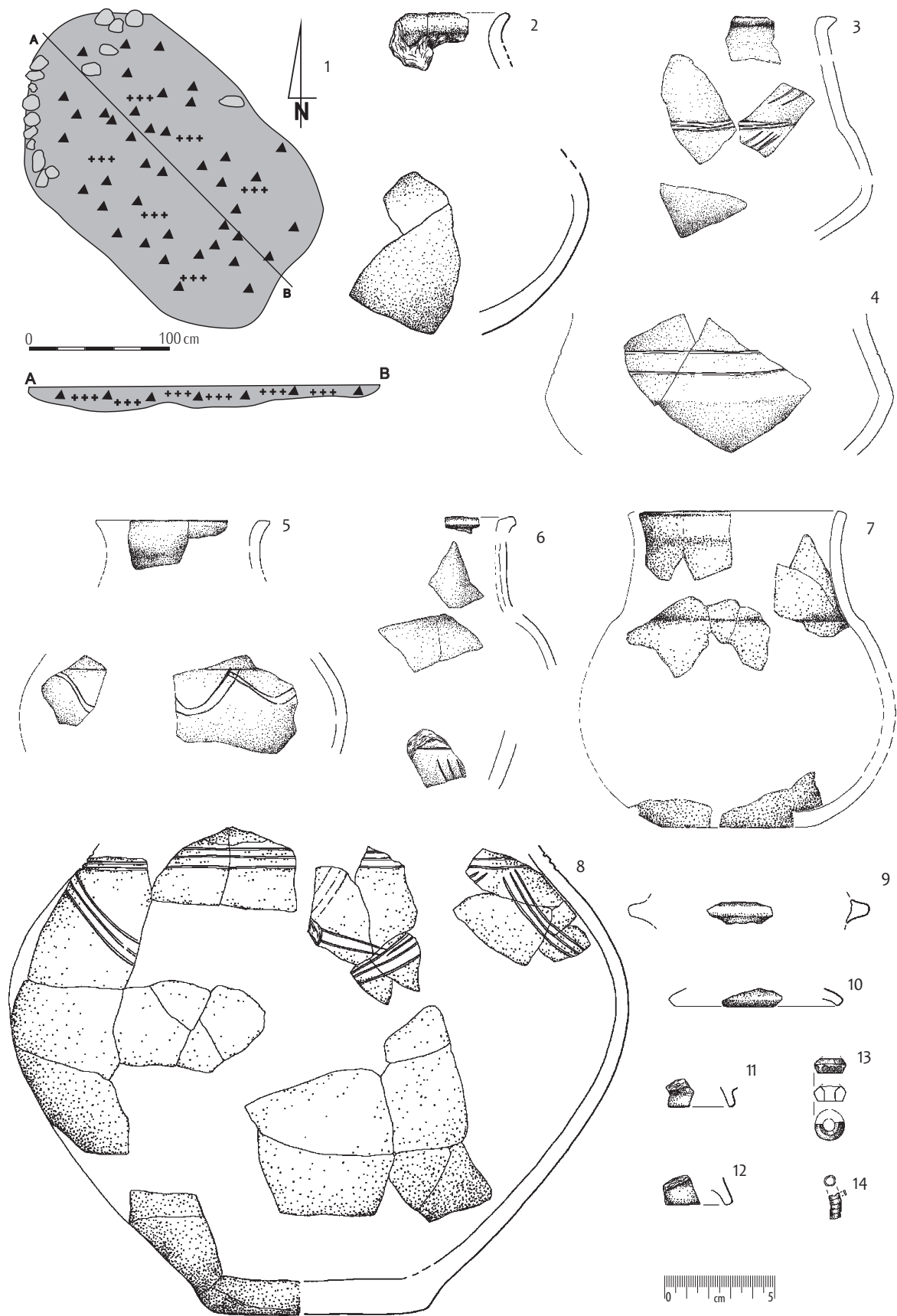
naczyń, wykonanych w odmianie technologicznej BF221. **9** – grudka przetopionego brązu. **10** – 354 g przepalonych kości ludzkich osoby dorosłej oraz dziecka.

Grób 12 – grób zbiorowy z obwarowaniem kamiennym(?) (ryc. 44: 5). Grób prawie całkowicie zniszczony i wyrabowany(?). Jama o zarysie czworobocznym i wymiarach 325 × 180 cm i głębokości do około 50 cm, z dłuższą osią na linii WWN-EES. W trakcie eksploracji ujawniły się fragmentarycznie zachowane relikty obwarowania tworzącego zarys czworobocznej skrzyni o wymiarach 330 × 160 cm, z częściowo zachowanym brukowanym dnem. Wypełnisko stanowiła brunatna próchnica z nielicznymi fragmentami przepalonych kości oraz równie nielicznymi fragmentami rozdrobnionych naczyń ceramicznych.

Inwentarz: **1** – nacz. 1, 10 fragmentów naczynia wykonanego w odmianie BF221 z domieszką D4 (szlamowana?) i przełamem P1. Bardzo starannie wygładzona (wypolerowana) i wyblyszczona powierzchnia zewnętrzna o twardym wypale. Na przejściu baniastego brzuśca w szyjkę zdobienie pojedynczą, dookólną kanelurą, poniżej ścieg nakłuwany, natomiast na maksymalnym wyđęciu brzuśca okrągłe odciski stempelkowe, partia dolna naczynia jednoznacznie podcięta. Niewątpliwie zrekonstruowane z fragmentów naczynie jest wtrętem w wyrabowany grób. Forma naczynia, pierwotnie zapewne z dwoma uchami, i jego technologia jednoznacznie wskazują, że w tym przypadku mamy do czynienia z wazą, ale związaną ze środowiskiem kultury przeworskiej ze schyłku młodszego okresu przedrzymskiego lub wczesnej fazy okresu rzymskiego (fazy A3/B1). Naczynie można określić jako wazę W3/351b1/333 (ryc. 44: 6). **2** – nacz. 2, 4 fragmenty brzuśca naczynia cienkościennego wykonanego w technologii BF221 z domieszką D34 i przełamem P1, być może jest to fragment misy. **3** – nacz. 3, 3 fragmenty brzuśca naczynia baniastego o powierzchniach wyświecanych, odmiany BF221 z domieszką D34 i przełmem P1. **4** – nacz. 4, 3 fragmenty naczynia baniastego wykonanego w technologii BF221 z domieszką D213 i przełamem P1. **5** – nacz. 5, 3 fragmenty, w tym 2 brzuścowe i jeden wylew cienkościennego naczynia jajowatego(?), wykonanego w technologii BF122 z domieszką D34 i przełamem P2. Niewielki fragment krawędzi wylewu zdobionego tzw. zaszczytywaniem. **6** – nacz. 6, 3 fragmenty brzuścowe naczynia cienkościennego wykonanego w technologii BF112 o domieszce D34 i przełame P1. **7** – nacz. 7, 2 fragmenty brzuścowe grubościennego naczynia wykonanego w technologii BF122 z domieszką D234 i przełamem P2. **8** – nacz. 8, 2 fragmenty brzuścowe naczynia grubościennego wykonanego w technologii BF112 z domieszką D123 i przełamem P1. **9** – nacz. 9, 5 fragmentów grubościennych naczyń, w tym jeden wylew, wykonanych w technologii BF123 z domieszką D123 i przełamem P2. Wylew pochodzi z garnka G3/257/233(?), o słabo wydzielonej szyjce i pionowym wylewie (ryc. 44: 7). **10** – nacz. 10–11, 3 fragmenty brzuścowe dwóch grubościennych garnków(?), wykonanych w odmianie BF122 z domieszką D234 i przełamem P2. **11** – 6 fragmentów naczyń nowożytnych w tym polewanych i fragment fajansu. **12** – 1 skorodowany fragment żelaznego przedmiotu drucikowatego. **13** – 24 g przepalonych kości co najmniej 2 osób dorosłych (M?+K?) oraz dziecka.

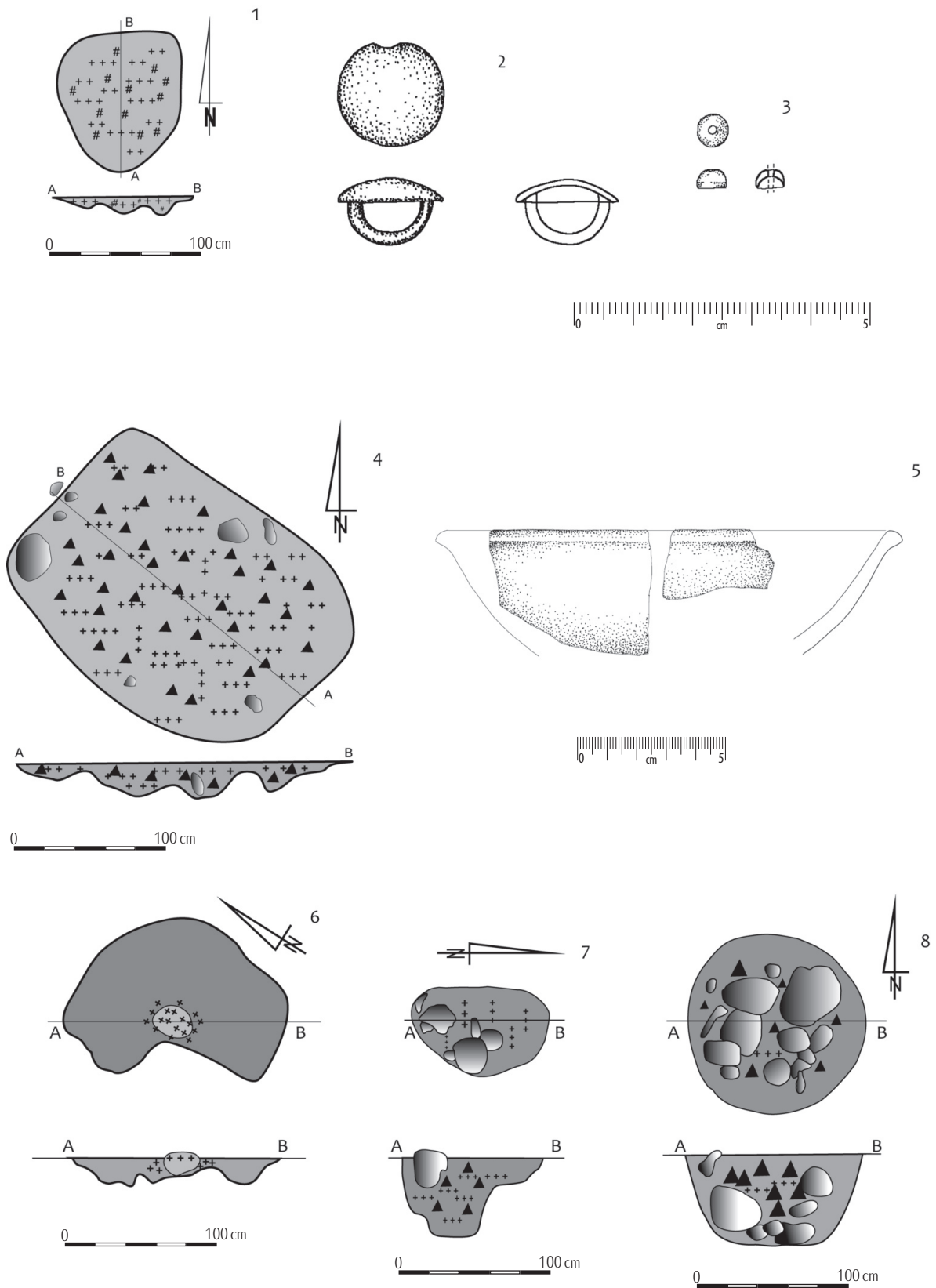
Grób 13(?) – grób jamowy z obwarowaniem(?) (ryc. 36: 8). Okrągła jama o średnicy 120 cm i nieckowatym profilu z głębokością 60 cm. We wnętrzu jamy skupisko kamieni stwarzające wrażenie zniszczonego obwarowania z brukowanym dnem. Pomiędzy kamieniami, w wypełnisku składającym się z szarej próchnicy niewielka ilość przepalonych kości oraz rozdrobnionych fragmentów kilku naczyń ceramicznych. Charakter tego obiektu jest dyskusyjny, być może jest to pozostałość po wyrabowanym grobie lub jest to forma grobu jamowego. Pozyskane fragmenty naczyń nie pozwalają na bliższą rekonstrukcję form.

Inwentarz: **1** – nacz. 1, 24 fragmenty brzuśca grubościennego naczynia wykonanego w odmianie BF113 z domieszką D123 i przełamem P2. Być może z formy „kloszowej”. **2** – nacz. 2, 3 drobne fragmenty brzuśca naczynia cienkościennego wykonanego w technologii BF121 z domieszką D34 i przełamem P2. **3** – nacz. 3, 1 fragment brzuśca naczynia wykonanego w technologii BF123 z domieszką D34 i przełamem P2. Być może ornamentowany promienistymi żłóbkami na brzuścu (dolna część?). **4** – nacz. 4, 1 fragment przepalonej krawędzi naczynia wykonanego w technologii BF121(?) z domieszką D23. Fragment misy(?). **5** – 12 g przepalonych kości ludzkich osobnika w wieku dziecięcym.

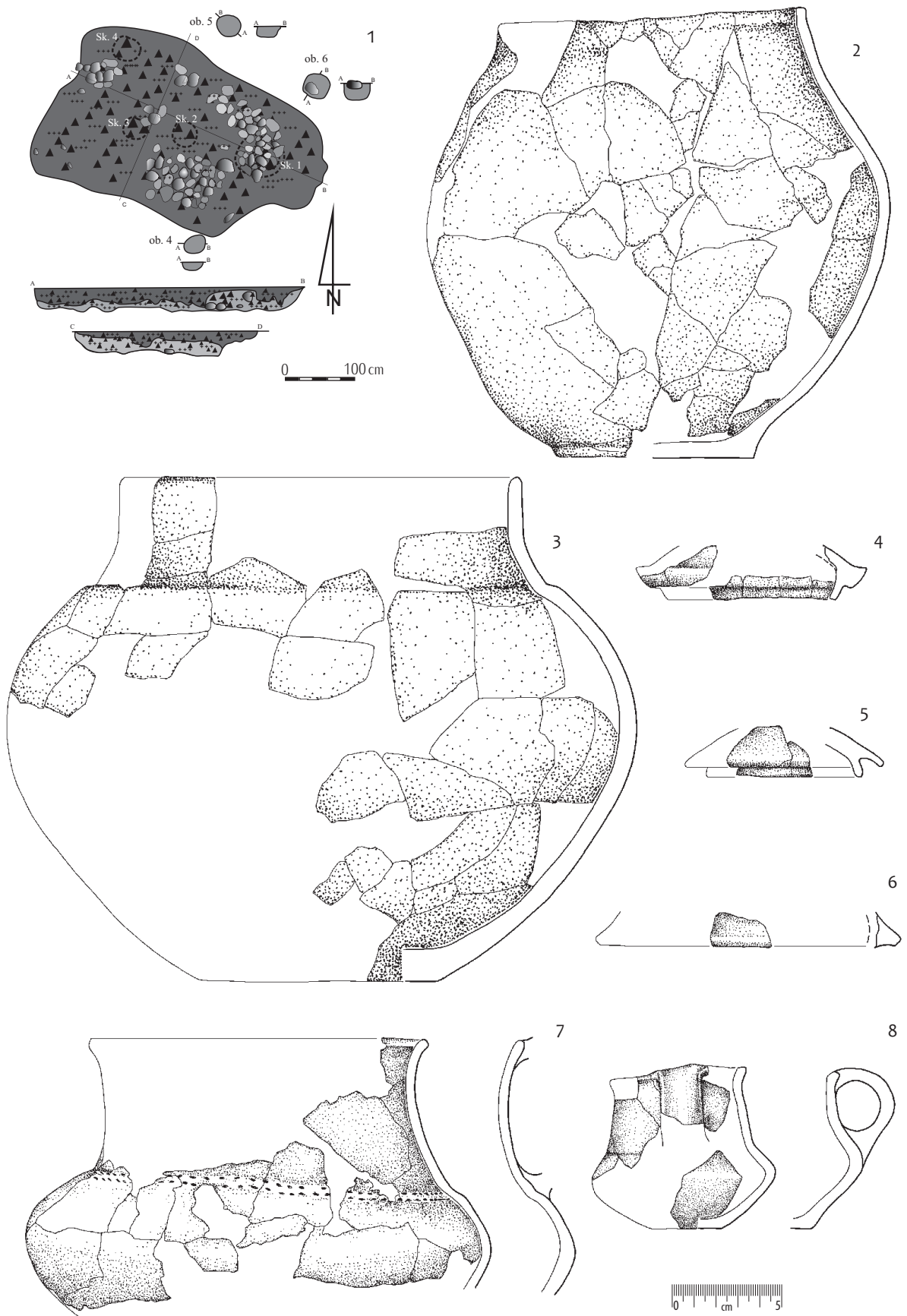
Ryc. 35. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiału zabytkowego z grobu nr 1. 1 - plan i profil grobu; 2-12 - ceramika; 13 - kość; 14 - brąz.

Fig. 35. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts from grave no 1. 1 - map and cross-section of the grave; 2-12 - pottery; 13 - bone; 14 - bronze.

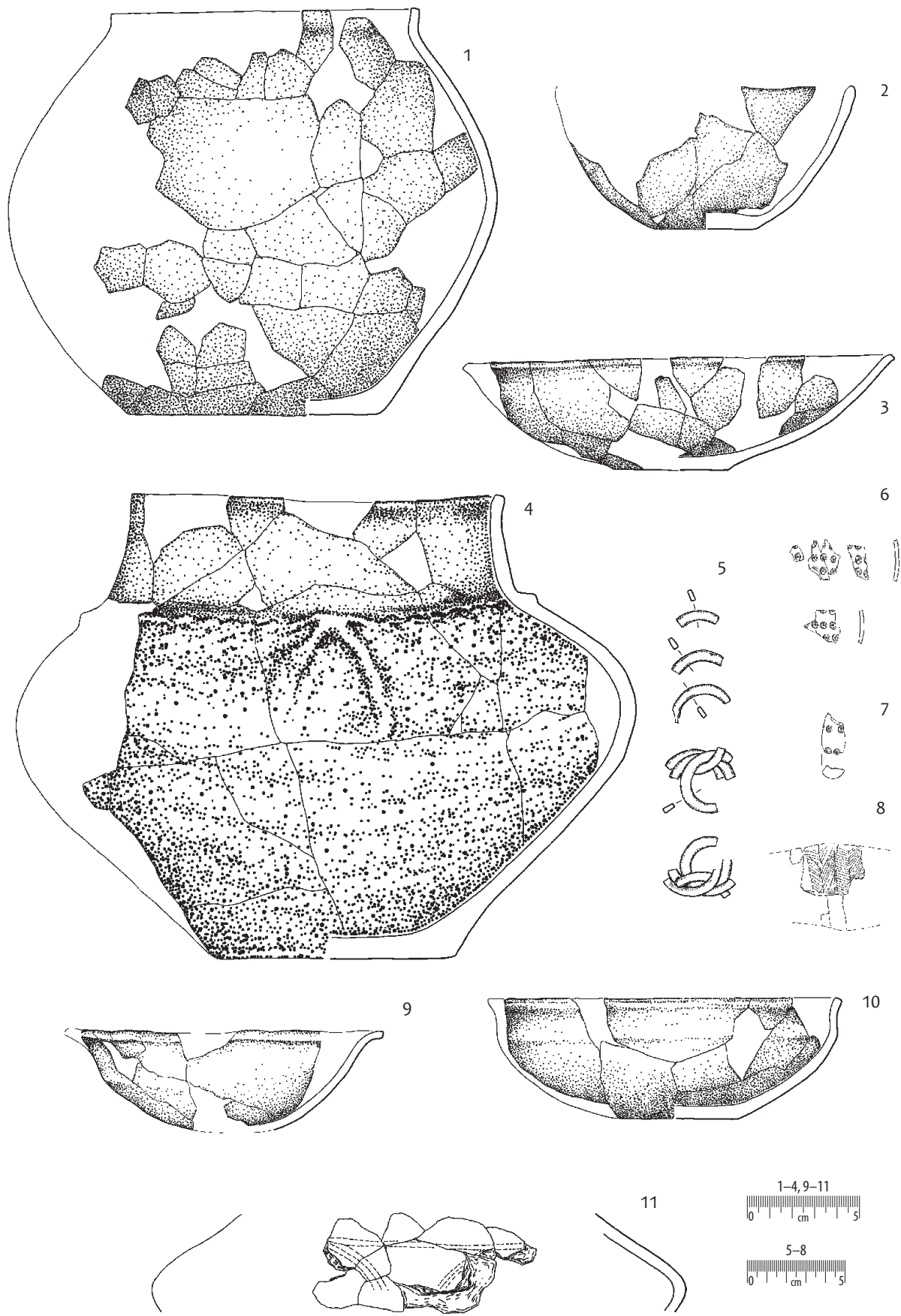
Ryc. 36. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiału zabytkowego z grobów nr 2 (1-3) i 3 (4, 5) oraz plany i profile grobów: 5 (6), 10 (7) i 13 (8). 2 - brąz; 3 - kość(?); 5 - ceramika.

Fig. 36. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts from grave no 2 (1-3) and 3 (4, 5) with maps and cross-sections of the graves: 5 (6), 10 (7) and 13 (8). 2 - bronze; 3 - bone(?); 5 - pottery.

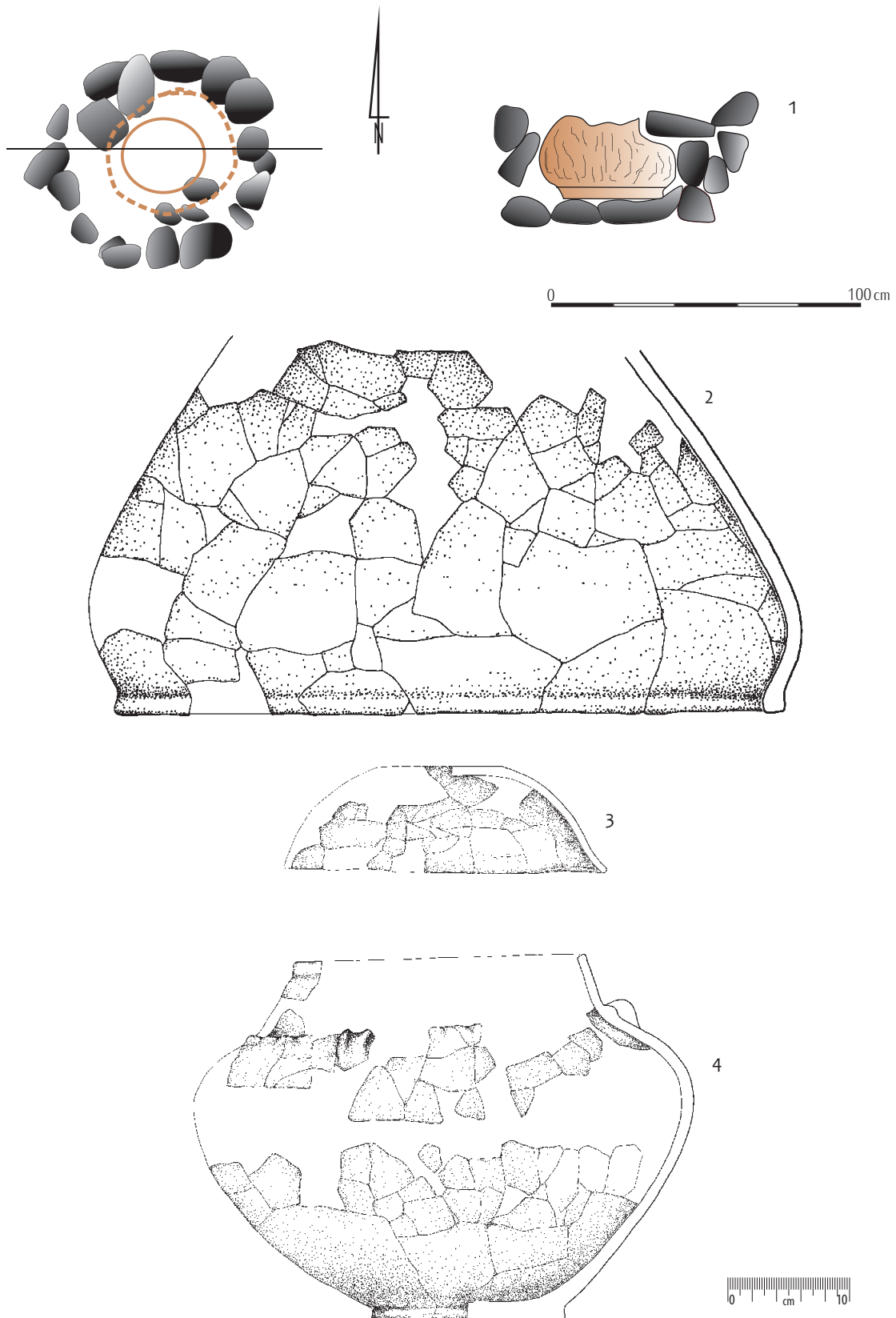
Ryc. 37. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiału zabytkowego z grobu nr 4. 1 - plan i profil grobu; 2-8 - ceramika.

Fig. 37. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts from grave no 4. 1 - map and cross-section of the grave; 2-8 - pottery.

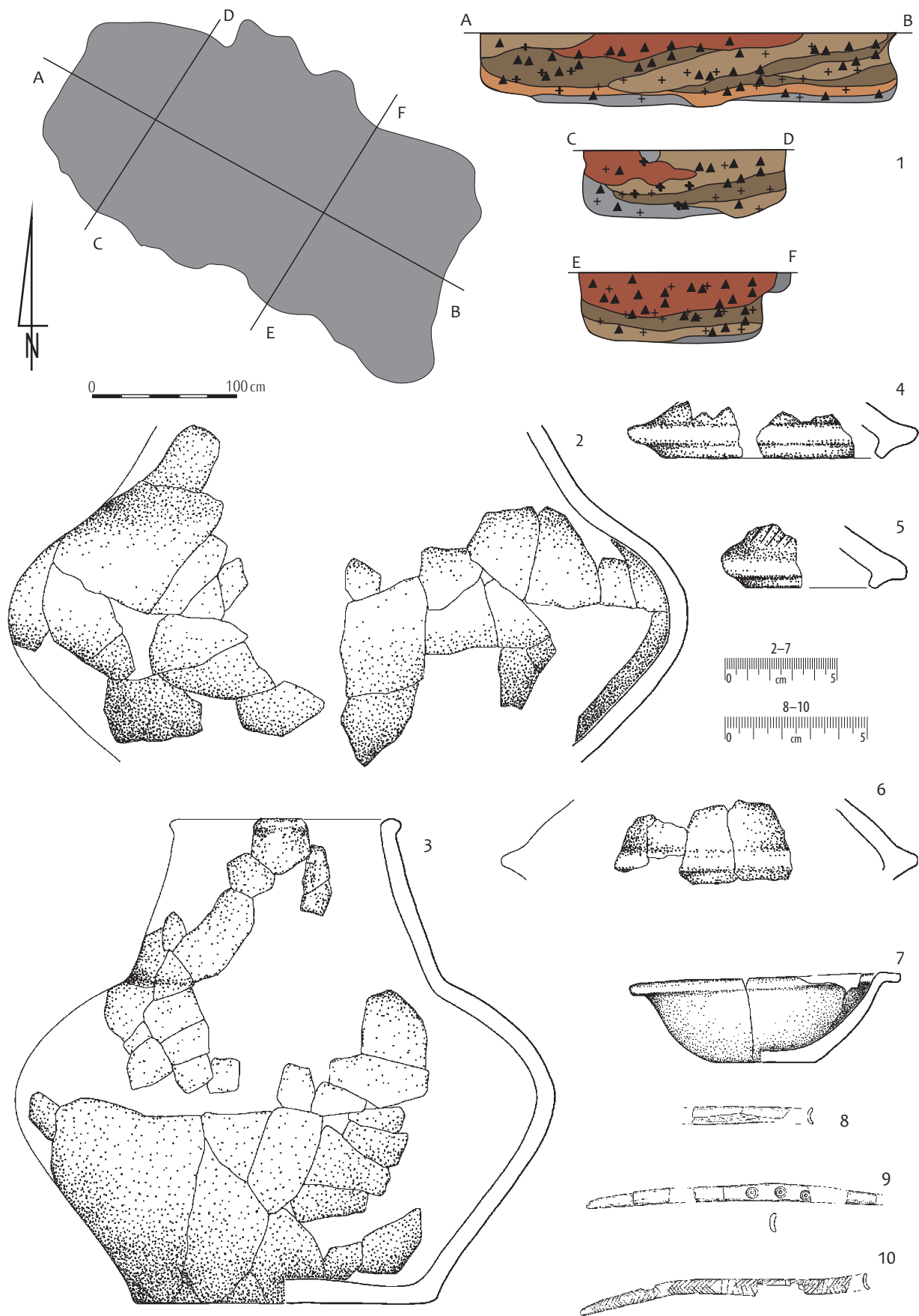
Ryc. 38. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiału zabytkowego z grobu nr 4 cd. 1-4, 9-11 - ceramika; 6-8 - kość; 5 - żelazo.

Fig. 38. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts from grave no 4 (continuation). 1-4, 9-11 - pottery; 6-8 - bone; 5 - iron.

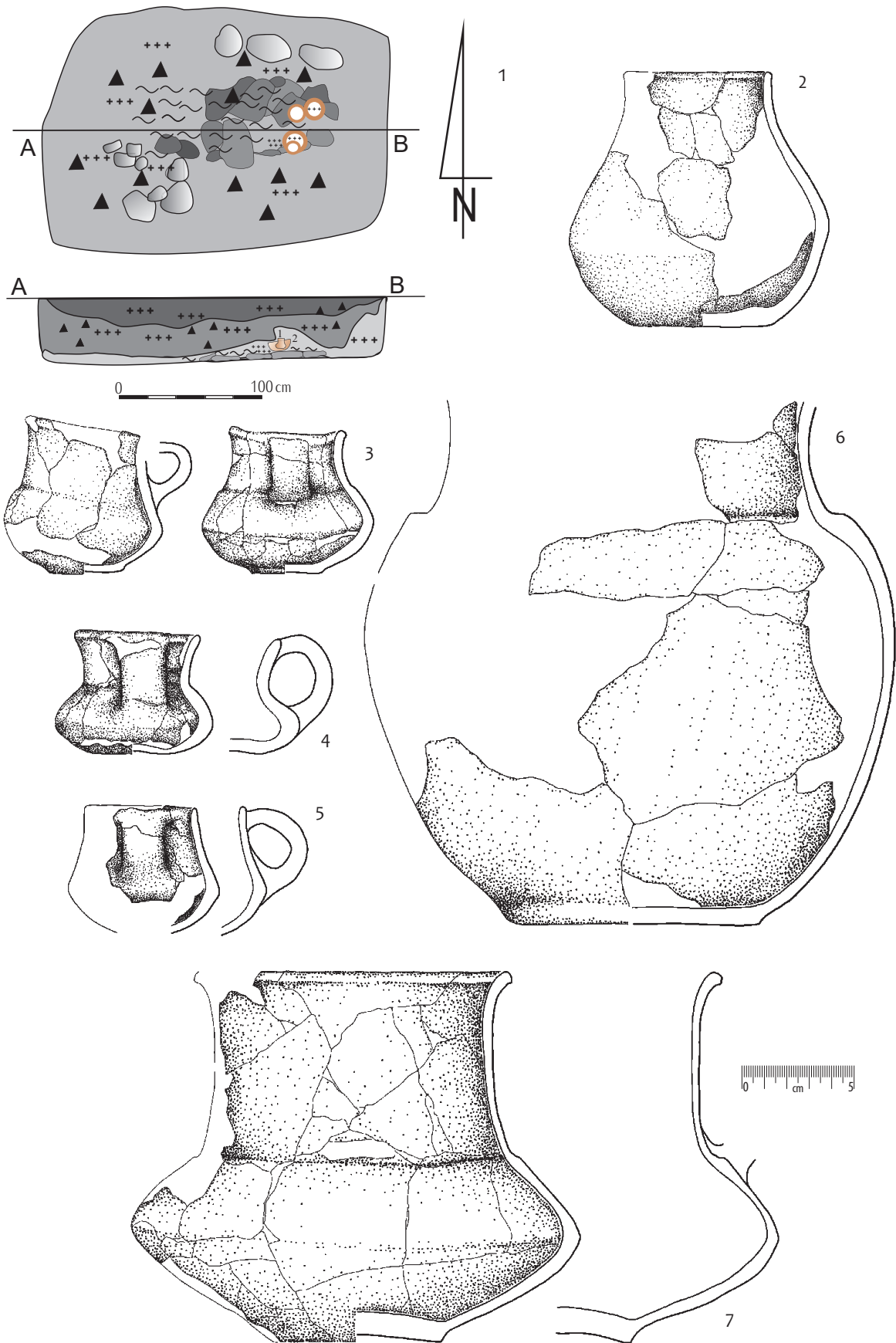
Ryc. 39. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiału zabytkowego z grobu nr 6. 1 - plan i profil grobu; 2-4 - ceramika.

Fig. 39. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts from grave no 6. 1 map and cross-section of the grave; 2-4 - pottery.

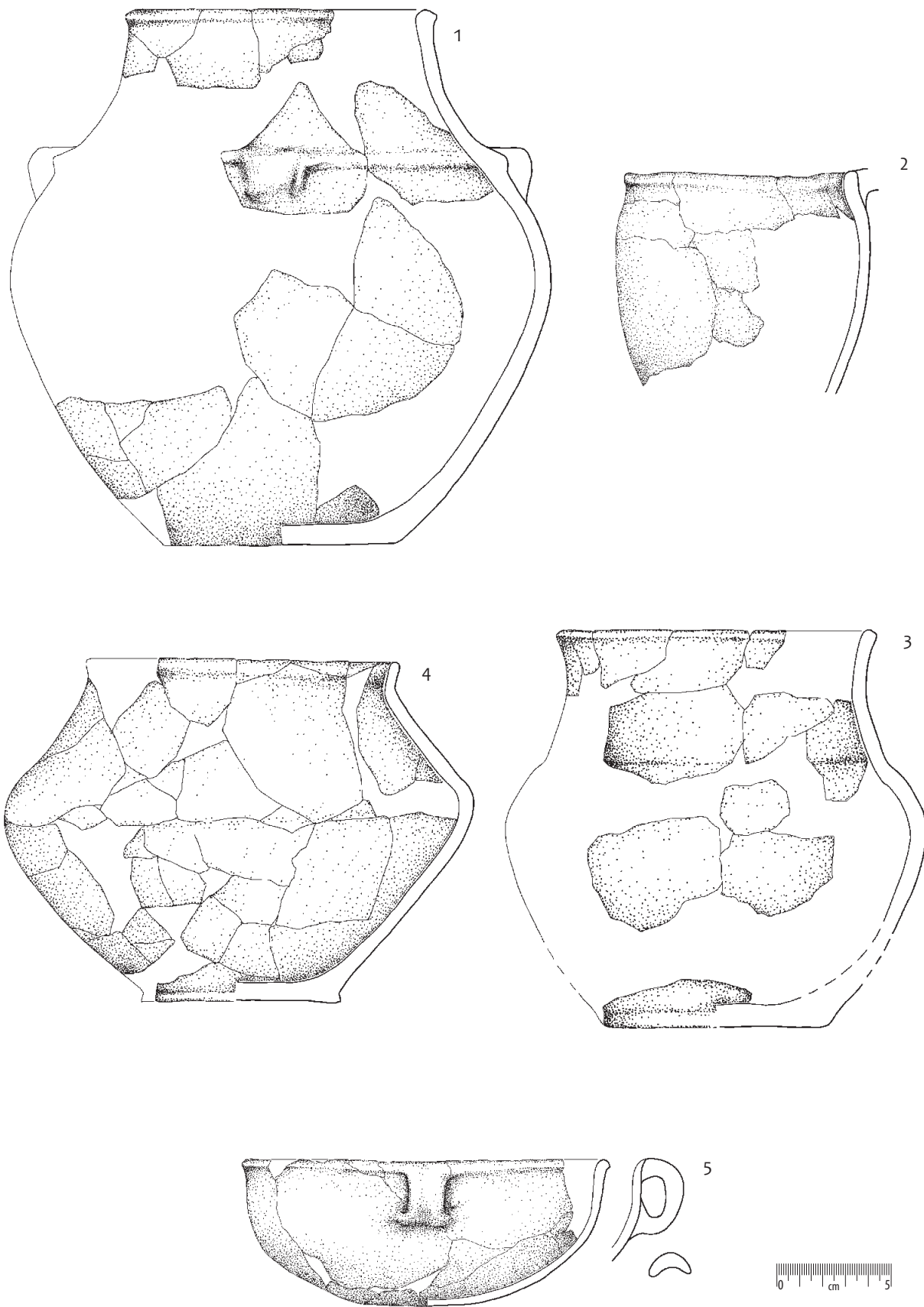
Ryc. 40. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiału zabytkowego z „grobu” nr 7. 1 – plan i profil grobu; 2-7 – ceramika; 8-10 – kość.

Fig. 40. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts from “grave” no 7. 1 – map and cross-section of the grave; 2-7 – pottery; 8-10 – bone.

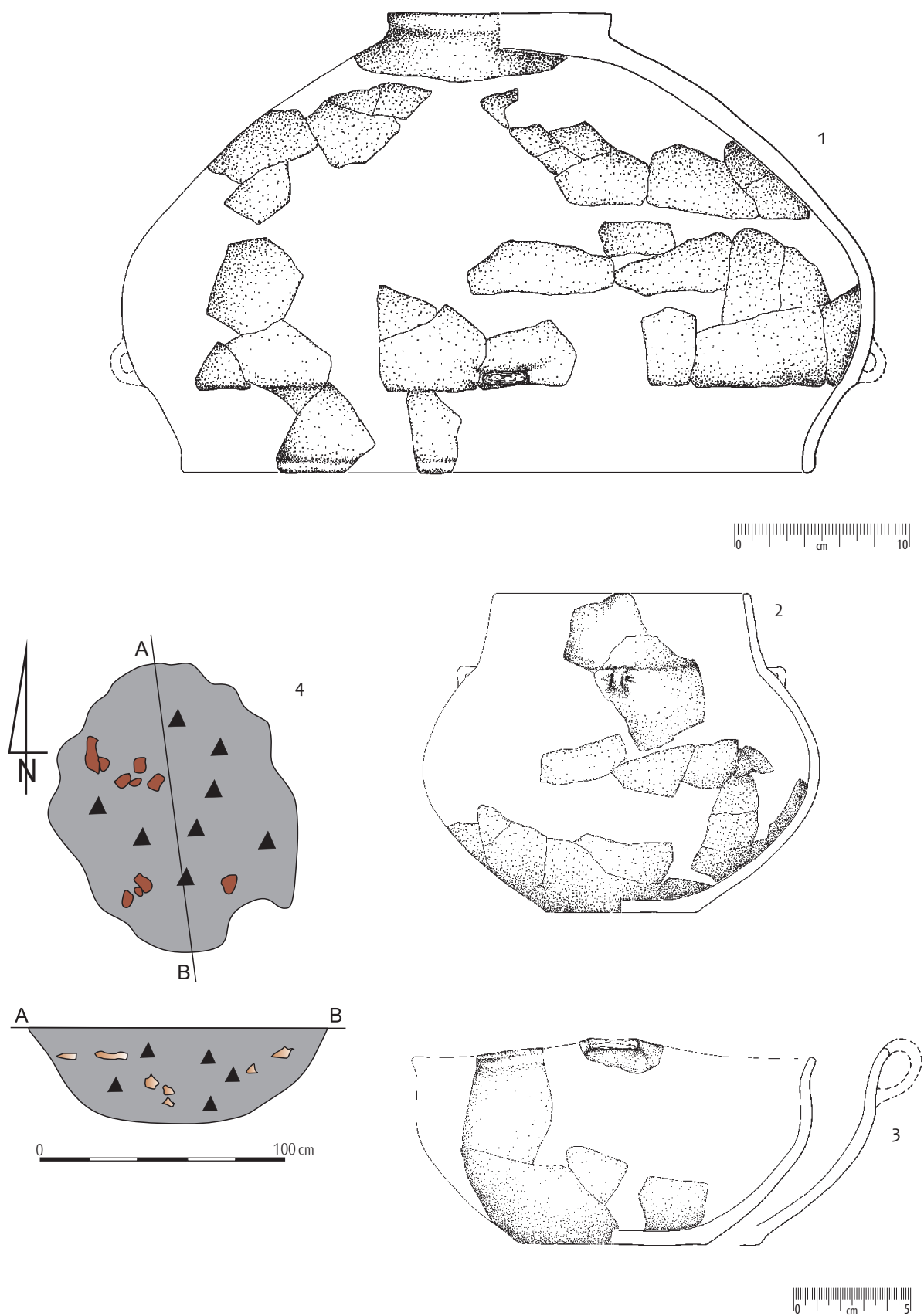
Ryc. 41. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiału zabytkowego z grobu nr 8. 1 - plan i profil grobu; 2-7 - ceramika.

Fig. 41. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts from grave no 8. 1 map and cross-section of the grave; 2-7 - pottery.

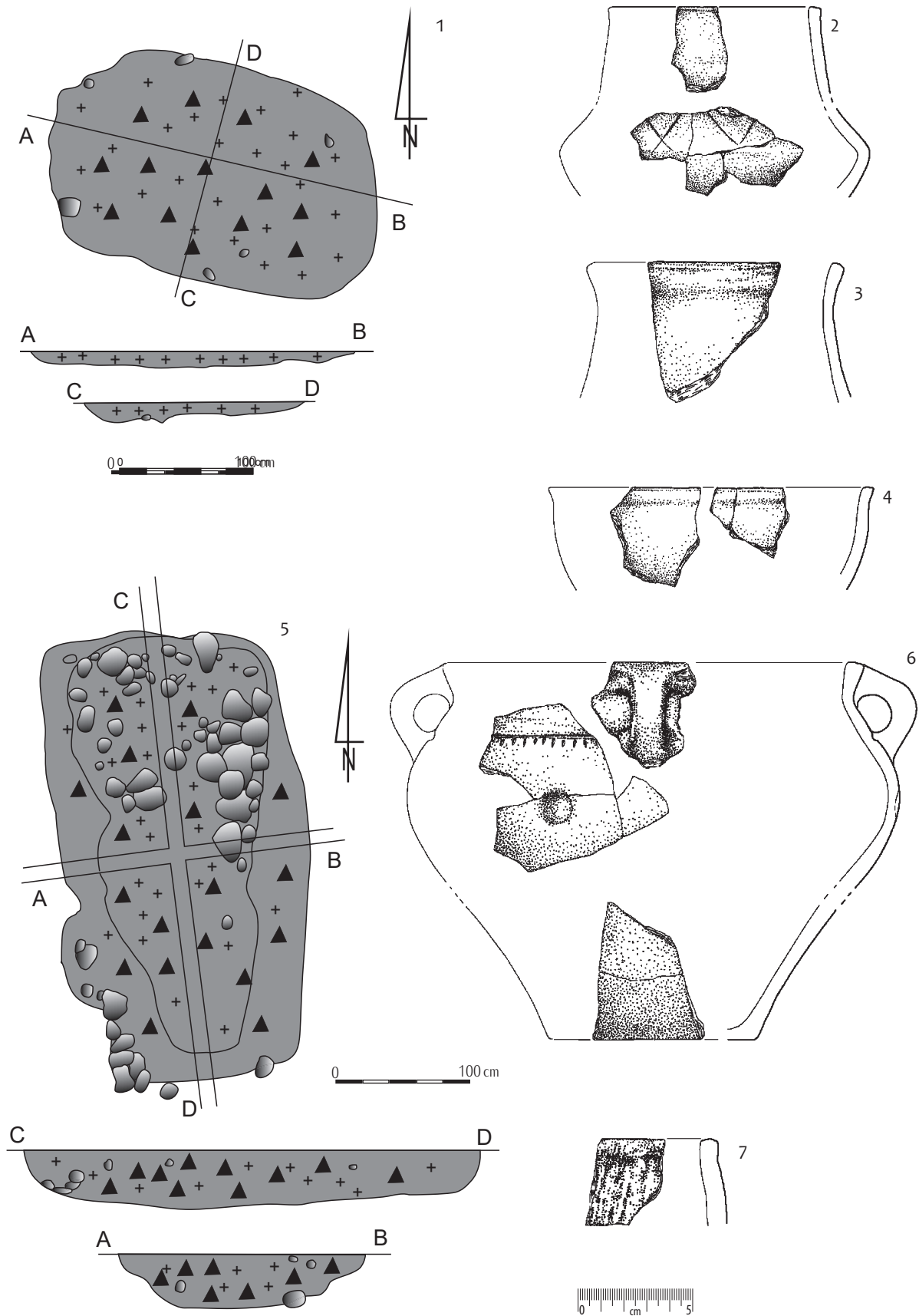
Ryc. 42. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materia-
łu zabytkowego z grobu nr 8 cd.

Fig. 42. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection
of artefacts from grave no 8 (continuation).

Ryc. 43. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiału zabytkowego z grobu nr 9. 1-3 - ceramika; 4 - plan i profil grobu.

Fig. 43. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts from grave no 9. 1-3 - pottery; 4 - map and cross-section of the grave.

Ryc. 44. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiału zabytkowego z grobów nr 11 (1-4) i 12 (5-7). 1, 5 - plany i profile grobów; 2-4, 6, 7 - ceramika.

Fig. 44. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts from graves no 11 (1-4) and 12 (5-7). 1, 5 - maps and cross-sections of the graves; 2-4, 6, 7 - pottery.

III.3.5.2. Omówienie znalezisk

Najliczniejszymi znaleziskami są naczynia, zachowane w całości lub we fragmentach. Na cmentarzysku rogaszyńskim wydzielono wśród nich, mniej lub bardziej jednoznacznie, wiele typów i odmian, które prezentujemy poniżej w podstawowych wyróżnionych morfogrupach. W wielu przypadkach będziemy się tu odwoływać do klasyfikacji I. Jadczykowej stworzonej dla materiałów kultury pomorskiej dla Polski Środkowej (I. Jadczykowa 1995, dalej według Jadczykowa/1995). Niestety, w klasyfikacji tej, w poszczególnych wyróżnionych tam grupach i odmianach są zestawione formy bardzo się między sobą różniące, co utrudnia jednoznaczne wskazywanie analogii.

Formy naczyniowe

Morfogrupa waz (W)

Niewątpliwie część tych form spełniała w grobach funkcje popielnic, co potwierdza stwierdzenie w nich lub też na ich fragmentach obecności przepalonych szczątków kostnych.

W3/141s/233 (ryc. 45: 1). Waza z grobu 8 charakteryzuje się dość ostro profilowanym, dwustożkowatym brzuścem z krótkim, rozchylonym wylewem. W typologii I. Jadczykowej brak bezpośredniej analogii. Natomiast analogie odnajdujemy w grobie z Kręcieszek (I. Jadczykowa 1992, tabl. VI: 5, 13; VII: 15).

W3/157/233 (ryc. 45: 2). Forma pozyskana z grobu 4 nawiązuje do typu powyższego, ale charakteryzuje się znacznie wyoblonym brzuścem. Dla tego typu zbliżone analogie odnajdujemy w pracy I. Jadczykowej w ramach grupy 1, w odm. 1b oraz 1d (I. Jadczykowa 1995, s. 147, ryc. 6: 1b, 1d).

W3/154c2/232 (ryc. 45: 7). Waza z grobu 4, o baniastym brzuścu, zdobiona jest charakterystyczną „zaszczypanywaną” listwą na przejściu brzuśca w szyjkę z *quasi* uszkami/guzkami, od których zwisają łukowate frędzle/wąsy. W klasyfikacji Jadczykowa/1995 brak odpowiednika.

W3/154/232 (ryc. 45: 3–4). Dwie wazy z grobu 7 o długiej i wąskiej szyjce z dość ostro modelowanym brzuścem, pozbawione w przykładach z Rogaszyna jakiegokolwiek zdobnictwa. Swą formą nawiązują do form popielnic twarzopodobnych. Dla grobu, z którego pochodzą uzyskano datę C14 478 – 394 BC (68,3%).

W3/246/133 (ryc. 45: 5). Waza z grobu 8 to małe naczynie nawiązujące do typu powyższego, ale o łagodnej profilacji.

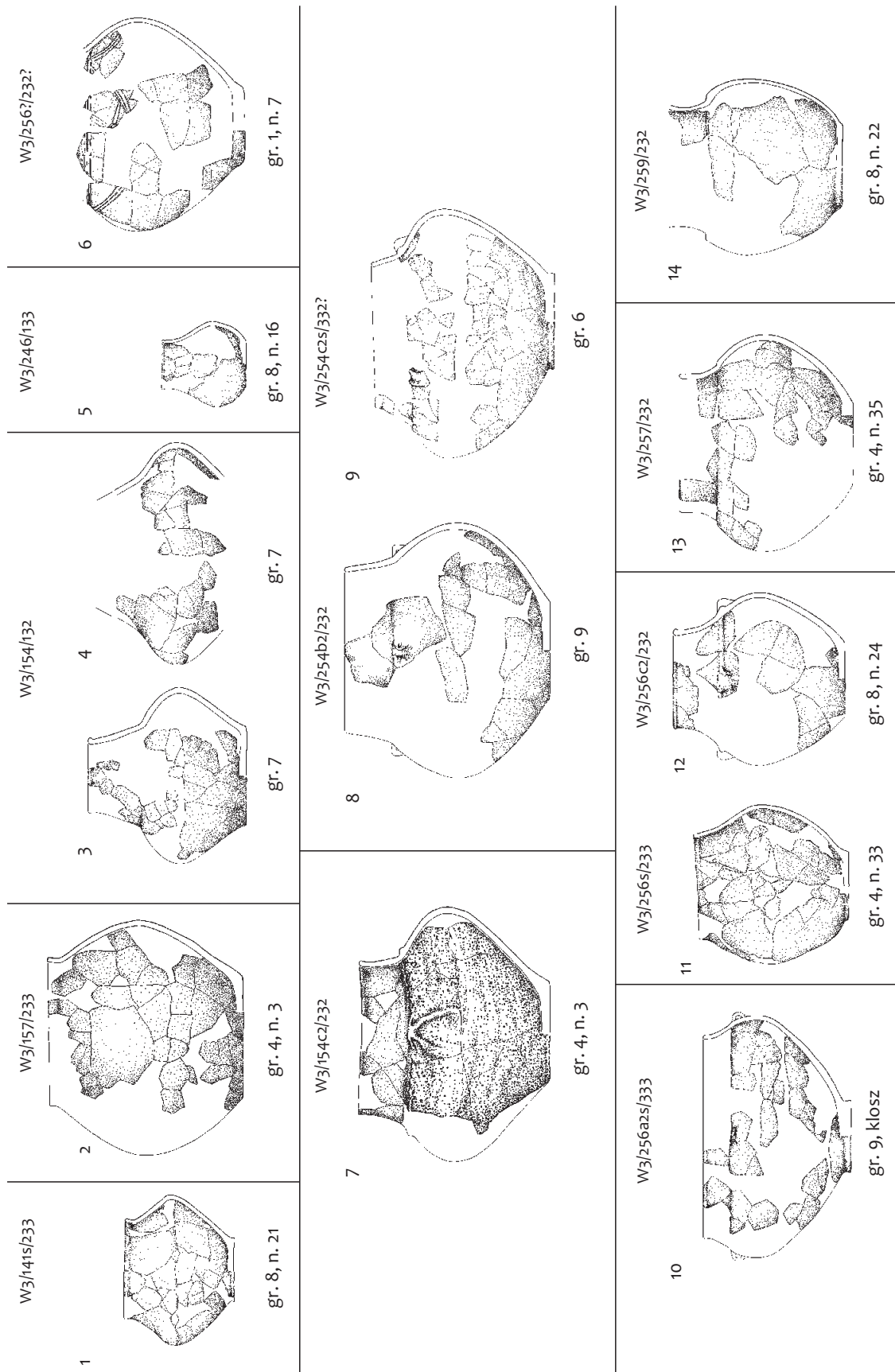
W3/254b2/232, W3/254c2s/232 (ryc. 45: 8–9). Wazy z grobów 6 i 9 charakteryzują się baniastymi brzuściami z wyraźnie podkreślonym przejściem brzuśca w stożkową szyjkę, zaopatrzone w dwa, niewielkie uszka lub *quasi* uszka. Forma z grobu podkloszowego nr 6 spełniała funkcję klosza. Szyjka niezbyt starannie wygładzana, brzusec chropowaty i zatarty, pozbawiona całkowicie zdobnictwa z dnem uformowanym w niewielką stopkę (ryc. 45: 6). Dla grobu 6 uzyskano datę C14 w przedziale lat 394 – 356 BC (68,3%). W klasyfikacji Jadczykowa/1995 najbliższe są formy z grupy 1d (I. Jadczykowa 1995, s. 147, ryc. 6: 1d).

W3/256/?232 (ryc. 45: 6). Waza z grobu 1, o baniastym brzuścu, zachowana fragmentarycznie jest zdobiona dookołnymi rytami poziomymi oraz najpewniej w układzie girlandowym. Grób uzyskał datę C14 w przedziale kalibracji 68,3% w latach 541 – 411 BC.

W3/256a2s/333 (ryc. 45: 10). Waza z grobu 9, najpewniej pełniła funkcję klosza. Jest to bardzo duże naczynie o podkreślonym przejściu silnie wydętego baniastego brzuśca w wygładzaną szyjkę. Na „barkach” naczynia, poniżej przejścia brzuśca w szyjkę dwa niewielkie, taśmowate ucha (utrącone). Dno podkreślone, uformowane w wyraźną stopkę. W klasyfikacji Jadczykowa/1995 najbliższe są formy z grupy 1d (I. Jadczykowa 1995, s. 147, ryc. 6: 1d).

W3/256s/232 (ryc. 45: 11). Waza z grobu 4 o baniastym brzuścu z krótkim wylewem i dnem uformowanym w niewielką stopkę. Zbliżonymi analogiami mogą być naczynia z grupy 2a według I. Jadczykowej (1995, s. 148, ryc. 7: 2a).

W3/256c2/232 (ryc. 45: 12). Można w pewnym stopniu powiedzieć, że jest to robudowana forma typu powyższego, ale zaopatrzona na przejściu brzuśca w szyjkę w plastyczną listwę bez zdobnictwa, z dwoma *quasi* uszkami w postaci guzków. W klasyfikacji Jadczykowa/1995 najbliższe są formy najpewniej z grupy 1c (I. Jadczykowa 1995, s. 147, ryc. 6: 1c).

Ryc. 45. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Typologia waz z cmentarzyska.

Fig. 45. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Typology of vases from the cemetery.

W3/257/232 (ryc. 45: 13). Waza z inwentarza grobu 4. Forma baniasta z cylindryczną szyjką, wydzielona od brzuśca plastycznym „uskokiem”, pozbawiona ornamentu. Grób uzyskał datę C14 przy prawdopodobieństwie 68,3%, w przedziale lat 563 – 394 BC.

W3/259s/232 (ryc. 45: 14). Waza z grobu 8 zachowana fragmentarycznie prezentuje dość smukłą formę o baniastym brzuścu i lekko rozchylającym się wylewie oraz lekko podkreślonym dnem w formie stopki. Naczynie całkowicie pozbawione zdobnictwa. W klasyfikacji Jadczykowa/1995 najbliższe są formy najpewniej z grupy 1c (I. Jadczykowa 1995, s. 147, ryc. 6: 1c).

Niewątpliwie interesującą kwestią jest zidentyfikowanie w pozostałościach grobu 12 fragmentów, które w wyniku rekonstrukcji rysunkowej oraz analizy technologiczno-stylistycznej jednoznacznie wskazały na ich przynależność do wazy W3/351/333, ale związanej chronologicznie z wczesnym okresem rzymskim, zapewne z fazą B1 (ryc. 44: 6).

Przejdźmy teraz do omówienia mniejszych form ceramicznych wydzielonych w materiałach z cmentarzyska rogaszyńskiego. W poszukiwaniu analogii sięgniemy do prac I. Jadczykowej dla Polski Środkowej (1992; 1995) oraz dla porównania do publikacji M. Andrzejowskiej, omawiającej periodyzację cmentarzysk kloszowych z Mazowsza i Podlasia (1995) i pracy P. Fudzińskiego, dotyczącej zespołów pomorskich z Kaszub i Kociewia (2020). Niestety, w odniesieniu do prac I. Jadczykowej i P. Fudzińskiego należy stwierdzić, że w wydzielanych u nich grupach naczyń często są pomieszane różne formy. Na przykład w pracy P. Fudzińskiego wyróżnione są dzbanki, a następnie kubki, wśród których notujemy ewidentne dzbanki, kubki i czerpaki (P. Fudziński 2020, s. 75 – 76).

Morfogrupa dzbanów (D) i dzbanuszków (Dm)

Do tej morfogrupy zaliczono wiele fragmentów oraz, w niektórych przypadkach, także formy całe. Jednak dzbany w wydaniu kultury pomorsko-kloszowej trzeba jednoznacznie podzielić na dwie kategorie, tj. dzbanów „dużych” – **D** i ich miniaturowych odpowiedników – **Dm** (ryc. 46).

W kilku grobach odkryto fragmentarycznie zachowane dzbany w odmianie ogólnie określonej jako D3/144/ w odmianach 131 lub 231, wyróżnianych ze względu na usytuowanie maksymalnego wyścia brzuśca i o dość ostro profilowanym załomie brzuśca (ryc. 46: 1, 2, 4) oraz najpewniej także D3/259a1/131 (ryc. 46: 10). Niektóre z tych egzemplarzy są zdobione drobnymi motywami wykonanymi w technice delikatnego rycia lub nakłuwania. Pochodzą one z grobów 1 i 11. Okazuje się, że oba groby uzyskały daty C14, odpowiednio: 541 – 411 BC i 644 – 551 BC, czyli byłyby najstarszymi na cmentarzysku. Wydaje się jednak, że ta druga jest znacznie postarzona i mało prawdopodobna, nawet w jej sekwencji końcowej. Niewątpliwie analogiami do tych form są dzbany odkryte na cmentarzysku pomorskim w Grabku stan. 11 (B. Muzolf 2002a, ryc. 105: typ VA i poniekąd typ VB). Według klasyfikacji B. Chomentowskiej stanowią typ 7B (B. Chomentowska 1970, s. 203), a w klasyfikacji I. Jadczykowej dla Polski Środkowej przynależą do typów 4a i 4b, występując, według autorki, sporadycznie na wielu cmentarzyskach (z rozpatrywanych 9 na 8) w najstarszych horyzontach kultury pomorskiej (I. Jadczykowa 1995, s. 150, ryc. 9, 13). Jednak sytuacja jest nieco odmienna i są one dość częste. Odnotowano je także na cmentarzyskach w Dąbrówce Folwarcznej, pow. Łęczycza (I. Jadczykowa 1975, tabl. II: 2), Kręcieszkach, Sławęcinie (I. Jadczykowa 1975, tabl. V: 7; XII: 3), jak i w Konstantynowie-Ignaciewie, w grobie 15 (B. Muzolf, W. Lorkiewicz 2005, ryc. 8: 8–9).

Jak się wydaje, najliczniejsze dzbany należą do typu D3/259 i jego odmian (ryc. 46: 5–9), a ich miniaturowa wersja głównie do typu D3m/259/132, zróżnicowana także pod względem sposobów mocowania ucha. Charakteryzują się one łagodnym profilem brzuśca i zazwyczaj silnie wywiniętą szyjką wraz z wylewem. Formy miniaturowe Dm3 odnotowano w grobach 4 oraz 8. Liczne odpowiedniki takich dzbanuszków pozyskano z wielopopielnicowego grobu obwarowanego na cmentarzysku w Konstantynowie Łódzkim-Ignaciewie stan. 18 (B. Muzolf, W. Lorkiewicz 2005, ryc. 4 – typ II i III), jak również w Kręcieszkach (I. Jadczykowa 1992, tabl. V: 6, 9, 10; VI: 9, 14; VII: 5). Dla grobu 4 uzyskano datę C14 wynoszącą 563 – 463 BC, co sytuuje go w starszej fazie kultury pomorskiej w obszarze Polski Środkowej. Natomiast grób 8 wydaje się zdecydowanie młodszy, o mieszanym charakterze inwentarza.

Według M. Andrzejowskiej formy dzbanów o ostrej profilacji (dwustożkowatej), do których odnoszą się nasze typy D3/244/131, przynależą do najstarszego przedziału Ia grobów kloszowych. Reprezentantem tego poziomu chronologicznego jest zespół gobowy 26 z Wieliszewa (M. Andrzejowska 1995,

s. 132, ryc. 7: e). Również w tym przedziale umieszcza serię miniaturowych dzbanuszków z naszej grupy Dm, z przykładami pochodzącymi ponownie z Wieliszewa, grób 30 oraz Transboru, grób 24 (M. Andrzejowska 1995, ryc. 6: d; 7: a). W jej kolejnych przedziałach czasowych (Ib, II) notujemy raczej kubki z uchem o formach odmiennych od dzbanków, naszych grup D i Dm.

Morfogrupa mis (M)

Z grobów pozyskano jedynie 6 egzemplarzy mis pozwalających na bliższą identyfikację, aczkolwiek bardzo zróżnicowanych co do formy (ryc. 46: 15 – 21). Nasze egzemplarze są jednoznacznie łączone z grobami pomorskimi, z tego też względu nie będziemy wskazywać na analogie w zespołach tzw. „łużyckich” pól popielnicowych, aczkolwiek takie występują, m.in. popularne misy odmiany M1/2 (półkuliste, ryc. 46: 15). Dość trudne jest precyzyjne określenie poszczególnych typów mis pod względem formy, gdyż często ma na to wpływ forma krawędzi wylewu (m.in. pogrubiona zewnętrznie) przy w pełni półkulistej formie czaszy.

M1/2 (ryc. 46: 16). Miska o czaszy półkulistej z grobu 3. Notujemy je także w zbiorowym grobie 1 ze Złotopola wraz z naszym typem pokrywek popielnic i popielnicą zbliżoną do typu wazy W3/141/233 (P. Sobczyk 1995, ryc. 3).

M2/21a/31 (ryc. 46: 21). Forma ta charakteryzuje się półkulistą czaszą oraz wylewem w formie wydłużonej, poziomo ustawionej kryzy. Grób 7, z którego pochodzi, uzyskał datę przy prawdopodobieństwie 68,3% 478 – 394 BC. Forma tej misy nawiązuje poniekąd do pokryw typu I według naszej klasyfikacji z grobu w Boczkach Domaradzkich.

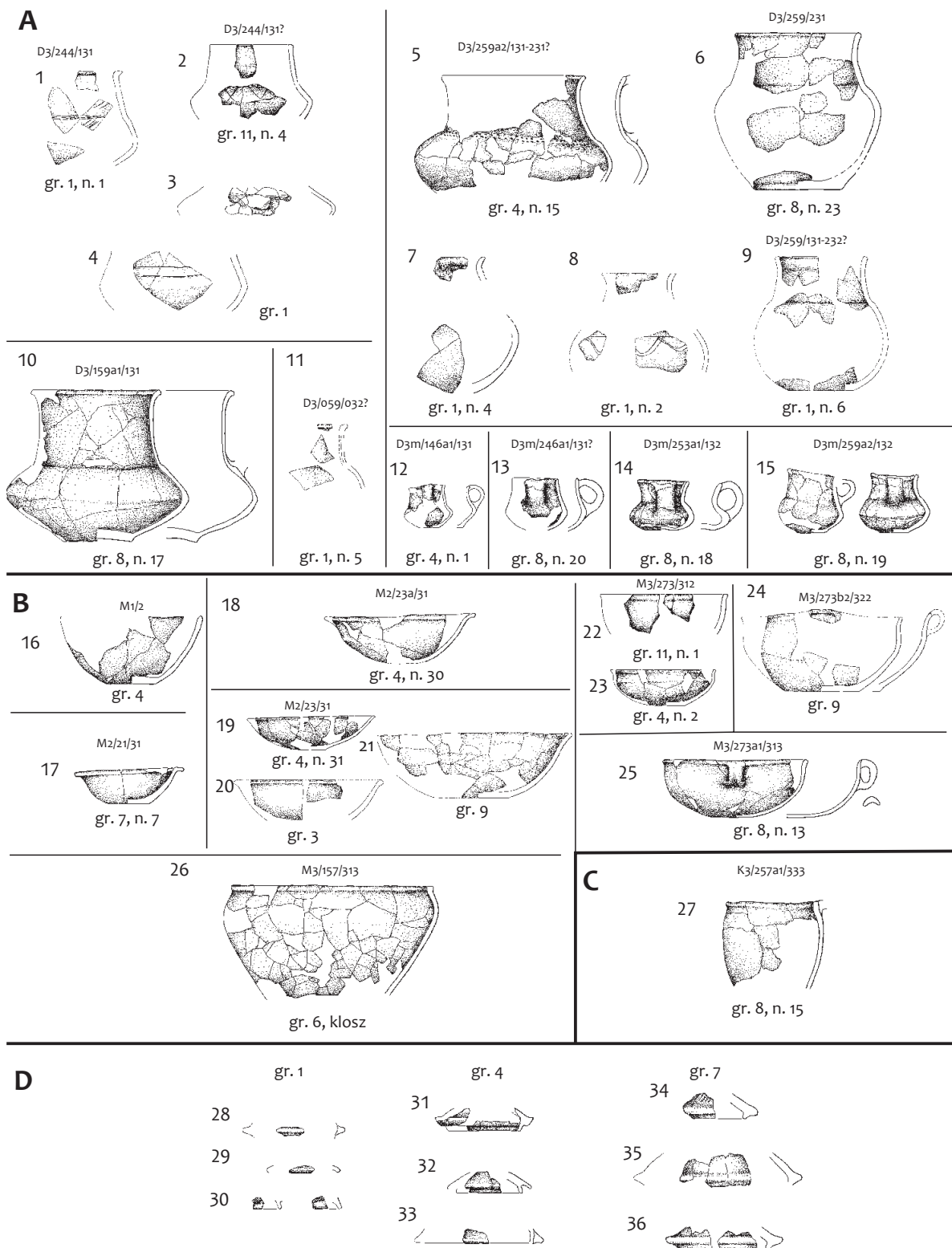
M2/23/31 (ryc. 46: 16 – 18). To formy o czaszy półkulistej z mniej lub bardziej wywiniętym na zewnątrz wylewem lub też jedynie podkreślonym wgłębieniem, które są licznie spotykane na wielu cmentarzyskach.

M2/23a/31 (ryc. 46: 18). Ten typ jest formą charakterystyczną i pochodzi z grobu 4 (ryc. 38: 9). Jakkolwiek nawiązuje do typu powyższego to zamiast płaskiego dna posiada najpewniej dno kuliste. Z tego też powodu należy ją zapewne rozpatrywać jako typ pokrywki czapkowatej. Ten typ znamy m.in. z cmentarzyska w Brzeziu (E. Pudełko 1995, ryc. 7: b), ale nawiązuje bezpośrednio do proponowanego powyżej typu IV, odnotowanego m.in. w grobie z cmentarzyska w Boczkach Domaradzkich.

M3/157/313 (ryc. 46: 26). To pojedyncza forma o bardzo dużych rozmiarach, zarejestrowana w grobie 6. Jakkolwiek brak jej części przydennych to niewątpliwie znajduje odpowiednik w całkowicie zachowanym naczyniu ze stanowiska Wola Łobudzka, pow. Sieradz, dodatkowo o „zdobionej” krawędzi tzw. zaszczypywaniem, zidentyfikowanym w funkcji klosza (I. Jadczykowa 1975, s. 182, tabl. V: 9). Przy pewnych różnicach w formowaniu całych naczyń można zapewne ten typ porównywać z okazami zaliczonymi do przedziału Ia według podziałów chronologicznych M. Andrzejowskiej, m.in. z Wieliszewa z sytuowaniem nawet w HaD, a jak się wydaje ich kontynuacją są formy z przedziału Ib (M. Andrzejowska 1995, s. 132, ryc. 6: d; 8: a?). Są to naczynia bardzo duże, można powiedzieć zasobowe o bardzo małym dnie, co może wskazywać, że były one umieszczane np. we wkopie ziemnym lub jakimś stojaku. W klasyfikacji I. Jadczykowej takich form nie odnajdujemy, aczkolwiek w pewnym stopniu nawiązują one do naczyń z jej grupy 2, zwłaszcza 2d (I. Jadczykowa 1995, ryc. 7), co stoi w przeciwieństwie do systematyki M. Andrzejowskiej. Wykończenie krawędzi wylewu w formie rogaszyńskiej jednak może wskazywać równie dobrze na jej wczesne, jak również na jej późniejsze pochodzenie. Niewątpliwie zbliżoną analogią może być naczynie ze stanowiska Gołąb 6 (W. Mazurek 1995, ryc. 4: m).

M3/273/212 (ryc. 46: 22 – 23). Ten typ zarejestrowano na wielu cmentarzyskach m.in. z Grabka w tamtejszych grobach nr 6 i 13 (M. Urbański 2002, ryc. 231: 8; 232: 4). Również na cmentarzysku w Jankowie, pow. Łęczyca odnotowano taką misę zdobioną rytym zygzakiem na brzuścu (I. Jadczykowa 1975, tabl. VI: 1), jak i na osadzie w Skrzydlewie, pow. Radomsko (I. Jadczykowa 1975, tabl. VI: 7) oraz na cmentarzysku w Pleszewie stan. 1 (E. Pudełko 1995, ryc. 4: c). Ich odpowiednikiem jest kilka form z wielopopielnicowego grobowca z cmentarzyska w Konstancynie Łódzkiej stan. 18 (B. Muzolf, W. Lorkiewicz 2005, ryc. 4, typ II).

M3/273a1/313, M3/273b2/322 (ryc. 46: 25 – 26). Jest to odmiana typu powyższego lecz zaopatrzona w różnie mocowane uszka. Można je także ostatecznie zaliczyć do dużych czerpaków. Odnotowa-

Ryc. 46. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Typologia: A - dzbanów (D)/dzbanuszków (Dm); B - mis (M); C - kubków (K); D - pokrywek (P).

Fig. 46. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Typology: A - jugs (D)/small jugs (Dm); B - bowls (M); C - mugs (K); D - lids (P).

no dwa egzemplarze w grobach 8 i 9. Formy takie znajdujemy także w inwentarzach zaliczanych do „lużyckich” pól popielnicowych m.in. na cmentarzysku w Zalewie II, gm. Lutomiersk z Polski Środkowej datowanym na HaD (I. Jadczykowa 1990, tabl. II: 16; IV: 5 itd.). W naszym przypadku jednoznacznie przynależą do kultury pomorsko-kloszowej.

Morfogrupa kubków (K)

W inwentarzach rogaszyńskiego cmentarzyska zidentyfikowano tylko jeden, fragmentarycznie zachowany okaz tej morfogrupy w grobie 8. Jest to forma określona według naszej klasyfikacji jako typ K3/257a1/333 (ryc. 46: 27). Kubki w kulturze pomorskiej są chyba stosunkowo rzadko spotykane. Do naszego okazu nawiązuje egzemplarz z osady pomorskiej w Grabku (B. Muzolf 2002a, s. 209, ryc. 105, typ 2). Znacznie różni się jednak sposobem osadzenia ucha oraz charakterystycznym zdobieniem krawędzi wylewu w formie tzw. zaszczypywania, którego przy naszym egzemplarzu brak. W typologiach T. Węgrzynowicz (1984) i I. Jadczykowej (1995) takich form nie znajdujemy. Jednak w opracowaniu cmentarzyska Warszawa-Zerzeń w grobie kloszowym odkryto podobny kubek (M. Andrzejowska, T. Węgrzynowicz 1995, ryc. 30: a). Taki kubek rejestrujemy również w Transborze, w grobie 92, który został zaliczony do przedziału IIB wyznaczonego dla schyłkowej fazy grobów kloszowych Mazowsza i Podlasia (M. Andrzejowska 1995, s. 136, ryc. 9: h). W naszym przypadku odnotowano go w wielopochówkowym grobie zakwalifikowanym do zespołu o mieszanym charakterze pomorsko-kloszowym (ryc. 42; 43).

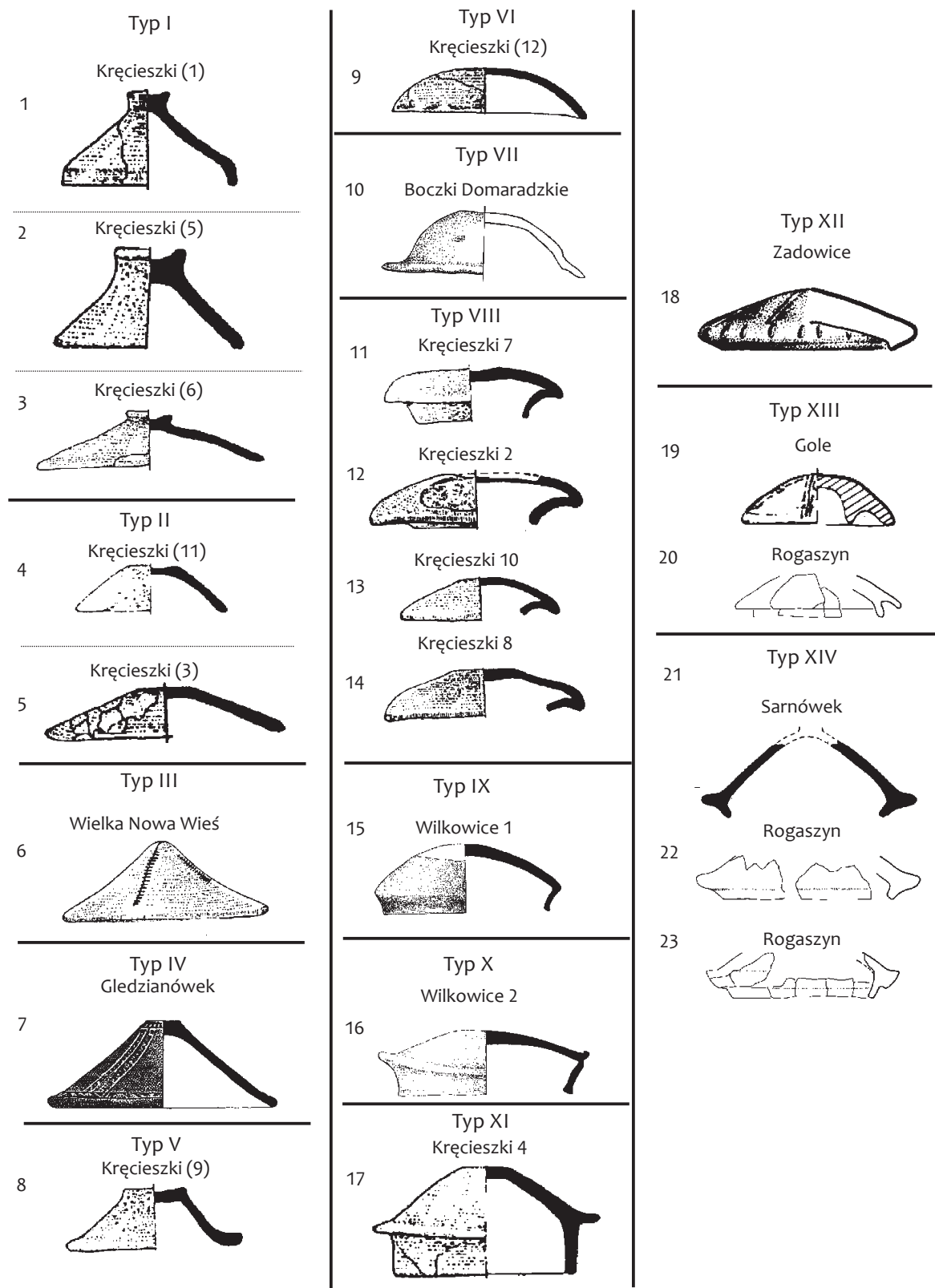
Pokrywy „czapkowate” (Pcz)

W kulturze pomorskiej z popielnicami, zwłaszcza tzw. twarzowymi, ale nie tylko, są związane charakterystyczne ich nakrycia w formie pokryw czapkowatych, w odróżnieniu od popularnych misek. Pokrywy czapkowate na obszarze Polski Środkowej należą raczej do znalezisk sporadycznych. Odkryto je w pojedynczych egzemplarzach na cmentarzyskach w Wielkiej Wsi Nowej, pow. Łęczyca (H. A. Koszańska 1939, s. 65 – 66), we wspomnianym już Sarnówku, pow. Poddębice (A. Chmielowska 1969, s. 75, 76, ryc. 2; I. Jadczykowa 1975, tabl. VII: 7), w Gledzianówku, pow. Łęczyca (I. Jadczykowa 1977, s. 49, tabl. VI: 5) i dość liczne w Kręcieszkach, pow. Kutno (I. Jadczykowa 1995, tabl. V: 2, 5, 14, 15; VI: 3, 4, 10; VII: 2, 3, 8, 10), Karsznicach Małych, pow. Kutno (J. Błaszczyk 2009, s. 107), Powodowie II, pow. Poddębice (J. Błaszczyk 2017, s. 407), Zdziechowiu pow. Pabianice (P. Muzolf 2022) i często w Wilkowicach (J. Błaszczyk 2023, ryc. 143: 1, 7).

Wykorzystując powyższe znaleziska (z wyjątkiem tych z Powodowa – brak odpowiedniej ryciny, aczkolwiek jest ona zbliżona do poniższego typu XI) zaproponowano ich klasyfikację w czternastu typach z odmianami (ryc. 46a).

Zgodnie z powyższą klasyfikacją, zdecydowana większość zidentyfikowanych pokrywek z Rogaszyna przynależy do typów XIV (ryc. 46a: 22 – 23) i XIII (ryc. 46a: 20). Tego typu pokrywy odkryto w grobach 1, 4 i 7, które uzyskały daty C14 odpowiednio: 541 – 411 BC, 563 – 463 BC i 478 – 394 BC. Żadnej z nich nie zarejestrowano w pierwotnym położeniu ze względu na daleko idący stopień zniszczenia poszczególnych grobów.

Najbliższa analogia do typu XIV z Rogaszyna występuje w grobie z Sarnówka, z tym, że autorka wieńczy ją z jakiegoś powodu uchwytem (ryc. 46a: 21; A. Chmielowska 1969, ryc. 2), gdy w zbiorze z Rogaszyna takiego elementu nie odkryto. Za to są odnotowane na cmentarzyskach kultury pomorskiej z Kaszub i Kociewia, chociażby w Kamienicy Szlacheckiej (P. Fudziński 2020, ryc. 111: c) i Miłobądzu (P. Fudziński 2020, ryc. 122: d). Natomiast w przypadku typu XIII sytuacja jest nieco odmienna, gdyż mamy odpowiedniki m.in. z miejscowości Gole, pow. Otwock (ryc. 46a: 19; R. Miłkaszewska 1961) oraz całą serię ponownie z cmentarzysk kultury pomorskiej z Kaszub i Kociewia, m.in. z Chmielna, gm. Chmielno (P. Fudziński 2020, ryc. 41: c; 58: a), Gdańska Jasiona (P. Fudziński 2020, ryc. 93: b; 95: d), Mściszewic, gm. Sulęczyno (P. Fudziński 2020, ryc. 125: a), Sikorzyna-Nowej Sikorskiej Huty, gm. Stężycy (P. Fudziński 2020, ryc. 131: b) i Żakowa, gm. Sulęczyno (P. Fudziński 2020, ryc. 155: a). Co istotne, pokrywy tego typu towarzyszą na wymienionych stanowiskach popielnicom o późnych formach i zdobnictwie. Typ XIII notujemy także na bliższym nam terytorialnie cmentarzysku w Pleśzewie stan. 1 (E. Pudelko 1995, ryc. 1: c; 5: a, e).

Ryc. 46a. Klasyfikacja wybranych form pokryw pomorskich z obszaru Polski Środkowej. Opis: Kręcieszki, Gledzianówek, Wilkowice, Kręcieszki, Wielka Nowa Wieś – za: I. Jadczykowa 1992, 1995; Gole – za: R. Mikłaszewska 1961; Zadowice – za: W. Siciński 2001; Boczki Domaradzkie – za: materiały z zasobów MAiE w Łodzi.

Fig. 46a. Classification of selected Pomeranian lids from the area of Central Poland. Description: Kręcieszki, Gledzianówek, Wilkowice, Kręcieszki, Wielka Nowa Wieś – after: I. Jadczykowa 1992, 1995; Gole – after: R. Mikłaszewska 1961; Zadowice – after: W. Siciński 2001; Boczki Domaradzkie – after: archives of the Museum of Archeology and Ethnography in Łódź.

Należy jednak zwrócić uwagę, że w grobie 4, oprócz fragmentów pokryw typów XIII (ryc. 37: 6) i XIV (ryc. 37: 4, 6), pozyskano najpewniej też formę typu VII (ryc. 38: 9), która ma prawie pewną analogię w pokrywie popielnicy z grobu w Boczkach Domaradzkich (ryc. 46a: 10). Pokrywę tego typu, ze względu na jej fragmentaryczność zachowania, można zaliczyć również do mis typu M2/23a/31, gdzie została także uwzględniona.

Pokrywa czapkowata typu XII nakrywa jedyną popielnicę „twarzową” z Zadowic, będąc najbliższym tego typu znaleziskiem dla obszaru Polski Środkowej. Co istotne na popielnicy jest przedstawione wyobrażenie zapinki typu łukomskiego, (ryc. 46a: 18; W. Siciński 2001). Zapinki tego typu znane są z pojedynczych egzemplarzy oraz kilku odwzorowań na popielicach, co prezentuje w skartografowaniu M. Kaczmarek (2005, ryc. 7), które możemy wzbogacić o popielnice odkryte w Zadowicach i Tomince. Natomiast zapewne ostatnim znaleziskiem żelaznej zapinki tego typu jest egzemplarz z cmentarzyska grupy górzyckiej w Sękowicach stan. 8, gm. Gubin (J. Lewczuk 2004, s. 65, tabl. XXX: 9). Datowanie omawianych zabytków przypada na schyłek HaD3 według M. Gedla (1993, s. 159–160), ale chronologia znaleziska z Sękowic odpowiada już starszemu okresowi przedrzymskiemu, na co wskazuje sam tytuł publikacji (J. Lewczuk 2004). W „obszarze” Polski Środkowej notujemy wyłącznie popielnice o formach twarzopodobnych (tzw. gruszkowate), z których najbliższą jest bogato zdobiony okaz z Wielkiej Nowej Wsi, z pokrywą wpuszczaną typu III (ryc. 46a: 6; I. Jadczykowa 1992, s. 229, tabl. XIV: 1, 1a).

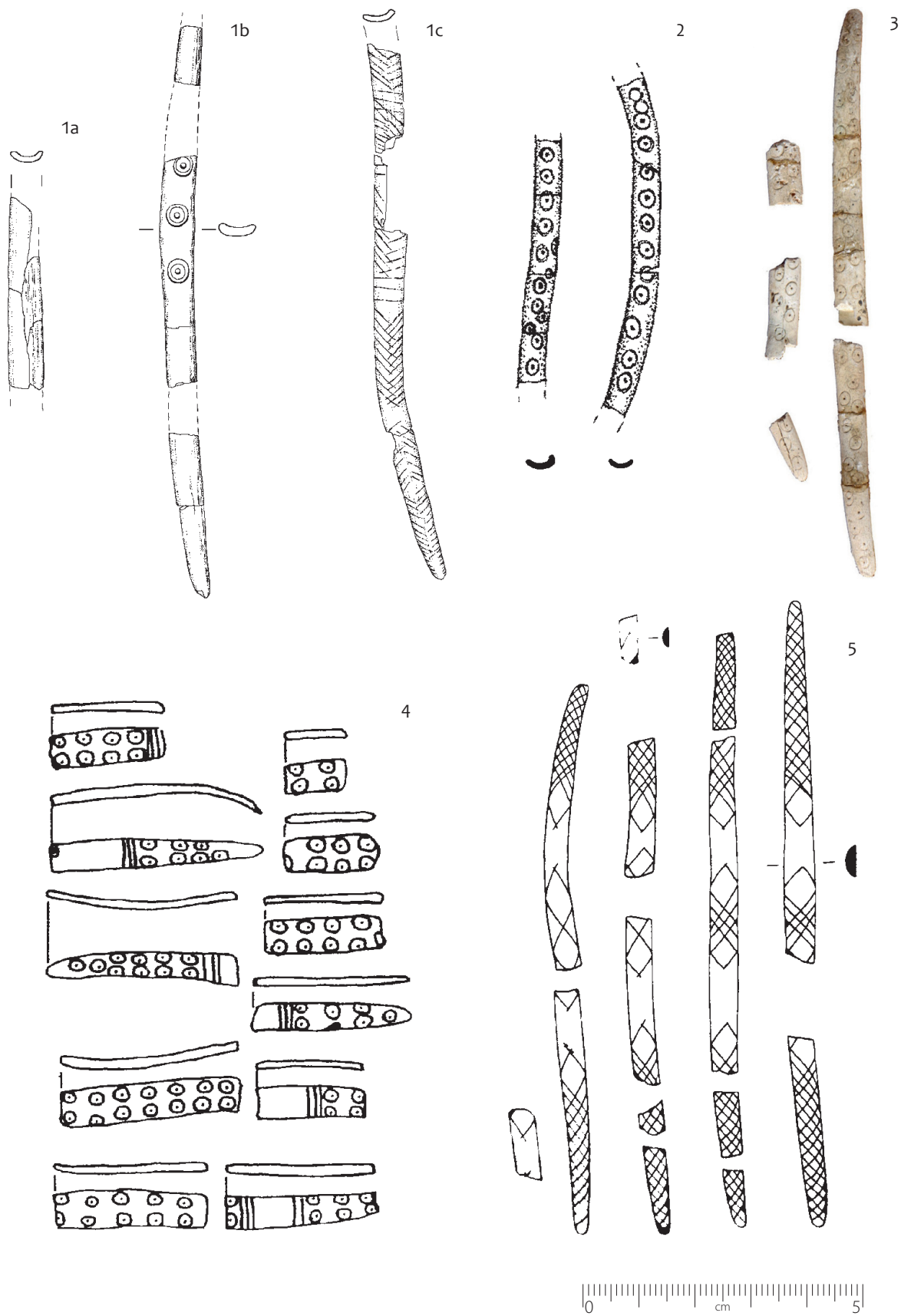
Dla porównania, proponowaną klasyfikację zestawiono z klasyfikacją zawierającą pokrywy czapkowate, ale tylko właściwie jednego typu, zaopatrzone w uchwyt z wgłębieniem, odkryte w grobach z cmentarzyska w Dziecinowie pow. Otwock (M. Andrzejowska 2005, ryc. 6). W Dziecinowie odnotowano m.in. typy I i V (M. Andrzejowska 2005, ryc. 6: 7, 13), które odpowiadają formom z Kręcieszek. Rozprzestrzenienie pokryw typu I, nazwanego przez M. Andrzejowską „pokrywami z wgłębionym uchwytem”, obrazuje zestawienie kartograficzne wskazujące, zdaniem autorki, na być może ich rozchodzenie się poprzez obszar Polski Środkowej na Mazowsze i dalej na Polesie, co miało nastąpić „nie później niż w początkach okresu lateńskiego” (M. Andrzejowska 2005, s. 137, ryc. 7a).

Inne przedmioty

Bransolety z surowca organicznego

Z grobu 7, wśród przepalonych kości ludzkich stwierdzono występowanie kilkunastu fragmentów przedmiotów wykonanych z kości lub rogu. Niestety brak analizy specjalistycznej pozwalającej wskazać surowiec użyty do ich wykonania. Pozyskane fragmenty pochodzą z dwóch bransolet. Pierwsza zdobiona jest koncentrycznymi kółkami ustawionymi w jednym rzędzie (ryc. 40: 9), druga wsuwanymi, rytmami trójkątami i kreskami poprzecznymi (ryc. 40: 10).

Tego typu znaleziska i inne wykonywane z surowców organicznych w odniesieniu do kultury pomorskiej są stosunkowo rzadkie. W 1959 r. A. Łuka pisała, że wyrobów kościanych zachowuje się niewiele, ale wśród nich wyróżniła: „cienkie bransolety, niekiedy zdobione ornamentem kół koncentrycznych, krążki, wisioriki (Rąb pow. Kartuzy), naczynia cylindryczne z pokrywą, zdobione na całej powierzchni kółkami z zaznaczonym środkiem (Ostróżki pow. Gdańsk), szpile i grzebienie” (A. Łuka 1959, s. 25). W jednej z głównych prac dotyczących problematyki kultury pomorskiej z jej matecznika, czyli z obszaru Pomorza Gdańskiego, L. Łuka takim znaleziskom nie poświęcił żadnej ilustracji, jak również uwagi (1966). Jednak już w publikacji podsumowującej ustalenia dotyczące tej jednostki kulturowej (L. Łuka 1979), autor ten stwierdził, że na całym obszarze jej występowania wśród darów grobowych (w stosowanej ówczesnie terminologii w tzw. kulturze wejherowsko-krotoszyńskiej) mamy do czynienia z wyrobami kościanymi w postaci: szpil, puszek, paciorków, kółek (pierścionków?), bransolet, okładzin noży itd., wskazując m.in. na znalezisko bransolety z Łągiewnik (L. Łuka 1979, s. 160, ryc. 86: 7). Bransoleta z Łągiewnik (woj. wielkopolskie) jest odpowiednikiem naszego egzemplarza ornamentowanego koncentrycznymi kółkami (L. Łuka 1979, s. 160, ryc. 86: 7). Jako że miejscowość Rogaszyn leży w Polsce Środkowej skupmy się na opracowaniach dotyczących tego obszaru. Tutaj niewątpliwie musimy przywołać prace I. Jadczykowej (1975; 1992; 1995), w których nie znajdujemy żadnej wzmianki o znaleziskach bransolet, co należałoby odbierać jako informację miarodajną. Jednak sytuacja przedstawia się nieco odmiennie. Ze znanego cmentarzyska

Ryc. 47. Przykłady bransolet kościanych: 1 (a-b-c) – Rogaszyń stan. 2-4, gr. 7; 2 – Grabek stan. 11, gr. 13; 3 – Zadowice stan. 1, gr. 41; 4 – Troszyn Polski, gr. 36; 5 – Marzenin stan. 12.

Fig. 47. Examples of bone bracelets: 1 (a-b-c) – Rogaszyń site 2-4, grave 7; 2 – Grabek site 11, grave 13; 3 – Zadowice site 1, grave 41; 4 – Troszyn Polski, grave 36; 5 – Marzenin site 12.

w Zadowicach, z grobu 40 pochodzą dwa egzemplarze takich bransolet zachowane we fragmentach, zdobione również koncentrycznymi kółkami, ale w odmiennym układzie niż ta z Łagiewnik (niepublikowane materiały w MAiE w Łodzi). Analogiczne fragmenty bransolety wydobyto z grobu 13 na cmentarzysku w Grabku stan. 11 badanym przez autora (M. Urbański 2002, s. 398, ryc. 232: 9; B. Muzolf, W. Lorkiewicz 2005). Wszystko wskazuje, że także z cmentarzyska w Dobryszycach, z badań przeprowadzonych w 1874 r. pochodziły fragmenty takiej bransolety, opisane jako fragmenty naszyjnika (B. Błaszczuk, J. Ziętek 2001, s. 10, 20). Najnowszych znalezisk dostarczyło cmentarzysko z Marzenina, pow. Łask, gdzie w grobie określonym jako obiekt 892 zarejestrowano we fragmentach dwie bransolety zdobione rytymi kratownicami i rombami (P. Zawilski 2014, s. 37, tabl. J, fot. 4/2). Co ciekawe, autor opracowania zabytków z Marzenina stwierdza, że nie ma analogii do takich znalezisk, co wskazuje na całkowity brak znajomości tego typu zabytków publikowanych w literaturze.

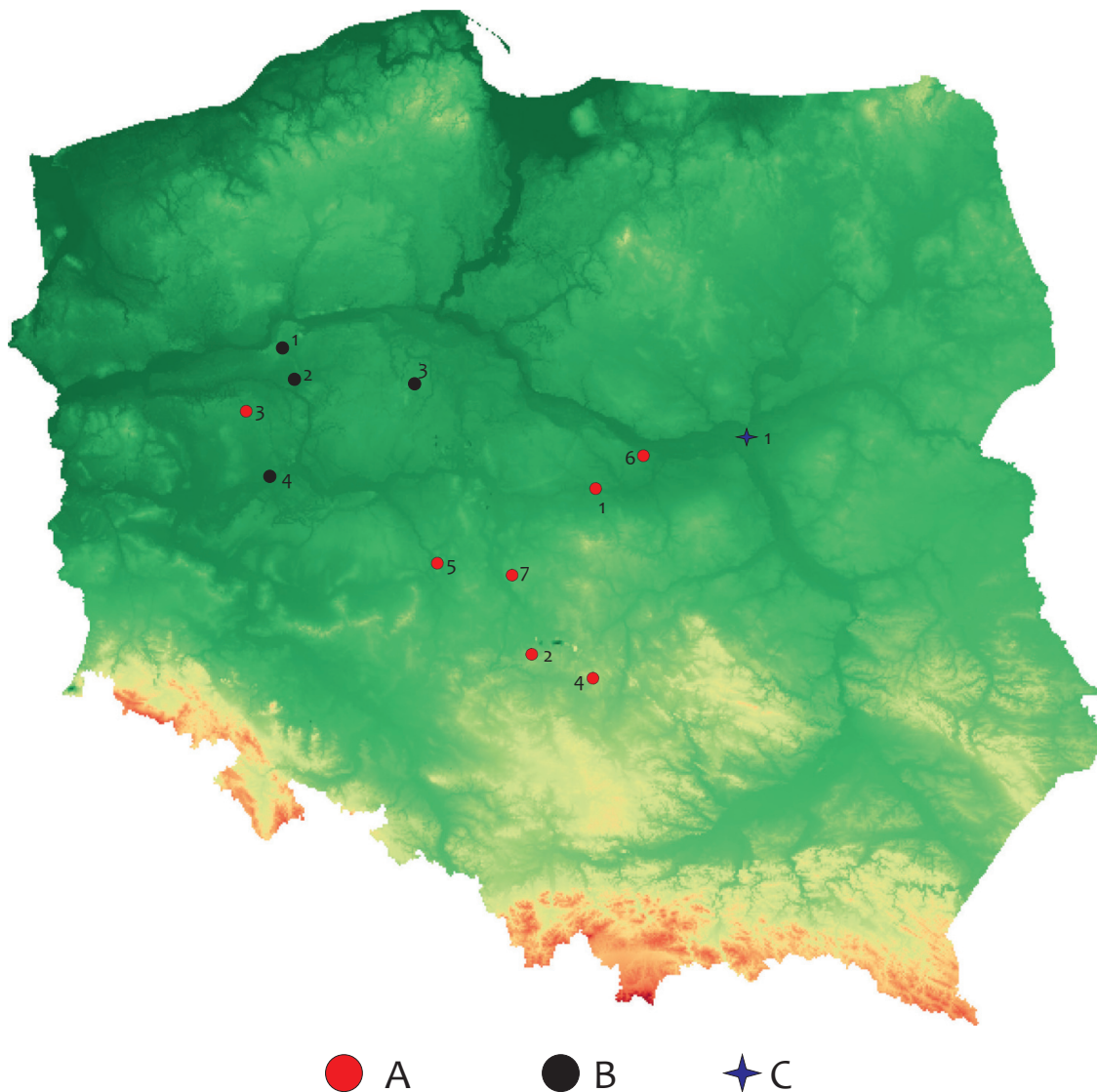
W przypadku egzemplarzy z Rogaszyna mamy do czynienia z bransoletami „kościanymi”, zdobionymi generalnie trzema podstawowymi motywami ornamentacyjnymi. W pierwszej odmianie elementem wiodącym są koncentryczne kółka w różnych układach, występujące samodzielnie. Okazy tak zdobione zarejestrowane zostały na stanowiskach w Rogaszynie, Grabku i Zadowicach (ryc. 47: 1b, 2, 3). W drugiej odmianie są to ryte wsuwane trójkąty, kratownice i żłobki poprzeczne, które notujemy na bransoletach z Rogaszyna i Marzenina (ryc. 47: 1c, 5). Trzecia odmiana niejako łączy dwa powyższe motywy tj. koncentryczne kółka przedzielone zespołami poprzecznych rytych żłobków, co znamy z okazów pozyskanych na Mazowszu, z Troszyna Polskiego grób 36 (ryc. 47: 4).

Wykaz znalezisk:

1. Rogaszyn stan. 2 – 4 – dwa egzemplarze: pierwszy zdobiony koncentrycznymi kółkami w jednym rzędzie, drugi zdobiony wsuwanymi rytymi trójkątami i kreskami poprzecznymi z grobu 7 (ryc. 47: 1a, 1b, 1c).
2. Grabek stan. 11 – jeden egzemplarz zdobiony koncentrycznymi kółkami w jednym rzędzie z grobu 13 (ryc. 47: 2; M. Urbański 2002, s. 398, ryc. 232: 9; B. Muzolf, W. Lorkiewicz 2005, ryc. 12: 9).
3. Łagiewniki – jeden egzemplarz z koncentrycznymi kółkami (L. Łuka 1979, s. 160, ryc. 86: 7).
4. Zadowice stan. 1 – dwa egzemplarze zdobione koncentrycznymi kółkami w „dwóch” rzędach z grobu 41 (ryc. 47: 3, z zasobów MAiE w Łodzi).
5. Dobryszycy – jeden egzemplarz opisany jako ozdoba kościana w kształcie naszyjnika, zdobiony wyciśniętymi oczkami. Jest to zabytek zaginiony pochodzący z grobu 5, z badań prowadzonych w 1874 r. (B. Błaszczuk, J. Ziętek 2001, s. 10, 20).
6. Troszyn Polski grób 2 – co najmniej dwa egzemplarze z grobu kloszowego 36 zdobione koncentrycznymi kółkami oraz rytymi liniami (ryc. 47: 4; W. Roszyk 2006, s. 13).
7. Marzenin stan. 12 – dwa egzemplarze z grobu zdobione rytymi kratownicami i rombami (ryc. 47: 5; P. Zawilski 2014, s. 37, tabl. J, fot. 4/2).

Najpewniej do tego wykazu należy dołożyć kolejne cztery znaleziska pochodzące z Wielkopolski wymienione w pracy A. Łuki, niestety bez strony ilustracyjnej: Gębic, pow. czarnkowski, 16 płytek z bransolety(?), Niemieczkowa, pow. obornicki, Rzeszów, pow. inowrocławski i Kunowa, pow. gostyński (A. Łuka 1960). W takiej sytuacji mielibyśmy 11 stanowisk, gdzie odkryto analogiczne lub podobne znaleziska, co obrazuje poniższe ich skartografowanie na mapie Polski (ryc. 48). Można odnieść wrażenie, że ten typ ozdób rozchodził się z Wielkopolski w kierunku m.in. południowo-wschodnim i przynależy niewątpliwie do starszej fazy występowania kultury pomorskiej w Polsce Środkowej. Co istotne, na omawianym obszarze wszystkie zostały zarejestrowane w grobach wielopochówkowych z obstawą kamienną. Grób 7(?), w którym odkryto owe bransolety uzyskał datę C14 przy prawdopodobieństwie 68,3% w przedziale lat 478 BC (32,5%) 431 BC i 426 BC (35,8%) 394 BC, co by jednoznacznie wskazywało na jego ogólne datowanie w czasie trwania starszego okresu przedrzymskiego, co w ramach dawnej nomenklatury przypadałoby na schyłek LtA-LtA/LtB1 i jest to datacja dość późna, jak na nasze oczekiwania.

Nie można wykluczyć, że najpewniej pierwowzorami takich kościanych bransolet były formy metalowe. W podkloszowym grobie 55 z cmentarzyska Warszawa-Grochów ul. Górników znaleziono bogaty zestaw wyrobów metalowych, wśród których wystąpiły fragmenty żelaznej bransolety z pła-

Ryc. 48. Lokalizacja znalezisk kościanych bransolet kultury pomorsko-kloszowej (opr. B. Muzolf). Legenda: A – stanowiska ze znaleziskami „kościanych” bransolet. 1 – Rogaszyn stan. 3–4 (obwarowany, wielopochówkowy – pomorski); 2 – Grabek stan. 11 (pomorski); 3 – Łagiewniki; 4 – Dobryszyce (pomorski); 5 – Zadowice, grób 41 (skrzynkowy – pomorski); 6 – Troszyn Polski stan. 93 (kloszowy); 7 – Marzenin 12, pow. Łask (popielnicowy – pomorski); B – nieokreślone. 1 – Gębice, pow. Czarnków; 2 – Niemieczków, pow. Oborniki; 3 – Rzeszyn, pow. Inowrocław; 4 – Kunów, pow. Gostynin (1–4 za: A. Łuka 1960); C – metalowe zdobione. 1 – Warszawa-Zbytki (grób zbiorowy).

Fig. 48. Location of the bone bracelets from the Pomeranian Cloche Grave culture (researched by B. Muzolf). Legend: A – sites with „bone” bracelets. 1 – Rogaszyn site 3–4 (with a cairn, multiple – Pomeranian); 2 – Grabek site 11 (Pomeranian); 3 – Łagiewniki; 4 – Dobryszyce (Pomeranian); 5 – Zadowice, grave 41 (Pomeranian box grave); 6 – Troszyn Polski site 93 (cloche grave); 7 – Marzenin 12, district of Łask (Pomeranian, urn grave); B – undetermined. 1 – Gębice, district of Czarnków; 2 – Niemieczków, district of Oborniki; 3 – Rzeszyn, district of Inowrocław; 4 – Kunów, district of Gostynin (1–4 after: A. Łuka 1960); C – decorated, metal. 1 – Warszawa-Zbytki (mass grave).

sko-wypukłej taśmy (M. Andrzejowska 2012, s. 101, ryc. 67: d). Jako analogię autorka podaje informację o bransolecie z wąskiej taśmy, tym razem wykonanej z brązu, zdobionej ornamentem wsuwanych trójkątów/jodełki, znalezionej w zbiorowym grobie „pomorsko-kloszowym” na cmentarzysku w Zbytkach (B. Balcer 1964, s. 117 ryc. 6: g, l). Być może jest to pierwowzór bransolet wykonywanych z kości/rogu ze zdobnictwem znanym m.in. z Rogaszyna i Marzenina odmiany II. Również bransolety zdobione kółkami z płaskiej taśmy brązowej odkryto na cmentarzysku w miejscowości Seelow, grupy (kultury) górzyckiej (S. Griesa 1982, s. 48, 159, 165, 169, tabl. 13: 2.2; 16: 1.2, 6.5). Wy-

roby te są zaliczone do II fazy HaD-LtA (raczej części młodszej) tej kultury, z datowaniem w latach 600/550 – 450/400 p.n.e. (S. Griesa 1982, tabela 3, 4).

Zdobnictwo koncentrycznymi kółkami jest szeroko rozpowszechnione i występuje na znacznej liczbie mocno zróżnicowanych bransolet i nie tylko, o czym świadczą chociażby bransolety typu wielkopolskiego datowane na HaC, podobnie jak lite bransolety z Domasławia, czy też typu stanomińskiego, datowane w ramach młodszych odcinków HaD (B. Muzolf 2021b). W zespołach pomorsko-kloszowych ornament koncentrycznych kółek na wyrobach kościanych chyba dominuje, a mogą to potwierdzać dalsze znaleziska, o czym poniżej.

Oprawka kościana

W przypadku fragmentarycznie zachowanego znaleziska z grobu 4 nie mamy pewności, co do określenia jego funkcji. Najpewniej jest to fragment jakiejś oprawki, gdyż posiada wzdłużny otwór, a powierzchnia tej „oprawki” jest zdobiona kółeczkami z zaznaczonym środkiem (ryc. 38: 7). Analogiczny przedmiot, również zachowany fragmentarycznie, pochodzi z grobu 1 kultury pomorsko-kloszowej, z wielokulturowego cmentarzyska w Kolonii Rychłocice (W. Siciński 2019, s. 37, ryc. 9: 4).

Przy okazji omawiania materiałów z cmentarzyska w Warszawie-Grochowie ul. Górników zaproponowano klasyfikację wyrobów z kości i poroży, w trzech odmianach. Pierwszą z nich tworzą tzw. oprawki, określone jako trzonki, czyli uchwyty w kształcie regularnego lub spłaszczonego walca o średnicy rzędu 1,5 – 2 cm, zaopatrzone zazwyczaj w ozdobne zakończenie z możliwością przymocowania zaczepu i osadzone najpewniej bezpośrednio na trzpieniu narzędzia w postaci noża, szydła itd. (M. Andrzejowska 2012). Wśród nich autorka opracowania, M. Andrzejowska, odnotowała egzemplarze ornamentowane koncentrycznymi kółkami, jak również pozbawione zdobnictwa, podając jako przykłady takich wyrobów znaleziska z Transboru grób 10, Warszawy-Henrykowa i Troszyna Polskiego (M. Andrzejowska 2012, s. 97 i n.). Należy jednak zauważyć, że oprawka z Troszyna Polskiego nie posiada wzdłużnego otworu, który mógłby służyć do osadzenia na jakimś trzpieniu (W. Roszyk 2006, s. 13).

Płaskie okładziny z kości

W grobie 4 odnotowano szereg fragmentów przedmiotu z kości, wśród których 8 z nich jest zdobionych koncentrycznymi kółkami (ryc. 38: 6), a na 13 widnieją ryty w układzie jodełki (ryc. 38: 8). Znaleziska te określiliśmy mianem płaskich okładzin wykonanych z kości. Takim okładzinom poświęciła swoje uwagi także M. Andrzejowska (2012, s. 97 i n.), zaliczając je do odmiany 2 według własnej klasyfikacji wyrobów z kości i poroża, która obejmuje okładziny płaskie, w formie płasko-łukowatych płytek, o szerokości 1,5 – 3 cm, z otworkami do mocowania ewentualnymi nitami, które zazwyczaj są zdobione ornamentem z koncentrycznych kółek. W przypadku „płytek” z Rogaszyna otworków mocujących nie odnotowano. Do odmiany 2 należy m.in. znalezisko z Warszawy-Grochowa ul. Górników w postaci dwóch płytek wykonanych z poroża łosia, ozdobionych motywem koncentrycznych kółek i reliktem otworu po nicie. Autorka stwierdza, że: „Podobne okazy, zazwyczaj również bogato zdobione (dominuje motyw kółka z zaznaczonym środkiem), znane są z co najmniej kilkunastu cmentarzysk kultury grobów kloszowych i z kilku grobów skrzynkowych kultury pomorskiej. Wyraźna koncentracja znalezisk tego typu występuje na cmentarzyskach kloszowych i kloszowo-pomorskich ze środkowego Mazowsza [...]” (M. Andrzejowska 2012, s. 99, ryc. 34: c), wymieniając następnie szereg analogicznych znalezisk (M. Andrzejowska 2012, s. 100, przypis 10). Jednak określenie funkcji takich okazów wydaje się nie do końca takie jednoznaczne. Być może są to istotnie okładziny jakiś skrzyneczek lub innych przedmiotów, ale nie można wykluczyć, że są to także bransolety, tylko odmiennego typu, powiedzmy szerokiego (mankietowego).

Paciorki kościane

Z grobu 1 pochodzą 3 fragmenty dwustożkowatego, okrągłego, dużego paciorka (2) zdobionego na jednej płaszczyźnie kółeczkami z zaznaczonym środkiem. Być może był to paciorek segmentowy, gdyż jeden z końców nosi ślady ułamania (średnica około 15 mm) (ryc. 35: 13). Nie można jednak wykluczyć, iż jest to np. przęślik, zważywszy na jego rozmiary i duży otwór. Kolejny okaz z grobu

2 to fragment „kulistego” paciorka o średnicy 5 mm, co do którego mamy wątpliwości, czy został wykonany z gliny, czy też z kości (ryc. 36: 3). Paciorek gliniany odnotowano m.in. w Witaszewicach (I. Jadczykowa 1995, s. 151). Ogólnie można stwierdzić, że paciorki w grobach pomorskich nie należą do rzadkości i były wykonywane z różnych surowców. Na obszarze Polski Środkowej nie są one jednak zbyt częste. Znamy paciorek z agatu z Zadowic, z grobu 487 (I. Jadczykowa 1995, s. 155), a szklane z Mierzyna, z grobu 72 – zdobiony przecinającymi się zygzakami (I. Jadczykowa 1995, s. 155), czerwono-biały z grobu 13 z Grabka stan. 11 (M. Urbański 2002, s. 398, ryc. 232; B. Muzolf, W. Lorkiewicz 2005, ryc. 12: 7) i Kolonii Rychłocice – stopione niebieskie paciorki, zdobione m.in. białym zygzakiem, dwa niebiesko-żółte i jeden beżowy (W. Siciński 2019, s. 37, ryc. 143: 1).

Wyroby metalowe

Z cmentarzyska pozyskano cztery przedmioty metalowe. Z grobu 1 pochodzi fragment pięcioletowego paciorka ze stopu miedzi typu *ansa lunata* (ryc. 35: 14). Datowanie takich ozdób ma szerokie ramy chronologiczne i nie wnosi nic do datowania grobu. Natomiast w grobie 2 odkryto okrągły guz z dużym uszkiem o średnicy 17 mm, odlany ze stopu miedzi (ryc. 36: 2). Być może wchodził on w skład uprzęży końskiej, aczkolwiek nie można wykluczyć i innej jego funkcji. W grobie 11 odnotowano grudkę stopu miedzi, zapewne z jakiejś niewielkiej ozdoby, która uległa stopieniu na stosie pogrzebowym.

Ostatnie znalezisko z grobu 4 tworzy 9 połamanych fragmentów, po części splecionych ze sobą, żelaznych kółek, wykonanych z „taśmy” o przekroju czworobocznym i średnicy po około 28 – 30 mm (ryc. 38: 5). Jak się wydaje, nie jest to znalezisko odosobnione, o czym przekonują odkrycia z kilku kolejnych cmentarzysk z Polski Środkowej. W grobie wielopochówkowym z Konstancyna Łódzkiego-Ignacewa, pow. Pabianice zarejestrowano analogiczne trzy kółka zawieszane na czwartym (średnica około 3 – 3,5 cm), ale uzupełnione dodatkowo „trzcieniem”, zapewne do jakiegoś połączenia (B. Muzolf, W. Lorkiewicz 2005, s. 189, ryc. 4: A). Także w grobie 3 z Sarnówka, pow. Poddębice odkryto analogicznie połączone cztery kółka (średnica około 3 – 3,5 cm, niepublikowane materiały w MAiE w Łodzi). Dalsze znaleziska połączonych trzech żelaznych kółek (średnica około 3,5 cm) pozyskano z grobu wielopopielnicowego 22, z cmentarzyska w Wilkowicach stan. 2, pow. Poddębice (J. Błaszczuk 2023, s. 228 – 231, ryc. 143: 9). Co istotne, „ozdoba” ta pochodzi z pochówki, gdzie popielnica była nakryta pokrywą czapkowatą z naszego typu X (J. Błaszczuk 2023, ryc. 143: 7). Kolejne połączone 4 kółka znaleziono w grobie z Wierzbowej (J. Błaszczuk 2023, s. 561, ryc. 326: 4) oraz 3 w Dobryzycach, pow. Radomsko o średnicy około 4 cm (B. Błaszczuk, J. Ziętek 2001, s. 19, tabl. VI: 3). Dalsze pochodzą z Mierzyna (I. Jadczykowa 1975, s. 184). Odkrycie z Wierzbowej jest o tyle ciekawe, że trzy kółka (średnica około 6 cm) są spięte czwartym, które jest zdobione karbowaniem krawędzi i nieco większe (średnica około 6,5 cm), co mogłoby wskazywać, że tworzy ono element centralny (J. Błaszczuk 2023, s. 561). Również 4 kółka, w tym jedno większe, a kolejne z karbowaną krawędzią pochodzą z badań G. Ossowskiego w Chwarznie, gm. Stara Kiszewa (P. Fudziński 2020, s. 81 – 82, ryc. 64: 17). Brak jednoznacznej interpretacji tego typu znalezisk. Być może jest to forma jakiejś ozdoby w postaci zawieszki/brzękadła lub też np. element wiązania pasa, czy też wchodzący w skład uprzęży z ogłowia konia. Niewątpliwie wszystkie te znaleziska łączy kilka cech wspólnych: podobna jest technika ich wykonania i poniekąd wielkość, a także liczba kółek i ich połączenie oraz miejsce znalezienia w grobach wielopochówkowych z obstawami kamiennymi, zaliczanych do zespołów pomorskich ze starszej fazy ich występowania na obszarze Polski Środkowej.

III.3.5.3. Obrządek pogrzebowy

Trzeba jednoznacznie stwierdzić, że na 13 odkrytych grobów, jedynie jeden został silnie uszkodzony w wyniku głębokiej orki, natomiast pozostałe (12), są w znacznym stopniu zniszczone, czy też wręcz wyrobowane już w czasach najpewniej „współczesnych”. Na najbardziej prawdopodobny okres ich zniszczenia wskazują odnajdywane w kilku z nich fragmenty naczyń nowożytnych, jak również informacje uzyskane od okolicznych mieszkańców, mówiących o wykopywaniu naczyń i wybieraniu kamieni.

Ponadto w szeregu grobów, obok zniszczonych form naczyniowych zachowanych *in situ*, zarejestrowano także jedynie pojedyncze fragmenty naczyń oraz nieliczne formy całe, z niewielką ilością kości. W takiej sytuacji należy uznać, że cmentarzysko w partii jeszcze nieodkrytej uległo również w znacznym stopniu, czy też całkowicie, zniszczeniu. Pomimo jego dużej wartości poznawczej dalsze prowadzenie badań wydaje się mijać z celem.

Wśród odkrytych grobów zidentyfikowano kilka podstawowych ich typów. Nie odkryto klasycznych form grobów skrzynkowych, wzniesionych z dużych łupanych płyt kamiennych, które w Polsce Środkowej znamy w niezbyt dużej liczbie, aby tylko wymienić te z Dominikowic, Kręcieszek, Okołowic, Zdziechowa (I. Jadczykowa 1992, s. 220, 225, 229, tabl. I: 5; V: 1).

W Rogaszyńcu charakterystyczne są groby z obwarowaniem kamiennym w formie czworobocznej skrzyni, wzniesione z tzw. otoczków i zaopatrzone najpewniej w brukowane dno. Do tego typu można zaliczyć w miarę pewnie groby: 1, 4, 8 i 12. W przypadku kolejnych grobów, 3 i 11, sprawa jest niezbyt pewna, ale prawdopodobna. Natomiast grób 7 stwarza poważne kłopoty interpretacyjne, ponieważ mimo że zarejestrowano głęboką, czworoboczną jamę nie stwierdzono pozostałości po konstrukcji kamiennej, jak również chociażby zniszczonych fragmentów naczyń *in situ*. Charakter jego wypełniska pozwala przypuszczać, że wsypywano do niego pozostałości z innych zniszczonych grobów(?). Pisaliśmy o tym już przy opisie tego obiektu. W takiej sytuacji należy uznać go za grób jedynie hipotetycznie. Gdyby jednak uznać powyższe, wszystkie obiekty za przynależne do jednego typu to stanowiłyby 54% odkrytych grobów.

Wymiary omawianego typu grobów są zróżnicowane i oscylują w pewnych przedziałach, ustawionych względem ich szerokości (tabela 10). Są to generalnie groby duże o szerokości 160–190 cm i długości od 220 do 250 cm. Wyjątkowo dużą konstrukcją był grób 4 o szerokości rzędu 280 cm i długości 400 cm. Na 7 grobów, 6 z nich miało dłuższą oś na linii WWN-EES, a tylko jeden na osi N-S. Jeden z największych grobów, pod względem liczby popielnic, odkrytych w Polsce Środkowej z Konstątkowa Łódzkiego-Ignacewa miał wymiary około 150 × 380 cm (B. Muzolf, W. Lorkiewicz 2005), z Powodowa II stan. 8, pow. poddębicki – 170 × 210 cm (J. Błaszczuk 2017, s. 405), z Sarnówka – 80 × 295 cm (materiały archiwalne MAiE w Łodzi), z Wilkowic (J. Błaszczuk 2023) itd.

Drugim typem są groby podkloszowe. Jednoznacznie do tego typu przynależy grób 6. Być może także do tego typu trzeba zaliczyć grób 13 i grób 9, zasadniczo całkowicie zniszczony i dodatkowo niezawierający kości. W przypadku tego ostatniego obiektu w jego wypełnisku odkryto typowy zestaw form naczyniowych wchodzących w skład grobu kloszowego, czyli klosz, popielnicę w formie wazy i misę. Brak przepalonych kości mógłby wskazywać na jego symboliczną formę. Groby podkloszowe stanowiłyby więc 23% całego zespołu.

Należy na chwilę wrócić do „grobu” nr 9 uznanego za ewentualny grób symboliczny. Takie obiekty podkloszowe notujemy także na innych cmentarzyskach m.in. w Kościerzynie, pow. Sieradz (A. Kufel-Dzierżgowska 1982, s. 171), Róźcach-Starej Wsi, pow. Łowicz (H. Wiklak 1998, s. 225–227), Zdziechowie, pow. Pabianice (B. Muzolf – badania własne), czy też w Wilkowicach, pow. Poddębice gdzie występują obok innych „grobów” o konstrukcji „skrzyniowej” (J. Błaszczuk 2023, s. 293).

Trzecim typem są groby bezpopielnicowe, czyli tzw. jamowe, w trzech pojedynczo występujących odnamiach. Grób 2 to pochówek z resztkami stosu, grób 5 jamowy bez resztek stosu oraz grób 10, być może

Tabela 10. Rogaszyń stan. 2-4 gm. Piątek. Zestawienie wymiarów grobów wielopochówkowych w czworobocznych obstawach kamiennych z ich orientacją.

Lp.	Nr grobu	Szerokość (w cm)	Długość (w cm)	Orientacja
1	3	160,0	220,0	WWN-EES
2	1	160,0	240,0	WWN-EES
3	11	160,0	260,0	N-S
4	12	160,0	330,0	WWN-EES
5	7	180,0	320,0	WWN-EES
6	8	190,0	250,0	WWN-EES
7	4	280,0	400,0	WWN-EES

Tabela 11. Rogaszyn stan. 2/4, gm. Piątek. Zestawienie typów grobów z cmentarzyska wraz z wyszczególnieniem zawartości.

Numer grobu	Typy grobów					Liczba naczyń	Pokrywki	Liczba popielnic(?)	Liczba osobników w grobie (antropologia)	Kości zwierzęce	Ozdoby metalowe	Przedmioty kościane
	zbiorowe czworoboczne obwarowane	kloszowe obwarowane	jamowe obwarowane	jamowe czyste	jamowe ze stosem							
Grób 1	X	-	-	-	-	7	3-4	7	2 dorosłe + dziecko	X	ansa lunata z brązu	X
Grób 2	-	-	-	-	X	-	-	-	1 dorosła + dziecko	-	guz z brązu	X
Grób 3	X?	-	-	-	-	7?	-	5	K???+ dziecko	-	-	-
Grób 4	X	-	-	-	-	36	4	16?	kilkoro dorosłych (ok. 11?) + dzieci (2x)	X	kółka z żelaza	X
Grób 5	-	-	-	X	-	-	-	-	1 dorosły + 2 dzieci?	-	-	-
Grób 6	-	X	-	-	-	3	-	1	M – matusus	-	-	-
Grób 7	X?	-	-	-	-	18	6	7-10	kilkoro dorosłych (ok. 6-8?) + dzieci (2x?)	-	-	X
Grób 8	X	-	-	-	-	26	-	7	K???+M???+ infans II	-	-	-
Grób 9	-	X	-	-	-	3	-	1	brak kości (symb.?)	-	-	-
Grób 10	-	-	X?	-	-	2	-	-	1 dorosły + dziecko	-	-	-
Grób 11	X?	-	-	-	-	8	-	4-5	1 dorosły + dziecko	-	grudka brązu	-
Grób 12	X	-	-	-	-	11?	-	3-5	K???+M???+dziecko	-	-	-
Grób 13	-	X?	-	-	-	4	-	1	dziecko	-	-	-
Ilość:	7	3	1	1	1	125	13/14	58?	Ponad 30-58? osobników	2	4	4
Suma grobów:	13											

z relikami kamiennego bruku/obwarowania. Jednak w tym ostatnim przypadku może to być zniszczony grób popielnicowy zważywszy na zestaw wyróżnionych w nim form w postaci fragmentów wazy i miski. Razem groby jamowe to także 23% wszystkich.

Jeżeli chodzi o liczbę popielnic w poszczególnych grobach to jest to trudne do jednoznacznego określenia, zważywszy na fakt, że wszystkie groby zostały w znacznym stopniu zniszczone lub też wyrabowane. W grobach wielopochówkowych popielnicami najczęściej były zróżnicowane formy waz oraz duże dzbany. W takiej sytuacji możemy pokusić się o przybliżone wyliczenia liczby popielnic w oparciu o zidentyfikowane właśnie takie formy (tabela 11). Wydaje się, że było ich od 3 do około 16 w grobie 4.

Zdecydowanie pokrywy czapkowate pełniły funkcję popielnic, jak i niewątpliwie część misek. Pozostałe miski oraz małe, wydzielane przez nas dzbanuszki typu D3m oraz kubek i miski/czerpaki to niewątpliwie naczynia przystawkowe, co jest spotykane często, zwłaszcza w grobach zbiorowych. Według wyników analiz antropologicznych w odkrytych grobach mogło być pochowanych od 30 do 58 osobników tak dorosłych, jak i dzieci.

Wyposażenie pozaceramiczne wystąpiło w 6 grobach na 13, co daje 46,2% (tabela 11), w tym w grobach: 1, 2, 4 i 11 ujawniono drobne fragmenty przedmiotów z brązu i żelaza (grób 4) w postaci ozdób, co stanowi 38,7% grobów. Natomiast w grobach 1, 2, 4 odnotowano ozdoby metalowe i inne przedmioty wykonane z kości (30,8% grobów). Jedynie w dwóch grobach wielopopielnicowych (groby 1 i 4) zarejestrowano wyroby metalowe i kościane przy obecności kości zwierzęcych. Tylko w jednym grobie jamowym (grób 2) odkryto ozdobę metalową oraz wyrób kościany. W pozostałych trzech grobach były pojedyncze wyroby metalowe (groby 8 i 11) oraz kościane (grób 7). W kolejnych 7 grobach (3, 5, 6, 9, 10, 11 i 13) nie odkryto żadnych wyrobów pozaceramicznych, jak również nie ujawniono domieszki kości zwierzęcych.

III.3.5.4. Datowania grobów metodą C₁₄

W tym opracowaniu posługujemy się datowaniami M. Trachsel'a obejmującymi cały okres halszacki z wczesnym okresem lateńskim włącznie (starszym okresem przedrzymskim) (M. Trachsel 2004, s. 316 i n.). Jako że okres HaC pozostaje poza naszymi zainteresowaniami, skupimy się jedynie na podziale HaD oraz LTA-B, co według M. Trachsel'a wygląda w wersji skróconej następująco:

HaD1 – 660 – 590/580 BC

HaD2 – 590/580 – 590/575 BC

HaD3 – 590/575 – 530/510 BC

LtA – 530/510 – 420/410 BC

LtB1 – początki około 420/410 BC

Martin Trachsel w oparciu o daty absolutne oraz datowania na podstawie występujących w analizowanych zespołach importów ceramiki greckiej, kładzie przełom pomiędzy HaD3 a LtA (czyli początkiem starszego okresu przedrzymskiego w naszym nazewnictwie) na lata około 520 BC, a koniec LtA przed/około 420 BC (M. Trachsel, 2004, s. 152, 292 – 293, Abb. 179).

W przypadku cmentarzyska w Rogaszynie datowanie stylistyczne zespołów grobowych poddano weryfikacji dla wybranych grobów datowaniami radiowęglowymi, wykonanymi w Poznańskim Laboratorium Radiowęglowym. W tym celu przekazano serię prób z 5 grobów (tabela 12). Uzyskane daty wskazują na dość znaczne „rozciągnięcie w czasie” całego cmentarzyska i poszczególnych jego grobów (ryc. 49). Tym niemniej można dopuszczać możliwość, iż zostało ono założone już pod koniec VI w. p.n.e. i trwało co najmniej do schyłku IV w. p.n.e. Początki niewątpliwie przypadają na schyłek HaD3 lub na przełom HaD i LtA (wymienne starszego okresu przedrzymskiego), na co wskazywałyby daty dla grobów 1, 4 i 11. Najstarszą datę uzyskano dla prawie całkowicie zniszczonego grobu 11. Jednak z jego relikwów pozyskano fragmenty naczyń, m.in. wazę z długą szyją, nawiązującą do naczyń twarzopodobnych oraz dzban(?) zdobiony rytami, co jednoznacznie wskazuje na ich przynależność do starszej fazy osadnictwa pomorskiego ze schyłku HaD i początków starszego okresu przedrzymskiego (LtA) w obszarze Polski Środkowej. Również zestaw form naczyńiowych z grobu 1 m.in. z wpuszczanymi pokrywami oraz rytymi ornamentami girlandowymi pozwala jednoznacznie powiązać go także ze starszym horyzontem inwentarzy kultury pomorskiej. Natomiast w grobie 4, zawierającym także pokrywy wpuszczane oraz dzban zdobiony nakłuciami, znajdujemy już formę wazowatą W3, która naszym zdaniem jest formą młodszą, ale wpisującą się także w inwentarz pomorski. Daty z grobów 7 i 6 są młodsze i przypadają już na LtA/LtB1 oraz LtB1-LtB2. Co istotne, obiekt oznaczony jako grób 7, z datą przypadającą na starszy okres przedrzymski (LTA-LtB1), dostarcza jeszcze naczyń wazowatych tzw. twarzopodobnych oraz wpuszczanych pokryw. Tego typu naczynia mają odpowiedniki również w obiekcie osadniczym ze strefy A4 pobliskiej osady. Symptomatyczne, że najmłodszą datę pozyskano z grobu 6, który jest klasycznym grobem podkloszowym. Z uzyskanych dat jasno wynika, że w obrębie tego fragmentarycznie rozpoznanego cmentarzyska, o znacznym stopniu zniszczenia grobów, możemy obserwować najpewniej zachodzącą przemianę w inwentarzach grobowych już w czasie trwania starszego okresu przedrzymskiego (LtA). U schyłku HaD mamy do czynienia z wielopochówkowymi grobami z formami naczyńiowymi, niewątpliwie nawiązującymi do inwentarzy „czysto” pomorskich, m.in. w postaci waz twarzopodobnych/gruszkowatych i pokryw wpuszczanych oraz ornamentyki rytej i nakłuwanej. Natomiast kolejną fazę (młodszą) wyznaczają groby, niekiedy naśladujące jeszcze groby czworoboczne z obstawą, ale wśród ich inwentarzy obserwujemy już obecność form wiązanych z tzw. elementem kloszowym (czy też kulturą podkloszową). Są to m.in. formy z „zaszczypanywanymi” krawędziami, zdobnictwem listwami plastycznymi oraz naczynia wazowate z uszkami/guzkami, składające się także na wyposażenie grobów podkloszowych.

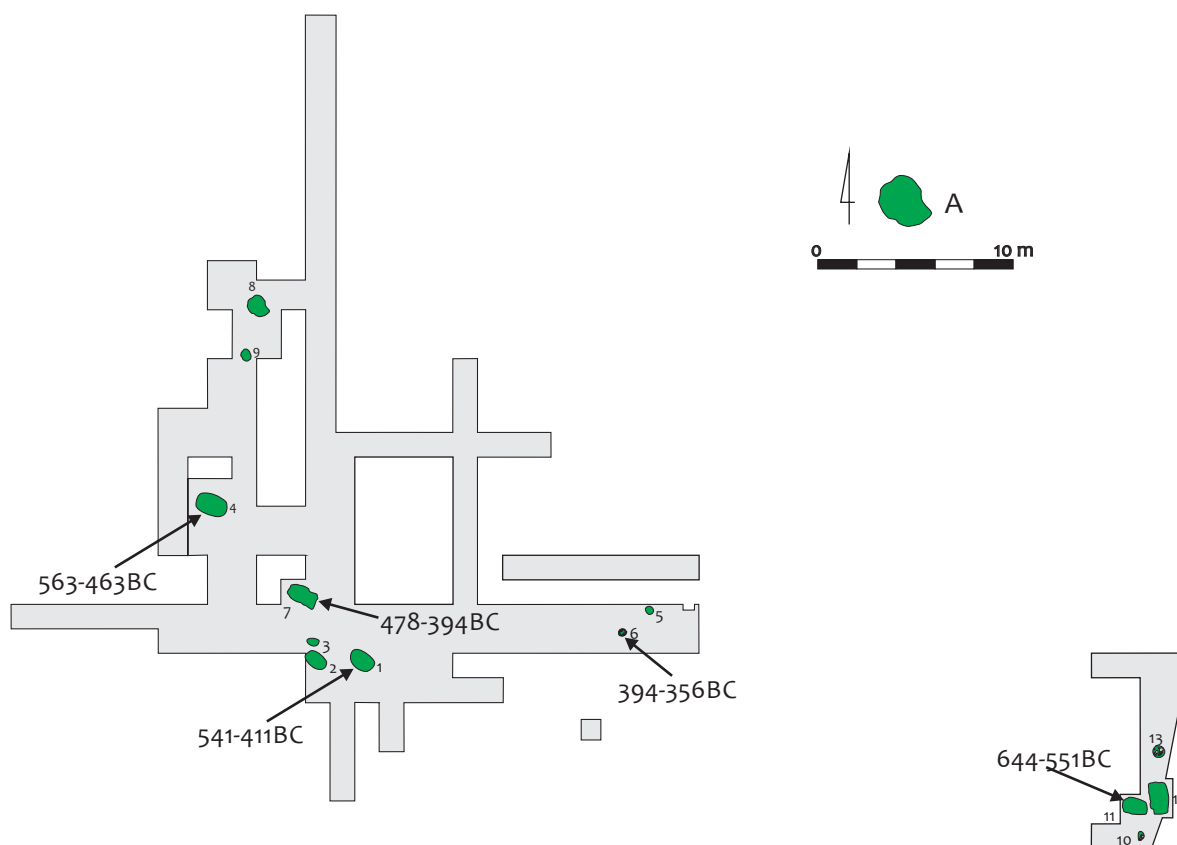
W rozmieszczeniu grobów i dat dla nich uzyskanych można dopuszczać możliwość, że najstarsze pochówki zajmują strefę południową cmentarzyska, ale i w ich obrębie występują groby z fazy najmłodszej (ryc. 49). Uzyskane daty nie w pełni zaspokajają nasze oczekiwania, tym niemniej wskazują na pewne prawidłowości w zestawieniu m.in. z wynikami uzyskanymi dla grobów z cmentarzyska w Janówku stan. XI (tabela 12).

Tabela 12. Rogaszyn stan. 2–4, gm. Piątek. Zestawienie datowań C14 z Rogaszyna (1–5), Janówka stan. XI i Warszawy-Wilanowa „Powsina” (6–10, za: B. Kaczyński 2022, ryc. 42).

Lp.	Stanowisko	Obiekt	Rodz. próby	Data C14	Kalibracja	Datowanie (za: M. Trachsel 2004)
1	Rogaszyn	Grób 11	kości	2520±40	777-746BC(15,4%) 690-665BC(12,0%) 644-551BC(40,9%)	796-516BC(95,4%) HaD3/LtA1 HaD1-HaD3
2	Rogaszyn	Grób 4	kości	2450±35	747-689BC(21,9) 665-644BC(8,1) 563-463BC(33,3%) 437-421BC(5,0%)	756-680BC(25,2%) 671-607BC(16,1%) 596-411BC(54,2%) HaD3-LtA HaD3-LtA3/B1
3	Rogaszyn	Grób 1	kości	2420±30	541-411BC(68,3%)	748-688BC(13,9%) 666-642BC(5,9%) 567-402BC(75,6%) HaD3/LtB1
4	Rogaszyn	Grób 7	kości	2370±30	478-431BC(32,5%) 426-394BC(35,8%)	541-389BC(95,4%) LtA/LtB1 HaD3/LtB1
5	Rogaszyn	Grób 6	kości	2270±35	394-356BC(34,2%) 281-232BC(34,1%)	399-349BC(40,2%) 312-206BC(55,2%) LtB1-LtB2
6	Warszawa-Wilanów „Powsin”	Ob.10	kości	2400±30	515-496BC(10,6%) 491-405BC(57,7%)	733-697BC(6,1%) 664-650BC(3,0%) 546-397BC(86,4%) LtA (HaD3-LtB1)
7	Janówek	ob.20	kości	2360±30	466-436BC(21,4%) 422-391BC(46,9%)	540-527BC(2,3%) 521-386BC(93,1%) LtA/LtB1 (HaD3-LtB1)
8	Janówek	ob. 16	kości	2330±30	410-382BC(68,3%)	512-508BC(0,2%) 481-358BC(91,4%) 278-258BC(2,4%) 246-233Bc(1,4%) LtB1 (LtA-LtB1)
9	Janówek	ob.59b	kości	2195±30	356-279BC(43,4%) 256-248BC(3,3%) 233-197BC(20,1%) 183-180BC(1,5%)	381-161BC(95,4%) LtB1-LtB2 (LtB1-LtC2)
10	Janówek (z osady)	ob. 71	węgiel	2215±30	317-273BC(27,1%) 264-242BC(12,4%) 235-204BC(19,9%)	381-197BC(95,4%) LtB2 (LtB1-LtC1)

Daty zaprezentowane dla stanowiska Janówek XI są niewątpliwie młodsze od tych z Rogaszyna i pokazują pewną prawidłowość, popartą także inwentarzami ceramicznymi. Należy zwrócić uwagę na jedną datę dla grobu określonego mianem „quasi skrzynkowego” z Warszawy-Wilanowa „Powsina”, która jednoznacznie przynależy do fazy starszej z przełomu HaD i LtA1, a właściwie z LtA1, co nawiązuje do starszych dat z Rogaszyna. Niewątpliwie interesujące są daty C14 (pomijamy daty TL) pochodzące z osad Lubelszczyzny, m.in. z Hrubieszowa, wskazujące dopiero na przedział lat odpowiadających LtC1-LtC2, czy też z podkarpackiego Jarosławia przypadających na LtB2-LtC1 (B. Kaczyński 2022, ryc. 42). Wszystko to jednoznacznie wskazuje na obecność najstarszych materiałów pomorskich na północy Polski Środkowej i coraz młodszych na południu Polski.

Wydaje się, że nasze propozycje rozchodzenia się elementów pomorskich w Polsce Środkowej zaprezentowane w 2005 r. uzyskały nowe wsparcie (B. Muzolf, W. Lorkiewicz 2005). Wówczas przedstawiono mapę ze „szlakami” rozchodzenia się najstarszych elementów pomorskich na obszarze Polski Środkowej (ryc. 50). Należy zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt tego rozchodzenia się różnych elementów składowych zespołów pomorskich. Jakkolwiek na większości stanowisk odnajdziemy w pełni analogiczne formy podstawowe, to chcielibyśmy zwrócić uwagę na jedną formę naczyń. Są to nasze wazy typu W3/141/233 i W3/157/233 o brzuścach zbliżonych do dwustożkowatych i bardzo krótkich szyjkach z wylewem. Analogie do nich zidentyfikowano na cmentarzysku w Kręcieszkach, oddalonym od Rogaszyna o około 20 km, a położonym na północ od Bzury. Może to wskazywać na być może bliskie kontakty społeczności użytkujących owe cmentarzyska i bliskie sobie czasowo, aczkolwiek także wykazujące się różnicami. Do tego obrazu należy dodać niewątpliwie jeszcze kilka nowych cmentarzysk z tego obszaru, pochodzących z badań ostatnich lat, które jak dotąd nie ukazały się drukiem, ale wpisują się w tę zaprezentowaną propozycję.

Ryc. 49. Rogaszyn stan. 2–4, gm. Piątek. Plan cmentarzyska kultury pomorsko-kloszowej z datami AMS. Legenda: A – groby.

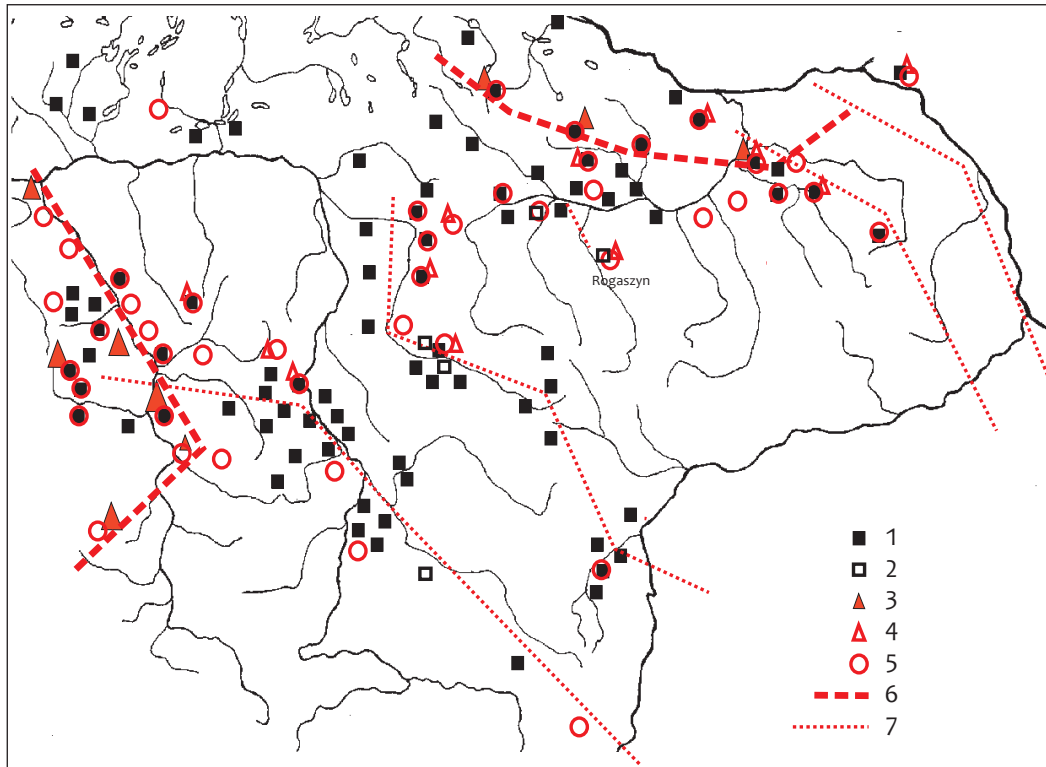
Fig. 49. Rogaszyn site 2–4, commune of Piątek. Map of the Pomeranian Cloche Grave culture cemetery with AMS dates. Legend: A – graves.

III.3.5.5. Podsumowanie

Odkrycie na stanowisku w Rogaszynie kompleksu osadniczego związanego ze schyłkowymi etapami trwania społeczności GŚPP oraz zespołu osady i cmentarzyska kultury pomorsko-kloszowej ma znaczenie wyjątkowe dla poznania mechanizmów prowadzących do przemian kulturowych zachodzących na tym terenie, na przełomie okresu halsztackiego i starszego okresu przedrzymskiego (LtA-LtB). Szczególnego znaczenia nabiera identyfikacja zespołu osada – cmentarzysko kultury pomorsko-kloszowej, co jest przykładem kolejnego takiego układu, który udaje się rozpoznać. Układ ten nawiązuje bezpośrednio do odkryć podobnego współwystępowania na stanowisku 11 w Grabku, gm. Szczerców (B. Muzolf 2002a) oraz na ostatnio opublikowanym stanowisku Janówek XI, gm. Wieliszew, pow. legionowski z Mazowsza (B. Kaczyński 2022).

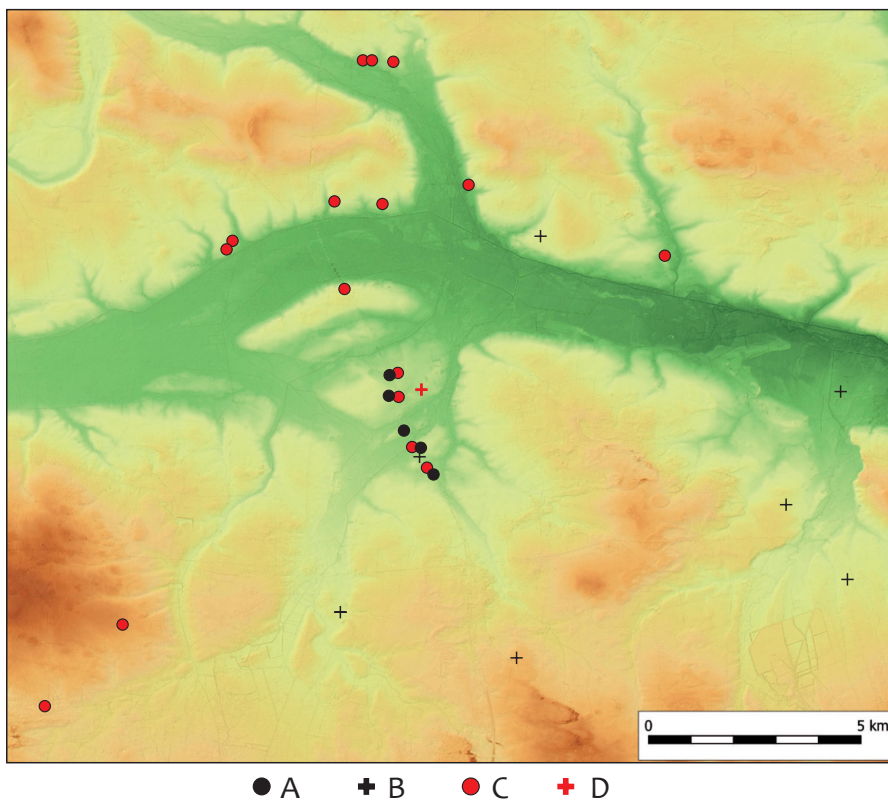
Niewątpliwie z rozrzutu dotychczas odkrytych grobów w Rogaszynie wynika, że mamy tutaj do czynienia z nekropolią rozległą, gdyż rozpiętość pomiędzy odkrytymi, skrajnie położonymi, grobami wynosi około 150 m. Niestety cmentarzysko jest w znacznym stopniu zniszczone i nie daje większych nadziei na jego dalsze rozpoznawanie.

Sytuację osadniczą schyłkowych faz GŚPP i kultury pomorsko-kloszowej w otoczeniu stanowiska Rogaszyn 2–4 możemy zaprezentować w oparciu o dane AZP i wyniki ostatnio przeprowadzonych badań związanych z autostradą A-1. Zwłaszcza w wyniku prowadzonych badań autostradowych odkryto na kilku pobliskich stanowiskach relikty dalszych osad ze schyłkowymi materiałami GŚPP, m.in. z Kolonii Orenice stan. 2–4 (W. Siciński, W. Stasiak 2004, s. 99–100) i Kolonii Orenice stan. 6 – Orenice stan. 9–10 (J. Maik 2004, s. 111–115). Również kolejne osady kultury pomorsko-kloszowej, z materiałami

Ryc. 50. Mapa z elementami pomorskimi na obszarze Polski Środkowej. Legenda: 1 – groby skrzynkowe; 2 – groby obwarowane; 3 – popielnice twarzowe; 4 – popielnice twarzopodobne; 5 – pokrywy czapkowate; 6 – zasięgi popielnic twarzowych; 7 – kierunki przenikania elementów pomorsko-kloszowych.

Fig. 50. Map of the Pomeranian elements in the area of central Poland. Legend: 1 – box graves; 2 – graves with a cairn; 3 – face urns; 4 – face-like urns; 5 – cap-like lids; 6 – range of the face urns; 7 – directions of the Pomeranian Cloche Grave culture influences.

Ryc. 51. Rogaszyn stan. 2–4, gm. Piątek. Osadnictwo GŚPP oraz kultury pomorsko-kloszowej z okresu HaD w okolicy Rogaszyna.

Legenda: A – osady GŚPP; B – cmentarzyska GŚPP; C – osady kultury pomorsko-kloszowej; D – cmentarzyska kultury pomorsko-kloszowej.

Fig. 51. Rogaszyn site 2–4, commune of Piątek. The settlement of Central Polish Group of the Urnfield culture and the Pomeranian Cloche Grave culture from the Hallstatt period phase D in the area of Rogaszyn. Legend: A – settlements of the Central Polish Group of the Urnfield culture; B – cemeteries of the Central Polish Group of the Urnfield culture; C – settlements of the Pomeranian Cloche Grave culture; D – cemeteries of the Pomeranian Cloche Grave culture.

nawiązującymi do kompleksu osada – cmentarzysko w Rogaszynie stan. 2–4, rozpoznano na powyższych stanowiskach oraz ślady osadnicze na stanowisku Janków 45–49 (J. Gąssowski, B. Jurkiewicz 2004, s. 130). Niewątpliwie obrzeża szerokiej doliny Bzury i jej dopływów ze względu na urozmaicony krajobraz oraz gleby były atrakcyjnym terenem dla osadnictwa społeczności GŚPP i kultury pomorsko-kloszowej.

III.4. OSADA Z MŁODSZEGO OKRESU PRZEDRZYMSKIEGO

Najliczniejsze materiały ruchome w postaci 21 170 fragmentów, jak i obiekty osadnicze, przynależą do osady z młodszego okresu przedrzymskiego kultury przeworskiej (ryc. 52). Skupiają się one głównie w północnej części stanowiska (i wykopu badawczego), ciągnąc się pasem z NW na SE, w przybliżeniu równoległe do naturalnego obniżenia terenowego, będącego zapewne śladem wyschniętego obecnie cieku wodnego lub też cieku okresowego. Mniejsze ich nagromadzenie obserwujemy w innych partiach wykopu oraz w jego części południowej (ryc. 1).

III.4.1. ANALIZA MATERIAŁÓW ZABYTKOWYCH

Formy naczyniowe

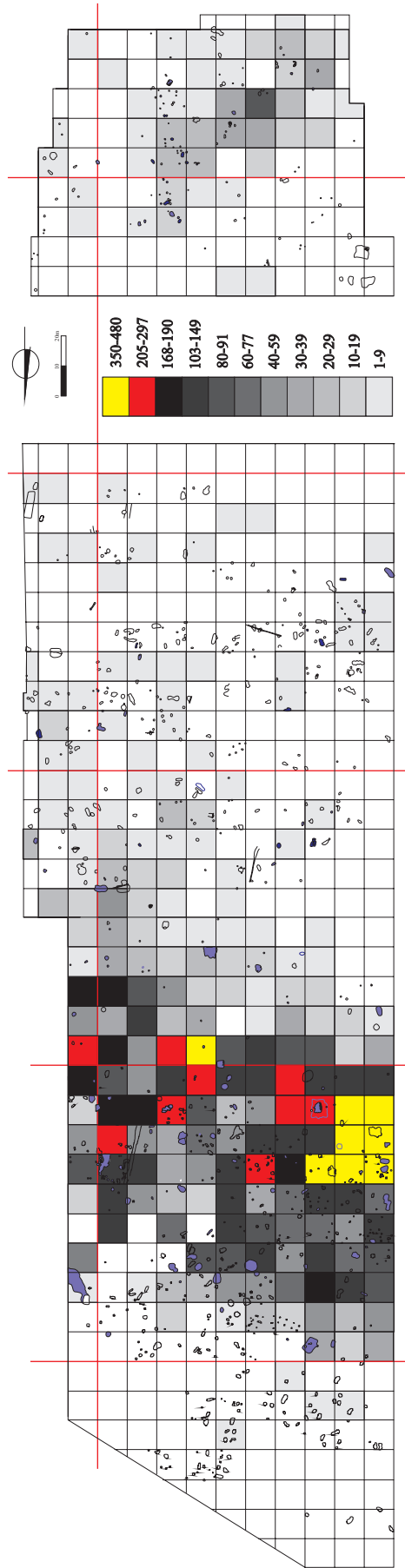
W naszej analizie wykorzystano w pewnym stopniu klasyfikacje zaproponowane przez H. Machajewskiego i R. Pietrzaka (2004). Podstawowy zakres tego systemu został zastosowany także do opracowania materiałów z osady o zbliżonej chronologii do rogaszyńskiej, z pobliskiego stanowiska w Łękach Górnych stan. 1, gm. Krzyżanów (B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008). Uzupełnieniem do materiałów z Łęk Górnych jest także kolejne stanowisko o analogicznej chronologii z pobliskiego Rogaszynowi Witowa stan. 14–15 (L. Tyszler, A. Nierychlewska 2018). W tej ostatniej pracy zastosowano autorski system klasyfikacji naczyń.

Wróćmy w takiej sytuacji do klasyfikacji z pracy B. Jurkiewicz, H. Machajewskiego (2008), która bardziej odpowiada naszym oczekiwaniom. Należy tutaj przypomnieć według jakich kryteriów dokonano podziału naczyń w tej klasyfikacji. W pierwszym rzędzie zastosowano podział „według kryteriów szerokościowo-wysokościowych, wydzielając 7 grup (grupy od A do G, tabl. 1). W ich obrębie wydzielono typy (kryterium kształtu brzuśca), podtypy (kształt wylewu) i odmiany (sposób uformowania brzegu naczynia) [...]” (ryc. 53; B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, s. 62). Należy zauważyć, że grupy naczyń (czyli poniekąd morfogrupy w naszym rozumieniu – B.M.) wydzielone w 2004 r. od A do J (H. Machajewski, R. Pietrzak 2004, s. 89–94), różnią się znacząco od grup A-G wydzielonych w 2008 r. (B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, s. 62–69).

Zasadnicza różnica pomiędzy klasyfikacjami Machajewski-Pietrzak/2004, a Jurkiewicz-Machajewski/2008, polega na wyróżnieniu w kryterium „kształt brzuśca” dodatkowych dwóch typów VIII i IX, które wraz z wcześniej wydzielonym typem VII, zostały uznane za „charakterystyczne dla młodszego okresu przedrzymskiego [...]”, w przeciwieństwie do typów I-VI, będących charakterystycznymi „dla naczyń ze schyłku starszego i początków młodszego okresu przedrzymskiego [...]” (ryc. 53; B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, s. 69, tabl. I).

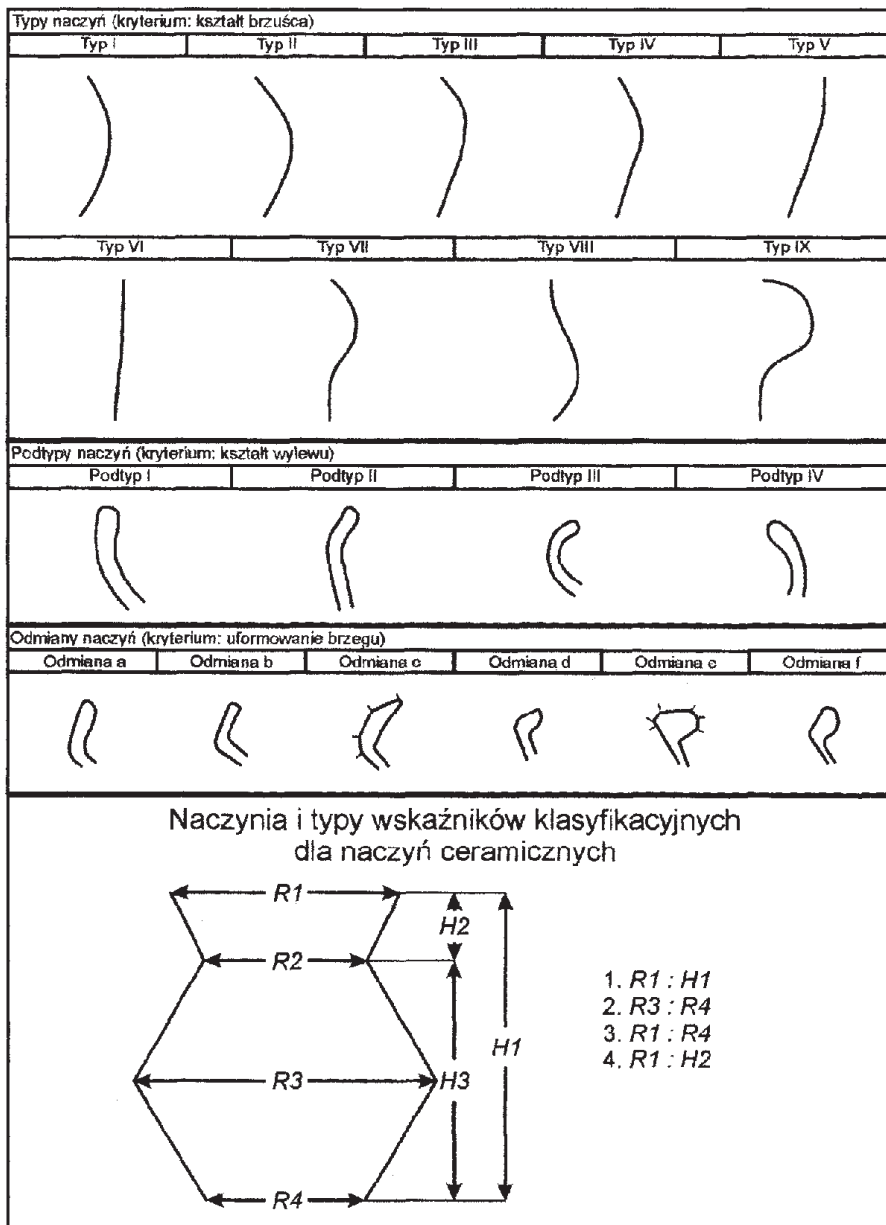
Jednak ze względu na znaczne rozbieżności, w naszym rozumieniu, zasad wydzielania typów itd., m.in. w pojmowaniu tektoniki naczyń, uznaliśmy, że zastosujemy w poniższym omówieniu materiałów z Rogaszyna klasyfikację zaprezentowaną w rozdziale dotyczącym m.in. okresu pól popielnicowych (ryc. 17), z odnośnikami do klasyfikacji według Jurkiewicz-Machajewski/2008 (tabela 13).

W klasyfikacji proponowanej przez nas, w ustalonej obligatoryjnie morfogrupie naczyń (ryc. 17), wyróżniamy typ, w oparciu o formy elementów składowych jego tektoniki, a następnie odmiany, gdzie uwzględniamy trzy cechy morfologii, w trzech pozycjach oznaczonych kodowo, tj.: miejsce usytuowania maksymalnego wyęcia brzuśca w wysokości naczynia (w: $\frac{1}{3}$ – 1, $\frac{1}{2}$ – 2, $\frac{2}{3}$ – 3), średnicę wylewu w stosunku do średnicy brzuśca (odpowiednio: większa – 1, równa – 2 i mniejsza – 3) oraz proporcje elementów składowych górnej części naczynia (w: $\frac{1}{3}$ jego wysokości – 1, $\frac{1}{2}$ – 2 i około $\frac{2}{3}$ lub powyżej – 3).

Ryc. 52. Rogaszyn, stan. 2-4, gm. Piątek. Planigrafia materiałów pozyskanych z warstwy kulturowej i rozmieszczenie obiektów z młodszego okresu przedrzymskiego.

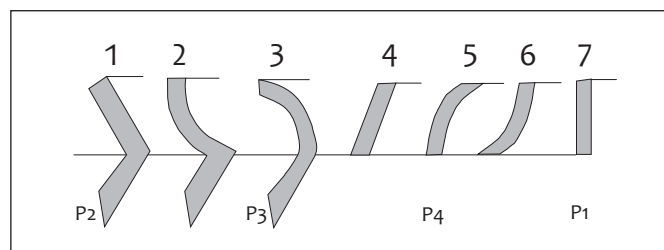
Fig. 52. Rogaszyn, site 2-4, commune of Piątek. Spatial distribution of artefacts found in the cultural layer and the location of features (purple in colour) dated to the younger Pre-Roman Iron Age.

Ryc. 53. Klasyfikacja sposobu modelowania elementów składowych naczyń (za: B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, tabl. I).
 Fig. 53. Classification of the way subparts of vessels were modelled (after: B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, table I).

Tabela 13. Korelacje formy elementu wyjściowego dolnej części naczynia z jego górną częścią, określające formę maksymalnego wyścięcia brzośca (formę brzośca).

Typ elementu podstawy naczynia	Kodowe oznaczenie elementów składowych górnej części naczynia								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	X	12	13	14-typ IV	15	16	17 - typ V?	18	19
2	21	X	23	24	25- typ I-II-III	26 - typ VIII	27- typ V	28	29
3	31	32	X	34	35 - typ VII	36	37	38	39
4	41	42	43	X	45	46	47	48	49
5	51	52	53	54	X	56	57	58	59
6	61	62	63	64	65	X	67	68	69
7	71	72	73	74	75	76	X	78	79
8	81	82	83	84	85	86	87	X	89
9	91	92	93	94	95	96	97	98	X

Ryc. 54. Klasyfikacja modelowych form wylewów wg B. Muzolf (1–7) oraz oznaczenia: P1, P2, P3 i P4 – podtypy naczyń wg Machajewski-Pietrzak/2004 i Jurkiewicz-Machajewski/2008 (opr. B. Muzolf).

Fig. 54. Classification of the model forms of mouths by B. Muzolf (1–7) with their markings: P1, P2, P3 i P4 – subtypes of vessels by Machajewski-Pietrzak/2004 and Jurkiewicz-Machajewski/2008 (researched by B. Muzolf).

W przypadku schematu Jurkiewicz-Machajewski/2008 typ naczynia jest określany w oparciu o kształt brzuśca w ramach dziewięciu typów – I–IX (ryc. 53). Nasza typologizacja daje możliwość znacznego ich rozszerzenia, właśnie ze względu na wykorzystanie korelacji form elementów składowych tektoniki naczynia, co daje aż 72 możliwości kształtowania formy brzuśca (tabela 13). Dodatkowo, uwzględniając sposób modelowania przejścia maksymalnego wydęcia brzuśca, gdzie dochodzi do zetknięcia się elementów jego dolnej i górnej części, jako łagodne (obłe) – a lub też ostre – b (dwustożkowate), daje to podwojenie tej liczby aż do 144 możliwości (z dodatkowym oznaczeniem „b”, sytuowanym za określeniem danej morfogrupy naczyń). W tych korelacjach niewątpliwie istnieją formy, których realnie w odkrywanych materiałach nie spotykamy, ale dają szersze możliwości zastosowania, odnoszące się do każdego opracowywanego okresu chronologiczno-kulturowego.

W poniższej korelacji spróbowano wyznaczyć odpowiedniki w ramach klasyfikacji Jurkiewicz-Machajewski/2008, jednak ze względu na brak możliwości określenia form wyjściowych, elementów podstawowych (od poziomu dna naczynia), nasze porównania do takiej klasyfikacji mogą być jedynie domyślne i dlatego ich nie wprowadzamy (pozycje pogrubione). Przykładem może być korelacja 35, odpowiadająca w przybliżeniu typowi VII według Jurkiewicz-Machajewski/2008 itd., co prezentujemy poniżej w formie kodowej.

Z kolei podstawą wyróżnienia podtypu naczyń według Jurkiewicz-Machajewski/2008 jest „kształt wylewu” w czterech odmianach: P1 – pionowy, P2 – wygięty skośnie na zewnątrz, P3 – wygięty łukowato na zewnątrz, P4 – wygięty łukowato do wewnątrz (ryc. 54; H. Machajewski, R. Pietrzak 2004, s. 87, tabl. 1; B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, tabl. I). W przypadku zastosowania naszego kodu, formie wylewu odpowiada ostatnia cyfra zawarta w określeniu typu naczynia, co prezentujemy poniżej w porównaniu z klasyfikacją według Jurkiewicz-Machajewski/2008, wykorzystującą jedynie cztery odmiany form wylewów: P1, P2, P3 i P4, przy siedmiu możliwych w naszej propozycji (ryc. 54).

Specyfika wylewów naczyń wymaga także klasyfikacji samych form ich krawędzi. W klasyfikacji Machajewski-Pietrzak/2004 i Jurkiewicz-Machajewski/2008 wydzielono 6 podstawowych ich typów (H. Machajewski, R. Pietrzak 2004, s. 87, tabl. 1; B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, tabl. I) i ją też, po pewnych modyfikacjach, wykorzystamy w prezentowanej analizie, ale w ograniczonym zakresie, o czym jeszcze poniżej.

Technologia naczyń

W licznych i bogatym materiale ceramicznym z omawianego poziomu chronologiczno-kulturowego spotykamy zasadniczo dwie grupy naczyń o odmiennie potraktowanych powierzchniach. Pierwsza z nich, najliczniejsza, obejmuje naczynia o powierzchniach równych, wygładzanych, ale ze zróżnicowaną fakturą powierzchni. W pierwszej odmianie faktury (F1) jest ona wręcz zagładzana po wyświecanie, natomiast w drugiej (F2) powierzchnie są dość szorstkie, co jest spowodowane rodzajem domieszki schudzającej wykorzystanej do ich produkcji. Jest to zazwyczaj duża ilość piasku oraz także drobnego i średniego tłucznia w recepturze D423, ale przede wszystkim piasku – D4. Jest to cecha charakterystycz-

na omawianych materiałach. Barwy takich naczyń są bardzo zróżnicowane, od odcieni brunatnych po ciemnobrunatne (B1) i szare lub szaro-czarne (B2). W tej technologii wykonywano naczynia wszystkich form, od małych po duże. Trzeba zwrócić uwagę, że szczególnie dokładnej obróbce (wygładzaniu po wyświecanie – faktura F1) poddawano same krawędzie i partie przykrawędne naczyń.

W grupie II mieszczą się naczynia o powierzchniach chropowatych (faktura F3). Jednak, co istotne, chropowacenie nie obejmuje całej powierzchni naczynia i jest wykonywane w co najmniej dwójaki sposób. W odmianie pierwszej (F3a) chropowacenie powstaje przez obrzucanie gliną z grubą i średnią domieszką schudzającą w postaci tłuczni kamiennego (D12), którą następnie zagładzano, co powodowało powstawanie nierównego, często chropowacenia miejscowego. Występowało ono na fragmentach pochodzących z dużych i grubościennych naczyń, zapewne garnków o przeznaczeniu zasobowym. Natomiast odmiana druga chropowacenia (F3b) generalnie charakteryzuje się chropowaceniem wykonywanym z obrzutką o drobnoziarnistej domieszce tłuczni kamiennego (D32), też często zagładzaną, na miękko. Tak wykonywane chropowacenie było stosowane głównie przy tzw. garnkach, jak i wazach, a jego zasięg obejmował najczęściej około $\frac{2}{3}$ wysokości naczynia. Powyżej chropowacenia powierzchnia była starannie wygładzana, często aż po wyświecanie w odmianie F1.

Formy naczyń

Przejdźmy teraz do analizy morfogrów naczyń. W tym celu wykonano ich typologizację z uwzględnieniem formy brzuśca oraz ukształtowania wylewu wraz z jego krawędzią. Trzeba jednoznacznie stwierdzić, że po analizie materiałów ceramicznych, najliczniej identyfikowano krawędzie wylewów, które przypisano do garnków. Prezentacja zawiera prawdopodobne formy naczyń, po ich rekonstrukcji z fragmentów, które zostały uzupełnione zestawem form krawędzi zidentyfikowanych w materiale, a zaliczonych do danej morfogrupy naczyń (ryc. 55).

Morfogrupa waz (W)

Do waz zaliczyliśmy tylko nieliczne fragmenty, głównie w oparciu o jednoznacznie wydzieloną szyjkę, które są na stanowisku znaleziskami jednostkowymi, wśród nich wyróżniono:

W3/141/333 (ryc. 55: 1; 76: 1). Jedną z ciekawszych, ale jednostkowych form jest naczynie wydobyte z obiektu 541. Charakteryzuje się ono dwustożkowatym brzuścem, z kolankowatymi uszkami i czernioną powierzchnią, ozdobioną delikatną wstęgą z nakłuciami. Dość jednoznacznie nawiązuje ono do typu II/2 według T. Liany z datowaniem w ramach faz B1/2 okresu wczesnorzymskiego (T. Liana 1970, s. 439, tabl. II). Jednak w przypadku naszego egzemplarza takie datowanie wydaje się zbyt późne i należy je przesunąć do fazy schyłkowej A3, m.in. z powodu facetowania krawędzi, jak również i materiałów towarzyszących, gdyż z obiektu 540, zlokalizowanego obok, pozyskano fragmenty garnka typu I/1 według T. Liany z tzw. *quasi* szyjką (ryc. 75: 2). Jednocześnie, jak się wydaje, może to być znalezisko wyznaczające najmłodszy horyzont osadnictwa związanego już z okresem wczesnorzymskim.

W3/256/232(?) (ryc. 55: 2; 66: 5; 70: 3). Zidentyfikowano tylko dwa fragmenty szyjek z krawędziami wylewów. Uznajemy, że przynależą one do dużych, baniastych form wazowatych. Tylko jeden z nich został pozyskany z obiektu 840 w arze C78 (ryc. 70: 3), a towarzyszyły mu misy i garnki o krawędziach facetowanych, co pozwala ten egzemplarz datować w ramach fazy A3 (ryc. 69; 70).

Morfogrupa garnków (G)

Wśród form zaliczonych do garnków wydzielono kilka podstawowych ich typów, które w sposób znaczący różnią się właśnie formą krawędzi wylewów. Najprostsze są garnki dwuelementowe, które jak się wydaje, przeważają w zbiorze z Rogaszyna. Wśród nich wyróżniono następujące typy z odmianami:

G2/25/23 (ryc. 55: 3; 67: 2; 78: 2) i **G2/25/33** (ryc. 55: 3; 69: 2). Można je omówić wspólnie, gdyż są to formy bardzo sobie bliskie, z brzuścem baniastym i wylewem zachylonym do wnętrza naczynia, różniące się w odmianach m.in. miejscem usytuowania maksymalnego wyęcia brzuśca w $\frac{1}{2}$ (odm. 22) lub w $\frac{2}{3}$ i powyżej (odm. 33). Odnosi się wrażenie, że zdecydowana większość tych form należy do odmiany 33 z wysoko usytuowanym maksimum wyęcia brzuśca. Brzuśce tych form są

chropowaczone obrzutką, często zagładzaną, odmiany F2, sięgającą zazwyczaj nieco powyżej maksimum wydęcia brzuśca, natomiast tzw. barki naczynia po wylew są wygładzane w odmianie F1. Niewątpliwie różnią się one także formami samych krawędzi wylewów. Możemy wydzielić szereg ich odmian od niepogrubianych, zaokrąglonych lub też ściętych (ryc. 55: 3a), poprzez pogrubiane obustronnie (ryc. 55: 3b), pogrubiane zewnętrznie i płasko ścięte, także facetowane (ryc. 55: 3c), pogrubiane dwustronnie i płasko ścięte (ryc. 55: 3d). Ten typ naczyń należałoby sytuować wśród naczyń grupy D według Machajewski-Pietrzak/2004, gdzie są określone jako formy jednoelementowe i stosunkowo rzadko notowane w kręgu jastorfskim (H. Machajewski, R. Pietrzak 2004, s. 91, tabl. VI: 2), ale już w pracy z 2008 r. grupa D to kubki, co w ogóle nie przystaje do powyższych form (B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, s. 69).

Wśród form trójelementowych garnków wyróżniono:

G3/251/333 (ryc. 55: 4; 70: 7; 74: 4). Formy o wysoko usytuowanym maksymalnym wydęciu brzuśca i zapewne niewielkim dnem, jak można sądzić po zachowanym egzemplarzu z obiektu 475/C86 (ryc. 74: 4). Wśród naczyń zaliczonych do tego typu wyróżnia się fragment o wymodelowanej w grubości ściance górnej części brzuśca tzw. *quasi* szyjki (ryc. 55: 4, odm. krawędzi 11). Takie modelowanie obserwujemy także przy garnku typu G3/257/332 (poniżej).

G3/253/333 (ryc. 55: 5; 71: 6). Ten typ naczyń można nazwać garnkami esowatymi, charakteryzującymi się łukowato wygiętym wylewem o różnorodnie uformowanej krawędzi od zaokrąglonej do pogrubionej zewnętrznie i często facetowanej.

G3/254a1/333(?) (ryc. 55: 6; 65: 1; 72: 2). Stwierdzono także garnki z wyoblonym brzuścem typu G3/254(a)a3/333, zaopatrzone w dwa ucha usytuowane na barkach brzuśca, np. z obiektów 209 i 465 (ryc. 65: 1; 72: 2).

G3/256/333(?) (ryc. 55: 7; 66: 3). Jednostkowa forma z krótkim wylewem zaopatrzonym w krawędź zewnętrznie pogrubioną i facetowaną. Brzusiec niewątpliwie silnie wydęty z maksimum jego wydęcia około $\frac{2}{3}$ wysokości naczynia. Takie formy możemy zaliczyć do typu I/1 według T. Liany, które, zgodnie z ustaleniami autorki, funkcjonowały po fazę B1 okresu wczesnorzymskiego (T. Liana 1970, s. 438, tabl. I: 1). Dobrą analogią jest naczynie z cmentarzyska w Wesółkach (grób 33), datowane na fazę A3 (T. Dąbrowska 1988, tabl. V: 74). W materiałach z Łęk Górnych tak profilowanych naczyń nie stwierdzono (B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008).

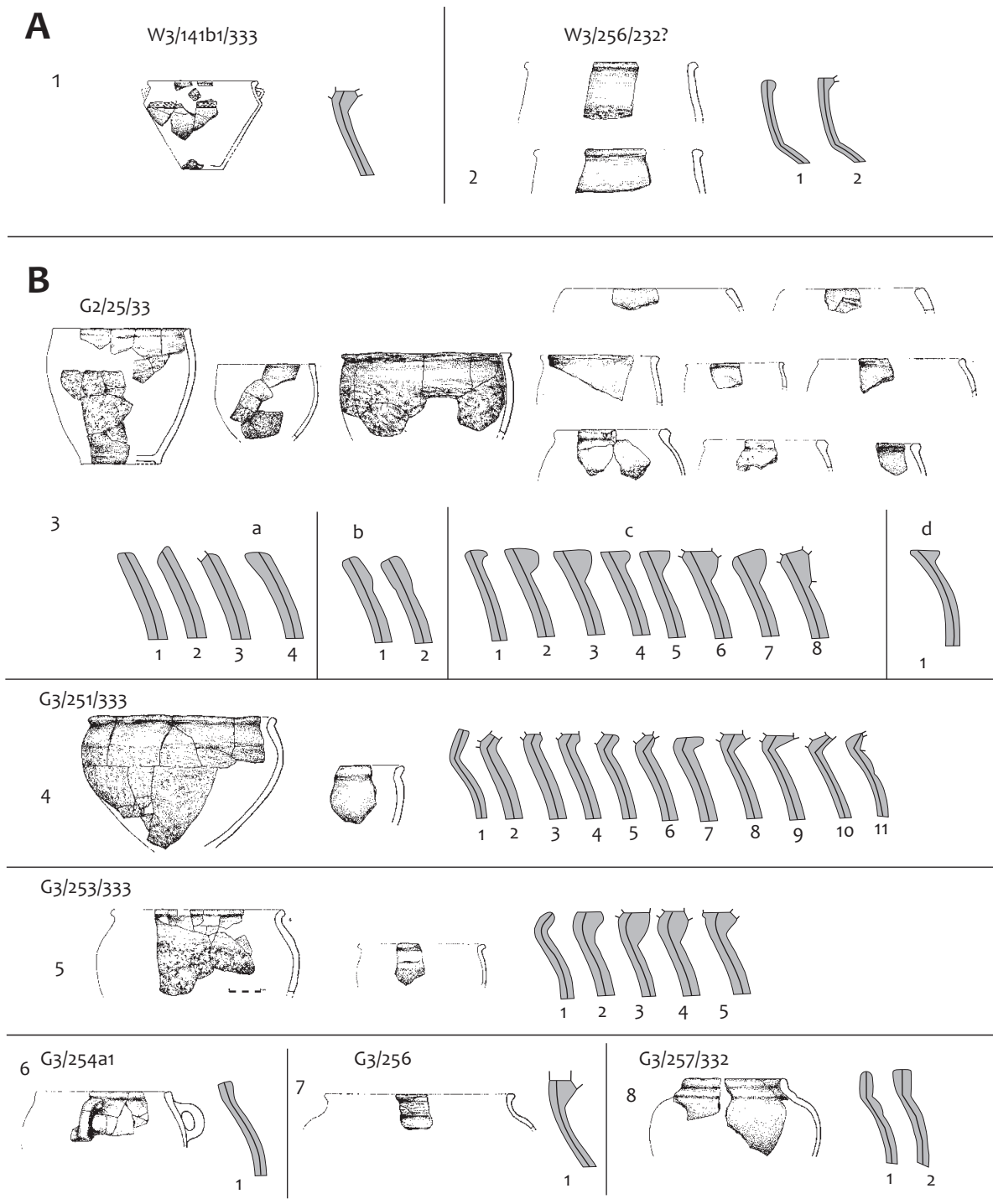
G3/257/333(?) (ryc. 55: 8). Odnotowano także fragmenty naczyń o specyficznym formowanej górnej partii naczynia z tzw. *quasi* szyjką z obiektu 540 i pionowo ustawionym wylewem o krawędzi zaokrąglonej lub pogrubionej (ryc. 75: 2).

Większość powyższych form garnkowych ma brzuśce w różny sposób chropowaczone, zazwyczaj od dna do poziomu poniżej maksymalnego wydęcia brzuśca. Jest to chropowaczenie dość miękkie, w miarę delikatne (F2), ale spotyka się także przykłady dość grubego obrzucenia powierzchni i jej zatarcie (F1).

Morfogrupa mis (M)

Misy w zbiorze z Rogaszyna stanowią liczną grupę o zróżnicowanych formach, w których zdecydowanie przeważają misy o brzuścach półkulistych.

M1/1b1x2 (ryc. 56: 1). Odosobnionym przykładem jest duża, stożkowata misa o pogrubionej wewnętrznie i skośnie ściętej do środka krawędzi typu M1/1, zaopatrzona w dwa duże, wałeczkowate ucha (b1x2) dolepione do brzuśca znacznie poniżej krawędzi, którą wydobyto z dużego obiektu 209 wchodzącego w skład budynku naziemnego (ryc. 72: 1). Poza misą zarejestrowano inne naczynie oraz fragment żelaznego półkoska lub sierpa (ryc. 73: 1). Jako że tego typu misy są formą bardzo charakterystyczną poświęćmy jej nieco więcej uwagi. Jest niewiele analogii do takich mis, a najbliższe pochodzą z grobów 4 i 15 z cmentarzyska Warszawa-Wilanów, datowanych zapinkami typu K (J. Marciniak 1957, tabl. V: 11; XV: 7). Następne analogiczne egzemplarze zarejestrowano w grobach 45, 75 i 88 na cmentarzysku w Błoniu, w tym ostatnim grobie z zapinką typu K/M (R. Jamka 1972, s. 172, ryc. 12 b). Oba typy zapinek są wyznacznikami fazy A2 i A2/A3 (T. Dąbrowska 1988, s. 29). Niedawno, na marginesie znaleziska podobnych mis na cmentarzysku w Suchodole, pow. sochaczewski, zebrał takie formy A. Maciałowicz uznając, że tego typu odkry-

Ryc. 55. Rogaszyn stan. 2–4, gm. Piątek. Typologia waz (A) i garnków (B) z osady kultury przeworskiej.

Fig. 55. Rogaszyn site 2–4, commune of Piątek. Typology of vases (A) and pots (B) from the Przeworsk culture settlement.

cia są śladem kontaktów wzdłuż tzw. szlaku bastarneńskiego (A. Maciałowicz 2004, s. 43–44). Co istotne, nasz egzemplarz najbardziej odpowiada formom tzw. „czas dackich” z obszaru grupy tynieckiej (A. Maciałowicz 2004, ryc. 9). Autor w podsumowaniu stwierdza jednoznacznie, że „dla znakomitej większości mis z „wiszącymi uchami” można wskazać analogie wyłącznie wśród materiałów „jastorfskich”, ale również możemy dopatrywać się oddziaływań z kierunku dackiego,

stał nawiązania w formie niektórych do tzw. „czasz dackich” (A. Maciałowicz 2004, s. 51). Rozprzestrzenienie tego typu mis na obszarze Polski prezentujemy poniżej, tworzą one wyraźny łuk pomiędzy Wielkopolską a doliną Wisły (ryc. 57).

Ogólnie datowanie omawianych znalezisk obejmuje najpóźniej fazy A2 i A3. Tego typu misy znajdują również odpowiedniki z młodszego okresu przedrzymskiego z Jutlandii, jak i z Polski, wymienione w pracy A. Maciałowicza (2004, ryc. 5; 6). W klasyfikacji Jurkiewicz-Machajewski/2008 dla stanowiska Łęki Górne mamy informację, jakoby z takiej misy pochodził fragment opisany jako typ A.I.4.a, w formie o brzuścu zaokrąglonym i brzegiem wylewu łukowato zagiętym do wnętrza oraz krawędzi zaokrąglonej (B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, s. 62, tabl. 50: 6). Jednak prezentowany rysunek nie potwierdza tych stwierdzeń.

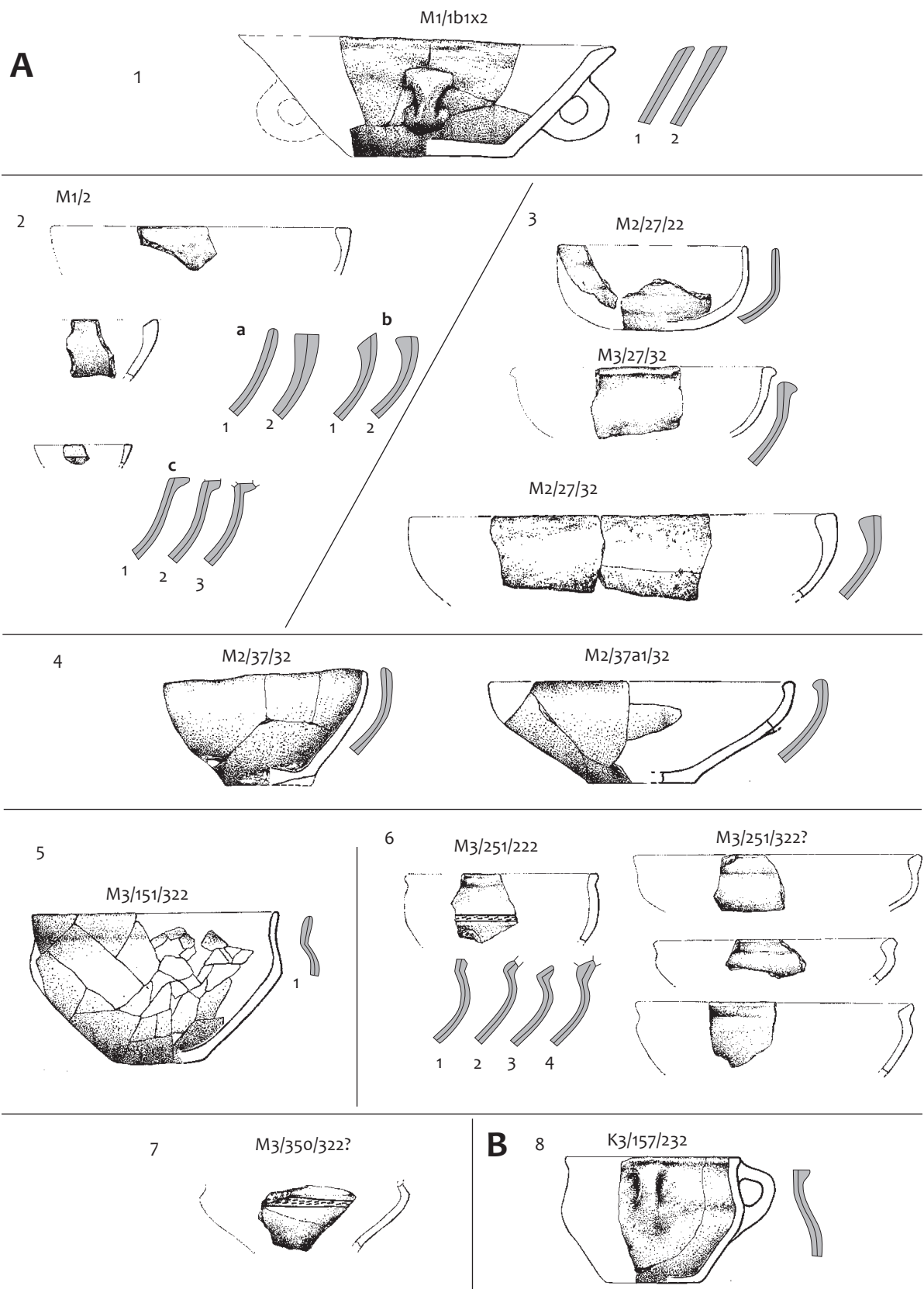
M1/2 (ryc. 56: 2; 68: 3). Jest to grupa mis o brzuścach półkulistych zwieńczonych różnie formowanymi krawędziami wylewów. W klasyfikacji Jurkiewicz-Machajewski/2008 zostały one włączone do typu A.I, gdzie znalazły się także z formami całkowicie odmiennymi ze względu na formę wylewu, m.in. jako podtyp 4, o wylewie zagiętym do wewnątrz (B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, s. 62, tabl. 65: 1–2). Tym niemniej są one tam licznie reprezentowane w typie naszych mis M1/2 z wieloma odpowiednikami (B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, tabl. 2: 2, 8; 4: 5; 7: 13; 11: 3, 7; [...]; 62: 6; 63: 2; 65: 1, 2, 3). Autorzy opracowania stanowiska w Łękach Górnych wskazują, że tego typu misy, zwłaszcza o facetowanych krawędziach, występują już u schyłku starszego okresu przedrzymskiego w kręgu jastorfskim (B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, s. 66). Takie misy wystąpiły m.in. na cmentarzysku w Kołaczu w grobie 78, gdzie są datowane na fazy A3/B1 (T. Dąbrowska 2002, s. 232, tabl. XIX: 4).

M2/27/22 – 32 (ryc. 56: 3). Kilka form reprezentuje misy o czaszy półkulistej i pionowo ustawionym wylewie ze zróżnicowanym modelowaniem jego krawędzi. Niewielką formą o słabo wydzielonym dnie jest naczynie odkryte w warstwie ara C99 (ryc. 71: 7). Natomiast z obiektu 209 wydobyto miskę o krawędzi poszerzonej od wewnątrz i „płasko” zakończoną od góry (ryc. 73: 2). Z obiektu 852 pozyskano formę o krawędzi pogrubionej zewnętrznie i zaokrąglonej (ryc. 77: 2). W Łękach Górnych według typologii Jurkiewicz-Machajewski/2008 jest to typ I i podtyp 1 w odm. „a” krawędzi wylewu niepogrubionej i zaokrąglonej (B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, s. 62, tabl. 62: 6; 65: 1).

M2/37/32 (ryc. 56: 4; 66: 2; 67: 3). Są to w naszym przypadku formy pojedyncze, charakteryzujące się lekkim podcięciem dolnej partii brzuśca, co powoduje także podkreślenie dna, i z pionowo ustawionym krótkim wylewem. Jedną z tych mis wyróżnia się obecnością taśmowatego ucha (M2/37a1/32). Ich odpowiednikami, co do sposobu modelowania dolnej części brzuśca, są misy ze stanowiska Łęki Górne, zaliczone do grupy „A – mis”, tamtejszego typu VII, w podtypie 4 w trzech odmianach „a”, „b” i „e” (B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, tabl. 18: 2; 26: 6; 55: 6), lecz są to formy o odmiennie ustawionym wylewie, bo o wylewie jakby zachylnym do wnętrza, tak jest w odm. „a” (B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, tabl. 26: 6). Natomiast w odm. „b” jest to wylew rozchylny na zewnątrz w klasycznej misie półkulistej, podobnie jest w odm. „c” z facetowaną krawędzią (B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, tabl. 18: 2; 55: 6). Pomimo tych różnic przywołujemy je w tym miejscu ze względu na charakterystyczne podcięcie dolnej partii brzuśca. Według autorów ten typ mis, właśnie z tym podcięciem brzuśca, należy łączyć z nurtem stylistycznym charakteryzującym młodsze fazy młodszego okresu przedrzymskiego, fazę A2, który jest notowany tak w inwentarzach jastorfskich, jak i przeworskich (B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, s. 63, 66).

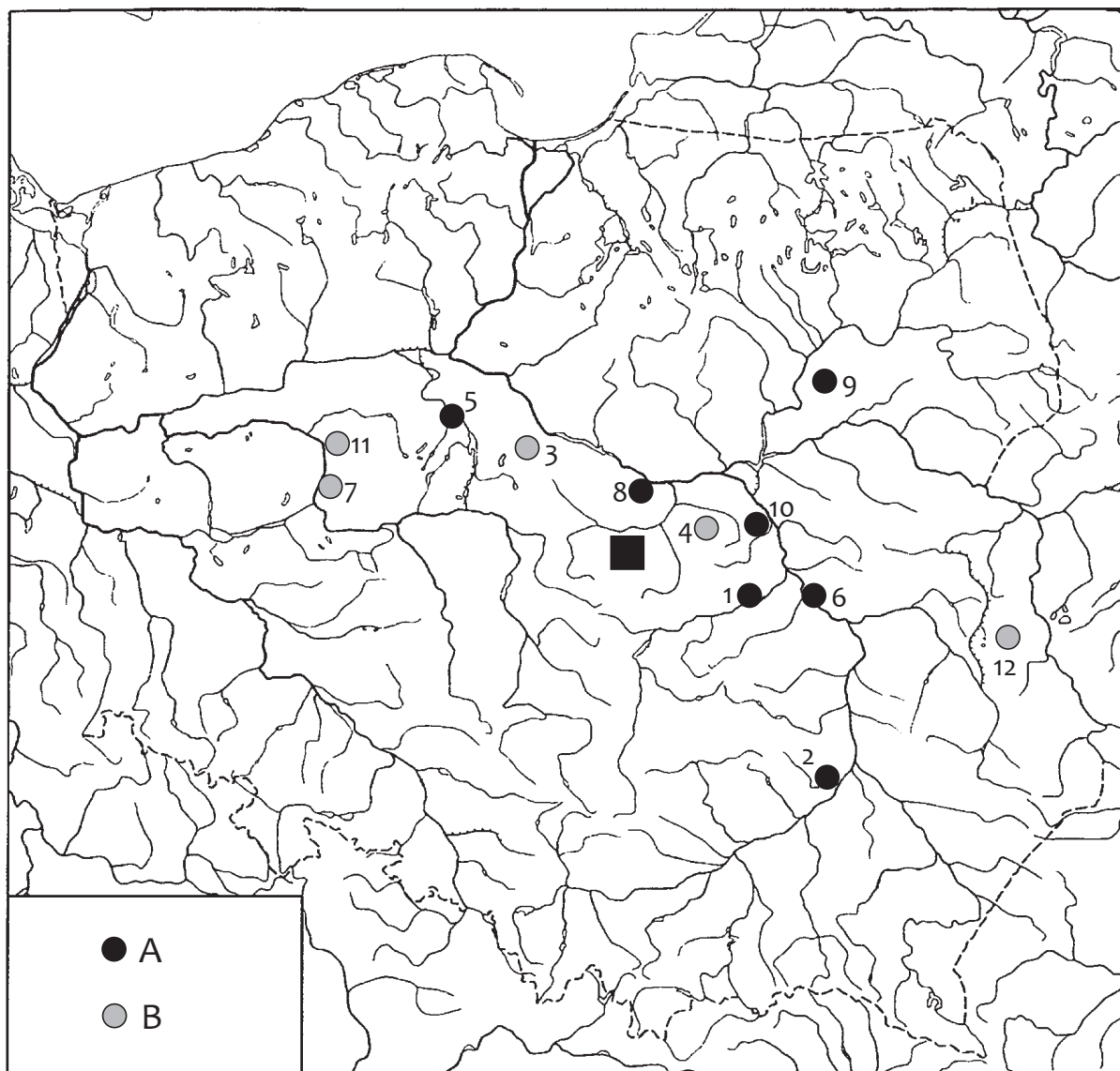
M3/151/322 (ryc. 56: 5). Z obiektu 220 pozyskano prawie całkowicie zachowaną misę, którą możemy w pełni określić naszym kodem (ryc. 65: 5). Nie można wykluczyć, że należy ją rozpatrywać w nawiązaniu do typu IV/1 według T. Liany z datowaniem w ramach PL-B1 (T. Liana 1970, s. 439, tabl. II: 7).

M3/251/22 – 322 (ryc. 56: 6; 68: 4; 69: 3; 70: 4; 78: 4). Inny typ mis tworzą formy z wyraźnie zaznaczonym wyoblonym, niewielkim brzuścem i wyodrębnionym, ustawionym skośnie wylewem. Wylewy są w tym wypadku zaopatrzone w krawędzie zewnętrznie pogrubione i często facetowane. Z obiektu 840 pochodzi fragment czernionej miski o facetowanej krawędzi, zdobionej wstęgą wypełnianą nakłuciami (ryc. 70: 4). Analogicznie modelowaną misę znajdujemy w grobie 2 na cmen-

Ryc. 56. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Typologia mis (A) i kubków (B) z osady kultury przeworskiej.

Fig. 56. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Typology of vases (A) and mugs (B) from the Przeworsk culture settlement.

Ryc. 57. Rozprzestrzenienie w obszarze Polski mis z tzw. „wiszącymi uchami” (za: A. Maciałowicz 2004, ryc. 7), z uzupełnieniem o stanowisko w Rogaszynie – punkt w kształcie kwadratu. Legenda: A – stanowiska kultury przeworskiej; B – stanowiska o charakterze kręgu jastorfskiego.

Fig. 57. Distribution of bowls with the so-called “hanging handles” across the area of Poland (after: A. Maciałowicz 2004, Fig. 7), with the addition of the Rogaszyn site – black square. Legend: A – sites of Przeworsk culture; B – archeological sites of the Jastorf circle.

tarzysku kloszowo-przeworskim w Suchodole stan. 1 (H. Różańska 1970, ryc. 5f), jak również na cmentarzysku w Kołaczcu, w grobie 3 wraz z zapinką typu M, datowaną na fazę A3 (T. Dąbrowska 2002, s. 222, tabl. II: 3–5).

M3/350/322(?) (ryc. 56: 7). Z warstwy kulturowej w arze C70 (ryc. 68: 2) pozyskano fragment czernionego naczynia, które zaliczono do niewielkiej misy. Odkryta forma charakteryzuje się podcięciem dolnej części brzuśca, co obserwowaliśmy już w typie M2/37 (omówiony powyżej), oraz zdobnictwem w postaci poziomej wstęgi z nakłuciami, co znajduje odpowiednik w misie z typu M3/251 (ryc. 70: 4). Na stanowisku Łęki Górne takiej formy nie znajdujemy, lecz występują jej pokrewne z brzuścem wyoblonym, według naszej nomenklatury przynależne do typu M3/251/322, a w typologii Jurkiewicz-Machajewski/2008 zaliczono je do mis typu III o brzuścu jajowatym, podtypu 2 z szeregiem odmian (B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, s. 62–63). Niestety i w tym przypadku w tej klasyfikacji następuje daleko idące pomieszanie typów, aczkolwiek odpowiedniki typu M3/251/322 są tam obecne (B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, tabl. 4: 1; 23: 2; 36: 4–5).

itd.). Powyższą formę należy zaliczyć do etapu młodszej fazy osadnictwa w Rogaszynie z przełomu faz A3/B1.

Kubki (K)

Tylko o jednym egzemplarzu możemy powiedzieć coś więcej. Pozyskano go wraz z niewielką miską półkulistą M1/2(a) z obiektu 241 (ryc. 56: 8; 66: 1). Charakteryzuje się lekko dwustożkowatym brzuścem i taśmowatym uchem dolepionym poniżej krawędzi typu K3/157(d) a1/232. Sama krawędź jest płasko ścięta od góry.

Naczynia grafitowe

Na zakończenie należy wspomnieć o wydzieleniu wśród materiałów pojedynczych fragmentów naczyń/naczynia grafitowego bez możliwości odtworzenia formy (z arów: C53 i E27), co jednoznacznie wskazuje zapewne na koneksje z kulturą lateńską i grupą tyniecką. Oba fragmenty są wykonane z jednorodnej masy grafitowej.

Formy specjalne (S)

Trzeba także zwrócić uwagę na pojedyncze naczynie sitowate wykonane na wzór misy typu M1/2 (ryc. 74: 2). Jest to forma niewielka, zaopatrzona w duży, pojedynczy otwór w dnie oraz pojedynczy dookolny rząd otworków na brzuscu, uzupełniony szeregiem szczelin pionowych. Krawędź tego „naczynia” jest dookoła skośnie zeszlifowana, być może pierwotnie krawędź ta miała inną formę, ale została utracona, odłamana i wtórnie zeszlifowana. Brak znanych analogii.

Do form sitowatych należy także zaliczyć fragmenty pozyskane w obiekcie 840, w formie naczynia stożkowatego i być może o krawędzi zachylonej, co wskazywałoby na pochodzenie z tzw. kominka (ryc. 70: 6, 8).

Motywy ornamentacyjne

Przeprowadzona analiza wykazała niezwykle ubogą ornamentykę naczyń. W całości zbioru stanowi ona ułamek procenta. Wśród wątków zdobniczych na pierwszym miejscu są delikatne ornamenty ryte w formie wstęg, wypełnianych nakłuciami (ryc. 58). Ornamenty występują głównie na formach mniejszych, m.in. misowatych (M), gdzie najczęściej jest to wąska wstęga wypełniana nakłuciami. W całym materiale nie stwierdzono ornamentu charakterystycznego meandra.

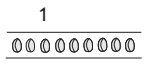

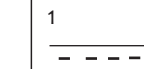
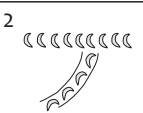
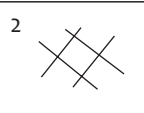
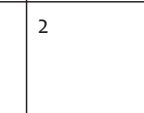
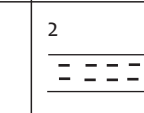

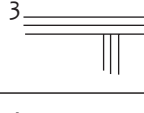
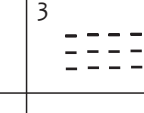
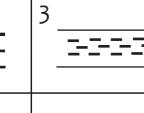

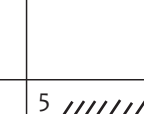
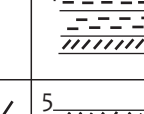
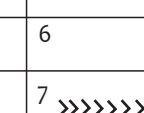
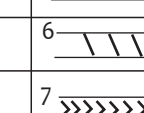
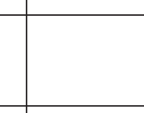
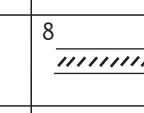
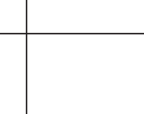
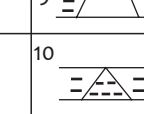
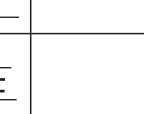
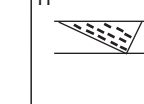
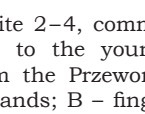
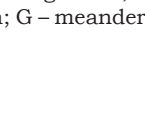
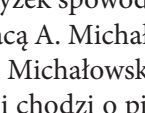
Jednak wydzielone u nas wątki ornamentacyjne w swej masie nie znajdują odpowiedników na osadzie w Łękach Górnych (B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008, s. 70–71, tabl. 8). Może to wskazywać na znaczne przesunięcie chronologiczne osadnictwa w Łękach Górnych, które wydaje się starszym od tego z Rogaszyna.

Inne wyroby ceramiczne

Łyżki

W Rogaszynie stan. 2–4 znaleziono cztery fragmentarycznie zachowane egzemplarze łyżek, a ich rozkład przestrzenny prezentujemy na załączonej rycinie (ryc. 82). Wszystkie znaleziska są pozbawione części nabierakowej, ale zachowały się ich uchwyty, które są podstawową cechą dystyngtywną tego typu znalezisk (A. Michałowski 2004, s. 125). Gliniane łyżeczki są spotykane w wielu zespołach kulturowych, co znajduje swoje odbicie w literaturze. Jakkolwiek notujemy takie znaleziska także w materiałach z doby pól popielnicowych, to są oprócz tego znajdowane w zespołach pomorsko-kloszowych, jak również, czy też najczęściej, w zespołach przeworskich, dlatego zdecydowaliśmy się je omówić w tej części pracy. Nasze egzemplarze pozyskano niestety z warstwy kulturowej, co przy wielokulturowości stanowiska stwarza problemy z ich jednoznacznym przypisaniem kulturowym.

Pierwszy egzemplarz charakteryzuje się krótkim prostym uchwytem, bocznie spłaszczonym w formie „łezki”, lekko podniesionym do góry w stosunku do nabieraka, który miał zapewne formę owalną wydłużoną (ryc. 59: 1). Trzy następne egzemplarze reprezentują odmienną formę uchwyty, jest on dość krótki, szeroki i płaski, zakończony rogowatymi wypustkami w formie tzw. „jaskółczego ogona”, a forma nabieraka zapewne była płytka, owalna, ale dość szeroka (ryc. 59: 2; 72: 8).

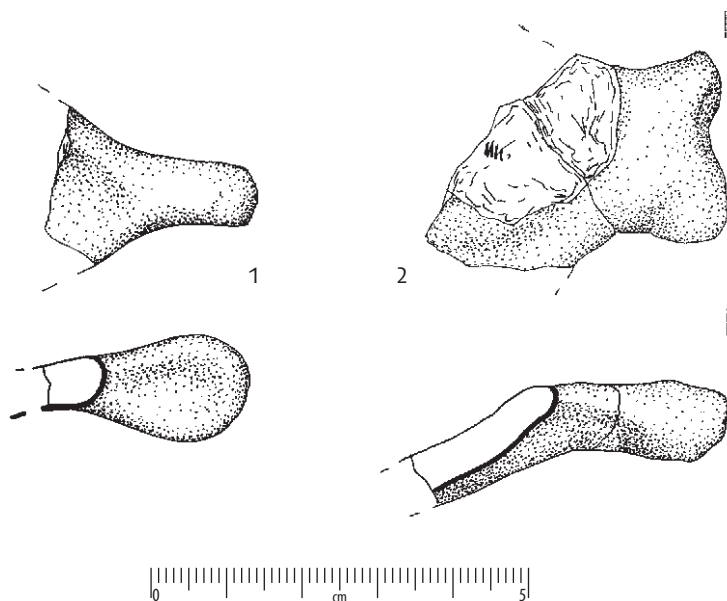
A	B	C	D	E	F	G
I	II	III	IV	V	VI	VII
1 	1 	1 	1 	1 	1 	
	2 		2 	2 	2 	
	3 		3 	3 	3 	
			4 	4 	4 	
				5 	5 	
				6 	6 	
				7 	7 	7
					8 	
					9 	
					10 	
					11 	

Ryc. 58. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Motywy ornamentacyjne z młodszego okresu przedrzymskiego na naczyniach z osady kultury przeworskiej. Legenda: A – listwy plastyczne; B – odciski palcowe i paznokciowe; C – grzebień; D – żłobki ryte; E – pasma; F – wstęgi wypełniane; G – meander(?).

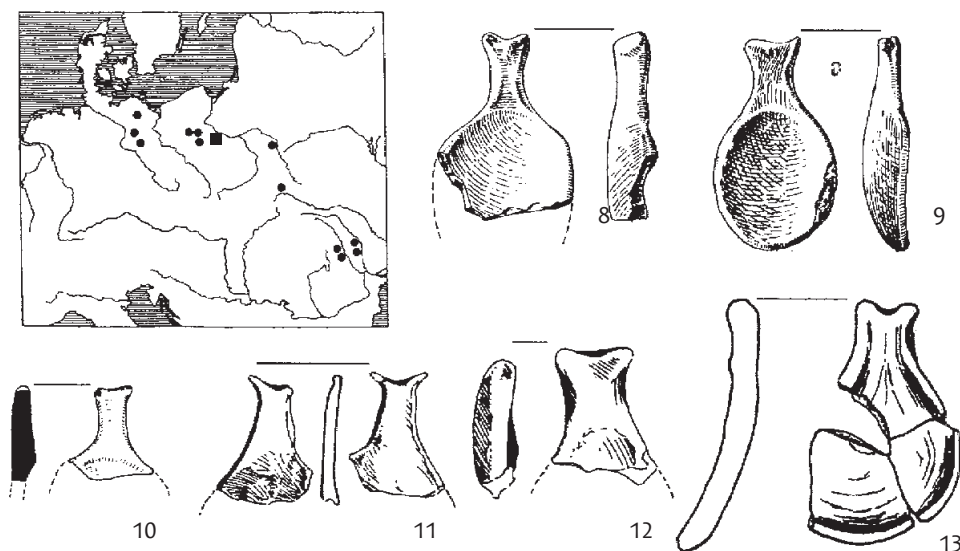
Fig. 58. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Decorative motifs dated to the younger Pre-Roman Iron Age on vessels from the Przeworsk culture site. Legend: A – moulded bands; B – finger and nail imprints; C – comb; D – engraved grooves; E – tracks; F – strands filled with decoration; G – meander-shaped decoration(?).

Znacznie zwiększony, w ostatnim czasie, dopływ nowych znalezisk łyżek spowodował wzrost zainteresowania tego typu zabytkami. W konsekwencji zaowocowało to pracą A. Michałowskiego o tego rodzaju artefaktach z okresu przedrzymskiego w Europie Środkowej (A. Michałowski 2004, s. 123 – 160). Przechodząc do analizy naszych znalezisk trzeba stwierdzić, że jeżeli chodzi o pierwszy egzemplarz, to w pracy A. Michałowskiego brak odpowiednika takiej formy uchwytu. Natomiast hipotetyczny, wydłużony owal formy nabieraka ma swoje odpowiedniki w typie II: 1 (A. Michałowski 2004, ryc. 2: 11), III: 1 (A. Michałowski 2004, ryc. 3: 2) oraz V (A. Michałowski 2004, ryc. 5: 7 – 8).

Wydaje się jednak, że forma uchwytu w pewnym stopniu zbliża się najbardziej do egzemplarzy typu III, pochodzących głównie z Polski południowej (A. Michałowski 2004, s. 127, ryc. 3). W wyniku analizy tego typu A. Michałowski wyznacza ich datowanie w ramach początków II w. p.n.e., po

Ryc. 59. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Łyżki gliniane z arów: C61 (1) i C99 (2).
Fig. 59. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Clay spoons from ares: C61 (1) and C99 (2).

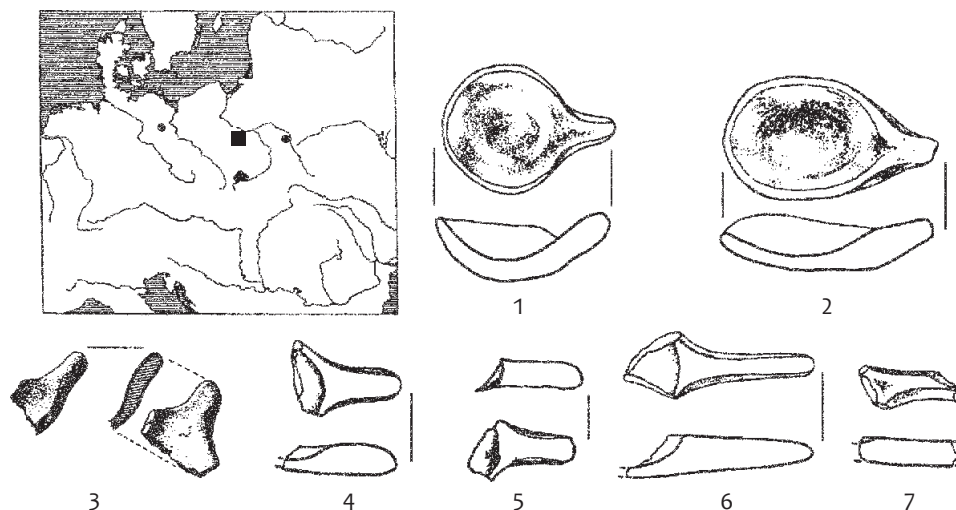

Ryc. 60. Usytuowanie stanowiska w Rogaszynie na tle znalezisk łyżek typu III z obszaru Polski (za: A. Michałowski 2004, ryc. 3). Kwadrat – Rogaszyn stan. 2-4.

Fig. 60. The location of the Rogaszyn site, within the greater Polish context, based on the unearthed type III spoons (after: A. Michałowski 2004, Fig. 3). Square – Rogaszyn site 2-4.

ostatnie dziesięciolecie wieku I p.n.e. (A. Michałowski 2004, s. 137) i dość jednoznacznie wiąże z materiałami mieszanych zespołów jastorfsko-przeworskich.

W odniesieniu do pozostałych znalezisk sprawa jest o wiele prostsza, ze względu na charakterystyczny uchwyt i dość szeroki owalny nabierak. Takimi cechami charakteryzują się zwłaszcza egzemplarze typu IV: 2 ze stanowisk polskich w: Dobryniu Małym, Modliszewie i Obórkach, a A. Michałowski uznaje, że łyżki typu IV wyraźnie wiążą się z młodszym okresem przedrzymskim i terenami rodzimymi kultury jastorfskiej oraz obszarami „penetrowanymi” przez ludność związaną z tym kręgiem (A. Michałowski 2004, s. 141, ryc. 3 mapa, 4: 1-5). Nasze egzemplarze wypełniają w pewnym stopniu lukę w tego typu znaleziskach na obszarze Polski (ryc. 61).

Ryc. 61. Usytuowanie stanowiska w Rogaszynie na tle znalezisk łyżek typu IV z obszaru Europy Środkowej (za A. Michałowski 2004, ryc. 3, 4). Kwadrat – Rogaszyn stan. 2–4.

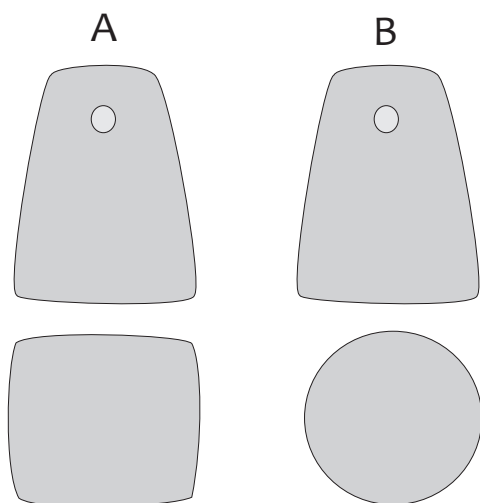
Fig. 61. The location of the Rogaszyn site, within the greater central European context, based on the unearthed type IV spoons (after A. Michałowski 2004, Fig. 3, 4). Square – Rogaszyn site 2–4.

Ciężarki tkackie i przęśliki

Z obiektu 245/C90, będącego paleniskiem, jednoznacznie datowanego fragmentami naczyń na młodszy okres przedrzymski pozyskano we fragmentach 2 lub 3 duże ciężarki tkackie. Jest to odmiana w formie ściętego graniastosłupa z otworem w górnej części (ryc. 62; 78: 1). Omawiane egzemplarze są wykonane dość niestarannie, jak również i słabo wypalone. Wśród różnorodnych form ciężarków, odmiana z Rogaszyna jest stosunkowo rzadka, aczkolwiek ma długą chronologię. Jak się wydaje, największym zespołem różnorodnych form ciężarków jest odkrycie dokonane na osadzie w Gaszowicach-Kwiatoniowie, woj. opolskie (K. Macewicz, S. Wuszkan 1991). Wśród kilkudziesięciu zarejestrowanych tam egzemplarzy, podzielonych na pięć typów z szeregiem odmian, wyróżniono także typ I, „ciężarek mniej lub bardziej smukły o podstawie czworobocznej, z zaokrąglonymi narożnikami, ścianki płaskie ostro załamujące się”, który w pewnym stopniu odpowiada naszym, podobnie, jak i po części typy II i III (K. Macewicz, S. Wuszkan 1991, s. 32, ryc. 7; 8; 9). W pracy tej brak niestety jakichkolwiek analogii do tychże typów, a datowanie oparto na materiale ceramicznym, odnosząc to gromadne znalezisko z pieca do schyłku epoki brązu i początków okresu halszackiego (K. Macewicz, S. Wuszkan 1991, s. 30). Należy zwrócić uwagę, że jeden z tych ciężarków ma na wierzchołku odcisnięty skośny krzyż, a w naszym przypadku niewątpliwie mamy czytelną jedną odcisniętą „poprzeczkę”. Dalsze cztery ciężarki zostały znalezione na tym stanowisku luźno, podczas orki (K. Macewicz, S. Wuszkan 1991, tabl. XII: 6, 11).

Bliższe chronologicznie analogie do typu „rogaszyńskiego” pochodzą m.in. z miejscowości Lanz, Kr. Ludwigsłut, stanowiska datowanego na starszy okres jastorfski (H. Seyer 1983, s. 159, Abb. 47c). Jednak najbliższą chronologicznie i terytorialnie analogią są dwa, prawie identyczne, ciężarki z budynku mieszkalnego nr 6 odkrytego na osadzie w Różycach-Starej Wsi stan. 3 niedaleko Łowicza, datowane żelazną zapinką typu M, na późny okres lateński (H. Wiklak 1995, s. 168, 170, tabl. IV: 15). Ostatnio temat ciężarków tkackich poruszono przy okazji omawiania tkactwa społeczności kultury łużyckiej. W publikacji poświęconej tej tematyce autorka zamieszcza ich klasyfikację, uwzględniając także odpowiedniki naszych (M. Przymorska-Sztuczka 2018, s. 355–357, ryc. 4; 5).

Odkrycie 2 czy też 3 fragmentów ciężarków (jeżeli traktować je jako komplet) wskazuje, że w osadzie rogaszyńskiej istniało także tkactwo, które wykorzystywało warsztat pionowy, ale zapewne w bardzo ograniczonym zakresie. Wniosek taki można wyciągnąć z faktu, że są to jedyne znaleziska ciężarków tkackich na stanowisku, a ponadto może to sugerować, że tkactwem zajmowała się być może tylko wyspecjalizowana tkaczka. Ponadto, jeśli przyjmiemy, że owe 2–3 ciężarki przypadały na ten

Ryc. 62. Rogaszyn stan. 2–4, gm. Piątek. Schemat typów ciężarków tkackich: A – typ I; B – typ II.
 Fig. 62. Rogaszyn site 2–4, commune of Piątek. The diagram of the types of loom weights: A – type I; B – type II.

warsztat, to można było na nim wytwarzać jedynie bardzo wąskie pasy materii, np. krajki. Może do produkcji szerszych tkanin wykorzystywano warsztat poziomy.

Natomiast z obiektów 172/C70 oraz 475/C86, przynależnych do tego poziomu chronologicznego pochodzą dwa przęśliki typu A, odm. 1 (ryc. 75: 3; 82). Tego typu przęśliki nie mają waloru datującego, aczkolwiek niewątpliwie łączą się ze wzmiankowanymi ciężarkami tkackimi i pozwalają stwierdzić, że na osadzie działały także prządki, co niewątpliwie wiąże się z tkactwem.

Znaleziska przedmiotów metalowych

Trzeba tutaj zwrócić szczególną uwagę na trzy wyjątkowe, bo bardzo rzadkie na obszarze kultury przeworskiej, znaleziska wykonane z brązu, a należące do kategorii ozdób. Pierwszym jest fragmentarycznie zachowana zapinka pozyskana z warstwy kulturowej w arze C23. Jakkolwiek stopień jej zachowania uniemożliwia dokładne określenie odmiany, to nie ulega wątpliwości, iż mamy tutaj do czynienia z zapinką 236 według Almgrena (ryc. 63). Ostatnio fibulami tego typu zajął się J. Andrzejowski na bazie analogicznej zapinki ze stanowiska sepulkralnego w Sobieni Biskupiej (J. Andrzejowski 2001, ryc. 2). Szczegóły konstrukcyjne tej zapinki, pomimo pewnych braków rysunku, wskazują, że i w naszym przypadku możemy mieć do czynienia z odmianą A.236c według Garbscha. Zapinki te były produkowane w warsztatach Noricum i Panonii, m.in. w Magdalensbergu (Noricum), gdzie znaleziono formy odlownicze i półprodukty takich egzemplarzy (J. Andrzejowski 2001, s. 72, przypis 8). Nie można jednak do końca wykluczyć także możliwości, iż jest to fragment pokrewnej zapinki typu A.237b, o datowaniu przypadającym na drugą ćwierć I w. (A. Böhme-Schönberger 1998, ryc. 3). Chronologia odmian starszych m.in. 236c ogranicza się zasadniczo do pierwszej połowy I w., z trwaniem jednak także i w jego drugiej połowie, pozostając w użyciu po fazę B1b (J. Andrzejowski 2001, s. 76).

Z nieokreślonego rodzaju zapinki pochodzi fragment igły z jednostronnie zachowaną trzyzwojową sprężynką z ara C26. Również nie do określenia jest typ zapinki, z której zachowała się sześćzwojowa sprężynka z cięciwą, pozyskana również z warstwy kulturowej. Czwarta fibula, także z warstwy, zachowała się w formie łukowatego kabłąka z fragmentem nóżki z owijką drucianą. Należy przypuszczać, że mamy tutaj do czynienia zapewne z zapinką grupy VI Almgrena.

Dwa następne znaleziska być może łączy wspólna proveniencja. Chodzi o fragment bransolety należącej do tzw. typu z okienkami, pochodzący z warstwy w arze C80 (ryc. 64: 1) oraz niewielki pierścień z guzkami (brodawkami) umieszczonymi w trzech rzędach na jego obwodzie, także odkryty w warstwie ara C70 (ryc. 64: 2).

Oba typy ozdób omówiła ostatnio B. Balke (1999), co zwalnia z szerszego naświetlania tej problematyki, nie ulega natomiast wątpliwości, iż oba znaleziska mają swoje pierwowzory w kulturze lateńskiej Celtów.

Bransolety z tzw. okienkami i także guzkami – brodawkami należy według B. Balke wiązać z fazą B1a i występują one głównie w kulturze wielbarskiej, m.in. dwa egzemplarze pochodzą z Wielbarka – grób 1703 (B. Balke 1999, s. 69). W kulturze przeworskiej są to znaleziska rzadkie, znamy taką bransoletę z Niedanowa (grób 478), datowaną na fazę B1b oraz z okolic podkrakowskich. Elementem charakterystycznym naszego egzemplarza jest ornament „sznurowy” na środkowym żeberku bransolety oraz na jej krawędziach, co znajduje analogie na egzemplarzach z Wielbarka, Lasów, Lalendorf w Meklemburgii i rumuńskiego Simleul – Silvaniei (B. Balke 1999, ryc. 8: 2–4, 8, 9). Ten ostatni egzemplarz jest wyrobem celtyckim.

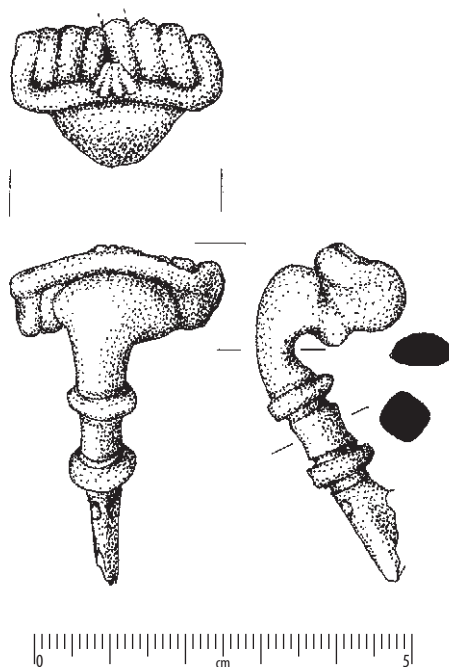
Natomiast pierścien z „brodawkami” znajduje szereg analogii m.in. z oppidów morawskich i czeskich (B. Balke 1999, ryc. 5: 2, 10, 13). Na bliższym nam terenie, podobne znaleziska zarejestrowano w Konopnicy grób 154 oraz w Kleszewie obiekt 200 (B. Balke 1999, ryc. 6: 2, 7). Nas w szczególności winny interesować te ostatnie odkrycia, które są datowane na fazę A3 – Konopnica i A3-B1 – Kleszewo (B. Balke 1999, s. 68–69, 75). Jednak również z grobu 42 kultury oksywskiej w Rumii pochodzi analogiczny pierścień z datowaniem na fazę A2 (R. Wołagiewicz 1981, ryc. 41: 8–9). Ostatnio, jak możemy się dowiedzieć z informacji internetowej (2022 r.), kolejny taki pierścień odkryto w okolicy Turka.

Datowanie powyższych wyrobów wskazuje na ich chronologię obejmującą przedział czasowy wyznaczający fazy A2 po B1b, czyli schyłek młodszego okresu przedrzymskiego po początki okresu wczesnorzymskiego.

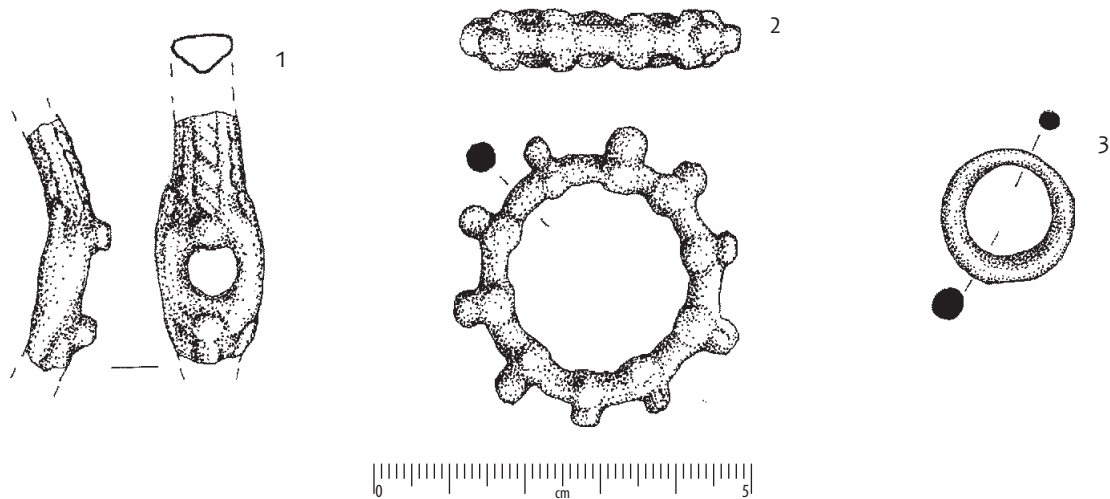
Trzecie znalezisko, w postaci kolistego pierścienia o średnicy około 19 mm z ara C90 (ryc. 64: 3), nie daje żadnych podstaw do datowania. Charakteryzuje się ono niewielkim przewężeniem na obwodzie lub też zgrubieniem ramy po przeciwnej stronie, przy innym określeniu, co pomoże sugerować, że wchodziło ono np. w skład jakiejś ozdoby, może zawieszki, ale nie można wykluczyć, że pierścień wchodził w skład zapięcia paska lub uprzęży.

Narzędzia

Trudno jednoznacznie sklasyfikować kulturowo żelazną siekierkę z czworoboczną tuleją na osadzenie rękojeści, gdyż jest to również znalezisko z kategorii rzadkich (ryc. 65). Często tego typu narzędzia są też określane mianem siekiero-cioseł. Omawiany egzemplarz pozyskano z warstwy kulturowej ara C26, a z powodu wielokulturowości tego stanowiska nie do końca jest pewna jego chronologia. Tym niemniej znamy takie znaleziska z obszaru grupy tynieckiej/celtyckiej, ze znaleziska gromadnego narzędzi żelaznych z Wyciąża datowanych na LtC (Z. Woźniak 1981, s. 259, ryc. 116: 4), jak również z Krakowa-Nowej Huty (datowanie na I w. p.n.e.) (J. Wielowiejski 1981b, s. 364, ryc. 176: 2a).

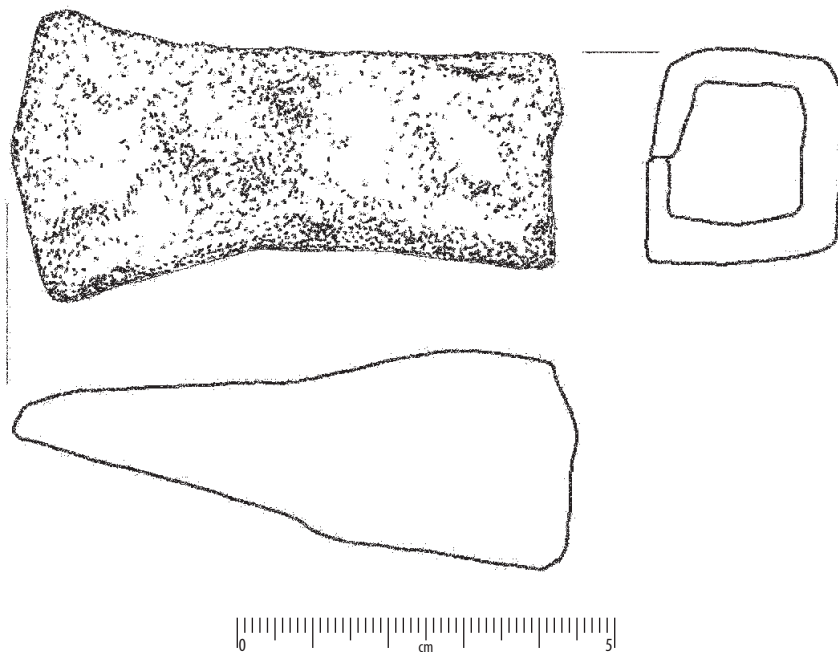
Ryc. 63. Rogaszyn stan. 2–4, gm. Piątek. Fragment zapinki z brązu typu Almgren 236 z ara C23.
Fig. 63. Rogaszyn site 2–4, commune of Piątek. Fragment of a bronze fibula of the Almgren type 236 from are C23.

Ryc. 64. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Fragment bransolety z okienkami (1), pierścień z brodawkami (2) oraz kółko (3). 1-3 stopy miedzi.

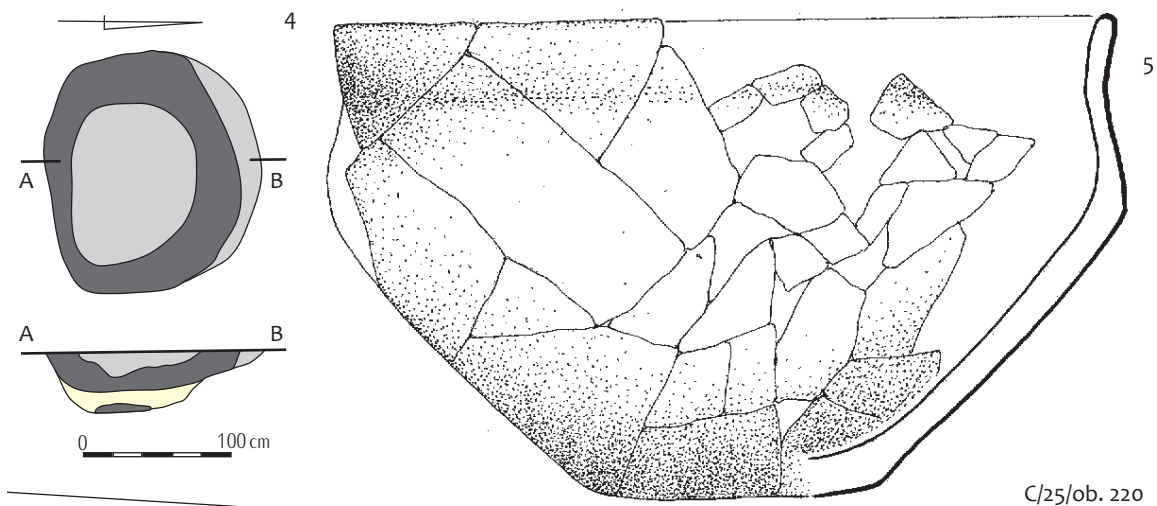
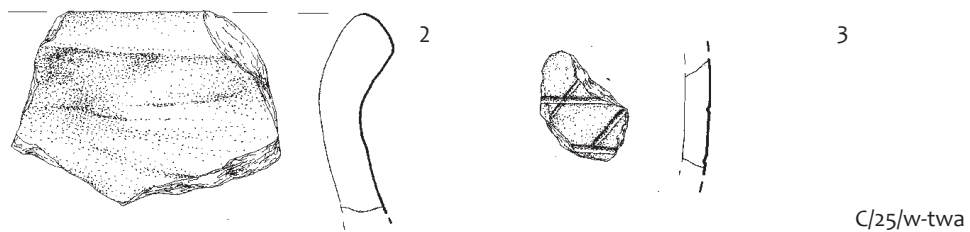
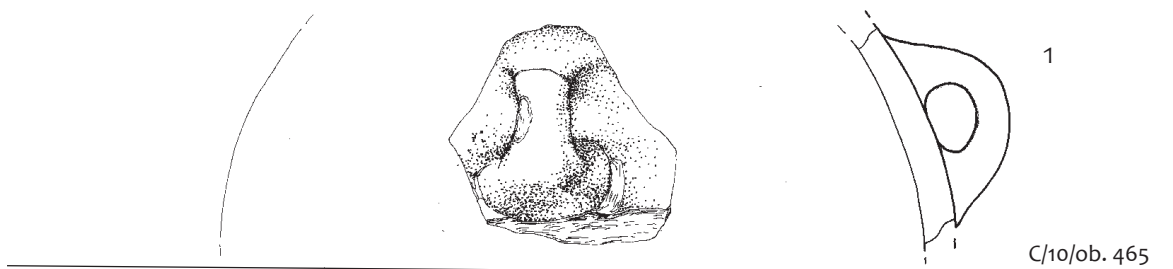
Fig. 64. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Fragment of a bracelet with small windows (1), ring with knobs (2) and a circle (3). 1-3 copper alloys.

Natomiast nie ulega wątpliwości kwestia przypisania fragmentu dużego sierpa lub też może półkoska (ryc. 73: 4), który wydobyto z dużego obiektu 209, zapewne wchodzącego w skład budynku mieszkalnego, datowanego na młodszy okres przedrzymski (ryc. 80: 2). Nie są to także zabytki odkrywane zbyt często, można powiedzieć, że sporadycznie. O półkosku mówi się w odniesieniu do znalezisk z Wyciąża (Z. Woźniak 1981, s. 259, ryc. 116: 11) i Zadowic (J. Wielowiejski 1981a, ryc. 144: 3), natomiast o sierpach w przypadku kilkunastu stanowisk, które reprezentują zazwyczaj okazy duże, notowane na naszych terenach od I w. p.n.e. (J. Wielowiejski 1981a, s. 322, tabela 4, ryc. 144: 3). Z nowych znalezisk pozyskanych w trakcie badań autostradowych pochodzą m.in. egzemplarze z Chrzastowa Folwarcznego (J. Maik 2002; 2003) oraz Kaszew Kolonii (w zasobach MAiE w Łodzi z badań J. Moszczyńskiego). Niewątpliwie temat ten nadawałby się na większą pracę.

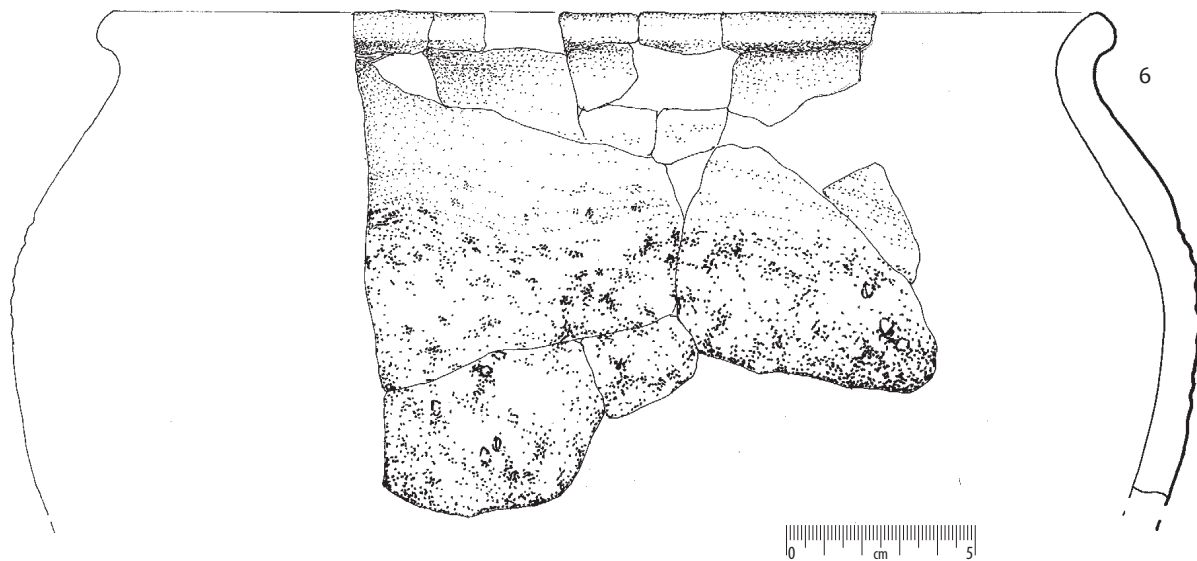

Ryc. 65. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Siekierka żelazna z prostokątną tuleją z ara C26.

Fig. 65. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Iron axe with a rectangular sleeve from ara C26.

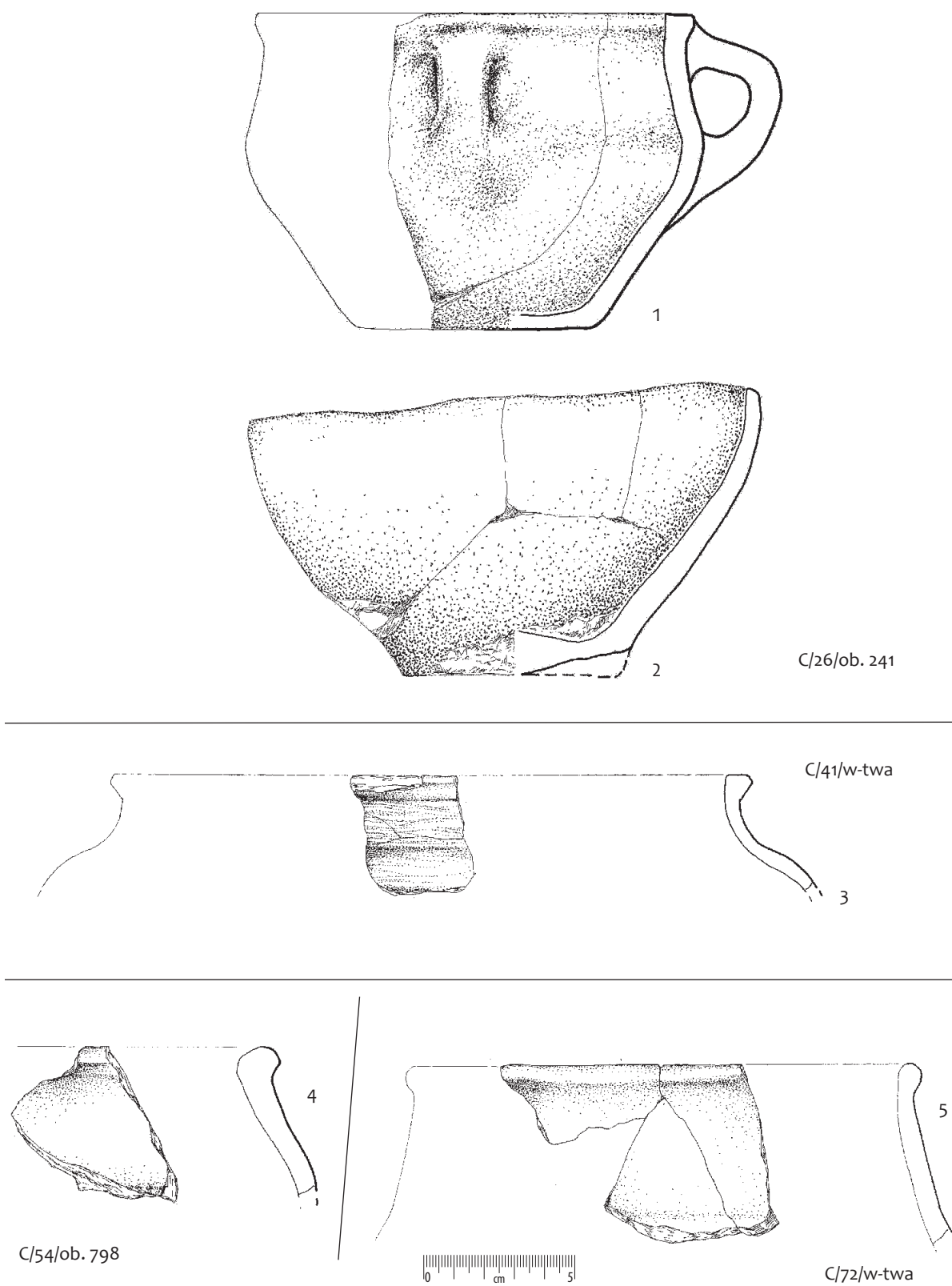

C/38/ob. 725

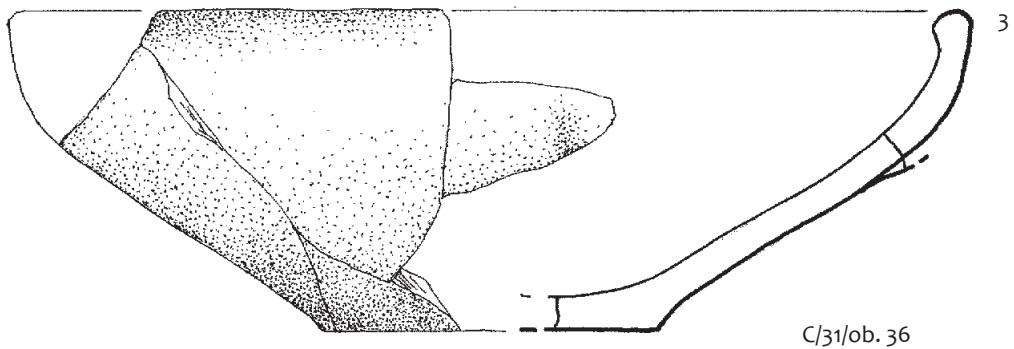
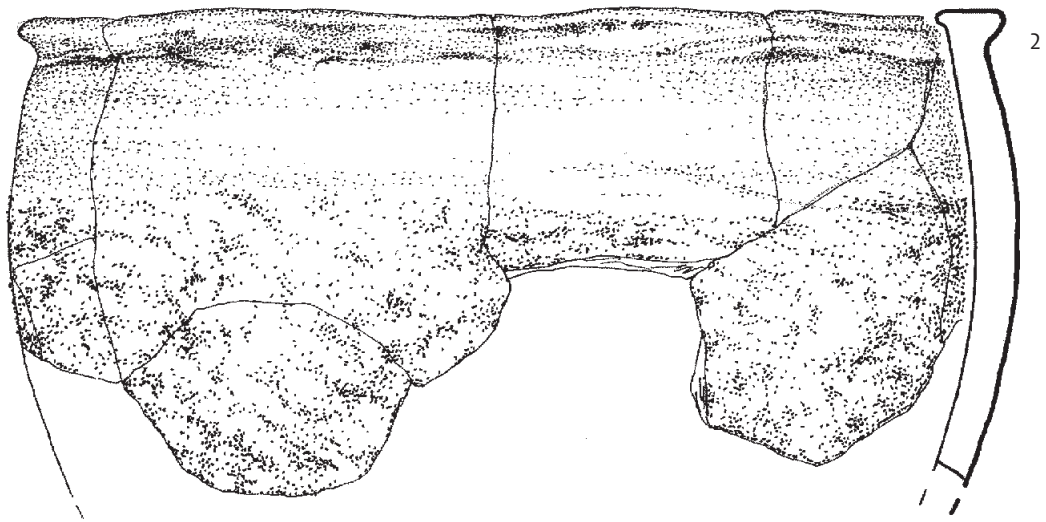
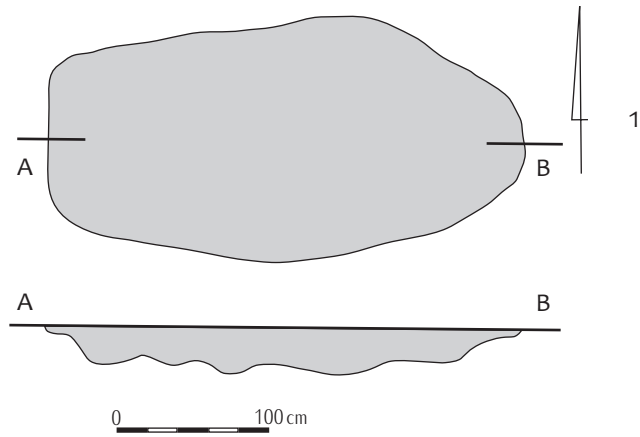
Ryc. 66. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiałów z młodszego okresu przedrzymskiego z warstwy i obiektów.

Fig. 66. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts dated to the younger Pre-Roman Iron Age from the layer and the features.

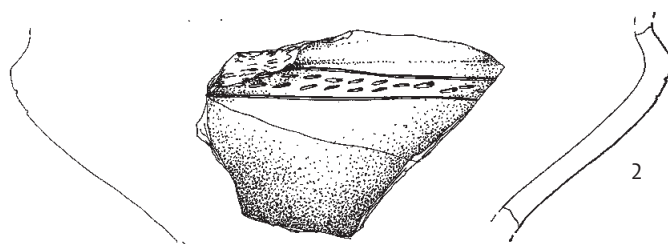
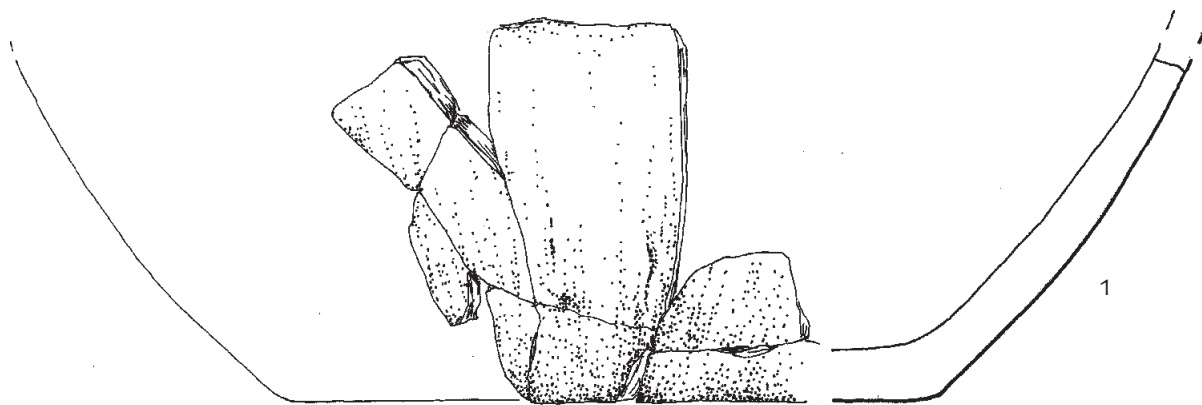
Ryc. 67. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiałów z młodszego okresu przedrzymskiego z warstwy i obiektów.

Fig. 67. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts dated to the younger Pre-Roman Iron Age from the layer and the features.

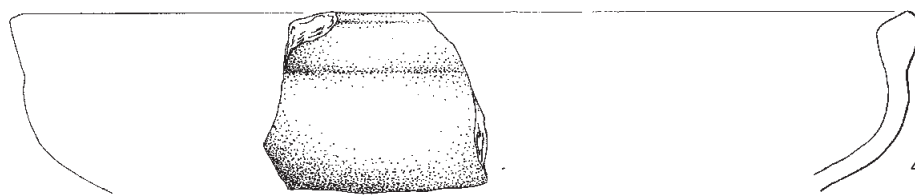
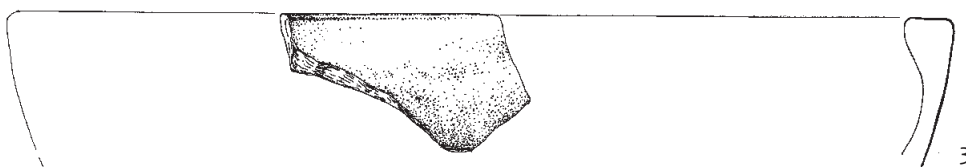

Ryc. 68. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiałów z młodszego okresu przedrzymskiego z obiektu 36/C31.

Fig. 68. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts from the younger Pre-Roman Iron Age from the feature 36/C31.

C/70/w-twa

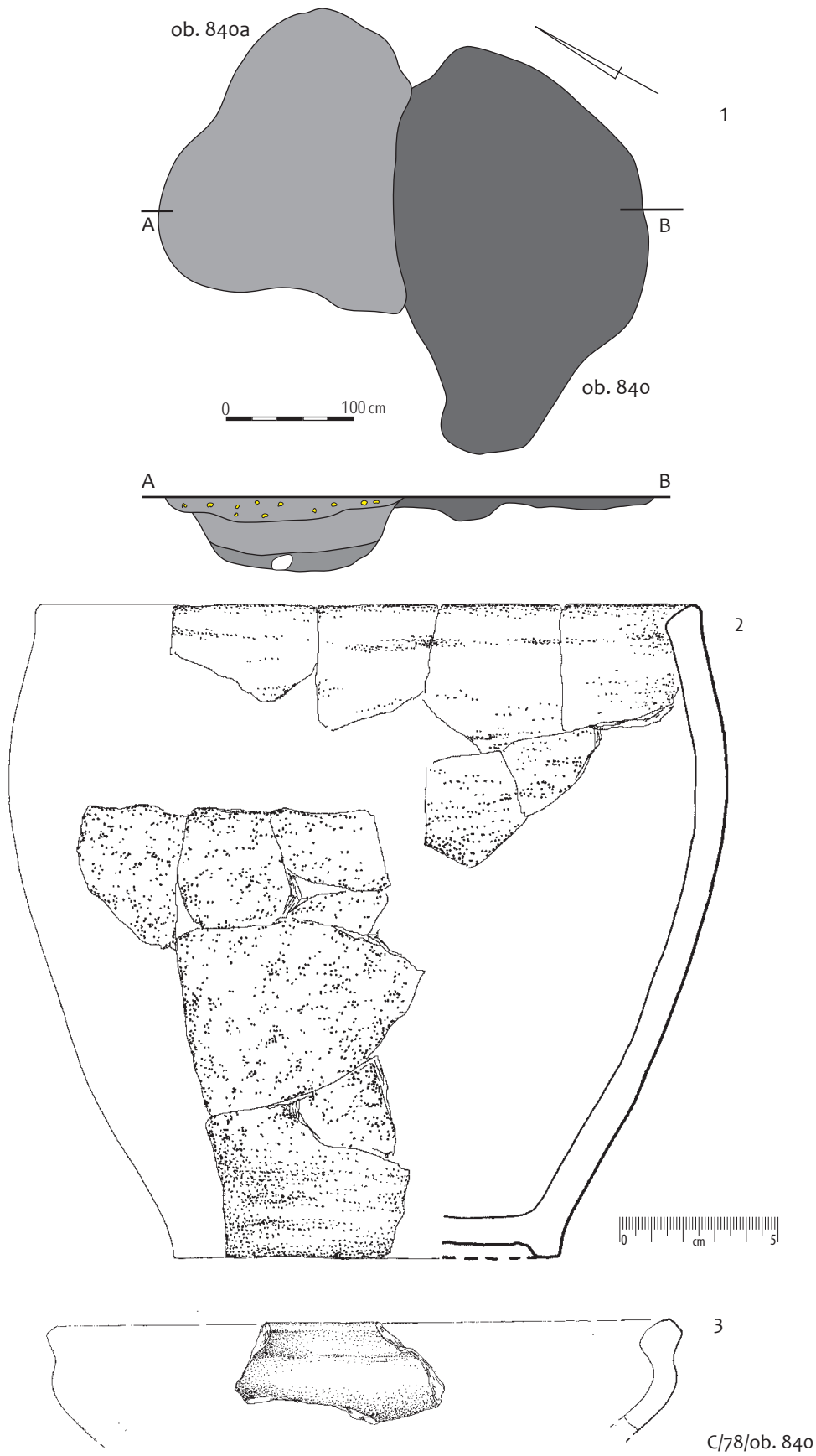

C/81/w-twa

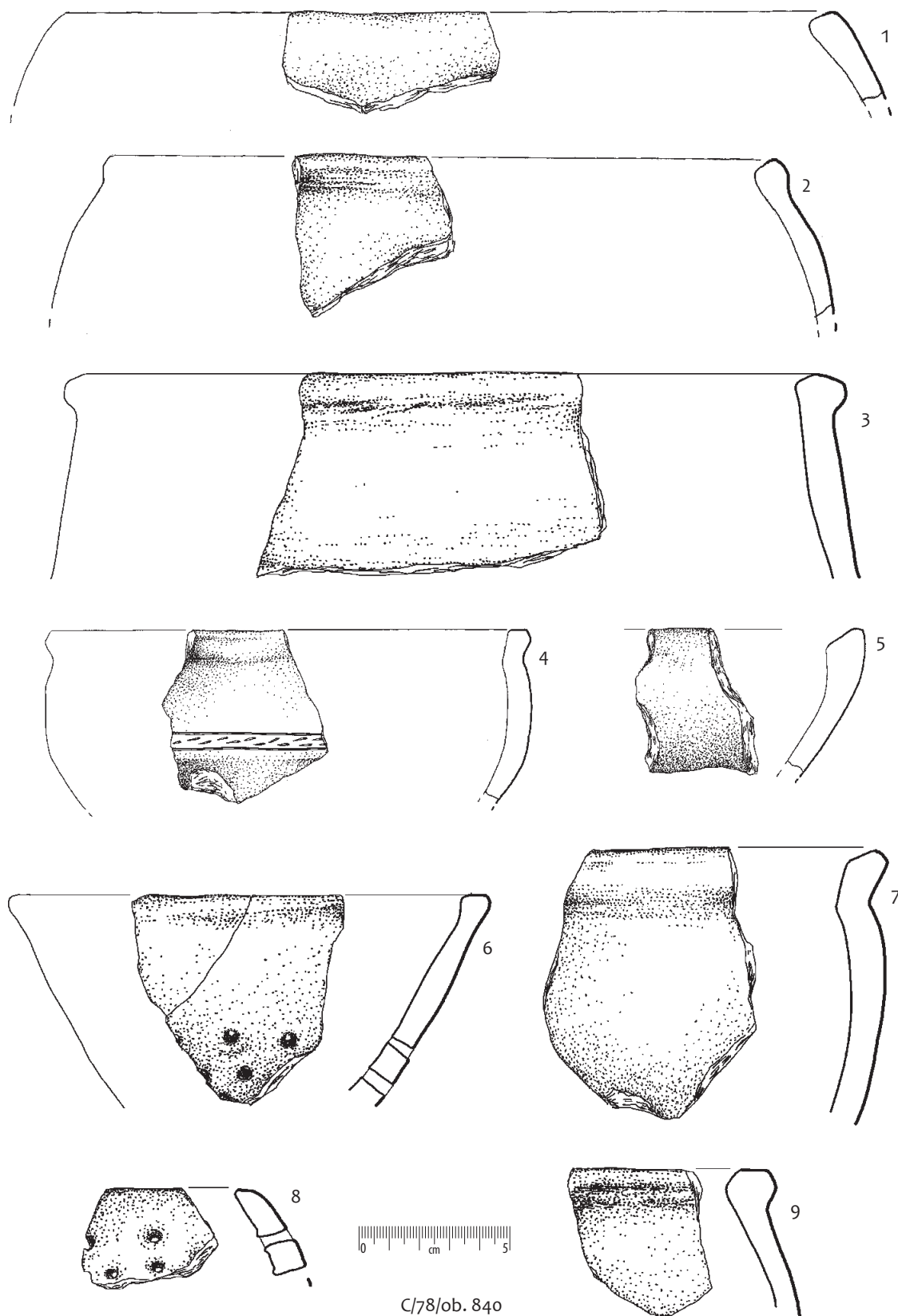
Ryc. 69. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiałów z młodszego okresu przedrzymskiego z warstwy.

Fig. 69. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts dated to the younger Pre-Roman Iron Age from the layer.

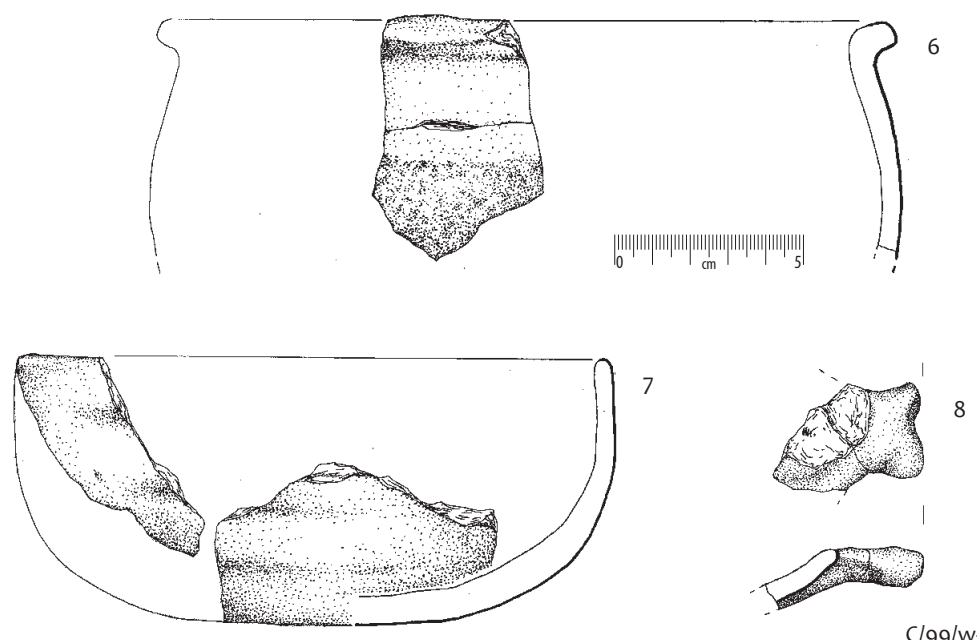
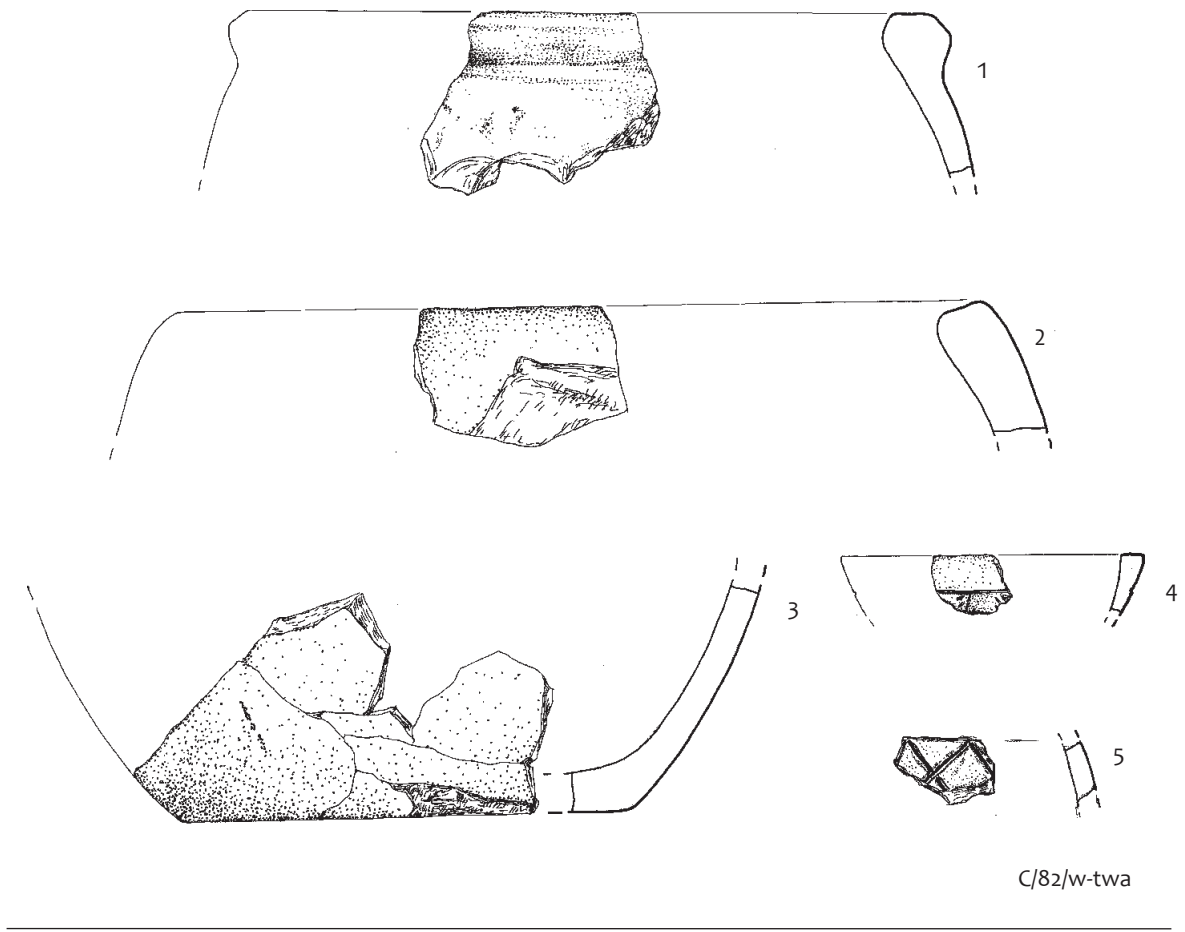
Ryc. 70. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiałów z młodszego okresu przedrzymskiego z obiektu 840/C78.

Fig. 70. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts dated to the younger Pre-Roman Iron Age from the feature 840/C78.

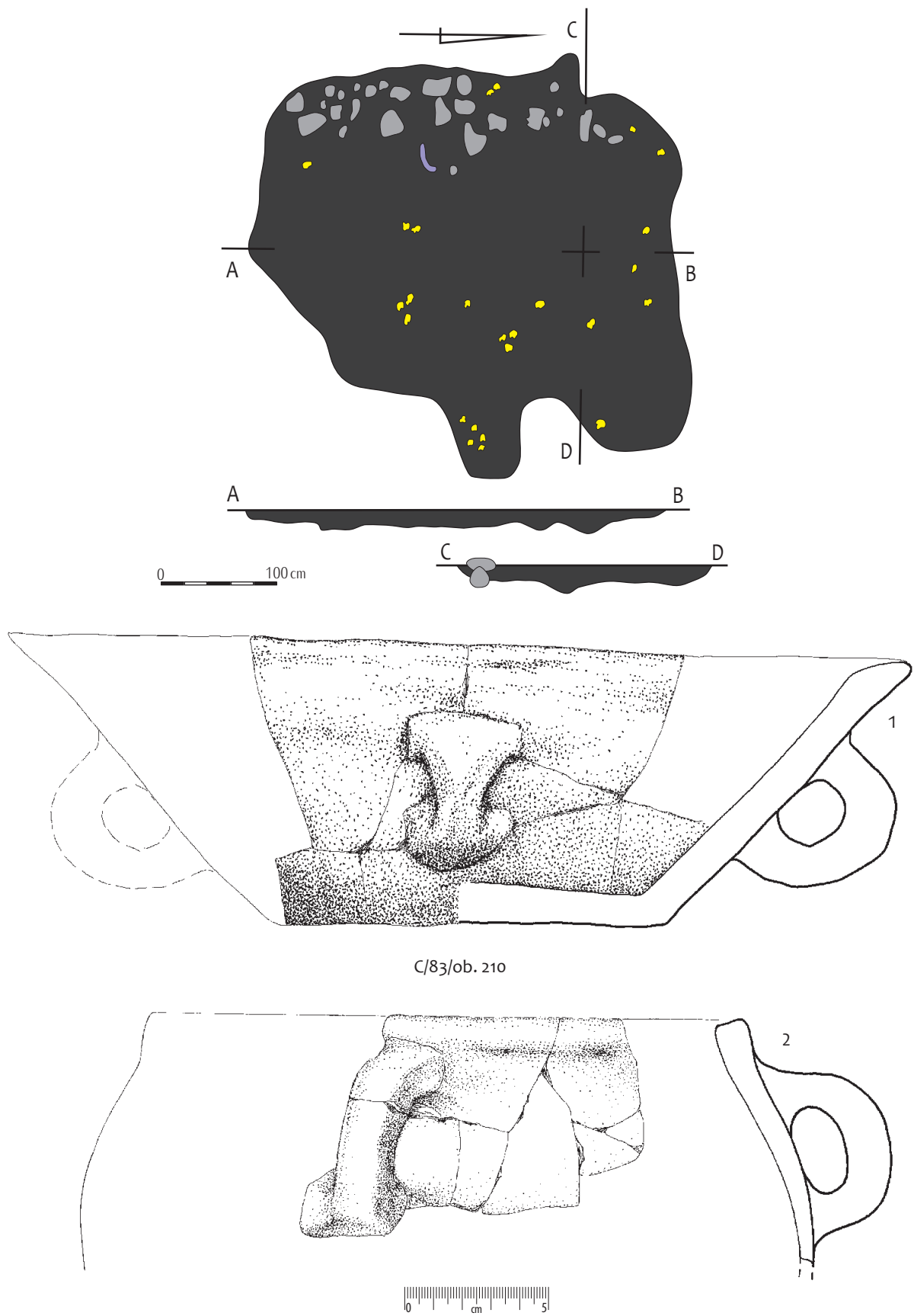
Ryc. 71. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiałów z młodszego okresu przedrzymskiego z obiektu 840/C78, cd.

Fig. 71. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts dated to the younger Pre-Roman Iron Age from the feature 840/C78 (continuation).

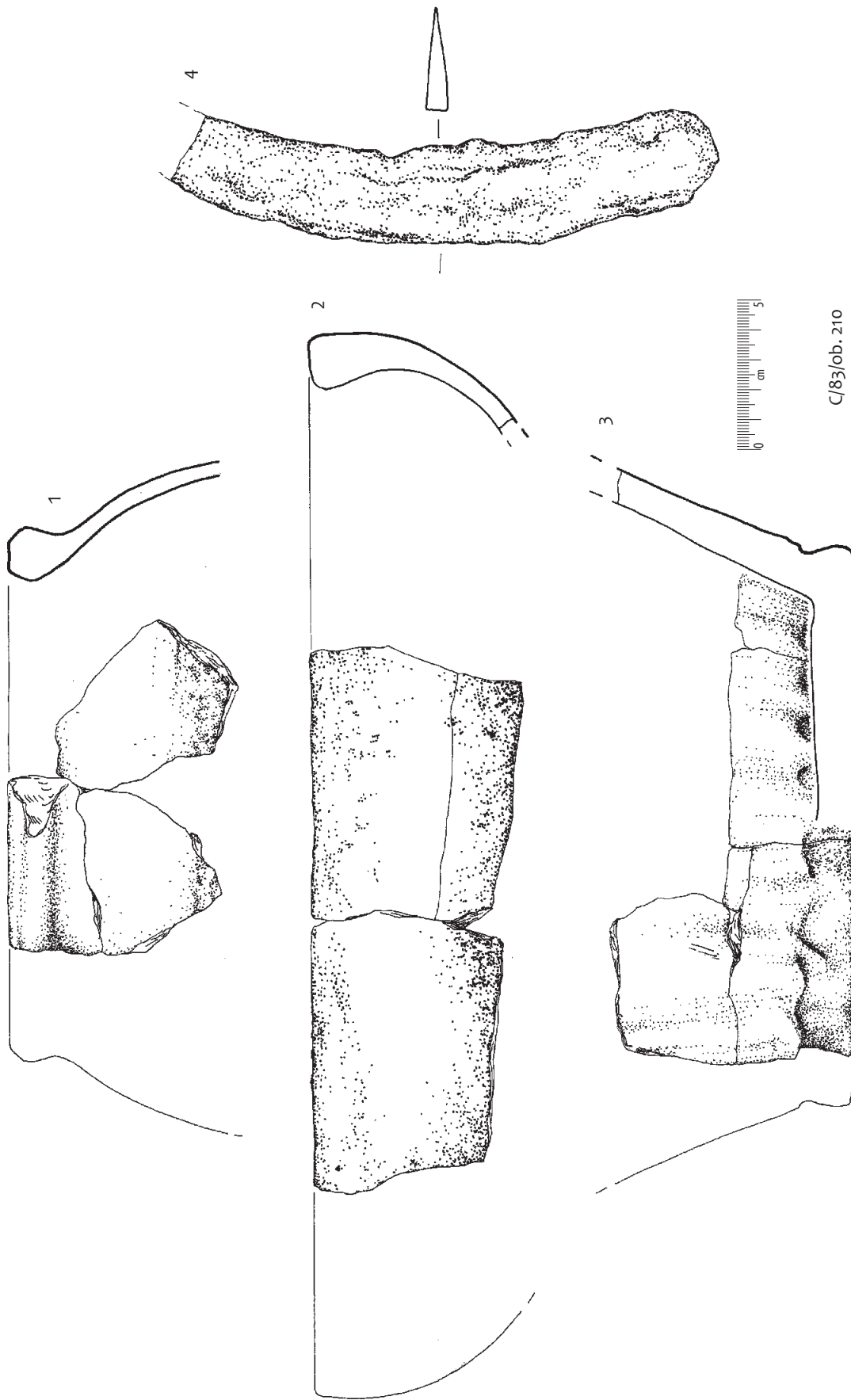
Ryc. 72. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiałów z młodszego okresu przedrzymskiego z warstwy.

Fig. 72. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts dated to the younger Pre-Roman Iron Age from the layer.

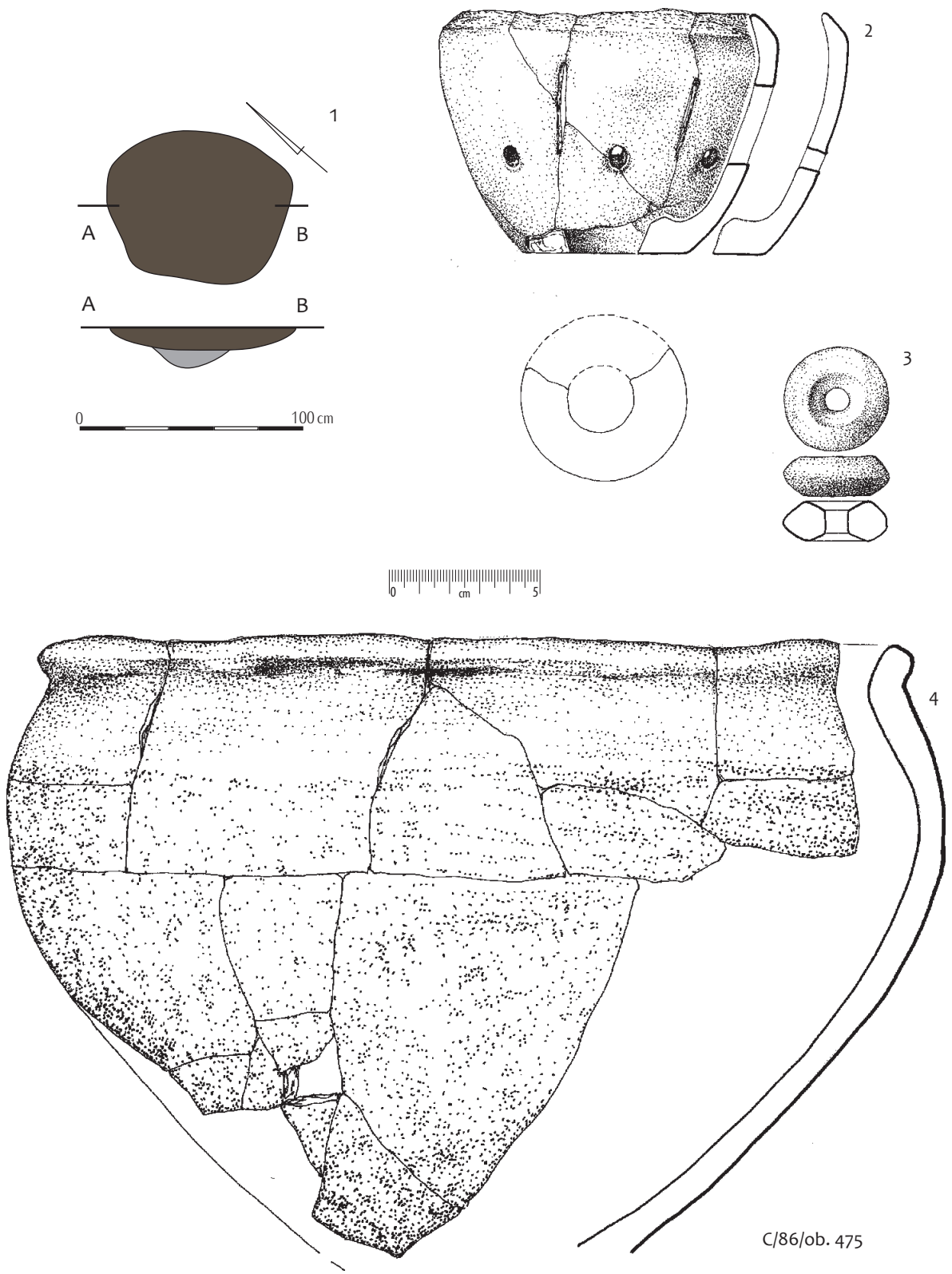

Ryc. 73. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Plan i profile obiektu 210/C83 i wybór materiałów z młodszego okresu przedrzymskiego.

Fig. 73. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Map and cross-section of the feature 210/C83 and a selection of artefacts dated to the younger Pre-Roman Iron Age.

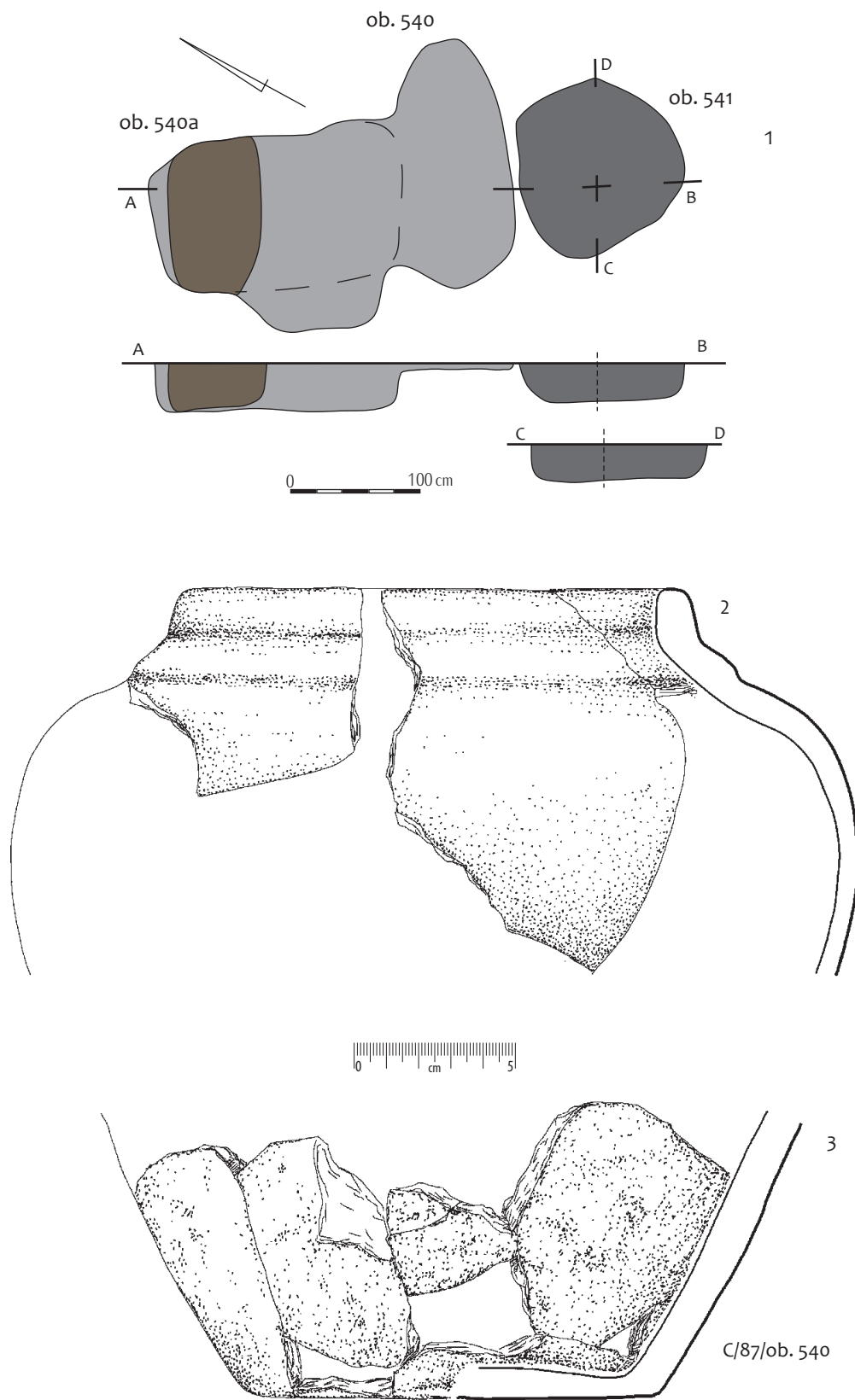

Ryc. 74. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Plan i profile obiektu 210/C83 i wybór materiałów z młodszego okresu przedrzymskiego, cd.
 Fig. 74. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Map and cross-section of the feature 210/C83 and a selection of artefacts dated to the younger Pre-Roman Iron Age (continuation).

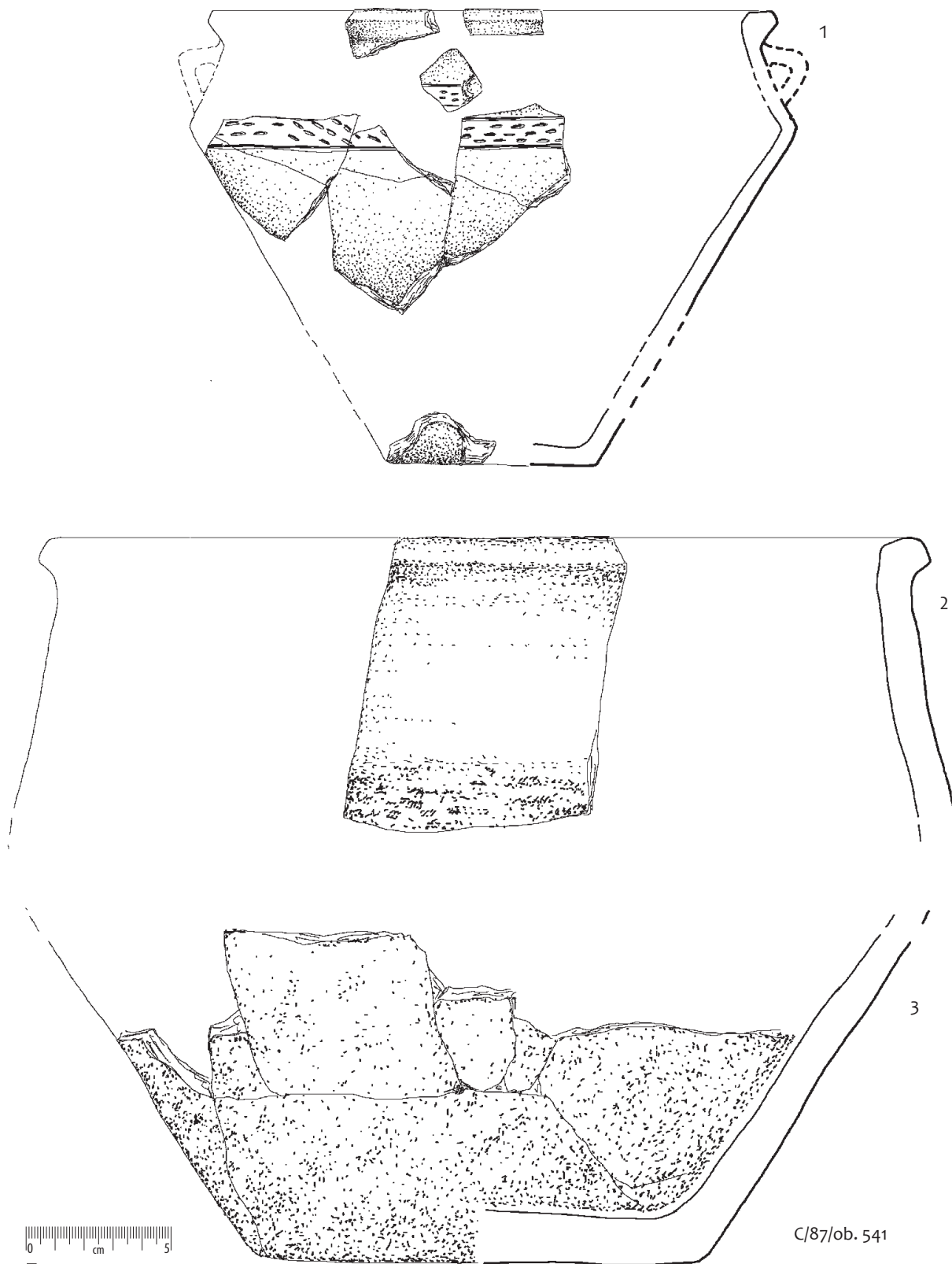
Ryc. 75. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Plan i profile obiektu 475/C86 i wybór materiałów z młodszego okresu przedrzymskiego.

Fig. 75. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Map and cross-section of the feature 475/C86 and a selection of artefacts from the younger Pre-Roman Iron Age.

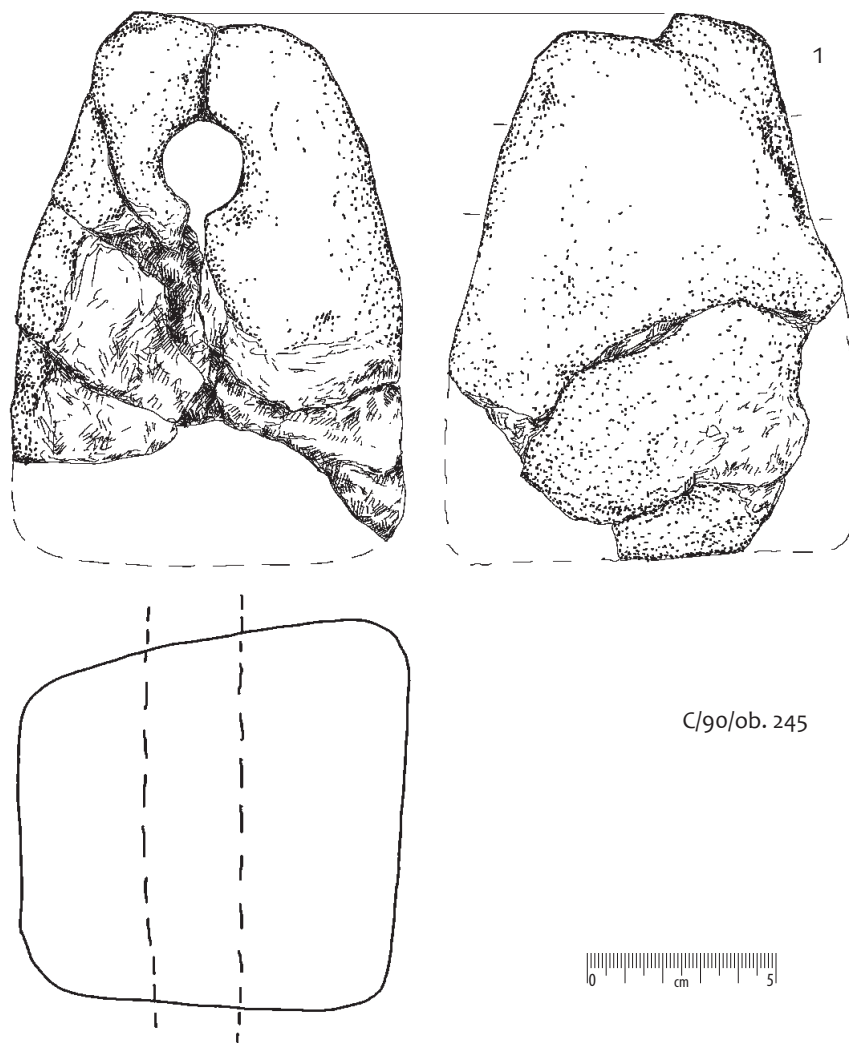
Ryc. 76. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Plan i profile obiektów 540/C87 oraz 541/C87 i wybór materiałów z młodszego okresu przedrzymskiego z obiektu 540/C87.

Fig. 76. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Map and cross-section of features 540/C87 and 541/C87 and a selection of artefacts from the younger Pre-Roman Iron Age from the feature 540/C87.

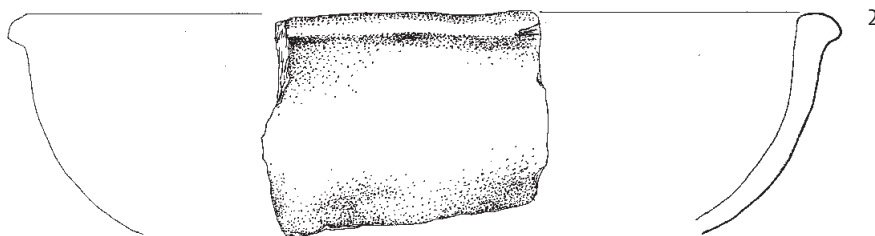
Ryc. 77. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiałów z młodszego okresu przedrzymskiego z obiektu 540/C87.

Fig. 77. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts from the younger Pre-Roman Iron Age from the feature 540/C87.

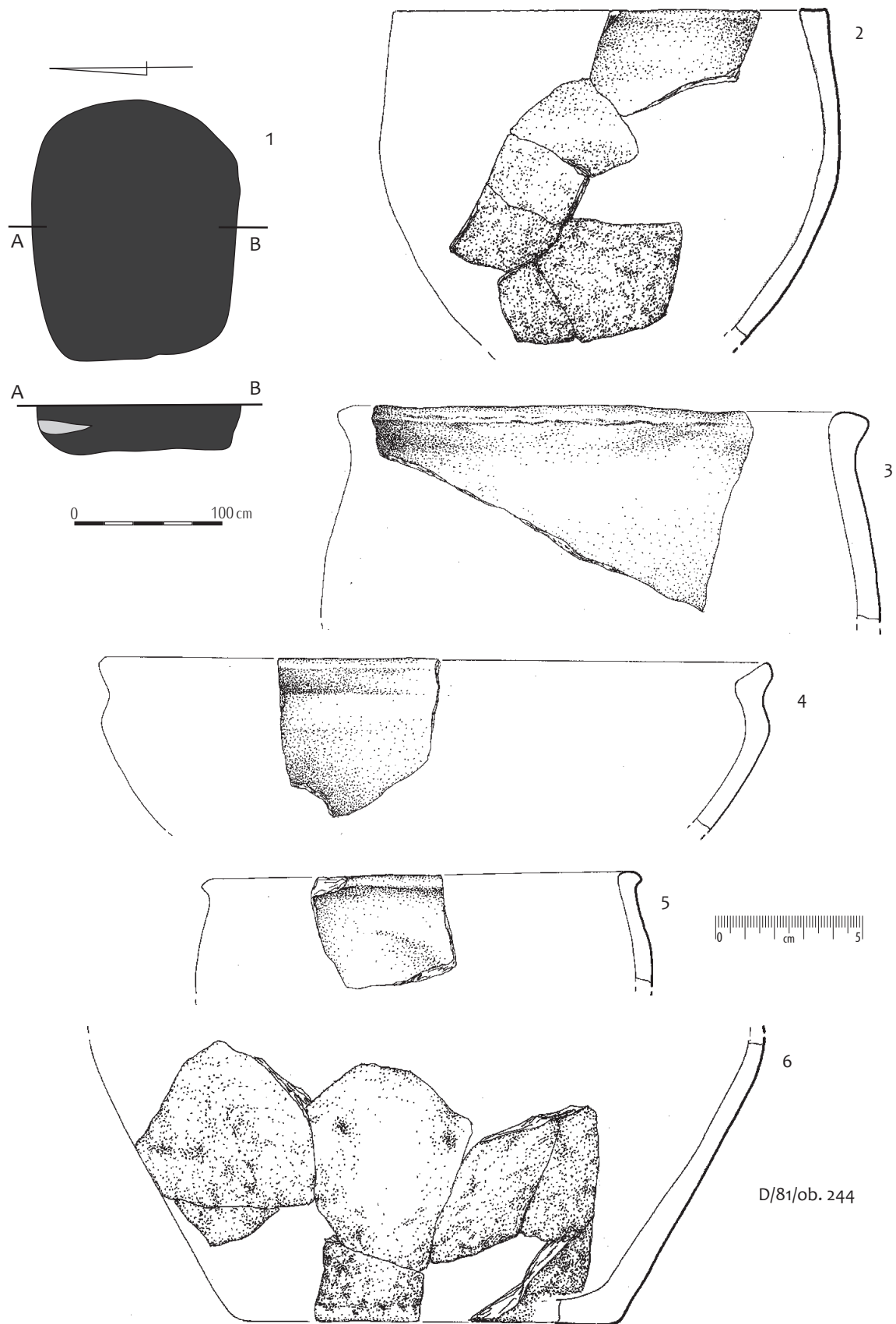
C/90/ob. 245

C/96/ob. 852

Ryc. 78. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Wybór materiałów z młodszego okresu przedrzymskiego z obiektów 245/C90 i 852/C96.

Fig. 78. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Selection of artefacts from the younger Pre-Roman Iron Age from features 245/C90 and 852/C96.

Ryc. 79. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Plan i profil obiektu 244/D81 i wybór materiałów z jego wypełniska.

Fig. 79. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek Map and cross-section of the feature 244/D81 and the selection of artefacts from its infill.

III.4.2. DATOWANIE OSADNICTWA Z MŁODSZEGO OKRESU PRZEDRZYMSKIEGO

Podsumujmy pozyskany zbiór naczyń i innych zabytków. Jeżeli chodzi o naczynia można stwierdzić jednoznacznie, że są to formy, które odnajdujemy głównie w fazach A2-A3 młodszego okresu przedrzymskiego, z przechodzeniem niektórych z nich do fazy B1 okresu wczesnorzymskiego lub też znamionujących nadchodzenie tejże stylistyki. Wyznacznikiem tych zmian są niewątpliwie naczynia zbliżone do typów II/2 i IV/1 według klasyfikacji T. Liány (1970). Wynika z tego jednoznacznie, że materiały z młodszego okresu przedrzymskiego mogą przekraczać granicę fazy A3 sięgając fazy B1, co dość jednoznacznie poświadcza w Rogaszynie obecność dobrych datowników metalowych, m.in. zapinki A236. Co jest godne odnotowania, to w omawianym zbiorze nie zidentyfikowano żadnego naczynia z klasyczną, cylindryczną wysoką szyjką, co jest charakterystyczne dla fazy A1, ani też naczyń o formie gruszkowatej. Nie stwierdzono także obecności ani jednego charakterystycznego tzw. „X” tego ucha.

Podsumowując, czas funkcjonowania osady w Rogaszynie należy datować ją na okres od fazy A2, raczej schyłku tej fazy i fazę A3 z młodszego okresu przedrzymskiego, z przechodzeniem do fazy B1a okresu wczesnorzymskiego.

Wydaje się, że w przypadku materiałów z osady w Rogaszynie mamy do czynienia z inwentarzem, w którym obserwujemy pewne cechy warsztatu związanego z kręgiem jastorfskim, m.in. ze względu na sposób facetowania krawędzi. Przywoływane tutaj często stanowisko w Łękach Górnych, gm. Krzyżanów w takiej sytuacji wydaje się być miejscem osadnictwa o starszym rodowodzie i o znacznie silniejszych nawiązaniach jastorfskich.

III.4.3. ROZPLANOWANIE PRZESTRZENNE OSADY

Na obszarze stanowiska w oparciu o zawartość materiałów w ich wypełniskach do kultury przeworskiej zaliczono grupę około 150 obiektów. W grupie tej notujemy różnorodne jamy o przeznaczeniu mieszkalnym i gospodarskim, doły posłupowe oraz jedną studnię.

Jamy

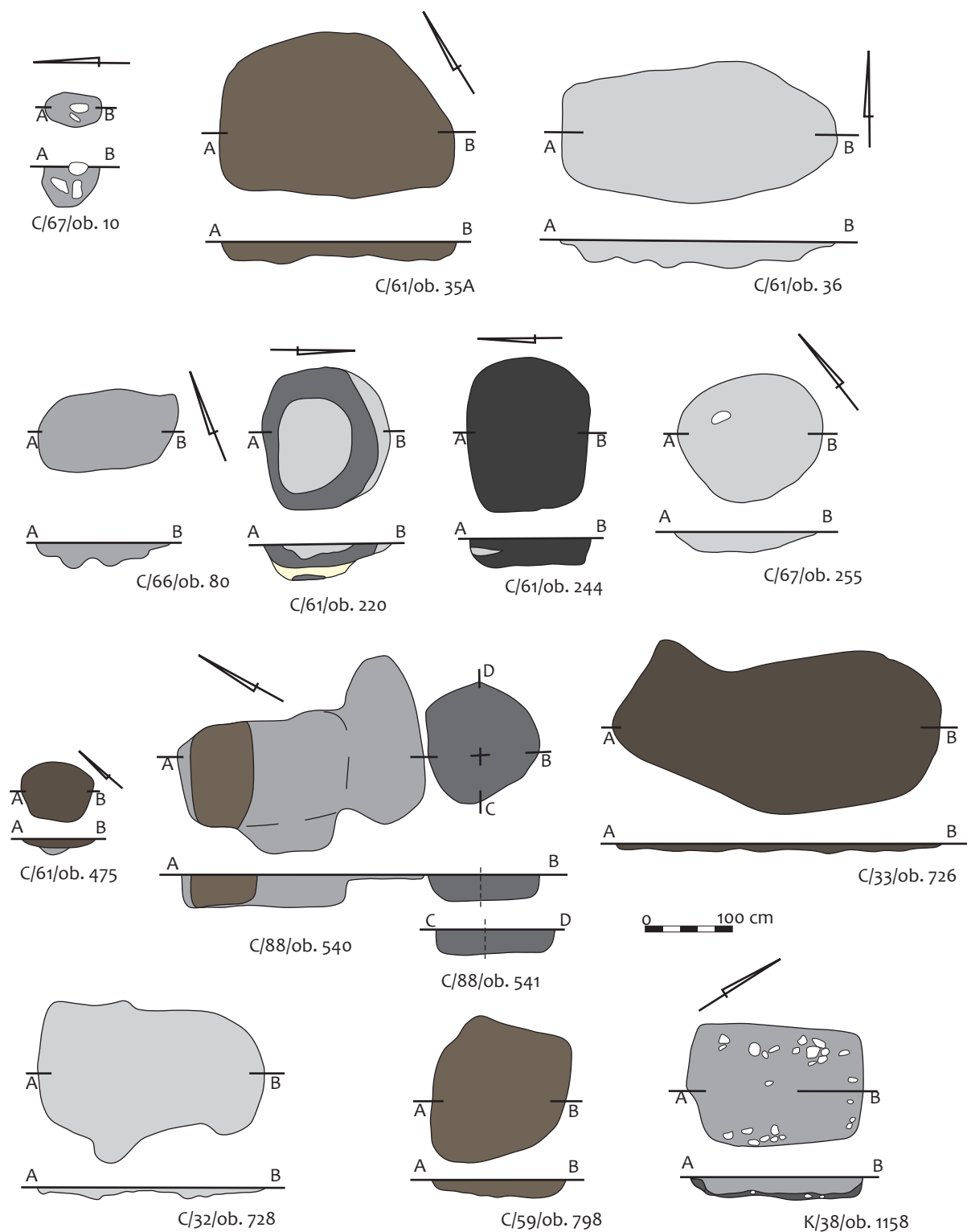
Wśród nich wyróżniamy szereg różnorodnych jam o trudnej do określenia funkcji. Być może część z nich, o znacznych rozmiarach, wchodziła w skład budynków naziemnych (ryc. 81; 82). Z tego też powodu podjęto hipotetyczną próbę wyznaczenia takich potencjalnych budynków w oparciu o niektóre jamy i doły posłupowe, o czym szerzej poniżej.

Paleniska

Zapewne w kilku przypadkach zidentyfikowano obiekty, którym można przypisać funkcję palenisk. Są to dwa czworoboczne obiekty o nr 244/D81 i 245/C90-D81 (ryc. 79: 6), bezpośrednio ze sobą sąsiadujące. Również duży obiekt 209/C63 jest niewątpliwie paleniskiem (ryc. 82: 2) zlokalizowanym we wnętrzu budynku, z którego pozyskano bogaty materiał ceramiczny i fragment żelaznego sierpa/półkosa (ryc. 73: 4). Kolejne palenisko, obiekt 1158/K38 (ryc. 81: 13), jest położone w znacznej odległości od powyższych, w południowej części wykopu.

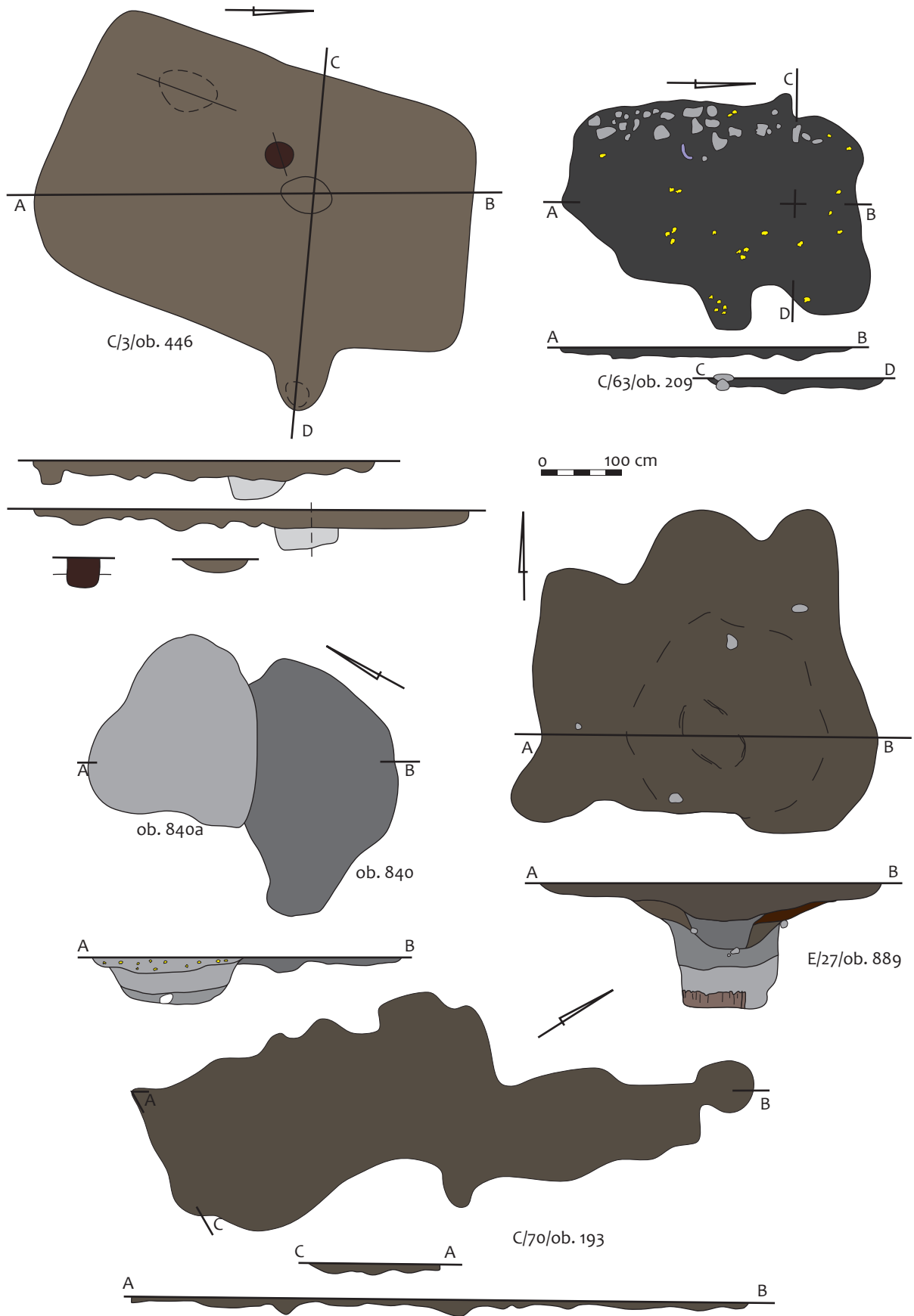
Studnia

Jako studnię zinterpretowano obiekt nr 889/E37 (ryc. 82: 4). Co jest niezwykle interesujące, została ona najpewniej usytuowana w dość dużym wolnostojącym obiekcie posiadającym niewątpliwie zadaszenie. Niestety stopień zachowania konstrukcji obudowy studni był tak słaby, że nie udało się jej w pełni zdokumentować (także przez zalewającą wodę) i pobrać prób do analiz. Tym niemniej można stwierdzić, że konstrukcja wewnętrzna miała formę kolistą i została zapewne wzniesiona z wydrążonego pnia dębu. Analogie do takiego typu studni w ostatnim czasie są dość liczne. Najbliższymi są studnie z oddalonego zaledwie o kilkaset metrów stanowiska Janków 40, gdzie uzyskano dla nich m.in. daty dendrochronologiczne, obejmują przedział czasowy od I do IV w. n.e. (L. Czerniak, J. Gąssowski 2006, s. 285 i n.). W naszym przypadku z wypełniska studni pozyskano kilkanaście fragmentów naczyń oraz kości zwie-

Ryc. 80. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Plany i profile wybranych obiektów z młodszego okresu przedrzymskiego.

Fig. 80. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Maps and cross-sections of selected features from the younger Pre-Roman Iron Age.

Ryc. 81. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Plany i profile wybranych obiektów z młodszego okresu przedrzymskiego.

Fig. 81. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Maps and cross-sections of selected features from the younger Pre-Roman Iron Age.

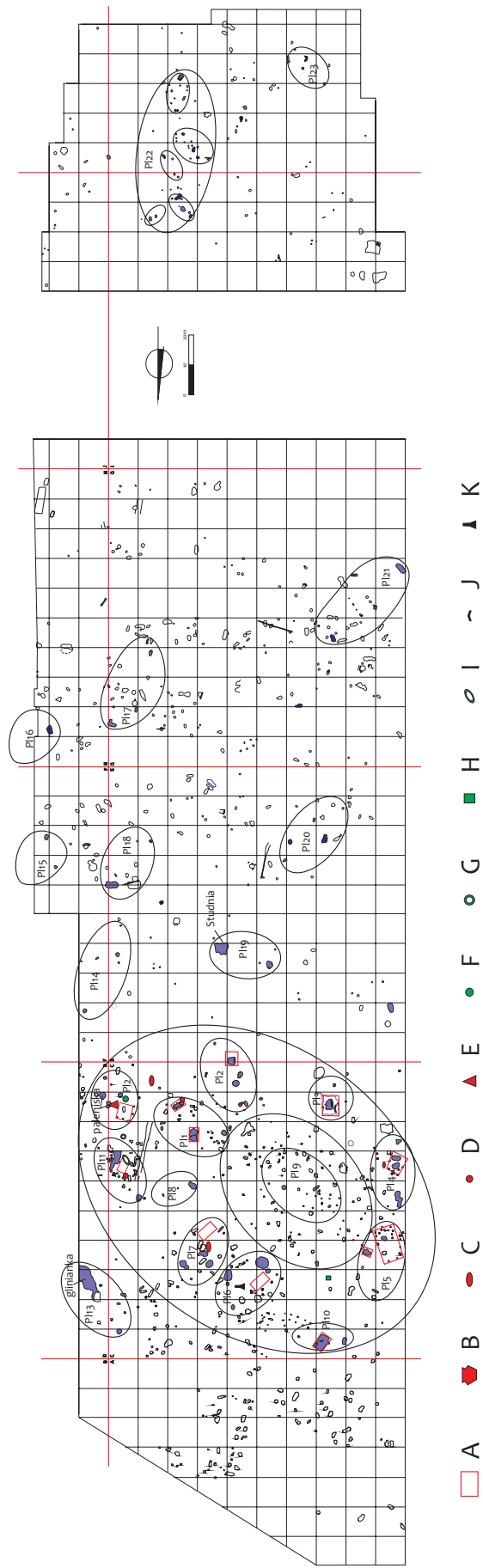
rzęce, w tym róg bydłęcy. Wśród naczyń wyróżniono fragment facetowanej krawędzi garnka oraz ucho wałeczkowe o czworobocznym przekroju, zapewne od kubka. Znaleziska te dość jednoznacznie datują tę studnię na schyłek fazy A3 i być może początki fazy B1. Co jest pewną ciekawostką, w bezpośrednim sąsiedztwie owej studni odkryto dwie świetnie zachowane studnie wczesnośredniowieczne z wieku IX i X (o czym niżej). Tak bliskie usytuowanie trzech studni może wskazywać, że zostały one zlokalizowane nad tym samym podziemnym ciekim wodnym, a jego wyznaczenie może być dziełem tzw. różdżkarza.

W oparciu o odkryte obiekty możemy się także pokusić o hipotetyczną rekonstrukcję rozplanowania przestrzennego omawianej osady. Analizowanie rozplanowania zarejestrowanych obiektów stwarza poważne trudności w wydzieleniu mniejszych zgrupowań obiektów, ze względu na nakładanie się obiektów z kilku poziomów osadniczych. Jednak po usunięciu obiektów jednoznacznie zaliczonych do odmiennych poziomów chronologicznych sytuacja staje się nieco klarowniejsza (ryc. 82). Podpierając tak uzyskany plan rozkładu obiektów planografią materiałów ceramicznych pozyskanych z warstwy (ryc. 52) spróbowano wyznaczyć pewne jednostki wewnętrznej organizacji osady w postaci mniejszych zgrupowań obiektów o zbliżonej chronologii. Te zgrupowania obiektów, wśród których niekiedy możemy pokusić się o wyznaczenie zarysu budynku mieszkalnego lub gospodarczego, są naszym zdaniem w swej większości wyznacznikami hipotetycznych zagród, które składały się na zabudowę osady.

W przypadku osady w Rogaszynie możemy wykazać, że zdecydowana większość materiałów ceramicznych oraz obiektów obejmuje pasem północną część badanego wykopu na osi NW-SE, z niewielkim nasyceniem w pozostałych strefach wykopu. W tym też obszarze możemy wyznaczyć około 20 niewielkich zgrupowań obiektów przypisanych do tego poziomu chronologicznego. W przypadku 12 zgrupowań obiektów uznajemy, że tworzą one kompleks N, będący podstawowym obszarem istniejącej tutaj osady. Owe 12 zgrupowań obiektów koncentruje się w obszarze największego nasycenia materiałami zabytkowymi, odkrywanych tak w warstwie, jak i w obiektach (ryc. 52; 82). W kolejnym etapie analizy doszliśmy do wniosku, że nie można wykluczyć, iż najpewniej 9 z tych zgrupowań (PL1-PL9), tworzyło wieniec otaczający generalnie wolną od obiektów, owalną przestrzeń pomiędzy nimi. W takiej sytuacji można przyjąć, że owe 9 zgrupowań składało się na plan osady utworzonej w formie owalnicy z centralnym placem. Pozostałe zgrupowania N kompleksu, w liczbie dwóch (PL10-PL11), są położone na zewnątrz tego wieńca od wschodu. Na NE od centrum osady zlokalizowano niewątpliwie dość rozległą zapewne gliniankę w zgrupowaniu PL12, przynależną do tej osady (ryc. 81: 5).

Uznajemy, że wydzielone przez nas zgrupowania obiektów mogą być pozostałością potencjalnych zagród zamieszkiwanych przez rodziny tworzące społeczność osady. Ale aby dokonać takiej interpretacji, poszczególne zgrupowania obiektów muszą spełnić jeden podstawowy warunek, czyli muszą zawierać relikty potencjalnego domu mieszkalnego. W przypadku rozpatrywanej osady w Rogaszynie, zasadniczo w każdym z wyznaczonych zgrupowań obiektów możemy identyfikować hipotetycznie dom mieszkalny w oparciu o układy dołów posłupowych lub dużych, zagłębionych w podłoże obiektów jamowych. Jednak nie wszystkie wyróżnione powyżej zgrupowania ten warunek spełniają i tak jest m.in. w odniesieniu do zgrupowania PL9, które jest zlokalizowane w centrum placu osady. W tym przypadku brak podstaw do stworzenia w jego obrębie rekonstrukcji domu o charakterze mieszkalnym i być może było to zgrupowanie o przeznaczeniu czysto gospodarskim.

W obrębie wydzielonych zgrupowań wyznaczających potencjalne zagrody, odkryto wszystkie znaczące znaleziska metalowe, jak i ceramiczne (ryc. 82). Wyroby ze stopów miedzi w postaci bransolety z okienkami, pierścienia z brodawkami i kółka pozyskano ze zgrupowań/zagród PL11 i PL12. Żelazną siekierkę z czworoboczną tuleją zarejestrowano w PL6, a półkosek/sierp w PL3, natomiast ciężarki tkackie w PL12. Najmłodsze znalezisko, w postaci wazy z uszkami, odkryto w PL1. Również fibula A236 pochodzi z obszaru tej osady, podobnie jak gliniane łyżeczki. Interesujące jest, że największe nagromadzenie materiałów ceramicznych, w ilości 300–400 fragmentów naczyń z ara, obejmuje obszar, gdzie lokalizujemy dwie zagrody (PL4-PL5), wchodzące w skład zabudowy wieńca centralnego. Być może zajmowały one jakieś miejsce szczególne w całej osadzie lub też były zamieszkiwane przez rodziny o wyższym statusie społecznym, zważywszy dodatkowo na fakt pewnej „separacji” od pozostałych zagród. Co równie ciekawe, w obszarze tych dwóch zagród nie ujawniono żadnego przedmiotu o wyjątkowym charakterze, a o czym wspominaliśmy w stosunku do wielu z pozostałych.

Ryc. 82. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Plan zbiorczy obiektów i materiałów wydzielonych z osady kultury przeworskiej. Legenda: A – hipotetyczne budynki; B – waza z obiektu 541; C – łyżeczki gliniane; D – przęśliki; E – ciężarki tkackie; F – kołko zamieszka; G – pierścienie z „brodawkami”; H – fibula Almgren 236; I – bransoleta z okienkiem; J – żelazny półkosek; K – żelazna stekiera z tulejka.

Fig. 82. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Collective map of the features and artifacts unearthed in the Przeworsk culture settlement. Legend: A – hypothesized placements of buildings; B – vase from feature 541; C – clay spoons; D – whorls; E – loom weights; F – circle of a pendant; G – ring with “knobs”; H – Almgren fibula 236; I – bracelet with a small window; J – iron half-spikelet; K – iron axe with a sleeve.

Z rekonstruowaną osadą być może jest powiązana także odkryta studnia. Została ona zlokalizowana na południe, w odległości około 30 m od „granicy” zwartego kompleksu osady „centralnej” i tworzy niewielkie zgrupowanie PL19, ale o tym poniżej. Interesujący jest fakt, że studnia znajdowała się pod zadaszeniem czworobocznego budynku, być może w konstrukcji zrębowej (ryc. 82: 4).

Drugi kompleks (środkowy w ramach wykopu) obejmuje nieliczne obiekty występujące w znacznym rozproszeniu oraz niewielką ilość materiałów zabytkowych, odkrytych w warstwie kulturowej. Jest on lokalizowany na południe od kompleksu N i można w tym obszarze wyznaczyć 8 zgrupowań obiektów (PL14-PL21). Trudno jednoznacznie określić charakter tego osadnictwa, czy jest to faza początkowa kolejnej fazy osadniczej i zaczątek kolejnej osady, czy też jest to wynik eksploracji terenu lub też część gospodarcza osady właściwej z kompleksu N. Brak podstaw, aby w wyznaczonych zgrupowaniach sytuować rekonstruowane budynki o charakterze mieszkalnym, co nie wyklucza, iż mogły to być jakieś krótkotrwałe konstrukcje typu szałasowego. Brak tutaj również elementów charakterystycznych, z którymi mieliśmy do czynienia w osadzie z kompleksu N. Co ciekawe, w ramach kompleksu środkowego wyróżniono właśnie zgrupowanie PL19 ze studnią, o której pisaliśmy powyżej.

Niewątpliwie z osobną jednostką osadniczą mamy do czynienia w kompleksie S, składającym się z kilku niewielkich zgrupowań obiektów (PL21-PL22), położonych w pobliżu brzegu doliny pierwotnego biegu rzeki Moszczenicy. Chronologia materiałów z tego kompleksu jest analogiczna do pozostałych lub też różnica jest tak niewielka, że w oparciu o nie, nie jesteśmy w stanie tego wychwycić.

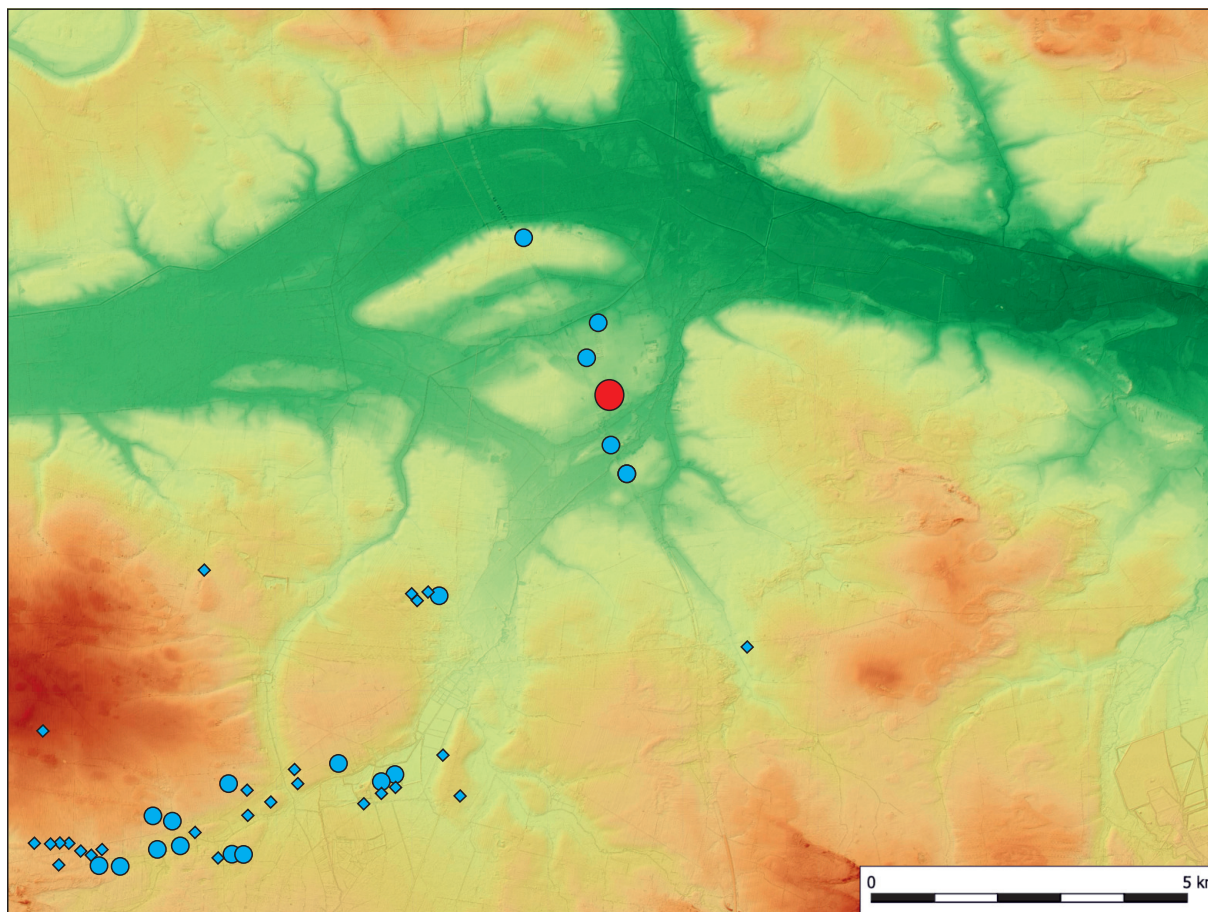
Niezwykle interesująca jest kwestia lokalizacji obiektów z tego poziomu chronologiczno-kulturowego. Okazuje się, że pokrywają się one ze zgrupowaniami wyznaczonymi w rozplanowaniu tak osad GŚPP, jak i kultury pomorsko-kloszowej. Jak widać, wszystkie te jednostki osadnicze preferowały taką samą lokalizację terenową.

III.4.4. PODSUMOWANIE

Cechą charakterystyczną materiałów z osady w Rogaszynie jest opracowywanie krawędzi wylewów części naczyń przez facetowanie, co jest jednym z wyznaczników fazy młodszego okresu przedrzymskiego i kultury przeworskiej. Jednak od wielu lat zwracano uwagę, a głosy te nasiliły się wyraźnie w ostatnim okresie, że facetowanie krawędzi i jego pewne specyficzne odmiany, w połączeniu z formami naczyń, należy łączyć również z kulturą jastorfską. Zwracała na to uwagę już T. Dąbrowska i szereg innych badaczy. Ostatnio tym problemem zajął się M. Grygiel wyróżniając kilka etapów rozprzestrzeniania się na naszym terenie wpływów jastorfskich (2004). Autor, w oparciu o szereg zespołów tego typu na stanowisku w Kobielicach na Kujawach, również wskazywał na takie nawiązania (B. Muzolf 1999), co posłużyło M. Grygielowi do wyznaczenia tzw. fazy Kobielice, z obecnością młodszych wpływów jastorfskich (M. Grygiel 2004), aczkolwiek w swej kolejnej pracy z tych stwierdzeń dotyczących Kobielic bez uzasadnienia się wycofał (M. Grygiel 2018).

Odnosimy wrażenie, że część materiałów z Rogaszyna można umieszczać właśnie w nurcie stylizycznym notowanym także w ceramice jastorfskiej, obok cech charakteryzujących zespoły przeworskie. Z podobną sytuacją spotykamy się na pobliskiej osadzie z młodszego okresu przedrzymskiego odkrytej na stanowisku w Łękach Górnych, ale o starszej chronologii (B. Jurkiewicz, H. Machajewski 2008).

Materiały przystające do naszych, zarejestrowano też na pobliskich stanowiskach w Jankowie (L. Czerniak, J. Gąsowski 2006), Pęcławicach (E. Dziubek i in. 2011) i Orenicach 9 – 10 (J. Maik 2004). Wskazuje to na bogate osadnictwo z tego okresu w obszarze rogaszyńsko-pęcławickim, co ma zapewne związek z licznym osadnictwem na SW od wymienionych stanowisk i Rogaszyna (ryc. 83). Strefa objęta kartografią osadnictwa obejmuje 6 obszarów AZP i ujawnia dość charakterystyczny układ tego osadnictwa, co naszym zdaniem nie do końca odzwierciedla stan rzeczywisty.

● A ◆ B

Ryc. 83. Rogaszyn stan. 2-4, gm. Piątek. Osada (pkt czerwony) w Rogaszynie na tle osadnictwa z młodszego okresu przedrzymskiego. Legenda: A - osady; B - punkty osadnicze.

Fig. 83. Rogaszyn site 2-4, commune of Piątek. Settlement (red dot) at Rogaszyn in the context of the settlements from the younger Pre-Roman Iron Age. Legend: A - settlements; B - settlement points.

